

Faunabeheerplan Overijssel

2014-2019

INHOUDSOPGAVE

DEEL 1 STRUCTUUR, WERKWIJZE EN ORGANISATIE	10
1 INLEIDING	11
1.1 STICHTING FAUNABEHEERENHEID OVERIJSEL	11
1.2 WERKGEBIED	11
1.3 ONTHEFFINGEN	12
1.4 LEESWIJZER	13
2 KORTE OMSCHRIJVING WERKGEBIED VAN DE FAUNABEHEERENHEID	15
2.1 BEWONINGSKERNEN	15
2.1.1 STEDEN EN DORPEN	15
2.2 INFRASTRUCTUUR	15
2.2.1 <i>Rijkswegen</i>	15
2.2.2 <i>Provinciale en gemeentelijke wegen</i>	15
2.2.3 <i>Waterwegen</i>	15
2.2.4 <i>Overige Wateren</i>	16
2.2.5 <i>Spoorwegen</i>	16
2.3 GROTE NATUURGEBIEDEN	16
2.4 AGRARISCH GRONDGEBRUIK	17
2.5 NATURA 2000 GEBIEDEN	17
2.6 BESCHERMDE NATUURMONUMENTEN	18
3 BELEID	20
3.1 RIJKSBELEID	20
3.2 PROVINCIAAL BELEID	20
3.3 BENELUX OVEREENKOMST	21
3.4 BELEID FAUNABEHEERENHEID	21
3.5 UITBREIDING OP VOORHAND VERLEENDE ONTHEFFING	25
3.5.1 <i>Voorwaarden voor aanvulling van een ontheffing op voorhand</i>	25
3.5.2 <i>Handelswijze toevoegen werkgebied wildbeheereenheid</i>	25
3.6 ORGANISATIE	26
3.7 HET BEGRIIP 'BELANGRIJKE SCHADE'	27
3.8 PREVENTIEVE MIDDELEN / HANDREIKING FAUNAFONDS	27
4 GEBRUIKTE BRONNEN, MONITORING EN RAPPORTAGE	28
4.1 GEBRUIKTE BRONNEN	28
4.2 RAPPORTAGE EN MONITORING GEBRUIK ONTHEFFING	28
4.2.1 <i>Rol ontheffinggebruiker</i>	28
4.2.2 <i>Rol ontheffinghouder (faunabeheereenheid)</i>	28
4.2.3 <i>Evaluatie faunabeheerplan</i>	28
4.3 MONITORING	29
4.3.1 <i>Monitoring van fauna</i>	29
4.3.2 <i>Monitoring van de in het plan genoemde soorten</i>	29
4.3.3 <i>Monitoring van Reeën</i>	30
4.3.4 <i>Monitoring valwild</i>	30
5 DOELSTELLINGEN	31
5.1 ALGEMEEN	31
5.2 DUURZAAM BEHEER (BESLUIT FAUNABEHEER ART. 10 LID D)	31

DEEL 2 - BEHEER	35
6 BEHEER	36
6.1 TOELICHTING OP DE UITWERKING VAN BEHEER PER SOORT	36
6.2 UITGANGSPUNTEN VOOR HET BEHEER OP HOOFDLIJNEN	36
7 GANZEN	37
8 SMIENT (ANAS PENELOPE)	48
8.1 ALGEMEEN	48
8.2 VOORKOMEN	48
8.3 PROVINCIAAL BELEID	50
8.3.1 Provinciale vrijstelling	50
8.3.2 Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet	50
8.4 DOELSTELLING BEHEER	50
8.5 SCHADEHISTORIE AFGELOPEN 5 JAAR	50
8.5.1 Schadetaxaties Faunafonds	50
8.5.2 Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode	52
8.6 PREVENTIEVE MAATREGELEN	52
8.7 EFFECTEN SCHADEBESTRIJDING	52
8.7.1 Effectiviteit schadebestrijding	52
8.7.2 Effecten op de gunstige staat van instandhouding	53
8.8 PLAATS EN PERIODE INZET VAN DE BEHEERMAATREGELEN	53
8.8.1 Ontheffing 'op voorhand'	53
8.8.2 Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade	54
8.9 SAMENVATTING	55
9 KNOBBELZWAAN (CYGNUS OLOR)	56
9.1 ALGEMEEN	56
9.2 VOORKOMEN	56
9.3 PROVINCIAAL BELEID	58
9.3.1 Provinciale vrijstelling	58
9.3.2 Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet	58
9.4 DOELSTELLING BEHEER	58
9.5 SCHADEHISTORIE AFGELOPEN 5 JAAR	59
9.5.1 Schadetaxaties Faunafonds	59
9.5.2 Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode	62
9.6 PREVENTIEVE MAATREGELEN	62
9.7 EFFECTEN SCHADEBESTRIJDING	62
9.7.1 Effectiviteit schadebestrijding	62
9.7.2 Effecten op de gunstige staat van instandhouding	63
9.8 PLAATS EN PERIODE INZET VAN DE BEHEERMAATREGELEN	63
9.8.1 Ontheffing 'op voorhand'	63
9.8.2 Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade	64
9.9 SAMENVATTING	64
10 WILDE EEND (ANAS PLATYRHYNCHOS)	65
10.1 ALGEMEEN	65
10.2 VOORKOMEN	65
10.3 PROVINCIAAL BELEID	66
10.3.1 Provinciale vrijstelling	66

10.3.2 <i>Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet</i>	67
10.4 DOELSTELLING BEHEER	67
10.5 SCHADEHISTORIE AFGELOPEN 5 JAAR	67
10.5.1 <i>Schadetaxaties Faunafonds</i>	67
10.5.2 <i>Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode</i>	68
10.6 PREVENTIEVE MAATREGELEN	69
10.7 EFFECTEN SCHADEBESTRIJDING	70
10.7.1 <i>Effectiviteit schadebestrijding</i>	70
10.7.2 <i>Effecten op de gunstige staat van instandhouding</i>	71
10.8 PLAATS EN PERIODE INZET VAN DE BEHEERMAATREGELEN	71
10.8.1 <i>Ontheffing ‘op voorhand’</i>	71
10.8.2 <i>Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade</i>	73
10.9 SAMENVATTING	73
11 MEERKOET (FULICA ATRA)	74
11.1 ALGEMEEN	74
11.2 VOORKOMEN	74
11.3 PROVINCIAAL BELEID	75
11.3.1 <i>Provinciale vrijstelling</i>	75
11.3.2 <i>Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet</i>	75
11.4 DOELSTELLING BEHEER	76
11.5 SCHADEHISTORIE AFGELOPEN 5 JAAR	76
11.5.1 <i>Schadetaxaties Faunafonds</i>	76
11.5.2 <i>Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode</i>	77
11.6 PREVENTIEVE MAATREGELEN	77
11.7 EFFECTEN SCHADEBESTRIJDING	77
11.7.1 <i>Effectiviteit schadebestrijding</i>	77
11.7.2 <i>Effecten op de gunstige staat van instandhouding</i>	77
11.8 PLAATS EN PERIODE INZET VAN DE BEHEERMAATREGELEN	78
11.8.1 <i>Ontheffing ‘op voorhand’</i>	78
11.8.2 <i>Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade</i>	78
11.9 SAMENVATTING	79
12 ROEK (CORVUS FRUGILEGUS)	80
12.1 ALGEMEEN	80
12.2 VOORKOMEN	80
12.3 PROVINCIAAL BELEID	81
12.3.1 <i>Provinciale vrijstelling</i>	81
12.3.2 <i>Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet</i>	82
12.4 DOELSTELLING BEHEER	82
12.5 SCHADEHISTORIE AFGELOPEN 5 JAAR	82
12.5.1 <i>Schadetaxaties Faunafonds</i>	82
12.5.2 <i>Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode</i>	83
12.6 PREVENTIEVE MAATREGELEN	83
12.7 EFFECTEN SCHADEBESTRIJDING	83
12.7.1 <i>Effectiviteit schadebestrijding</i>	83
12.7.2 <i>Effecten op de gunstige staat van instandhouding</i>	83
12.8 PLAATS EN PERIODE INZET VAN DE BEHEERMAATREGELEN	84
12.8.1 <i>Ontheffing ‘op voorhand’</i>	84
12.8.2 <i>Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade</i>	84

12.9 SAMENVATTING	84
13 ZWARTE KRAAI (CORVUS CORONE)	85
13.1 ALGEMEEN	85
13.2 VOORKOMEN	85
13.3 PROVINCIAAL BELEID	86
13.3.1 Landelijke vrijstelling	86
13.3.2 Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet	87
13.4 Doelstelling beheer	87
13.5 SCHADEHISTORIE AFGELOPEN 5 JAAR	87
13.5.1 Schadetaxaties Faunafonds	87
13.5.2 Schade aan fauna (weidevogels & Korhoen)	88
13.5.3 Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode	93
13.6 PREVENTIEVE MAATREGELEN	93
13.7 EFFECTEN SCHADEBESTRIJDING	93
13.7.1 Effectiviteit schadebestrijding	93
13.7.2 Effecten op de gunstige staat van instandhouding	93
13.7.3 Kraaienvangkooi als selectief vangmiddel	94
13.8 PLAATS EN PERIODE INZET VAN DE BEHEERMAATREGELEN	94
13.8.1 Ontheffing 'op voorhand'	94
13.8.2 Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade	95
13.9 SAMENVATTING	95
14 SPREEUW (STURNUS VULGARIS)	96
14.1 ALGEMEEN	96
14.2 VOORKOMEN	96
14.3 PROVINCIAAL BELEID	97
14.3.1 Provinciale vrijstelling	97
14.3.2 Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet	98
14.4 DOELSTELLING BEHEER	98
14.5 SCHADEHISTORIE AFGELOPEN 5 JAAR	98
14.5.1 Schadetaxaties Faunafonds	98
14.5.2 Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode	99
14.6 PREVENTIEVE MAATREGELEN	99
14.7 EFFECTEN SCHADEBESTRIJDING	99
14.7.1 Effectiviteit schadebestrijding	99
14.7.2 Effecten op de gunstige staat van instandhouding	100
14.8 PLAATS EN PERIODE INZET VAN DE BEHEERMAATREGELEN	100
14.8.1 Ontheffing 'op voorhand'	100
14.8.2 Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade	100
14.9 SAMENVATTING	100
15 HOLENDUIF (COLUMBA OENAS)	101
15.1 ALGEMEEN	101
15.2 VOORKOMEN	101
15.3 PROVINCIAAL BELEID	102
15.3.1 Provinciale vrijstelling	102
15.3.2 Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet	102
15.4 DOELSTELLING BEHEER	103
15.5 SCHADEHISTORIE AFGELOPEN 5 JAAR	103

15.5.1	<i>Schadetaxaties Faunafonds</i>	103
15.5.2	<i>Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode</i>	103
15.6	PREVENTIEVE MAATREGELEN	103
15.7	EFFECTEN SCHADEBESTRIJDING	103
15.7.1	<i>Effectiviteit schadebestrijding</i>	103
15.7.2	<i>Effecten op de gunstige staat van instandhouding</i>	103
15.8	PLAATS EN PERIODE INZET VAN DE BEHEERMAATREGELEN	104
15.8.1	<i>Ontheffing 'op voorhand'</i>	104
15.8.2	<i>Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade</i>	104
15.9	SAMENVATTING	104
16	REE (CAPREOLUS CAPREOLUS SPP CAPREOLUS)	105
16.1	ALGEMEEN	105
16.1.1	<i>Ecologie</i>	105
16.1.2	<i>Gedrag</i>	105
16.2	VOORKOMEN & AANTALONTWIKKELING	106
16.3	PROVINCIAAL BELEID	109
16.3.1	<i>Provinciale vrijstelling</i>	109
	<i>Er is geen provinciale vrijstelling.</i>	109
16.3.2	<i>Provinciaal beleid</i>	109
16.3.3	<i>Zieke en gewonde dieren/valwildregeling</i>	109
16.4	DOELSTELLING BEHEER	110
16.5	SCHADEHISTORIE EN EFFECTIVITEIT BEHEER AFGELOPEN 5 JAAR	111
16.5.1	<i>Landbouwschade: schadetaxaties Faunafonds</i>	111
16.5.2	<i>Openbare veiligheid – verkeersslachtoffers</i>	111
16.5.2.1	Dierenleed / Valwildregeling	111
16.5.2.2	Materiële schade	112
16.5.2.3	Overijssel	112
16.5.3	<i>Schade aan de fauna (Schade aan het Ree)</i>	114
16.5.4	<i>Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode</i>	114
16.6	PREVENTIEVE MAATREGELEN	114
16.7	EVALUATIE VAN HET UITGEVOERDE BEHEER	115
16.7.1	<i>Effectiviteit schadebestrijding</i>	115
16.7.2	<i>Effecten op de gunstige staat van instandhouding</i>	115
16.8	GEWENSTE STAND IN RELATIE TOT BELANGEN	115
16.8.1	<i>Bepaling gewenste stand</i>	115
16.8.2	<i>Afschot</i>	117
16.9	PLAATS EN PERIODE INZET VAN DE BEHEERMAATREGELEN	118
16.9.1	<i>Ontheffing 'op voorhand'</i>	118
16.9.2	<i>Gewenste organisatie van het Reewildbeheer</i>	119
16.9.3	<i>Reewildbeheerplan</i>	119
16.9.4	<i>Werkplan</i>	120
16.9.5	<i>Rapportage</i>	121
16.10	SAMENVATTING	121
17	VOS (VULPES VULPES)	122
17.1	ALGEMEEN	122
17.2	VOORKOMEN	122
17.3	PROVINCIAAL BELEID	123
17.3.1	<i>Provinciale vrijstelling</i>	123
17.3.2	<i>Beleidsregels provincie</i>	123

17.4 DOELSTELLING BEHEER	124
17.5 SCHADEHISTORIE AFGELOPEN 5 JAAR	124
17.5.1 <i>Belang schade aan vee - schadetaxaties Faunafonds</i>	124
17.5.2 <i>Belang van de openbare veiligheid</i>	124
17.5.3 <i>Belang van de schade aan fauna (weidevogels & Korhoen)</i>	125
17.5.4 <i>Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode</i>	129
17.6 PREVENTIEVE MAATREGELEN	129
17.7 EFFECTEN SCHADEBESTRIJDING	129
17.7.1 <i>Effectiviteit schadebestrijding</i>	129
17.7.2 <i>Effecten op de gunstige staat van instandhouding</i>	129
17.8 BESCHRIJVING VAN DE GEWENSTE STAND VAN DE VOS	129
17.9 PLAATS EN PERIODE INZET VAN DE BEHEERMAATREGELEN	130
17.9.1 <i>Ontheffing 'op voorhand'</i>	130
17.9.2 <i>Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade</i>	130
17.10 SAMENVATTING	131
18 GROFWILD: WILD ZWIJN (SUS SCROFA), EDELHERT (CERVUS ELAPHUS) EN DAMHERT (DAMA DAMA)	132
18.1 ALGEMEEN	132
18.1.1 <i>Wild zwijn</i>	132
18.1.2 <i>Edelhert</i>	132
18.1.3 <i>Damhert</i>	132
18.2 VERSPREIDING	133
18.2.1 <i>Verspreiding Wild zwijn</i>	133
18.2.2 <i>Verspreiding Edelhart</i>	133
18.2.3 <i>Verspreiding Damhart</i>	134
18.3 PROVINCIAAL BELEID	134
18.3.1 <i>Provinciale vrijstelling</i>	134
18.3.2 <i>Beleidsregels provincie Overijssel (2008)</i>	134
18.4 DOELSTELLING BEHEER	135
18.5 SCHADEHISTORIE AFGELOPEN 5 JAAR	136
18.5.1 <i>Schadetaxaties Faunafonds</i>	136
18.5.2 <i>Verkeersaanrijdingen</i>	136
18.5.3 <i>Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode</i>	136
18.6 BEHEER	136
18.6.1 <i>Beheer Wild zwijn</i>	136
18.6.2 <i>Beheer Edelhart / Edelhart</i>	137
18.7 PREVENTIEVE MAATREGELEN	137
18.8 EFFECTEN SCHADEBESTRIJDING	137
18.8.1 <i>Effectiviteit schadebestrijding</i>	137
18.8.2 <i>Effecten op de gunstige staat van instandhouding</i>	137
18.9 PLAATS EN PERIODE INZET VAN DE BEHEERMAATREGELEN	137
18.9.1 <i>Wild zwijn</i>	137
18.9.2 <i>Edelhert & Damhart</i>	137
18.10 SAMENVATTING	137
19 KONIJN (ORYCTOLAGUS CUNICULUS)	137
19.1 ALGEMEEN	137
19.2 VOORKOMEN	138
19.3 PROVINCIAAL BELEID	139
19.3.1 <i>Provinciale vrijstelling</i>	139

19.3.2 <i>Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet</i>	139
19.4 DOELSTELLING BEHEER	139
19.5 SCHADEHISTORIE AFGELOPEN 5 JAAR	140
19.5.1 <i>Schadetaxaties Faunafonds</i>	140
19.5.2 <i>Schade aan sportvelden & industrieterreinen</i>	140
19.5.3 <i>Schade aan begraafplaatsen</i>	141
19.5.4 <i>Belang van de openbare veiligheid</i>	141
19.5.5 <i>Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode</i>	142
19.6 PREVENTIEVE MAATREGELEN	142
19.7 EFFECTEN SCHADEBESTRIJDING	142
19.7.1 <i>Effectiviteit schadebestrijding</i>	142
19.7.2 <i>Effecten op de gunstige staat van instandhouding</i>	142
19.8 BESCHRIJVING VAN DE GEWENSTE STAND VAN HET KONIJN	142
19.9 PLAATS EN PERIODE INZET VAN DE BEHEERMAATREGELEN	143
19.9.1 <i>Ontheffing ‘op voorhand’</i>	143
19.9.2 <i>Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade</i>	143
19.10 SAMENVATTING	144
20 HAAS (LEPUS EUROPAEUS)	145
20.1 ALGEMEEN	145
20.2 VOORKOMEN	145
20.3 PROVINCIAAL BELEID	146
20.3.1 <i>Provinciale vrijstelling</i>	146
20.3.2 <i>Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet</i>	146
20.4 DOELSTELLING BEHEER	146
20.5 SCHADEHISTORIE AFGELOPEN 5 JAAR	146
20.5.1 <i>Schadetaxaties Faunafonds</i>	146
20.5.2 <i>Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode</i>	147
20.6 PREVENTIEVE MAATREGELEN	147
20.7 EFFECTEN SCHADEBESTRIJDING	147
20.7.1 <i>Effectiviteit schadebestrijding</i>	147
20.7.2 <i>Effecten op de gunstige staat van instandhouding</i>	147
20.8 PLAATS EN PERIODE INZET VAN DE BEHEERMAATREGELEN	147
20.8.1 <i>Ontheffing ‘op voorhand’</i>	147
20.8.2 <i>Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade</i>	148
20.9 SAMENVATTING	148
21 STEENMARTER (MARTES FOINA)	149
21.1 ALGEMEEN	149
21.2 VERSPREIDING	149
21.3 PROVINCIAAL BELEID	150
21.3.1 <i>Provinciale vrijstelling</i>	150
21.3.2 <i>Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet</i>	150
21.4 DOELSTELLING BEHEER	150
21.5 OVERLAST HISTORIE AFGELOPEN 5 JAAR	150
21.5.1 <i>Steenmarteroverlast</i>	150
21.5.2 <i>Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode</i>	151
21.6 PLAN VAN AANPAK	151
21.6.1 <i>Verstoring</i>	151
21.6.2 <i>Verstoring en vangen</i>	151

21.6.3 Schade aan voertuigen	152
21.7 EFFECTEN SCHADEBESTRIJDING	152
21.7.1 Effectiviteit schadebestrijding	152
21.7.2 Effecten op de gunstige staat van instandhouding	152
21.8 PLAATS EN PERIODE INZET VAN DE BEHEERMAATREGELEN	152
21.8.1 Ontheffing na melding overlast in buitengebied	152
21.9 SAMENVATTING	152
22 EXOTEN, VERWILDERDE EN GEDOMESTICEERDE DIERSOORTEN EN OVERIGE SCHADEVEROORZAKENDE SOORTEN	154
22.1 EXOTEN EN VERWILDERDE DIEREN IN (INTER)NATIONAAL VERBAND	154
22.1.1 Preventie	155
22.1.2 Eliminatie	155
22.1.3 Isolatie en beheer	155
22.2 AANPAK EXOTEN IN OVERIJSEL	155
22.2.1 Beleidsregels t.a.v. exoten	155
22.2.2 Wettelijke kader	156
22.3 BEHANDELING PER SOORT	157
22.3.1 Muskusrat & Beverrat	157
22.3.2 Nijlgans	157
22.3.3 Indische gans (<i>Anser indicus</i>)	159
22.3.4 Rosse stekelstaart (<i>Oxyura jamaicensis</i>)	160
22.3.5 Zwarte zwaan (<i>Cygnus atratus</i>)	162
22.3.6 Huiskraai (<i>Corvus splendens</i>)	164
22.3.7 Pallas' eekhoorn (<i>Callosciurus erythraeus</i>)	164
22.3.8 Grijze eekhoorn (<i>Callosciurus erythraeus</i>)	165
22.3.9 Siberische grondeekhoorn (<i>Tamias sibericus</i>)	165
22.3.10 Marterhond (<i>Nyctereutes procyonoides</i>)	166
22.3.11 Wasbeer (<i>Procyon lotor</i>)	167
22.3.12 Amerikaanse nerts (<i>Mustela vison</i>)	167
22.3.13 Muntjak (<i>Muntiacus reevesi</i>)	168
22.3.14 Moeflon (<i>Ovis ammon</i>)	169
22.4 VERWILDERDE KAT EN VERWILDERDE DUIF	169
22.5 OVERIGE SCHADE VEROORZAKENDE SOORTEN	170
23 LITERATUUR EN BRONNEN	171
23.1 LITERATUUR	171
23.2 WEBSITES	172
BIJLAGE 1. KAART WILDBEHEEREENHEDEN OVERIJSEL	174
BIJLAGE 2. KAART LANDSCHAPSTYPEN OVERIJSEL	175
BIJLAGE 3. KAART BUFFERZONES WEIDEVOGEL- EN KORHOENGEBIED	176
BIJLAGE 4. KAART NATURA 2000-GEBIEDEN OVERIJSEL	177
BIJLAGE 5. KAART MET AANRIJDINGEN MET REE	178
BIJLAGE 6. BENELUXOVEREENKOMST	179
BIJLAGE 7. OVERZICHTEN REEWILDAFSCHOT PER WILDBEHEEREENHEID PER REEËNREGIO	181

DEEL 1 Structuur, werkwijze en organisatie

1 Inleiding

1.1 Stichting Faunabeheereenheid Overijssel

Gedeputeerde Staten van Overijssel hebben bij besluit van 6 januari 2004, kenmerk LNL/2003/1566, de stichting Faunabeheereenheid Overijssel erkend als samenwerkingsverband van jachthouders voor het hele grondgebied van Overijssel. De taken en verantwoordelijkheden van de faunabeheereenheid staan vermeld in de artikelen 29 en 30 van de Flora- en faunawet, en het Besluit Faunabeheer.

In de Stichting Faunabeheereenheid Overijssel zit een vertegenwoordiging vanuit verschillende organisaties.

Particulier grondbezit:

- Overijssels Particulier Grondbezit (OPG)

Landbouworganisaties:

- Land en Tuinbouw Organisatie Noord (LTO Noord)
- Nederlandse Vakverbond van Varkenshouders (NVV)
- Nederlandse Melkveehouders Vakbond (NMV)

Terrein beherende organisaties:

- Landschap Overijssel (LO)
- Staatsbosbeheer Flevoland-Overijssel (SBB)
- Vereniging Natuurmonumenten (NM)

Jacht- en beheerorganisaties:

- Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging (KNJV)
- Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer (NOJG)
- Vereniging Het Reewild (VHR)

De voorzitter van de faunabeheereenheid is onafhankelijk en niet verbonden aan één van de voornoemde organisaties.

De faunabeheereenheid neemt een sleutelpositie in bij de voorbereiding en uitvoering van planmatig, duurzaam faunabeheer in de provincie Overijssel. Deze draagt hierdoor in hoge mate bij aan het behoud en de ontwikkeling van een gezonde en diverse faunastand. Daarbij draagt de faunabeheereenheid zorg voor een gedegen afweging van belangen van de participerende partijen in een gezamenlijk faunabeheerplan voor de toekomst.

De Overijsselse wilbbeheereenheden zijn daarnaast de spil in de uitvoering van het plan.

1.2 Werkgebied

Het werkgebied waarop dit plan betrekking heeft is de gehele provincie Overijssel. Het werkgebied van de faunabeheereenheid is gebiedsdekkend en onderverdeeld in Wildbeheereenheden, die uitvoering geven aan faunabeheer (zie bijlage 1).

In het werkgebied van de faunabeheereenheid bevindt zich grondgebied van een aantal organisaties die niet zijn aangesloten bij de faunabeheereenheid. In hoofdzaak zijn dit gebieden van Provincie, Waterschappen, gemeenten (woonkernen), Nederlandse Spoorwegen/ProRail, Domeinen/Rijkswaterstaat, en nutsbedrijven. Deze organisaties vallen ex. artikel 5 van het Besluit Faunabeheer wel onder de werking en regelgeving van dit faunabeheerplan. De faunabeheereenheid zal met deze organisaties afspraken maken voor uitvoering van het faunabeheer op wildbeheereenheden-niveau. Dit wordt naast het faunabeheerplan in afspraken nader uitgewerkt.

Een uitzondering hierop is vliegveld Twente dat nog niet onder de werking van dit faunabeheerplan valt. De faunabeheereenheid zal met vliegveld Twente afstemming zoeken voor de uitvoering van het faunabeheer en staat voor om vliegveld Twente op te nemen als werkgebied van de Wildbeheereenheid Lonneker Losser.

Binnen de begrenzing van de werkgebieden zijn door de wildbeheereenheid ook de gemeenten meegenomen. Hierdoor is het voor gemeentebesturen mogelijk de uitvoering van maatregelen voor schadebestrijding te doen uitvoeren door de wildbeheereenheden, waarbinnen de gemeente ressorteert.

Het faunabeheerplan geldt voor de periode 1 september 2014 tot en met 31 augustus 2019. Gezien de stand en het ontwikkelen van inzicht kan het gewenst zijn het plan tussentijds aan te passen.

1.3 Ontheffingen

Alvorens ontheffing of aanwijzing aan de faunabeheereenheid kan worden afgegeven ex artikel 68 en/of 67 van de Flora- en faunawet moet voldaan worden aan een aantal eisen die gesteld zijn in de Flora- en faunawet. Een van die eisen is dat er een faunabeheerplan moet zijn. Dit is, zoals hieronder weergegeven, vastgelegd in artikel 30 van de Flora en faunawet.

Artikel 30 (Flora- en faunawet)

1. Voor zover krachtens de artikelen 67 of 68 faunabeheerplannen worden geëist, behoeven deze de goedkeuring van Gedeputeerde Staten, gehoord het Faunafonds.
2. Bij of krachtens Algemene Maatregel van Bestuur worden regels gesteld waaraan faunabeheerplannen dienen te voldoen teneinde voor goedkeuring in aanmerking te kunnen komen.
3. De regels, bedoeld in het tweede lid, betreffen in ieder geval:
 - a. de omvang en begrenzing van het gebied waarop het faunabeheerplan betrekking heeft;
 - b. het duurzaam beheer van diersoorten in dat gebied;
 - c. de aard, omvang en noodzaak van de te verrichten handelingen ten aanzien van die diersoorten en
 - d. de wijzen waarop en de perioden waarin, onderscheiden naar die diersoorten, die handelingen worden verricht.
4. Faunabeheerplannen die de goedkeuring van Gedeputeerde Staten behoeven, worden door Gedeputeerde Staten voor een ieder ter inzage gelegd op het provinciehuis.

Zoals in artikel 30 onder 2 is gesteld zijn er bij Algemene Maatregel van Bestuur verder regels gesteld waaraan een faunabeheerplan moet voldoen. Deze Algemene Maatregel van Bestuur is op 28 november 2000 afgekondigd in de Staatscourant (Besluit van 28 november 2000, houdende regels ten aanzien van faunabeheereenheden en faunabeheerplannen (Besluit Faunabeheer).

In het Besluit Faunabeheer wordt in artikel 10 een dertiental punten opgesomd waaraan een faunabeheerplan moet voldoen alvorens deze kan worden goedgekeurd door Gedeputeerde Staten.

Artikel 10 (Besluit faunabeheer)

Het faunabeheerplan bevat ten minste de volgende gegevens:

- a. de omvang van het werkgebied van de faunabeheereenheid;
- b. een kaart waarop de begrenzing van het werkgebied van de faunabeheereenheid is aangegeven;
- c. kwantitatieve gegevens over de populatie van de diersoorten ten aanzien waarvan een duurzaam beheer noodzakelijk wordt geacht, met inbegrip van gegevens over de aanwezigheid van de populaties in het betrokken gebied gedurende het jaar;
- d. een onderbouwing van de noodzaak van een duurzaam beheer van de in onderdeel c bedoelde diersoorten, waaronder een onderbouwde verwachting van de belangen als bedoeld in artikel 68, eerste lid, van de wet die zouden worden geschaad indien niet tot beheer zou worden overgegaan;
- e. een beschrijving van de mate waarin de in onderdeel d bedoelde belangen in de vijf jaren voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het faunabeheerplan zijn geschaad;
- f. de gewenste stand van de in onderdeel c bedoelde diersoorten;
- g. per diersoort een beschrijving van de aard, omvang en noodzaak van de handelingen die zullen worden verricht om de gewenste stand, bedoeld in onderdeel f, te bereiken;
- h. per diersoort en gewas een beschrijving van de handelingen die in de periode, bedoeld in onderdeel e, zijn verricht om het schaden van de in onderdeel d bedoelde belangen te voorkomen, alsmede, voor zover daarover redelijkerwijs kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een beschrijving van de effectiviteit van die handelingen;
- i. voor zover het plan betrekking heeft op het beheer van edelherten, damherten, reeën of wilde zwijnen, een beschrijving van het voedselaanbod, de relatie tussen dit voedselaanbod en de grootte van de populatie van de betrokken dieren alsmede de mogelijkheden van uitwisseling met aangrenzende terreinen;
- j. een beschrijving van de plaatsen in het werkgebied van de faunabeheereenheid waar en de perioden in het jaar waarin de in onderdeel g bedoelde handelingen zullen plaatsvinden;
- k. de mogelijkheid en de voorwaarden om gebruik te maken van een aan de faunabeheereenheid verleende ontheffing op gronden van jachthouders die niet bij de faunabeheereenheid zijn aangesloten, mits die gronden binnen het werkgebied van de faunabeheereenheid vallen en voor zover die gronden plaatsen als bedoeld in onderdeel j omvatten waar planmatig beheer noodzakelijk is;
- l. voor zover daarover kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een onderbouwde inschatting van de verwachte effectiviteit van de in onderdeel g bedoelde handelingen;
- m. een beschrijving van de wijze waarop de effectiviteit van de voorgenomen handelingen zal worden bepaald

1.4 Leeswijzer

In dit plan wordt het faunabeheer in het werkgebied van de faunabeheereenheid beschreven.

De kaders voor dit plan komen uit:

- Flora- en faunawet en bijbehorende Besluiten en Regelingen.
- Nota Beleidsregels Faunabeheer Provincie Overijssel (versie september 2008).
- Beleidsregels van het Faunafonds.

Voor de opbouw van het faunabeheerplan zijn zowel de handreiking faunabeheerplan als de ervaringen met het gebruik van het faunabeheerplan 2009 – 2014 als uitgangspunt genomen. De nadere uitwerking van het beheer per soort is uitgewerkt op basis van artikel 10 van het besluit Faunabeheer.

De beschrijving, ex artikel 10 lid e van dit besluit, van de mate waarin de belangen in de vijf jaren voorafgaand aan dit faunabeheerplan zijn geschaad worden bij iedere soortbeschrijving weergegeven.

Het faunabeheerplan is opgedeeld in 2 delen. In het eerste deel wordt de organisatie, de structuur en de werkwijze beschreven. In het tweede deel worden de soorten behandeld.

In hoofdstuk 1 is de samenstelling van de faunabeheereenheid en haar werkgebied beschreven, en is ook de duur van het faunabeheerplan aangegeven.

Het werkgebied van de faunabeheereenheid is vervolgens specifiek uitgewerkt in hoofdstuk 2, en is als zodanig gebruikt als basis voor de gebiedsuitwerking.

In hoofdstuk 3 is op basis van het Rijksbeleid en het provinciaal beleid nader invulling gegeven aan het beleid van de faunabeheereenheid voor onderliggend faunabeheerplan. Waar in dit plan over belangrijke schade wordt gerept, dan wordt daar een schade van € 250,= per bedrijf per meldingsjaar bedoeld op basis waarvan de Provincie ontheffing kan verlenen (Nota beleidsregels faunabeheer Provincie Overijssel; versie september 2008).

Hoofdstuk 4 benoemt de organisaties die betrokken zijn geweest bij de totstandkoming van dit plan.

De doelstellingen van de faunabeheereenheid worden beschreven in hoofdstuk 5.

In deel 2 (hoofdstuk 6 t/m 22) wordt ingegaan op het beheer per diersoort.

Ten tijde van het schrijven van het Faunabeheerplan werd het Provinciale beleid herzien naar aanleiding van de maatschappelijke ontwikkelingen op dit dossier. Het hoofdstuk ganzenbeheer wijkt daarom qua lay-out en opbouw af van de overige hoofdstukken in dit plan.

2 Korte omschrijving werkgebied van de faunabeheereenheid

2.1 Bewoningskernen

2.1.1 Steden en dorpen

Kenmerkend aan de kernen in Overijssel is de grote concentratie steden in de zuidoosthoek van de provincie. Hier vormen de steden Almelo, Hengelo, Borne, Enschede en Oldenzaal een dicht bebouwd gebied (stadsgewest). Enkele grote steden in de overige delen van Overijssel zijn Zwolle (provinciale hoofdstad), Kampen en Deventer, die vlak tegen de grens met Gelderland aanliggen, en Steenwijk in het noorden van de provincie.

2.2 Infrastructuur

2.2.1 Rijkswegen

De belangrijkste rijkswegen die de provincie Overijssel doorsnijden zijn:

- A28: Zwolle – Amersfoort
- A1: Deventer – Duitse grens
- A50: Arnhem – Zwolle
- A35: Almelo – Enschede¹
- A32: Staphorst – Heerenveen

De A1 en de A28 vormen belangrijke verbindingen naar het westen en het noorden van Nederland, de A50 vormt de hoofdverbinding in de west-oost richting.

Met name de A1 vormt een belangrijke verkeersader met een hoge verkeersintensiteit.

2.2.2 Provinciale en gemeentelijke wegen

In Overijssel bevindt zich een uitgebreid netwerk van provinciale wegen. Vooral in het oostelijk deel van de provincie in het gebied tussen Rijssen – Tubbergen – Denekamp – Haaksbergen komt een hoge dichtheid aan wegen voor. Het midden van de provincie (Deventer – Zwolle – Hardenberg – Rijssen) telt maar enkele provinciale wegen die de grotere kernen met elkaar verbinden. Het noordelijke deel van Overijssel telt een gemiddelde dichtheid van provinciale wegen die voornamelijk aansluiten op de aangrenzende provincies (Drenthe, Friesland en Gelderland).

Uiteraard liggen er naast Rijks- en provinciale wegen ook veel gemeentelijke wegen in het werkgebied van de faunabeheereenheid.

2.2.3 Waterwegen

De belangrijkste waterwegen in Overijssel zijn het Twentekanaal (Enschede – Zutphen en zijtak Almelo) en het Overijssels kanaal (Zwolle – Vroomshoop – Almelo). Laatstgenoemd kanaal bevat meerdere aftakkingen, onder andere in zuidelijke richting naar Deventer, en in noordelijke richting naar Gramsbergen. Deze zijtak wordt ook kanaal Almelo – De Haandrik genoemd.

¹ A35: wegvak nu Enschede – Wierden, gaat straks als N35 door naar Zwolle. Dit wordt deels een 4baans weg en doorsnijdt EHS ter hoogte van de Sallandse Heuvelrug (met ecoduct voor grote zoogdieren) en ter hoogte van het Wierdense Veld (Natura 2000) en particuliere landgoederen (ecoduct gepland bij wijziging wegvak).

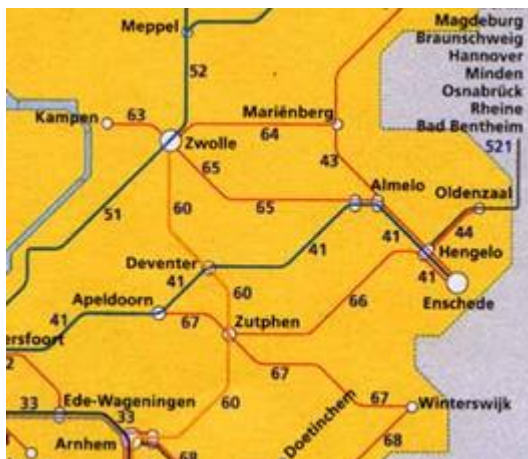
Verder zijn het Meppelerdiep, de Vecht (Ommen monding) en het Zwarte Water als natte infrastructuur te noemen.

2.2.4 Overige Wateren

Naast de hierboven genoemde waterwegen die van belang zijn voor de scheepvaart, al dan niet recreatief, zijn er ook een aantal wateren te duiden die van belang zijn voor natuur, waterbeheer en de landbouw. De belangrijkste in deze zijn de Reest, Overijsselse vecht, Dinkel, IJssel, Regge en het Zwarte Water.

2.2.5 Spoorwegen

De provincie wordt doorsneden door een aantal treinsporen, zoals blijkt uit figuur 2.1.

Figuur 2.1 Spoorwegennetwerk in Overijssel

2.3 Grote natuurgebieden

De grote natuurgebieden in Overijssel zijn als volgt te typeren:

Hoogveenrestanten

De hoogveenrestanten zijn tijdens de grootschalige veenaafgravingen van de 19e eeuw gespaard gebleven. Zij komen in de oostelijke helft van de provincie voor. Voorbeelden van dergelijk hoogveenrestanten zijn het Haaksbergerveen, het Witteveen, de Engbertsdijksvelden en het Wierdense veld.

Laagveengebieden

Door het afgraven van het laagveen in het noordwesten van Overijssel zijn grote complexen van petgaten en legakkers ontstaan. Hier bevinden zich tegenwoordig grote natte natuurgebieden. De gebieden de Weerribben, de Wieden en de Olde Maten In Noord West Overijssel zijn de belangrijkste representanten van dit type natuurgebied.

Bos- en heidegebied

In Overijssel komen veel natuurgebieden voor die uit droge bos- en heidegebieden bestaan. Deze zijn vooral te vinden op de grote stuwwallen, zoals de Sallandse Heuvelrug, de Lemelerberg en het stuwwalcomplex van Ootmarsum.

2.4 Agrarisch grondgebruik

Zowel de lage natte polders en laagveenontginningen als op de overige drogere gronden van Overijssel is de melkveehouderij de grootste agrarische tak. De varkens - en pluimveehouderij komen meer in de oostelijke helft van de provincie voor. In heel Overijssel wordt veel snij - en korrelmaïs ten behoeve van de veehouderij verbouwd.

In de regio Hardenberg en Steenwijk komen concentraties van pure akkerbouw voor de belangrijkste gewassen zijn aardappelen, suikerbieten, granen en in toenemende mate bloembollen.

Naast de gangbare akkerbouw komen ook tuinbouw, boomteelt en vollegrondse groenteteelt steeds meer voor. Voor de groente teelt is dat de regio Kampen en voor de boomteelt de regio Twente.

In bijlage 2 is een kaart opgenomen met de landschapstypen in Overijssel.

2.5 Natura 2000 gebieden

Nederland kent circa 160 Natura 2000-gebieden. Dit Natura 2000 netwerk bestaat uit gebieden die zijn aangewezen onder de Vogelrichtlijn en aangemeld onder de Habitatrichtlijn. Beide Europese richtlijnen zijn belangrijke instrumenten om de Europese biodiversiteit te waarborgen. Alle Vogel- en/of Habitatrichtlijngebieden zijn geselecteerd op grond van het voorkomen van soorten en habitattypen die vanuit Europees oogpunt bescherming nodig hebben.

Voor een omschrijving en de geldende doelstellingen voor het betreffende Natura 2000 gebied wordt verwezen naar de site van het Ministerie van EZ (<http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000>). In bijlage 4 is de ligging weergegeven van het betreffende Natura 2000 gebied in de provincie Overijssel.

In de Provincie Overijssel zijn 24 gebieden begrensd als Natura 2000 gebied.

Tabel 2.1 Overzicht Natura 2000 in Overijssel met daarbij de status (stand 15/12/2013)

Natura 2000-gebied	Vogel- en/of Habitatrichtlijn (VR / HR)
Aamsveen	HR
Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek	HR
Bergvennen & Brecklenkampse Veld	HR
Boetelerveld	HR
Borkeld	HR
Buurserzand & Haaksbergerveen	HR
Dinkelland	HR
De Wieden*	HR & VR
Engbertsdijksvennen	HR & VR
Ketelmeer & Vossemeer*	VR
Landgoederen Oldenzaal	HR
Lemselermaten	HR
Lonnekermeer	HR
Olde Maten & Veerslootslanden	HR
Sallandse Heuvelrug	HR & VR
Springendal & Dal van de Mosbeek	HR
Rijntakken*	HR & VR

Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht	HR & VR
Vecht- en Beneden-Reggegebied	HR
Veluwerandmeren*	HR & VR
Weerribben	HR & VR
Wierdense Veld	HR
Witte Veen	HR
Zwarte Meer*	HR & VR

* Provinciegrensoverschrijdend Natura 2000-gebied.

Ontheffingen, die Gedeputeerde Staten in het kader van de Flora- en faunawet voor beheer en schadebestrijding hebben verleend, zullen worden getoetst aan de instandhoudingsdoelen van het betreffende Natura 2000 gebied. Indien er geen negatieve effecten zijn op de Natura 2000 instandhoudingsdoelen waarvoor het gebied is aangewezen, is dit gebruik toegestaan.

Indien er wel negatieve effecten zijn dan is dit gebruik vergunningplichtig, tenzij in het beheerplan is aangegeven op welke wijze beheer en schadebestrijding zonder vergunning kan worden uitgevoerd. Gedurende de looptijd van dit faunabeheerplan zullen voor ieder Natura 2000-gebied de Natura 2000-beheerplannen vastgesteld worden.

Voorgaande geldt ook voor beheer en schadebestrijding op basis van de landelijke en provinciale vrijstellingen.

Nieuwe activiteiten met betrekking tot beheer en schadebestrijding zullen moeten worden beoordeeld op de effecten die deze op de instandhoudingsdoelen hebben. Indien er sprake is van een negatief of verstorend effect op de beschermde soorten en habitats (aangewezen waarden) dan is er voor deze activiteiten een Natuurbeschermingswetvergunning vereist, tenzij in het beheerplan is aangegeven op welke wijze beheer en schadebestrijding zonder vergunning kan worden uitgevoerd. Er kunnen dan nadere voorwaarden worden beschreven die negatieve effecten voorkomen.

Voor het al dan niet verlenen van een ontheffing in het kader van de Flora- en faunawet gelden binnen de Natura 2000 gebieden geen andere criteria dan daarbuiten, maar kan naast de ontheffing wel een aanvullende vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet nodig zijn.

2.6 Beschermde Natuurmonumenten

Naast de Natura 2000-gebieden kent de Natuurbeschermingswet '98 ook nog Beschermde Natuurmonumenten. Deze komen voort uit de (vorige) Natuurbeschermingswet.

In Overijssel gaat het om 4 gebieden:

1. Weldom
2. Heideterreinen Twickel
3. Oostermaet
4. Antjeskolk

Indien de wezenlijke kenmerken, zoals benoemd in de aanwijzingsbesluiten van deze gebieden worden aangetast, dan is een vergunning op basis van artikel 16 Natuurbeschermingswet noodzakelijk.

3 Beleid

3.1 Rijksbeleid

De Flora- en faunawet is sinds 1 april 2002 in werking. De Flora- en faunawet is een typische raamwet. De wet richt zich op de bescherming van plant- en diersoorten. Uitgangspunt is dat alle dieren als genoemd in de regeling aanwijzing dier en plantsoorten beschermd zijn. In dit faunabeheerplan is dit beschermingsprincipe uitgangspunt.

Er is een tweetal manieren om soorten te beschermen:

- Door het verbieden van een aantal handelingen die schadelijk zijn voor beschermde planten of dieren.
- Door het aanwijzen van kleine terreinen of objecten als beschermde leefomgeving.

De uitwerking is geregeld in aparte besluiten en regelingen.

In het kader van decentralisatie van rijkstaken is afgesproken dat het rijk zich beperkt tot de hoofdlijnen van het beleid. In de artikelen 29 en 30 van de Flora- en faunawet hebben de regels met betrekking tot faunabeheereenheden en faunabeheerplannen hun neerslag gevonden. Nu door de wettelijk beschermde status van dieren en de beperking van het aantal wildsoorten nog slechts voor een klein aantal diersoorten beheer en schadebestrijding door middel van jacht kan plaatsvinden, is in de wet gekozen voor een opzet waarin in het kader van beheer en schadebestrijding, faunabeheereenheden een belangrijke rol vervullen. Het belang van planmatig beheer van diersoorten komt in de wet tot uiting in artikel 30, dat gaat over de faunabeheerplannen.

De wet bepaalt dat faunabeheereenheden en -plannen door Gedeputeerde Staten kunnen worden erkend, respectievelijk goedgekeurd. Artikel 29, tweede en derde lid, en artikel 30, tweede en derde lid, van de wet bepalen dat de eisen hiervoor bij Algemene Maatregel van Bestuur worden vastgesteld, evenals over welke voorwaarden in ieder geval regels worden gesteld. Het Besluit Faunabeheer (Besluit van 28 november 2000, houdende regels ten aanzien van faunabeheereenheden en faunabeheerplannen) bevat deze eisen en voorwaarden. In het Besluit komen de volgende onderwerpen aan de orde:

- Eisen voor erkenning van faunabeheereenheden
- Eisen voor goedkeuring van faunabeheerplannen

Binnen de kaders van het rijksbeleid heeft de Provincie het beleid faunabeheer nader uitgewerkt.

3.2 Provinciaal beleid

Het provinciaal beleid faunabeheer is nader uitgewerkt in de Nota Beleidsregels Faunabeheer Provincie Overijssel (zie www.overijssel.nl). Het doel van de nota is aan te geven welk beleid de Provincie Overijssel de komende tijd zal voeren ten aanzien van provinciale bevoegdheden voor beheer van in het wild levende diersoorten. Op hoofdlijnen gaat het daarbij om:

- Beleid ten aanzien van diersoorten die schade of overlast veroorzaken of waarvan het beheer om andere redenen wenselijk wordt geacht.

- Daarbij spitst het beleid van de Provincie zich toe op de soorten (of soortgroepen) waarvoor specifieke beheermaatregelen nodig zijn.

Binnen de kaders van het provinciaal beleid heeft de faunabeheereenheid het beleid faunabeheer nader uitgewerkt in het (voorliggende) faunabeheerplan.

3.3 Benelux overeenkomst

Op 4 december 2013 heeft de Afdeling Bestuursrechtspraak Raad van State (verder: de Afdeling of ABRvS) in een tweetal uitspraken in hoger beroep ontheffingen ingevolge artikel 68 Flora- en faunawet van de provincies Noord-Holland en Fryslân ter bestrijding van de Vos vernietigd wegens strijd met de Benelux-Overeenkomst op het gebied van de jacht en vogelbescherming (hierna: Benelux-Overeenkomst).

Naar aanleiding van deze uitspraken was het niet langer mogelijk om de Vos (of andere wildsoorten) met gebruikmaking van het geweer en kunstmatige lichtbronnen na zonsondergang en vóór zonsopgang te doden zolang er geen aanpassing van de Beneluxovereenkomst werd vastgesteld.

Op 5 maart 2014 is een beschikking ondertekend door de Voorzitter van Beneluxcomité van ministers, waardoor van de Benelux-overeenkomst kan worden afgeweken. Hierdoor kan weer ontheffing ex. Art. 68 Flora- en faunawet worden verleend voor de toepassing van kunstlicht bij schadebestrijding. Ook een wijziging van de Overeenkomst zelf is in voorbereiding die een permanente oplossing zal moeten bieden. Een en ander volgt uit de Beschikking van het Beneluxcomité van ministers van 5 maart 2014, tot instemming met de toepassing van artikel 13 lid 1 van de Benelux-Overeenkomst op het gebied van de jacht en vogelbescherming en de toelichting op deze beschikking (Beschikking M (2014) 3).

3.4 Beleid faunabeheereenheid

Gedeputeerde Staten hebben een kader gegeven voor welke diersoorten een faunabeheerplan verlangd wordt ten behoeve van beheer en schadebestrijding (aanwijzingen of ontheffingen). Dit geldt tenminste voor:

Edelhert, Damhert, Wild zwijn, Ree, Vos, Haas, Wilde eend, (overwinterende en overzomerende) ganzen, Konijn, Smient, Knobbelzwaan, Roek en Zwarte kraai, eventueel aangevuld met andere soorten van de landelijke of provinciale vrijstellingslijst waarvan geen financiële schadereferentie voorhanden is, maar waarvan bij afwezigheid van schadebestrijding wel belangrijke schade te verwachten is.

De faunabeheereenheid staat een integrale benadering voor. Op grond van provinciaal beleid en de onderscheidende visies van de partijen in de faunabeheereenheid zijn de uitgangspunten voor de beheerperiode waarop dit plan betrekking in de eerstvolgende tabel onder planmatig beheer weergegeven.

Planmatig beheer

De soorten waarvoor beheer is uitgewerkt zijn soorten waarvoor in het kader van beheer en schadebestrijding voor de planperiode planmatig beheer noodzakelijk is of mogelijk noodzakelijk is. Deze zijn in tabel 3.1 weergegeven.

Tabel 3.1 Soorten welke in dit faunabeheerplan worden belicht met daarbij de wettelijke grondslag. De ganzen (7*) zijn niet in de eerste versie van dit faunabeheerplan uitgewerkt, omdat er nieuw beleid op komst is.

Soort	Hfd.	Wettelijk belang Flora- en faunawet.	Omvang op hoofdlijn
Kolgans (winter)	7*	Art. 68 lid 1 onder c.	Veelvuldig belangrijke schade aan diverse gewassen
Kolgans (zomer)	7*	Art. 68 lid 1 onder c.	Veelvuldig belangrijke schade aan diverse gewassen
Grauwe gans (winter)	7*	Art. 68 lid 1 onder c.	Veelvuldig belangrijke schade aan diverse gewassen
Grauwe gans (zomer)	7*	Art. 68 lid 1 onder c.	Veelvuldig belangrijke schade aan diverse gewassen
Brandgans (zomer)	7*	Art. 68 lid 1 onder c.	Veelvuldig belangrijke schade aan diverse gewassen
Smient	8	Art. 68 lid 1 onder c.	Veelvuldig belangrijke schade aan gewassen (grasland, vollegrondsgroenten en akkerbouwgewassen)
Knobbelzwaan	9	Art. 68 lid 1 onder c.	Veelvuldig belangrijke schade aan gewassen (grasland, vollegrondsgroenten en akkerbouwgewassen)
Wilde eend	10	Art. 68 lid 1 onder c.	Belangrijke schade aan gelegerd graan en vollegrondsgroenten
Meerkoet	11	Art. 68 lid 1 onder c.	Belangrijke schade aan gewassen (grasland, vollegrondsgroenten en akkerbouwgewassen)
Roek	12	Art. 68 lid 1 onder c.	Belangrijke schade aan gewassen. (granen, maïs en fruit)
Zwarte kraai	13	Art. 68 lid 1 onder d.	Schade aan fauna (m.n. grondbroedende vogels)
Spreeuw	14	Art. 68 lid 1 onder c.	Belangrijke schade aan gewassen (maïs en kleinfruit)
Holenduif	15	Art. 68 lid 1 onder c.	Belangrijke schade aan gewassen (graan, gras en vollegrondsgroenten)
Ree	16	Art. 68 lid 1 onder a, c	Openbare veiligheid (m.n. wegen) Schade aan 'fauna' (eigen soort) Populatiebeheer
Vos	17	Art. 68 lid 1 onder a, c, d en e. Besluit beheer en schadebestrijding dieren Art. 4 onder b en d.	Openbare veiligheid (m.n. dijken) Schade aan fauna (weidevogels & korhoen) Schade aan bedrijfsmatig gehouden vee. Schade aan hobbymatig gehouden vee. Schade aan industrieterreinen.
Wild zwijn / Edelhert Damhert	18	Art. 68 lid 1 onder a.	Openbare veiligheid (m.n. wegen)
Wild zwijn	18	Art. 68 lid 1 onder c.	Belangrijke schade aan gewassen

Konijn	19	Art. 68 lid 1 onder a, c en e. Besluit beheer en schadebestrijding dieren Art. 4 onder a en f.	Openbare veiligheid (wegen, rails en dijken) Schade aan gewassen. Schade aan sportvelden. Schade aan begraafplaatsen.
Haas	20	Art. 68 lid 1 onder c.	Belangrijke schade aan gewassen (fruitbomen, vollegrondsgroenten en akkerbouwgewassen)
Steenmarter	21	Art. 68 lid 1 onder e. Besluit beheer en schadebestrijding dieren Art. 4 onder a.	Schade/belangrijke overlast aan gebouwen of zich daarin of daarbij bevindende roerende zaken.

Zwaar beschermde soorten met schadehistorie

Naast voornoemde soorten is er in de afgelopen 5 jaar ook schade vastgesteld van soorten, waarvoor vanwege hun beschermde status, geen ontheffing wordt verleend. Deze soorten zijn wel in dit beheerplan (paragraaf 22.5) opgenomen, maar hiervoor wordt geen ontheffing aangevraagd, omdat deze zal worden geweigerd. De schadehistorie van deze soorten wordt in een tabel in beeld gebracht.

Exoten

De provincie kan via een aanwijzing het exotenbeleid uitwerken. Op basis van artikel 67 Flora - en faunawet is in dit faunabeheerplan een onderbouwing van het noodzakelijke beheer en de schadebestrijding opgenomen.

Ontsnapte (gedomesticeerde) dieren

De faunabeheereenheid acht het ook van belang om uitgangspunten en randvoorwaarden te formuleren op basis waarvan in de beheerperiode in het kader van beheer en schadebestrijding de individuele mogelijk ontsnapte dieren (zonder aanwijsbare eigenaar)van de soorten edelhert, damhert en wilde zwijn kunnen worden beheerd.

Participatie faunabeheereenheid

De participerende partijen (zie paragraaf 1.1) moeten een gezamenlijk uitvoeringsstrategie van het provinciaal beleid neerleggen in een gezamenlijk onderschreven faunabeheerplan. Consensus over het beheer per soort over het gehele werkgebied is uitgangspunt, daarbij inbegrepen de wijze van uitvoering, monitoring en rapportage. Deze integrale benadering sluit ook aan op het uitgangspunt van de Flora - en faunawet en het provinciale beleid: dit houdt in duurzaam beheer van populaties en hun leefgebieden. Populaties en hun respectievelijke leefgebieden houden zich niet aan eigendomsgrenzen.

In dit plan wordt door de participerende partijen het uitgewerkte beheer onderschreven. Alle betreffende partijen conformeren zich aan dit plan. Wel is het zo dat, onder verwijzing naar de brief van de minister aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 11 augustus 2008 (kenmerk:

KST121489), partijen binnen de faunabeheereenheid af kunnen wijken van het gestelde binnen het faunabeheerplan. Overeen is gekomen dat bij afwijking van het faunabeheerplan de partijen dit beargumenteerd zullen voorleggen aan het bestuur van de faunabeheereenheid. Het bestuur van de FBE zal deze afwijking met advies voorleggen aan de provincie. Desgewenst kan het FBP rekening houdend met deze afwijking worden aangepast.

Om redenen van eenduidigheid, continuïteit, uniformiteit, professionaliteit en kwaliteit heeft de faunabeheereenheid de voorkeur om de uitvoering van het planmatig faunabeheer voortvloeiend uit dit faunabeheerplan onder te brengen bij de Wildbeheereenheden. De centrale coördinatie en aansturing van planmatig faunabeheer berust doorgaans bij de faunabeheereenheid. Ook wanneer het gaat om niet-planmatig beheer kan de faunabeheereenheid een coördinerende / aansturende rol spelen met betrekking tot een verantwoord beheer en schadebestrijding. Het voorgaande gebeurt dan in opdracht van de provincie.

Professioneel beheer

1. Faunabeheereenheid, faunabeheerplan, goedkeuring

De faunabeheereenheid is wettelijk verantwoordelijk voor de uitvoering van een aan de haar verleende ontheffing (of ontheffingen) ex artikel 68 Flora- en faunawet en de verplichtingen die uitvloeien uit de voorwaarden van de ontheffing en de eisen die daarop worden gesteld in de Flora- en faunawet en aanhangende besluiten.

Ook kan een aanwijzing ex. art. 67 worden gericht aan de faunabeheereenheid. Deze kan vervolgens worden doorgeschreven naar de eindgebruikers.

In beginsel is het nodig om, om voor een ontheffing in aanmerking te komen, een goedgekeurd Faunabeheerplan te hebben. Door goedkeuring te verlenen aan het faunabeheerplan onderschrijft de provincie de daarin vastgelegde prioriteiten en keuzes.

De faunabeheereenheid kan worden aangesproken op:

- Het niet goed naleven of uitvoeren van een aan de faunabeheereenheid verleende ontheffing (of aanwijzing), het niet naleven of toepassen van een goedgekeurd faunabeheerplan, of voorwaarden bij de provinciale erkenning;
- Het niet nakomen van afspraken die met de provincie of derden zijn gemaakt over de uitvoering van taken/projecten of anderszins.
- Het niet nakomen van datgene waartoe de faunabeheereenheid zichzelf anderszins heeft verplicht, zoals het naleven van de eigen statuten en reglementen.

2. Faunabeheereenheid als eerste aanspreekpunt

In de praktijk is de faunabeheereenheid vaak het eerste aanspreekpunt voor grondeigenaren welke schade ondervinden. Ook bestuurders van wildbeheereenheden weten de weg naar de faunabeheereenheid goed te vinden.

Het secretariaat van de faunabeheereenheid voert de volgende taken uit:

1. Advisering aan grondgebruikers en besturen van wildbeheereenheden wat zij moeten doen om schade te voorkomen en wat de mogelijkheden zijn om schade te bestrijden. In sommige gevallen betekent dit dat er een ontheffing moet worden aangevraagd.
2. Zij vraagt ontheffingen aan op basis van het faunabeheerplan. De faunabeheereenheid weegt daarbij af of de aangeleverde gegevens inhoudelijk voldoende zijn om een antwoord te geven uit de belangen zoals genoemd in de wet, en daarmee een ontvankelijke aanvraag op kunnen leveren. De ontvankelijkheidstoets zelf vindt uiteraard bij de provincie plaats.
3. Ontheffingsverzoeken die buiten de werkingssfeer van dit faunabeheerplan vallen verwijst zij door naar de provincie. (Bijv. Steenmarters in de bebouwde kom of schade door Kokmeeuwen).
4. Zij verzorgt de jaarlijkse rapportages over het gebruik van de ontheffingen conform de voorschriften.
5. Zij verzorgt de evaluatie aan het einde van de beheerplanperiode.

Er is in Overijssel één faunabeheereenheid opgericht voor de gehele Provincie. Hoewel de faunabeheereenheid bestaat uit een evenwichtige vertegenwoordiging van grote grondeigenaren/jachthouders zijn niet alle grondeigenaren/jachthouders in Overijssel rechtstreeks vertegenwoordigd (bijvoorbeeld gemeenten en waterschappen). Ook zij kunnen echter op enig moment een wens hebben om een ontheffing aan te vragen voor beheer of schadebestrijding, of gebruik willen maken van een aan de faunabeheereenheid verleende ontheffing. Vanwege de integrale benadering van het soortenbeheer adviseert de faunabeheereenheid dat dezelfde randvoorwaarden en uitgangspunten ook in dat geval van toepassing zijn.

3.5 Uitbreiding op voorhand verleende ontheffing

In dit faunabeheerplan wordt voor een aantal soorten de onderbouwing gegeven voor een ontheffingen op voorhand. Dit lukt echter niet als er geen schadehistorie is, want alleen voor werkgebieden van wildbeheereenheden met een aantoonbare belangrijke schade in het verleden kunnen wij op voorhand een ontheffing aanvragen.

Gedurende de looptijd van het plan kunnen meer schadegegevens beschikbaar komen, waardoor een ontheffing op voorhand kan worden uitgebreid (wijzigingsbesluit) met één of meerdere werkgebieden van wildbeheereenheden.

3.5.1 Voorwaarden voor aanvulling van een ontheffing op voorhand

Om aan een op voorhand verleende ontheffing werkgebieden van wildbeheereenheden te kunnen toevoegen, middels een wijzigingsbesluit, gelden de volgende voorwaarden:

- Soort is schadesoort waarvoor op grond van faunabeheerplan, waarvoor op grondgebied van andere wildbeheereenheden in Overijssel al op voorhand een ontheffing is verleend.
- Van de betreffende soort zijn wel al binnen het werkgebied van voornoemde wildbeheereenheid schadegevallen vastgesteld, maar deze zijn ten tijde van de afgifte van de ontheffing (nog) niet als 'belangrijke schade' aangemerkt.

3.5.2 Handelswijze toevoegen werkgebied wildbeheereenheid

Bij de soortenbehandeling (hoofdstuk 8 t/m 21) in het faunabeheerplan staan de voorwaarden waar men aan moet voldoen (noodzakelijke preventieve middelen) om in aanmerking te komen voor

toevoeging van het schadegebied aan de ontheffing, die op basis van het faunabeheerplan wordt verleend.

- Wildbeheereenheid constateert het ontstaan van mogelijk belangrijke schade van een soort.
- Wildbeheereenheid geeft in mailbericht aan de faunabeheerheid aan:
 - Welke soort(en) de schade veroorzaakt.
 - Op welke locatie (perceelsniveau) inclusief kaartbeeld.
 - Gegevens grondgebruiker van schade percelen (kadastrale percelen).
 - Gewasgegevens (soort gewas en groeistadium).
 - Getroffen maatregelen om schade te voorkomen en beperken (visueel en akoetisch).
 - Overzicht van gedocumenteerde schadegevallen binnen wildbeheereenheid.
 - Indicatie van het schadebedrag en indien beschikbaar een berekening van het schadebedrag aan de hand van taxatierapport of een berekening van mogelijke belangrijke schade aan de hand van concrete schadegegevens afkomstig van het Faunafonds m.b.t. de soort, gegevens over de populatieontwikkeling en reeds uitgekeerde bedragen.
 - Verklaring waarom de schade niet voorzienbaar was, c.q. het betrokken gebied ontbreekt in het faunabeheerplan.
 - Aangeven of de schade al is getaxeerd door het Faunafonds, en zo niet waarom nog niet.
- Het secretariaat van de faunabeheereenheid:
 - Controleert volledigheid gegevens.
 - Geeft indien gegevens onvolledig of onvoldoende zijn aan de wildbeheereenheid aan wat er ontbreekt.
 - Speelt het verzoek (met onderbouwing) om een wijziging van de op voorhand verleende ontheffing door aan de Provincie Overijssel.

Het is vervolgens aan de provincie om te beoordelen of het verzoek tot wijziging van de ontheffing ontvankelijk is en er een wijzigingsbesluit kan worden opgesteld of niet.

3.6 Organisatie

Ontheffingen worden in de regel door de faunabeheereenheid doorgeschreven naar de wildbeheereenheid en in bijzondere situaties rechtstreeks naar de grondgebruiker.

De organisatie is als volgt opgezet:

- De houder van de ontheffing is de faunabeheereenheid.
- De faunabeheereenheid is verantwoordelijk voor het doorschrijven van de ontheffing.
- De uitvoering van de beheermaatregelen wordt gecoördineerd door de secretaris van de faunabeheereenheid.
- De faunabeheereenheid draagt er zorg voor dat de verslaglegging in het FRS-systeem (of een vergelijkbaar systeem dat is gekozen door de faunabeheereenheid) kan plaatsvinden.
- De secretaris van de faunabeheereenheid adviseert grondgebruikers en besturen van wildbeheereenheden bij de uitvoering van schadevoorkomende maatregelen.
- De secretaris van de wildbeheereenheid is verantwoordelijk voor de verslaglegging van de uitgevoerde maatregelen.

- De faunabeheereenheid is verantwoordelijk voor het aanleveren van de verslaglegging aan Gedeputeerde Staten van de provincie.

Voor de uitvoering van de ontheffing geldt het volgende:

- Voor de uitvoering van de beheermaatregelen ter voorkoming van schade aan gewassen is de grondgebruiker verantwoordelijk voor de inzet van preventieve middelen.
- De secretaris van de faunabeheereenheid zal de ontheffing voor flankerend afschot op basis van deze gegevens doorschrijven. Dit wordt digitaal geregistreerd.
- Er mag alleen dan van de beheermaatregel flankerend afschot gebruik gemaakt worden indien de inzet van preventieve middelen, conform, onvoldoende is gebleken.

Bijzondere situatie

Het kan voorkomen dat grondgebruikers schade op hun gronden willen laten bestrijden door een jachtaktehouder die geen lid is van een wildbeheereenheid. Zij kunnen zij rechtstreeks bij de Faunabeheereenheid een perceelsgebonden machtiging aanvragen voor ontheffingen die betrekking hebben op schadebestrijding. Voor beheer van populaties (zoals bij Reewild) ziet de faunabeheereenheid een coördinerende rol voor wildbeheereenheden. Daarom kunnen machtigingen voor ontheffingen in het kader van populatiebeheer alleen via een wildbeheereenheid worden aangevraagd. Voor knobbelzwanen geldt dat er vaste beheerders worden aangewezen.

3.7 Het begrip ‘belangrijke schade’

In dit plan wordt veelvuldig het begrip belangrijke schade gehanteerd. Wij zien ‘belangrijke schade’ als de schade minimaal een bedrag van € 250,= per bedrijf per meldingsjaar bedraagt, waarmee we aansluiten bij de beleidsregels van het Faunafonds (zie ook: ABRvS, 21 maart 2007, nr. 200606996/1).

3.8 Preventieve middelen / handreiking Faunafonds

Het Faunafonds maakt een onderscheidt in:

- Kwetsbare gewassen.
- Overige gewassen.

Voor de definitie van kwetsbare gewassen wordt verwezen naar de vigerende beleidsregel van het Faunafonds.

Bij kwetsbare gewassen wordt de inzet van zowel visuele en akoestische middelen in voldoende aantallen vereist. Het geweer wordt hierbij ook als akoestisch middel beschouwd. Bij (dreigende) schade door zoogdieren voldoet een deugdelijk raster als preventieve maatregel.

Voor overige gewassen kan in de meeste gevallen worden volstaan met verjaging door menselijke aanwezigheid. Ter ondersteuning van deze verjaging dient de verleende ontheffing adequaat te worden gebruikt (Faunafonds, 2009).

Meer informatie is te vinden de Handreiking Faunaschade (2009). Dit rapport is digitaal beschikbaar op de website van het Faunafonds (www.faunafonds.nl).

4 Gebruikte bronnen, monitoring en rapportage

4.1 Gebruikte bronnen

Als basis voor het faunabeheerplan in de provincie Overijssel zijn voor de benodigde gegevens de bronnen geraadpleegd zoals vermeld in de literatuurlijst. Veel data is afkomstig van de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) en van 'waarneming.nl'. Alleen gevalideerde data van deze sites zijn gebruikt. In een enkel geval zijn ook niet gevalideerde waarnemingen gebruikt, maar dit is dan in de tekst aangegeven.

Bij de vogelsoorten is veel gebruik gemaakt van de kaarten van de broedvogelatlas van SOVON. Momenteel wordt gewerkt door SOVON aan een nieuwe versie van deze atlas, maar deze was op het moment van opstellen van het plan nog niet beschikbaar. Besloten is derhalve om de actuelere data van waarneming.nl ook te gebruiken. Op deze stippenkaarten staan alle waarnemingen van de betreffende soorten. Vanwege de hogere waarnemingsdichtheid rondom steden, is de dichtheid aan waarnemingen ook vaak groter. Dit geeft soms een licht vertekend beeld.

Ook voor de zoogdieren is gebruik gemaakt van waarnemingen.nl, de zoogdierenatlas en de Overijsselse zoogdierenatlas. Dit geeft een goed beeld van populatiespreiding over de provincie.

Voor de afschotgegevens is gebruik gemaakt van het Fauna Registratie Systeem. En voor de gegevens over het valwild is gebruik gemaakt van het BOA Registratie Systeem.

4.2 Rapportage en monitoring gebruik ontheffing

In artikel 69 eerste lid van de Flora- en faunawet is bepaald dat een faunabeheereenheid waaraan een ontheffing als bedoeld in artikel 68, eerste lid, is verleend, jaarlijks aan gedeputeerde staten verslag uitbrengt van de wijze waarop zij van de ontheffing heeft gebruik gemaakt en van de uitvoering van het faunabeheerplan.

4.2.1 Rol ontheffinggebruiker

De ontheffinggebruiker houdt in het FRS-systeem (of een vergelijkbaar systeem dat is gekozen door de faunabeheereenheid) het gebruik van iedere ontheffing bij. Ten behoeve van de jaarlijkse rapportage en handhaving dient dit nauwkeurig te worden bijgehouden. Het niet voldoen van de rapportageplicht kan gevolgen hebben voor de ontheffing.

4.2.2 Rol ontheffinghouder (faunabeheereenheid)

De ontheffinghouder maakt op basis van het FRS-systeem (of een vergelijkbaar systeem dat is gekozen door de faunabeheereenheid) een overzicht van het gebruik van de ontheffingen. Dit overzicht wordt gebruikt voor de verplichte rapportage, maar de faunabeheereenheid kan dit ook gebruiken om tussentijds het faunabeheerplan aan te passen aan eventuele gewijzigde omstandigheden.

De rapportagejaren lopen vanaf de datum van vaststelling van het faunabeheerplan. Voor het opstellen van het jaarverslag heeft de faunabeheereenheid 2 maanden de tijd.

4.2.3 Evaluatie faunabeheerplan

Op basis van de rapportages geeft de faunabeheereenheid overzicht over hoe het gaat met de uitvoering van het faunabeheerplan. Zij kan in overleg met de provincie besluiten om het plan

tussentijds te wijzigen. Dit kan bijvoorbeeld bij veranderingen in de wetgeving. Het plan moet dan wel voor de gewijzigde onderdelen opnieuw worden vastgesteld.

In het voorlaatste jaar van de beheerplanperiode maakt de faunabeheerheid een evaluatierapport. Deze evaluatie is de basis voor het volgende faunabeheerplan.

4.3 Monitoring

Om de effectiviteit van beheersmaatregelen goed te kunnen meten is het belangrijk om inzicht te krijgen in zowel de ontwikkeling van de fauna en de door haar veroorzaakte schade aan wettelijke belangen, als ook in de uitvoering van schade beperkende en preventieve beheersmaatregelen.

Monitoring (dit is langjarig op eenzelfde eenduidige manier inventariseren) vormt daarmee een essentieel onderdeel in het cyclische proces van faunabeheer. De methodiek komt derhalve grotendeels overeen met die uit het vorige faunabeheerplan (2009-2014).

4.3.1 Monitoring van fauna

Voor alle diersoorten geldt dat het vaststellen van absolute aantallen een onmogelijke opgave is; iedere telling is in de praktijk een zo goed mogelijke schatting van de aanwezige aantallen dieren. Dit geldt voor alle tellingen die worden verricht door zowel amateurbiologen en vrijwilligers, alsook voor tellingen verricht door of in naam van wetenschappelijke instituten.

Schatting gebeurt op basis van steekproefgebieden. Daarnaast maken specifiek gedrag, gebiedsomvang en landschappelijke opbouw, al dan niet in combinatie met beschikbare menskracht en budget, het volledig tellen van beheergebieden niet altijd mogelijk. Veelal wordt geteld met kleinere steekproefgebieden.

Met behulp van statistische programma's of door de aldus verkregen aantallen te beschouwen als indices, is het mogelijk om inzicht te verkrijgen in ontwikkeling en omvang van dierpopulaties.

Het is echter niet altijd nodig, mogelijk of gewenst om dieren direct te tellen; in een beperkt aantal gevallen kan worden volstaan met het indirect tellen door bijvoorbeeld bewoonde burchten of nesten op luchtfoto's te tellen.

4.3.2 Monitoring van de in het plan genoemde soorten

Jaarlijks zullen de volgende soorten conform de voorjaarsstelling van de KNJV worden geteld:

3^e zaterdag van januari (Wintertelling; vlakdekkend)

Knobbelzwaan en Meerkoet.

1^e zaterdag van april (voorjaarsstelling; vlakdekkend)

Wilde eend, Houtduif, Haas, Konijn, Fazant, Patrijs, Knobbelzwaan, Meerkoet, Grauwe gans, Canadese gans, Nijlgans, Kogans, Brandgans, Indische gans, Verwilderde gedomesticeerde gans, Roek, Zwarte kraai, Kauw, Ekster en Holenduif.

Zomer (juli)

Overzomerende ganzen

Voorjaar (maart – april)

Vos (burchten en zichtwaarnemingen) en Ree (zie 4.3.3).

Jaarronde waarnemingen vastleggen (Locatie en tijdstip)

Steenmarter en Exoten (zie hoofdstuk 22).

4.3.3 Monitoring van Reeën

Monitoring van Reeën vindt plaats op basis van het protocol van de Vereniging Het Reewild, welke in 2014 is gepubliceerd (VHR, 2014).

De monitoring vindt met name in het voorjaar plaats.

4.3.4 Monitoring valwild

Jaarrond worden waarnemingen van dode dieren (faunabeheerplonsoorten) en met name verkeersslachtoffers gemonitord. De monitoring vindt plaats in het BOA registratiesysteem.

5 Doelstellingen

5.1 Algemeen

In overeenstemming met het provinciale beleid faunabeheer is het beheerplan vooral gericht op het inzicht geven in het duurzaam beheren van diersoorten in de provincie Overijssel ten behoeve van beheer en schadebestrijding en draagkracht en draagvlak in relatie tot andere maatschappelijke functies.

5.2 Duurzaam beheer (besluit faunabeheer art. 10 lid d)

Het duurzaam beheren richt zich op het behoud van die soorten die in het kader van beheer en schadebestrijding een planmatige aanpak nodig hebben.

Hierbij zijn de volgende factoren bepalend:

1. De draagkracht van leefgebieden.
2. De biodiversiteit en ecologische samenhang in leefgebieden.
3. Het welzijn van mens en dier.
4. De schadebestrijding gelet op onderstaande belangen.

Op grond van soortgerichte uitwerkingen op gebiedsniveau heeft het beheer het doel om (belangrijke) schade aan de volgende belangen te voorkomen (art. 67 en 68 Flora- en faunawet, art. 4 Besluit beheer en schadebestrijding dieren):

- Volksgezondheid en openbare veiligheid.
- Veiligheid van het luchtverkeer.
- Dreigende belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren.
- Schade aan de flora en fauna.
- Voorkomen en bestrijding van schade of belangrijke overlast veroorzaakt door Steenmarters aan gebouwen of zich daarin of daarbij bevindende roerende zaken.
- Voorkomen en bestrijden van schade veroorzaakt door Vossen aan niet bedrijfsmatig gehouden vee.
- Voorkomen en bestrijden van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren, behorende tot de diersoorten Edelhert, Ree, Damhert of Wild zwijn.
- Voorkomen en bestrijden van schade veroorzaakt door Konijnen of Vossen op sportvelden of industrieterreinen.
- Reguleren van de populatieomvang van dieren, behorend tot de diersoorten Edelhert, Ree, Damhert of Wild zwijn, met dien verstande dat vanwege dit belang slechts ontheffing kan worden verleend indien de aanleiding is gelegen in de schadehistorie ter plaatse en van het omringende gebied of de maximale populatieomvang in relatie tot de draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden.
- Voorkomen en bestrijden van schade veroorzaakt door dieren behorende tot een beschermde inheemse diersoort op begraaftplaatsen.

Beheer op basis van belangen en schade

Er is net als in de rest van Nederland ook in de provincie Overijssel altijd in bepaalde mate sprake van belangenconflicten, en daaruit volgende schade, met diersoorten in de openbare ruimte. Schade is derhalve een normale en een meer of minder acceptabele factor in het werkgebied van de

faunabeheereenheid. De mate van acceptatie bij belangenconflicten en schade wordt bepaald door de omvang van die belangenconflicten en (dreigende) schade, en is hierdoor de bepalende factor voor ingrijpen in populaties.

In dit kader wordt door de faunabeheereenheid de volgende uitgangspunten gehanteerd voor ingrijpen in populaties:

Volksgezondheid en openbare veiligheid.

Overbrengen van ziektes door dieren

- De faunabeheereenheid levert een bijdrage aan het voorkomen van overbrengen van ziektes door vrij levende dieren op mensen en bedrijfsmatig of hobbymatig gehouden dieren.
- De faunabeheereenheid is in het kader van duurzaam beheer volgend aan de Rijksoverheid. Voor dit plan betekent dit dat er in het kader van bedreiging van de volksgezondheid op dit moment geen aanleiding is om in te grijpen in populaties diersoorten. Mocht er in dit belang toch ingegrepen moeten worden, dan zal dit plaats vinden op basis van een advies van de GGD Overijssel of ander bevoegd gezag.

Aanrijdingen met dieren

- Op dit moment zijn in de gehele Provincie Overijssel belangrijke knelpunten i.v.m. aanrijdingen met Reeën aanwezig. Deze knelpunten worden in de jaarlijkse Reewild-rapportage van de Wildbeheereenheden aan de faunabeheereenheid en de provincie overlegd.

Ontsnapte dieren zonder een aanwijsbare eigenaar

Voor ontsnapte dieren, zoals Edelherten en Damherten, kan in relatie tot de verkeersveiligheid op advies van de politie incidenteel en individueel ontheffing voor afschot worden aangevraagd en verleend. De faunabeheereenheid coördineert dit in nauw overleg met de betreffende wildbeheereenheden conform de nader uitgewerkte valwildregeling van de provincie en de faunabeheereenheid.

Schade aan gebouwen, infrastructuur en dijklichamen

- De faunabeheereenheid levert een bijdrage aan het voorkomen van schade aan gebouwen, infrastructuur en dijklichamen door beheermaatregelen te treffen. De faunabeheereenheid zal zoveel mogelijk trachten schade te voorkomen in geval van direct gevaar voor de openbare veiligheid. Een voorbeeld hiervan is graafschade door Vossen of Konijnen in grondlichamen, en is daardoor reden om in te grijpen in de populatie.

Volksgezondheid en overlast van dieren

- Voor schade aan het belang van de volksgezondheid door overlast door dieren zal de faunabeheereenheid daar waar het een bevoegdheid van de provincie betreft, waar nodig beheermaatregelen uitwerken. Gevallen van overmatige overlast waarbij het belang van de volksgezondheid wordt geschaad zijn in de huidige situatie al aanwezig.

In dergelijke gevallen zal na raadpleging van de GGD Overijssel of enig ander bevoegd gezag, separaat ontheffing worden aangevraagd om maatregelen te kunnen treffen.

- Een toenemend probleem vormt de Steenmarter in de bebouwde kom en in het buitengebied. Conform het bepaalde in het provinciale faunabeleidsplan zal de faunabeheereenheid voor de Steenmarter in het buitengebied beheermaatregelen in het plan opnemen. Voor gebieden die binnen de bebouwde kom zijn gelegen wordt door de betreffende gemeenten zelf een beheerplan opgesteld.

Belang van de veiligheid van het luchtverkeer

Schade aan het luchtverkeer

- De faunabeheereenheid levert zo nodig een bijdrage aan het voorkomen van schade aan het luchtverkeer in overleg met het vliegveld Twente. De faunabeheereenheid zal in beginsel geen beheermaatregelen uitwerken ten behoud van de veiligheid van het luchtverkeer. De verantwoordelijkheid voor de vliegveiligheid en het verkrijgen van ontheffingen ligt gedurende de periode dat het terrein nog de bestemming vliegveld heeft, bij de beheerder van vliegveld Twente. De faunabeheereenheid zal in dat geval wel afstemming zoeken met de beheerder van het vliegveld Twente ten aanzien van mogelijke knelpunten in het omringende gebied en de uitwerking daarvan.

Het belang: het voorkomen van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren.

Schade aan gewassen

- Het ontstaan van schade aan gewassen is niet volledig te voorkomen. De faunabeheereenheid streeft ernaar schade aan gewassen zo veel mogelijk te voorkomen. De faunabeheereenheid adviseert grondgebruikers over het inzetten van preventieve middelen, de beleidsregels / handreiking van het Faunafonds zijn daarbij leidend.

Schade aan vee

- De faunabeheereenheid levert een bijdrage aan het voorkomen van schade aan vee door te adviseren over de inzet van preventieve middelen (conform beleidsregels Faunafonds).

Schade aan bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren

- Op dit moment zijn geen schadereferenties aanwezig in de provincie Overijssel. Beheermaatregelen worden op dit moment niet noodzakelijk geacht door de faunabeheereenheid.

Het belang: het voorkomen van schade aan flora en fauna

Schade aan flora

- Vermesting van voedselarme milieus door het voorkomen van hoge dichtheden van vogels in de voor stikstof gevoelige Natura 2000-gebieden 'Aamsveen', 'Buurserzand &

Haaksbergervveen', 'Engbertsdijksvennen', 'Bergvennen & Brecklenkampse Veld' en het 'Wierdense veld'.

Schade als gevolg van vermesting kan tegengegaan worden door regulatie (aantalsreductie).

- Vermesting door (overzomerende) ganzen op locaties in onder andere de voor stikstof gevoelige Natura 2000-gebieden 'Rijntakken', 'Vecht en Beneden Reggebied' en de 'Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht'.

Schade aan fauna

- Het Provinciaal beleid volgend streeft de faunabeheereenheid naar duurzame instandhouding, herstel en ontwikkeling van een zo groot mogelijke verscheidenheid aan in het wild levende plant- en diersoorten als functionele elementen van het ecosysteem waarvan zij deel uitmaken. Van schade aan fauna is in de huidige situatie alleen sprake bij Reeën (populatiestress en besmettelijke ziekten bij hoge dichtheden), weidevogels en het Korhoen.
- Schade aan Reeën vindt plaats door aanrijdingen en verdrinking van Reeën. Tevens is het mogelijk dat bij te hoge dichtheden van Reeën door concurrentie schade aan de populatie ontstaat.
- Grondbroedende vogels (o.a weidevogels en Korhoen) ondervinden schade door onder andere predatie. In die gebieden die leefgebied zijn voor de genoemde soorten is de doelstelling van de provincie gericht op extra bescherming. Voor het faunabeheer betekent dit dat in deze gebieden predatie door onder andere Vos en Zwarte kraai zo veel mogelijk beperkt dient te worden.
- Daarnaast komen er landelijk steeds meer signalen die wijzen op het ontstaan van schade aan fauna ten gevolge van overmatige begrazing door overzomerende ganzen. Gedacht moet hier worden aan overmatige begrazing van rietlanden en oeverbegroeiing waardoor bijvoorbeeld een kritische soort als de Grote karekiet (Natura 2000-doelsoort) negatief wordt beïnvloed, of het overmatig begrazen van graslanden waardoor de weidevogels negatief worden beïnvloed in hun vestiging- en/of broedsucces.
- Schade aan soorten door het ontstaan van kruisingen.

Uitgangssituatie voor duurzaam beheer

De partijen in de faunabeheereenheid hebben in de afgelopen decennia binnen de kaders van wetgeving beheer gevoerd in de bij hen in eigendom en beheer zijnde gebieden. Het huidige voorkomen van fauna in de provincie is daardoor niet natuurlijk ontstaan, maar ontstaan op basis van gevoerd beheer. Deze huidige situatie vormt het uitgangspunt voor duurzaam beheer van dierpopulaties in de provincie.

DEEL 2 - Beheer

6 Beheer

In deel 2 zijn de beheermaatregelen per diersoort in het kader van beheer en schadebestrijding in afzonderlijke hoofdstukken nader uitgewerkt.

- Hoofdstuk 7 Ganzen
- Hoofdstuk 8 Smient
- Hoofdstuk 9 Knobbelswaan
- Hoofdstuk 10 Wilde eend
- Hoofdstuk 11 Meerkoet
- Hoofdstuk 12 Roek
- Hoofdstuk 13 Zwarte kraai
- Hoofdstuk 14 Spreeuw
- Hoofdstuk 15 Holenduif
- Hoofdstuk 16 Ree
- Hoofdstuk 17 Vos
- Hoofdstuk 18 Wild zwijn, Edelhert en Damhert
- Hoofdstuk 19 Konijn
- Hoofdstuk 20 Haas
- Hoofdstuk 21 Steenmarter
- Hoofdstuk 22 Exoten, verwilderde en gedomesticeerde diersoorten en overige soorten.

6.1 Toelichting op de uitwerking van beheer per soort

Voor de soorten waarvoor op grond van dit faunabeheerplan beheer noodzakelijk wordt geacht op basis van een te verlenen ontheffing of aanwijzing, is in dit hoofdstuk het beheer uitgewerkt op basis van artikel 10 van het Besluit faunabeheer. De integrale tekst van artikel 10 staat vermeld op pagina 7 van onderliggend faunabeheerplan.

6.2 Uitgangspunten voor het beheer op hoofdlijnen

Alvorens het beheer en de schadebestrijding voor de genoemde soorten specifiek wordt uitgewerkt in de hiernavolgende paragrafen, zijn onderstaande uitgangspunten algemeen van toepassing:

- De inzet van beheermaatregelen mag geen verstorend effect hebben op het functioneren van ecoducten of anderszins gelijkwaardige voorzieningen.
- Indien in de beheerperiode schade aan in de wet genoemde belangen optreedt die vanwege het ontbreken van een schadereferentie niet zijn beschreven in onderliggend plan, kan op individueel niveau van de grondgebruiker door Gedeputeerde Staten ontheffing worden verleend voor de inzet van beheermaatregelen.
- Schadebestrijding binnen de afpalingsskring van een eendenkooi ex artikel 59 Flora- en faunawet, kan alleen plaatsvinden mits de ontheffinggebruiker een verklaring van geen bezwaar heeft van de kooiker van de betreffende eendenkooi.

7 Ganzen (Ganzenhoofdstuk Faunabeheerplan)

1. Algemeen

In Overijssel komen standganzen voor die jaarrond in de provincie verblijven. Het gaat daarbij om populaties grauwe ganzen, brandganzen en kolganzen. Daarnaast komen in de periode oktober tot en met maart trekganzen vanuit hun noordelijk gelegen broedgebieden naar Overijssel. Hierbij gaat het om grauwe ganzen, rietganzen (zowel de taigarietgans als de toendrarietgans), kleine rietganzen, brandganzen en kolganzen.

De aantallen ganzen zijn sinds 2005 fors toegenomen. Hierdoor is ook de schade aan gewassen, met name graslanden, sterk toegenomen. De totale uitgekeerde schade van alle in Overijssel voorkomende ganzen bedroeg 668.637 euro in 2013 en is vanaf 2005 met 80% toegenomen. Er is een verschil tussen de werkelijke schade en de uitgekeerde schade. De uitgekeerde schade is slechts een deel van de werkelijke schade.

Doel beheer

Het doel van het beheer is om de populatie standganzen planmatig terug te brengen naar een aantal dat hoort bij het schadeniveau van 2005. Daartoe worden de toegestane middelen zo maximaal mogelijk ingezet gedurende de looptijd van dit faunabeheerplan. Voor de trekganzen is het doel om maximaal in te zetten op schadebestrijding om te komen tot het schadeniveau van 2005. Hierbij hanteren wij geen kwantitatief doel wat betreft aantallen trekganzen, omdat de jaarlijkse aantallen in Overijssel met name afhankelijk zijn van externe factoren als weersomstandigheden.

Dit hoofdstuk beschrijft de doelen en aanpak voor het terugbrengen van de populaties ganzen.

2. Aantallen en voorkomen

Deze paragraaf geeft inzicht in het aantallen ganzen in Overijssel en waar zij voorkomen. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de standganzen (paragraaf 2.1) en de trekganzen (paragraaf 2.2).

2.1 Standganzen

In de zomer van 2013 is een provinciebrede telling van standganzen in Overijssel uitgevoerd door terreinbeheerders, agrarische natuurverenigingen (ANV's) en Wildbeheereenheden (WBE's). Uit deze telling bleek een populatie van 25.043 standganzen in 2013. Tabel 1 geeft een overzicht van deze telling naar ganzensoort. De populatie standganzen bestaat daarbij voor 95% uit Grauwe ganzen. Ook geeft deze tabel een overzicht van de aantallen standganzen in 2005 op basis van een telling van de broedparen door Sovon. Voor de Grauwe gans zijn de broedparen omgerekend naar een totale populatie². Voor de andere ganzensoorten is deze omrekenfactor nog niet beschikbaar en zijn alleen de broedparen aangegeven.

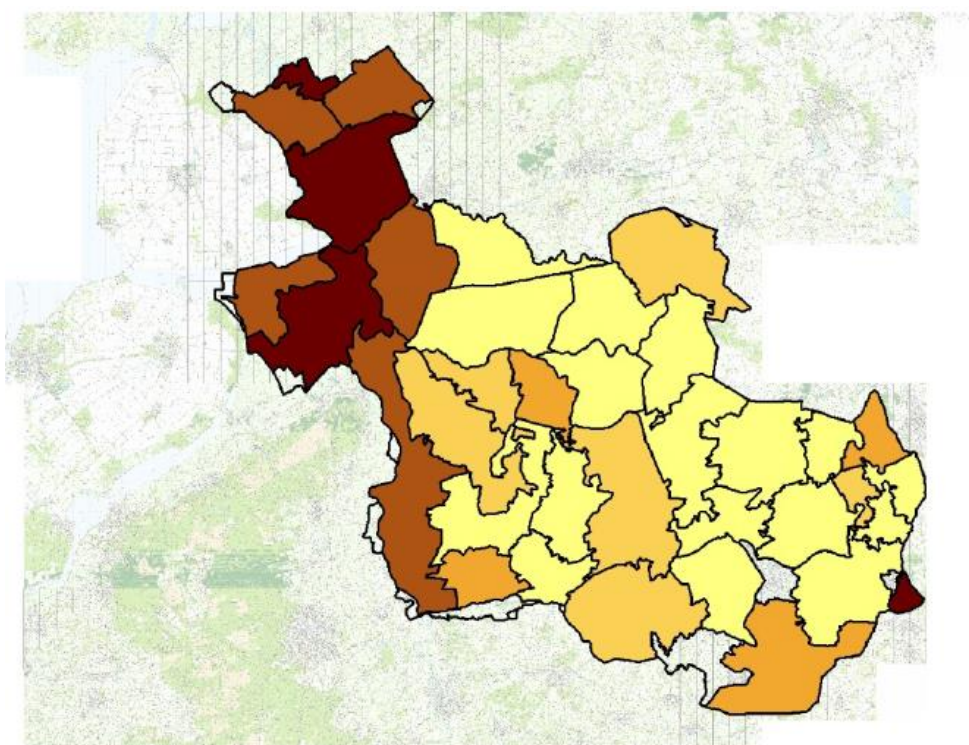
Uit de vergelijking tussen de aantallen grauwe ganzen in 2005 en 2013 blijkt dat de populatie in acht jaar met driekwart is toegenomen.

² Een broedpaar bestaat uit twee ganzen, gemiddeld heeft een gans op 20 juli nog 4 jongen, en er werden in 2005 850 'niet broedende ganzen' geteld. De aantalsberekening is dan als volgt: $(2 \times 2134) \times 2 + 850 = 13.645$ ganzen

Tabel 1 aantallen standganzen en exoten

Soorten standganzen	2005	2013 ³
Grauwe Gans (standgans)	13.654 ⁴	23.762
Brandgans (standgans)	Broedparen: 130	1.126
Kolgans (standgans)	Broedparen: 47	155

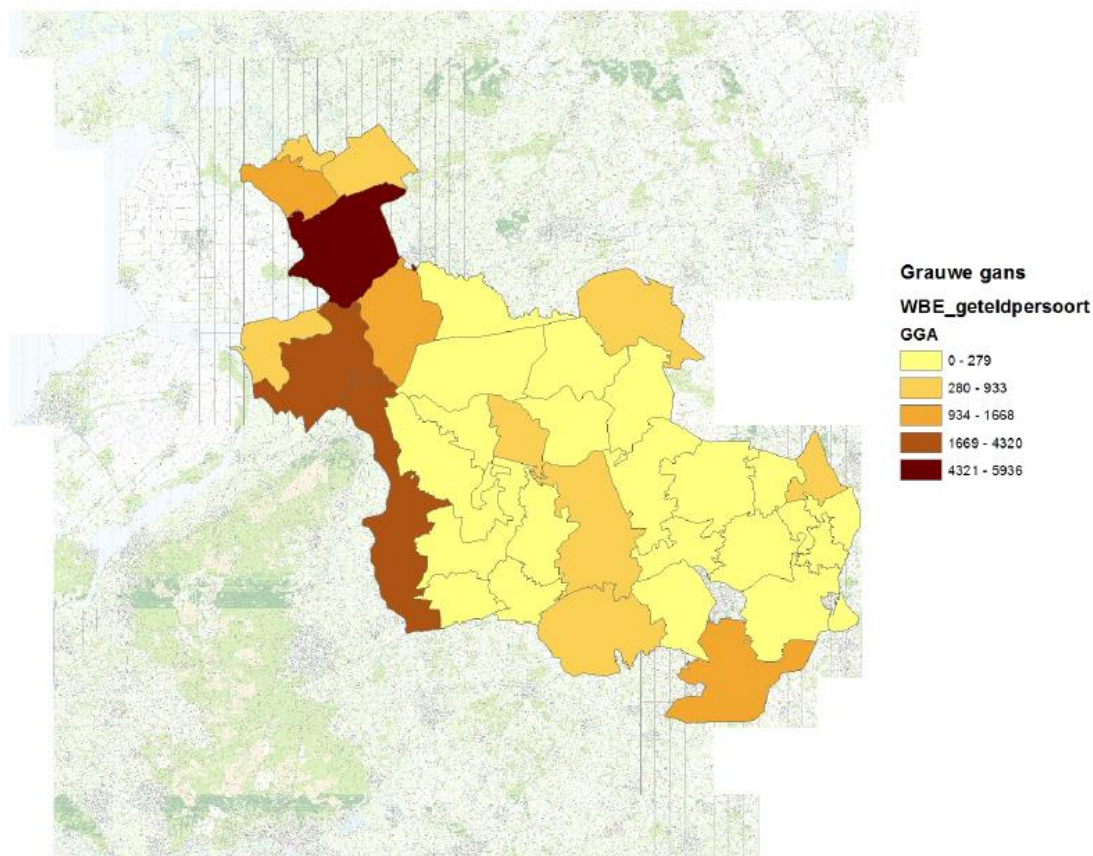
Figuur 1 laat zien dat de standganzen zich met name bevinden in Noord-West Overijssel en langs de IJssel. De grootste concentratie Grauwe ganzen bevinden zich in eveneens in dit deel van Overijssel (figuur 2). Het betreft hier met name de WBE's: Noordwesthoek, IJsselstreek Wijhe, Ijssellanden, Weerribben, D'Oldematen en Zuid-Oost Twente.

Figuur 1 standganzen zomerperiode 2013 provincie Overijssel (bron: Fbe, 2013)⁵

³ Resultaten zomerganzentelling Overijssel 20-7-2013 ; volgens telprotocol Sovon

⁴ Voslamber, B., Aantal broedende ganzen in de provincie Overijssel in 2005, SOVON-informatierapport 2005-16;

Figuur 2 Grauwe gans zomerperiode 2013 provincie Overijssel (bron: Fbe, 2013)

2.2 Trekganzen

In Nederland zijn de laatste decennia de aantallen en verspreiding van trekganzen toegenomen. De jaarlijkse fluctuatie in aantallen gedurende de winterperiode is vooral te relateren aan de strengheid en de duur van de winter in Noord-Europa. Als vuistregel kan worden gesteld dat hoe langer de winter in Oost- en Noord-Europa, hoe hoger de aantallen ganzen die gedurende de winter in Nederland verblijven. De nationale ontwikkeling van toenemende en langer verblijvende aantallen ganzen gaat ook op provinciaal niveau op voor de provincie Overijssel.

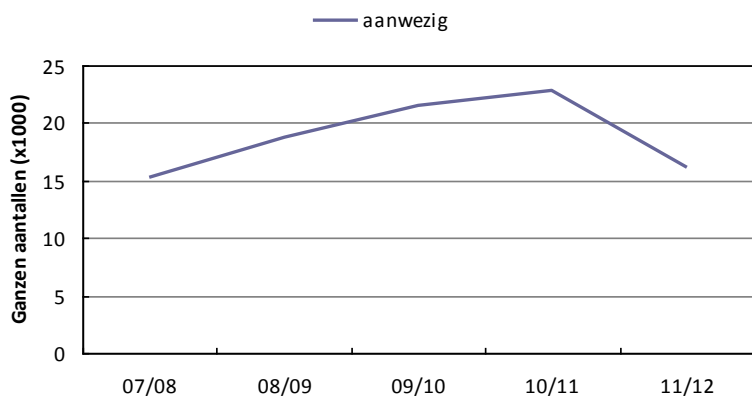
In de winter 2011 / 2012 waren op basis van gegevens van Sovon 64.077 trekganzen. Tabel 2 heeft een overzicht hiervan naar ganzensoort op basis van beschikbare gegevens van Sovon. Gegevens over 2013 zijn nog niet beschikbaar.

Tabel 2 aantallen trekganzen (bron Sovon⁶)

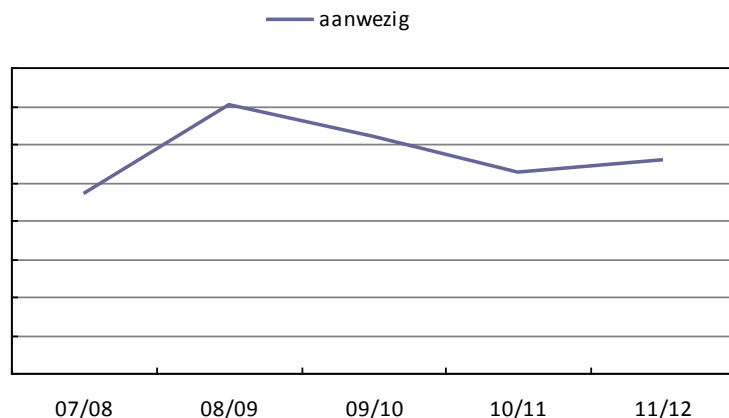
Trekganzen	2007 / 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	Aantal 2010 / 2011	Aantal 2011 /2012
Kolgans	39.555	39.662	46.128	49.194	42.870
Grauwe gans	10.467	12.615	12.534	10.647	11.067
Brandgans	385	322	531	711	1.043
Toendrarietgans	Geen gegevens beschikbaar	Geen gegevens beschikbaar	Geen gegevens beschikbaar	3.400	9.097
Totaal	50.407	52.599	59.193	63.952	64.077

Uit tabel 2 blijkt dat de meest voorkomende trekganzen in Overijssel de Grauwe gans en de Kolgans zijn. Figuur 3 geeft de aantallen over de laatste jaren weer. Hieruit blijkt dat de aantallen over de jaren heen relatief stabiel zijn.

Kolgans in de Provincie Overijssel

Grauwe gans in Provincie Overijssel

Figuur 3 trekganzen Grauwe Gans en Kolgans in provincie Overijssel (bron: Sovon)

⁶ <https://www.sovon.nl/nl/n2000>

Uit de schadecijfers van het faunafonds blijkt dat:

- Grauwe gans en Kolganzen in de periode oktober tot april schade veroorzaken in 14 van de 26 WBE's. Het gaat om de WBE's: Beneden de Linde, De IJssellanden, IJsselstreek Wijhe, IJsselvalei, Noordwesthoek, Weerribben en D'Oldematen. In mindere mate in de WBE's Oldebroek/Oosterwolde, Steenwijkerwold en omgeving, Stroomgebied Voorsterbeek, Salland Midden, Tussen Grens & Vecht, De Akkerlanden en de Vechtstroom.
- Brandganzen veroorzaken schade in de volgende vijf WBE's: De IJssellanden, Kampen en Noordwesthoek en in mindere mate in de IJsselstraak-Wijhe en de Weerribben.
- Rietganzen veroorzaken schade in zes WBE's: de Noordwesthoek en in mindere mate Beneden de Linde, Kampen, IJsselland, Akkerland en de Weerribben

Tabel 37 geeft een overzicht van de trekganzen (grauwe gans en kolgans) die in de periode 2007 – 2012 zijn geteld in de voor hen aangewezen Natura2000 gebieden en daarbuiten. Daarbij is ook aangegeven wat het instandhoudingsdoel per gebied is. Uit de tabel blijkt dat er provinciebreed meer trekganzen aanwezig zijn dan het instandhoudingsdoel. In enkele gebieden zijn er echter wel minder dan het vastgestelde instandhoudingsdoel.

Tabel 3 aantallen trekganzen in en rond Natura2000 gebieden (bron Sovon⁸)

	kolgans					
Natura 2000 gebieden	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12	Doel Natura2000
De Wieden	5692	5280	3215	6800	3163	3800
Zwarte Meer	783	509	892	409	381	740
Ketelmeer & Vossemeer	485	492	396	328	101	220
Uiterwaarden, zwarte water en vecht	2167	1595	592	1772	692	2100
Uiterwaarden, IJssel	20664	18450	19674	20274	22167	16700
aanwezig	29791	26326	24769	29583	26504	23560
	grauwe gans					
Natura 2000 gebieden	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12	Doel
De Wieden	1494	2593	1754	1799	1952	1100
Zwarte Meer	816	1026	887	927	793	630
Ketelmeer & Vossemeer	1055	1182	1472	1036	1259	680
Uiterwaarden, zwarte water en vecht	0	0	0	0	0	0
Uiterwaarden, IJssel	5357	5290	5638	4887	5156	2600
aanwezig	8722	10091	9751	8649	9160	5010

De FBE merkt op dat in bovenstaande tabel de toendrarietgans niet is opgenomen.

Opmerking: de aantallen die genoemd zijn voor de IJsseldelta gelden voor de gehele IJsseldelta inclusief het gedeelte dat in Gelderland is gelegen.

3. Provinciaal beleid

De provincie hanteert in haar beleid de volgende regels en uitgangspunten (beleid moet nog worden vastgesteld):

- De populatie standganzen in Overijssel wordt teruggebracht naar een stand die passend is bij een schadeniveau dat hoort bij de aantallen in 2005.
- Provinciale vrijstelling voor het opzettelijk verontrusten van Grauwe gans en Kolgans jaarrond. (geen vrijstelling voor verstoren van nesten en doden van dieren)
- Voor doden van Grauwe gans, Kolgans, Brandgans en Rietgans is ontheffing mogelijk op grond van het Faunabeheerplan

⁸ <https://www.sovon.nl/nl/n2000>

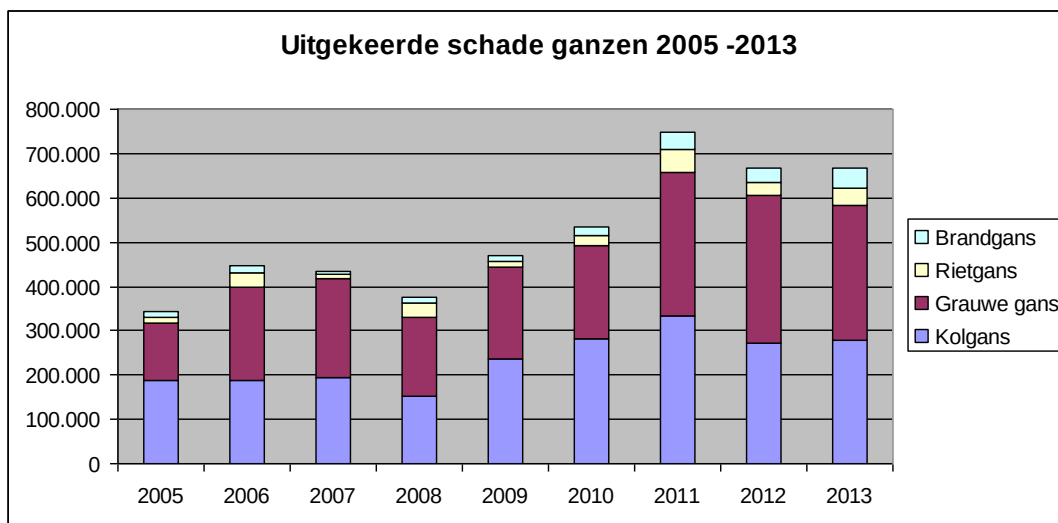
- ‘Hand aan de kraan’ principe, waarbij nauwlettend (jaarlijks) de populatie ganzen, de schade en afschot gemonitord wordt, zodat maatregelen aangepast kunnen worden wanneer de schade is teruggebracht naar een aanvaardbaar niveau of de instandhoudingsdoelen voor de trek ganzen in de voor hen aangewezen Natura2000-gebieden in gevaar komen.

De FBE adviseert GS om duidelijke criteria te formuleren hoe er wordt omgegaan met het hand kraan principe, gebaseerd op aantallen. Pas wanneer uit monitoring blijkt dat de stand van de ganzenpopulatie duidelijk en blijvend terugloopt, en aantallen en de daarbij behorende schade naar een aanvaardbaar niveau zijn teruggebracht, kunnen de maatregelen weer worden aangepast.

Op basis van de Natuurbeschermingswet moet, voor de voor trek ganzen aangewezen Vogelrichtlijngebieden en andere Natura-2000 gebieden, vooraf worden uitgesloten dat (significant) negatieve effecten op instandhoudingsdoelstellingen ontstaan. Indien dit niet vooraf uitgesloten kan worden is vergunningverlening voor de Natuurbeschermingswet aan de orde.

4. Schadehistorie 2005 -2013

De totale uitgekeerde schade door alle in Overijssel voorkomende ganzen bedroeg 668.637 euro in 2013. Hiermee is de totale schade vanaf 2005 met bijna 80% gestegen. Figuur 4 geeft op basis van gegevens van het faunafonds de schadehistorie per ganzensoort per jaar. De schade is daarbij voor 95 % aan overig jarig grasland.

Figuur 4 uitgekeerde schade periode 2005 -2013 (bron Faunafonds)

- De grootste schade wordt veroorzaakt door de grauwe gans (305.099 euro in 2013). Deze komen in Overijssel zowel voor als standgans en trek gans verspreid over de gehele provincie. Deze schade is vanaf 2005 meer dan verdubbeld.
- Ook de kolgans veroorzaakt veel schade (278.680 euro in 2013). Hier betreft het met name trek ganzen, omdat uit zomertellingen blijkt dat kolgans nauwelijks als broedvogel voorkomt. In 2013 zijn er namelijk 155 kolganzen in de zomer geteld. De schade is vanaf 2005 met bijna 50% toegenomen.
- De schade door brandganzen en rietganzen in Overijssel is beperkter van omvang.

De grootste schade ontstaat wanneer het groeiseizoen start. Daarnaast is er erg veel schade bij dooi na een vorstperiode op lichte kleigronden (IJssel). Wanneer dit is, is afhankelijk van de weersomstandigheden maar is doorgaans vanaf half februari.

5. Preventieve maatregelen

Uit ontheffingaanvragen van de Faunabeheereenheid van de afgelopen beheerperiode blijkt dat als preventieve maatregel om schade aan gewassen te voorkomen, zowel visuele als akoestische middelen ingezet (linten, poppen, vlaggen, menselijke verjaging en verjaging met een hond). Bovendien moeten agrariërs om in aanmerking te komen voor een financiële schadevergoeding door het Faunafonds ook preventieve maatregelen getroffen hebben. In de afgelopen jaren is gebleken dat de inzet van preventieve maatregelen inclusief het gebruik van het geweer niet het gewenste effect hebben bereikt. De schade aan gewassen neemt nog ieder jaar toe.

Bovendien moeten agrariërs om in aanmerking te komen voor een financiële schadevergoeding door het Faunafonds ook preventieve maatregelen getroffen hebben. Binnen de beperkingen van het beheer in de vorige beheerplanperiode is de schade niet nog verder toegenomen.

6. Effectiviteit schadebestrijding afgelopen beheerperiode

Tabel 4 geeft een overzicht van de ontheffingen die in de periode 2009 – 2014 zijn afgegeven. Hierbij is een onderscheid gemaakt tussen ontheffingen voor trekganzen en standganzen.

Tabel 4 afgegeven ontheffingen

	Welke WBE's	Toelichting	Duur
Trekganzen			
Ontheffing doden met behulp van geweer (Gauwe gans en kolgans)	Beneden de Linde, Weerribben, Noord-Westhoek, Oldematen, Kampen, IJssellanden, IJsselstreek-Wijhe, IJsselvallei, Noorder Vechtlanden, Zuider Vechtlanden		1-10-09 tot 1-4-14
Ontheffing doden met behulp van geweer (grauwe gans en kolgans)	Oldenbroek Oosterwolde		1-10-09 tot 1-4-14
Ontheffing doden met behulp van geweer (grauwe gans en kolgans)	Steenwijkerwold		1-10-09 tot 1-4-14
Ontheffing doden met behulp van geweer (grauwe gans en kolgans)	Salland Midden, Akkerlanden, De Vechtstroom		1-10-10 tot 1-4-14
Ontheffing doden met behulp van geweer (grauwe gans en kolgans)	Veenpolders	Doordat in de omringende WBE's de ganzen wel met ondersteunend afschot verjaagd worden, vlucht een deel van de ganzen niet naar de daarvoor aangewezen foerageergebieden, maar naar het Overijsselse deel van de WBE De Veenpolders. Volgens de WBE en de FBE verhoogt dat de foerageerdruk van grauwe ganzen en kolganzen op deze polder.	19-3-12 tot 1-4-14
Ontheffing doden met behulp van geweer (grauwe gans)	Zuid-Oost Twente, West Twente, Twickel		6-3-13 tot 1-4-14
Ontheffing doden met behulp van geweer (grauwe gans)	Gorssel, Stroomgebied Voorsterbeek		14-01-13 tot 1-4-14
Standganzen			
Ontheffing doden overzomerende Grauwe ganzen	Zuider Vechtland, Iemelerberg, stroomgebied Voorsterbeek, West Twente, Vriezenveen, Lutterzand-Singraven, Twickel	Voor West Twente ook ontheffing voor kolgans.	26-6-2013 tot 21-9-2014

Ontheffing doden overzomerende Grauwe ganzen	Zuid-Oost Twente		26-7-2011 tot 21-9-2014
Ontheffing doden overzomerende Grauwe ganzen	't Achterveld		27-6-2011 tot 21-9-2014
Ontheffing doden overzomerende Grauwe ganzen, kolgans en brandgans	Beneden de Linde, 'd Oldemate, Veenpolders Weerribben, Gorssel, IJssellanden, IJsselstreek Wijhe, IJsselvlei, Kampen, Noord Westhoek, Oldebroek Oosterwolde, Salland-Midden, Akkerlanden, De Koerkamp, De Vechtstroom, Noorder Vechtlanden, Steenwijkerwold		1-4-2011 tot 1-10-2014
Ontheffing voor doden van overzomerende grauwe ganzen met behulp van het geweer en kunstmatige lokvogels op agrarische cultuurgronden ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen	Alle WBE's in Overijssel		1 juli 2013 tot en met 30 september 2013
Ontheffing voor het schudden, prikken of bewerken met mais olie van de eieren van de grauwe ganzen	In alle wildbeheereenheidgebieden (WBE" s) van Overijssel		2-4-2014 tot 31-7-2014

Tabel 5 en 6 geven een overzicht van de afschotgegevens -op basis van de afgegeven ontheffingen- van respectievelijk de standganzen in de periode 2010 -2013 en de trekganzen in de periode 2009-2013.

Tabel 5 afschotgegevens standganzen (bron: Faunabeheereenheid)

	2010	2011	2012	2013
Grauwe gans	4.846	4.107	4123	3598
Kolgans	92		24	284
Brandgans	276		0	171

Tabel 6 afschotgegevens trekganzen (bron: Faunabeheereenheid)

	2009 /2010	2010 / 2011	2011/ 2012	2012 / 2013
Grauwe gans	2.714	2.441	9.658	4.991
Kolgans	5.427	5.333		6.829

Uit de afschotgegevens en de toename van de populatie standganzen en de schade blijkt dat de schadebestrijding in de afgelopen beheerperiode niet toereikend is gebleken. Dit terwijl schadebestrijding toegestaan was in de WBE's waar ook schade was. Ook heeft een ruimere ontheffing in 2013⁹ (zonder voorwaarden m.b.t. middelen) niet tot een hogere afschot en daarmee een lager schadeniveau geleid. Ook moet daarbij opgemerkt worden dat er een ontheffing onder voorwaarden (winterontheffing) gold in de periode wanneer veel schade ontstaat (half februari tot 1

⁹ In 2013 is een ruimere ontheffing afgegeven voor de zomerperiode waarbij ook lokmiddelen toegestaan zijn. In de andere ontheffingen voor standganzen was dit niet toegestaan.

april). Ook voor trekganzen geldt, dat ondanks de afschot van trekganzen, de populatie en de schade is toegenomen.

7. Noodzaak en doel duurzaam beheer

De toenemende aantallen ganzen en de hierdoor veroorzaakte schade aan de landbouw laten duidelijk zien dat beheer van de populatie ganzen in Overijssel nodig is. Uitgangspunt daarbij is terug te gaan naar het aantal ganzen in 2005. De noodzaak voor beheer volgt uit:

1. belangrijke(dreigende) schade
2. toename van de aantallen ganzen, waarbij de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar komt
3. er geen andere bevredigende oplossingen zijn.

De noodzaak verschilt per ganzensoort, zoals onderstaand wordt toegelicht.

Op basis van de schadehistorie en de populatiegroei is -provinciebreed en jaarrond- duurzaam beheer (teruggaan naar populatieomvang van 2005) noodzakelijk voor de Grauwe Gans. De schade is fors toegenomen van 130.363 euro in 2005 naar 305.099 euro in 2013 (bijna 1,5x zoveel). Omdat populatiebeheer van ganzen geen belang is zoals dat in de Wet genoemd wordt, moet het aannemelijk zijn dat er een directe relatie tussen de gewasschade op de landbouwpercelen en de locaties van de grauwe ganzen is. Volgens de brief van de Directie Natuur aan Gedeputeerde Staten van 11 februari 2004 kunnen ganzen per keer een afstand tot 30 kilometer overbruggen om bij geschikt foerageergebied te komen. Uit de schadecijfers van de verschillende WBE's blijkt dat deze "schade WBE's" over de gehele provincie verspreid liggen. Gezien de vliegafstand van 30 kilometer van ganzen, is het aannemelijk dat er een directe relatie is tussen belangrijke schade aan gewassen, en het broedsel van grauwe ganzen in geheel Overijssel. De gunstige instaat van instandhouding komt niet in gevaar. Het aantal standganzen is sinds 2005 met driekwart toegenomen van 13.654 in 2005 tot 23.762 in 2013. De populatie overwinterende grauwe gans is eveneens toegenomen van 10.467 in de winter van 07/08 naar 11.067 in de winter van 11/1210.

Afgelopen beheerperiode hebben preventieve maatregelen niet geholpen om de schade door de grauwe ganzen te verminderen. Ook was er in periode (start groeiseizoen tot 1 april), wanneer veel schade ontstond schadebestrijding, alleen onder voorwaarden toegestaan. Voorwaarden waren ondermeer: maximaal 10 ganzen schieten per schadeperceel en (lok)middelen zijn niet toegestaan. Om de populatiereductie van de Grauwe gans te halen zijn dus meer mogelijkheden beheer in periode en plaats is nodig. Dit vraagt daarom om een provinciebrede ontheffing ex art 68 ter voorkoming van belangrijke schade.

Voor de **Kolgans** is ook provinciebreed duurzaam beheer noodzakelijk. Schade en aantal is sinds 2005 fors toegenomen. Het betreft hier grotendeels trekganzen, omdat de kolgans nauwelijks jaarrond blijft. In 2013 zijn 155 kolganzen in de zomer geteld. Schade is met bijna 50% toegenomen van 188.091. In 2005 tot 278.680 in 2013. Hierbij valt op te merken dat de populatie trekganzen lastiger te reduceren is, omdat de jaarlijkse aantallen in Overijssel met name afhankelijk zijn van externe factoren als weersomstandigheden. Dus de nadruk bij het duurzaam beheer ligt op de maximale mogelijkheden voor schadebestrijding! Daarom adviseren wij een provinciebrede ontheffing jaarrond ex art 68 ter voorkoming van belangrijke schade.

¹⁰ Gegevens van de winter 2012/2013 zijn op dit moment niet beschikbaar.

De **brandgans** en **rietgans** veroorzaken in beperktere mate schade en niet in de gehele provincie schade. Noodzaak beheer moet zich daarom beperken tot de WBE's waar schade optreedt. Voor brandgans zijn dat de WBE's: De IJssellanden, Kampen en Noordwesthoek en in mindere mate in de IJsselstreek-Wijhe, de Weerribben, Beneden de Linde, Oldematen. Voor de Rietgans zijn dit met name de Noordwesthoek en in mindere mate Beneden de Linde, Jachtvereniging Kampen, IJssellanden, Akkerlanden en De Weerribben. Dit vraagt daarom een ontheffing ex art 68 ter voorkoming van belangrijke schade.

8. Plaats en periode inzet van beheermaatregelen

Beheermaatregelen

- Een provinciebrede ontheffing ex art 68 voor doden van de Grauwe gans ter voorkoming van belangrijke schade jaarrond
- Een provinciebrede ontheffing ex art 68 voor doden Kolgans ter voorkoming van belangrijke schade jaarrond.
- Ontheffing ex art 68 voor doden brandganzen voor de WBE's waar afgelopen jaren schade is aangetoond
- Ontheffing ex art 68 voor doden rietganzen (trekganzen in de periode wanneer deze aanwezig zijn in de provincie van grofweg 1 oktober tot 1 april) voor de WBE's waar afgelopen jaren schade is aangetoond
- Ontheffing ex art 68 voor nestbehandeling grauwe ganzen (periode 1 maart tot 1 augustus)

Periode

Voor Grauwe gans, Kolgans en brandgans is de ontheffing jaarrond.

Voor Rietgans geldt de periode dat deze ganzen voorkomen als trekganzen in de provincie (van oktober tot april).

Plaats

Voor Grauwe Gans en Kolgans een ontheffing voor de gehele provincie. Voor Rietgans en brandgans in de WBE's waar schade optreedt.

9. Monitoring

Monitoring van de populatie, schade en afschot van ganzen in Overijssel is een belangrijk onderdeel van het beheer. Op deze wijze kan de Faunabeheereenheid het doel om terug te gaan naar de populatie van 2005 jaarlijks monitoren (zijn we op de goede weg?). Ook kan hiermee invulling gegeven worden aan 'hand aan de kraan' door ook de gunstige staat van instandhouding in de gaten te houden.

Invulling aan monitoring door:

- Bijhouden afschotgegevens conform al gedaan wordt in het Faunaregistratiesysteem (FRS). Naast jaarlijkse rapportage aan provincie.
- Jaarlijkse zomertelling georganiseerd door de Fbe, met als uitgangspunt een provinciebrede telling conform het protocol zomertelling ganzen van de landelijke technische werkgroep zomertelling ganzen (april, 2012)
- Op basis van gegevens van Sovon jaarlijks de populatie van trek ganzen in Overijssel in beeld brengen

8 Smient (*Anas penelope*)

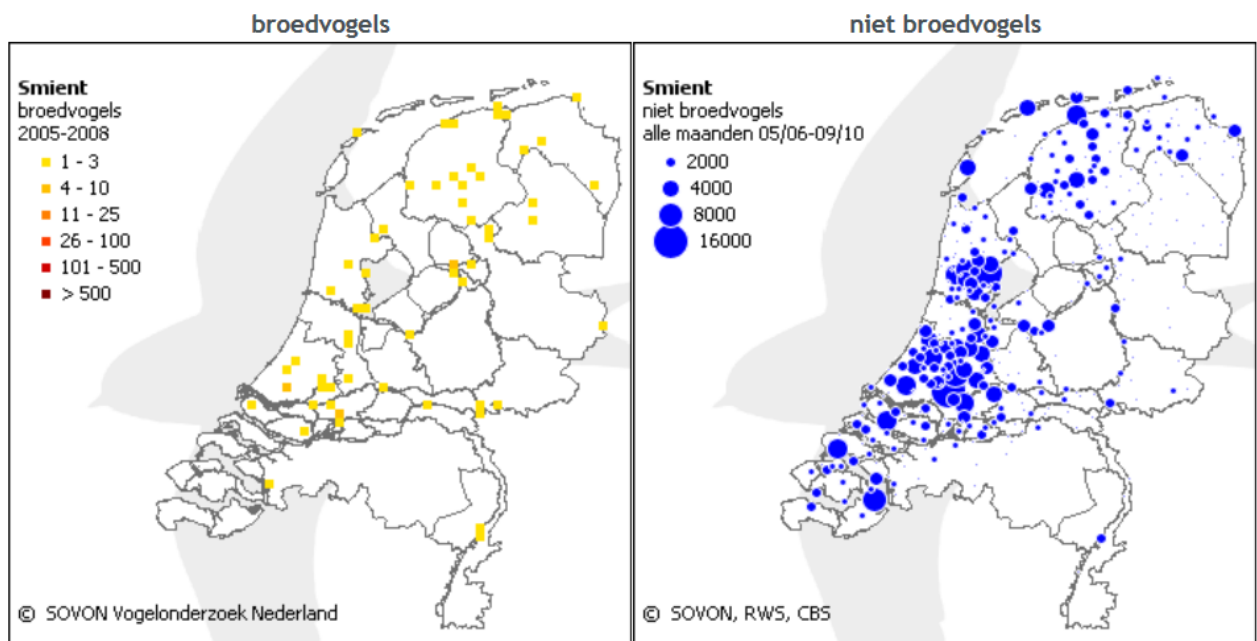
8.1 Algemeen

De Smient veroorzaakt in Overijssel jaarlijks een aanzienlijke schade. De schade kan oplopen tot meer dan € 2.000,= per schademelding.

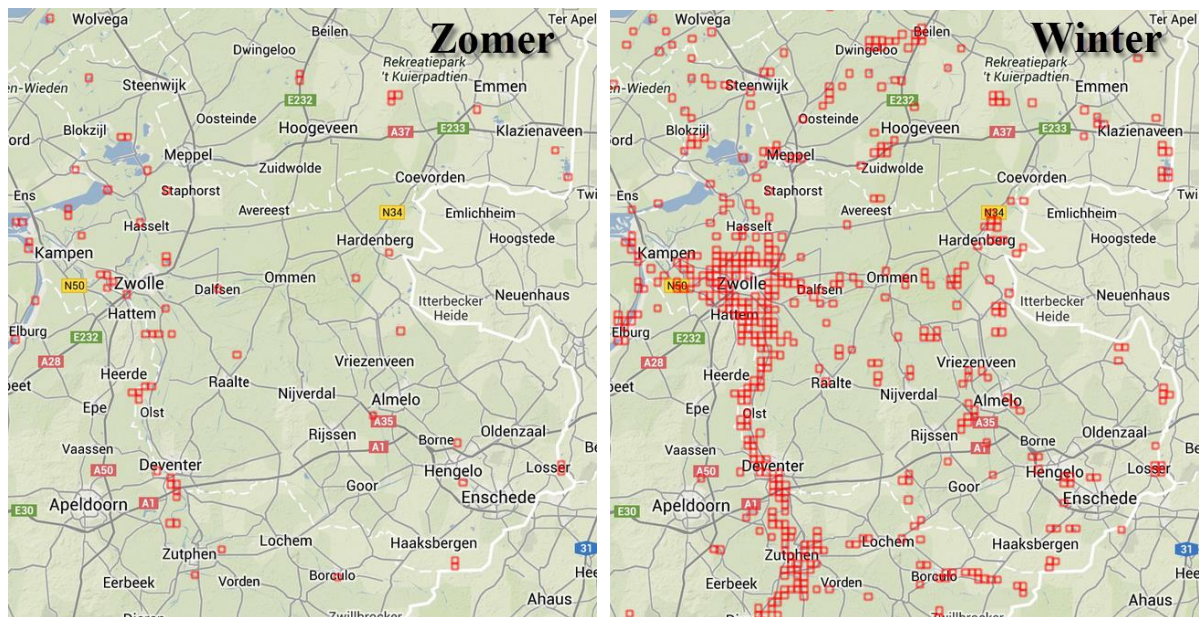
8.2 Voorkomen

Ruim 40% van de Noordwest-Europese populatie van de Smient overwintert in Nederland. Smienten zijn bijna helemaal vegetarisch, maar de vrouwtjes eten ook grote aantallen muggen. Die leveren meer en betere eiwitten dan planten, iets dat hen in het broedseizoen in goede conditie houdt. In Nederland broeden slechts enkele paartjes Smienten.

De arctische en boreale zone vormen het verspreidingsgebied van de Smient; het strekt zich uit van IJsland, via Schotland, naar Noorwegen, Finland en Rusland. (Bron: Vogelbescherming Nederland).

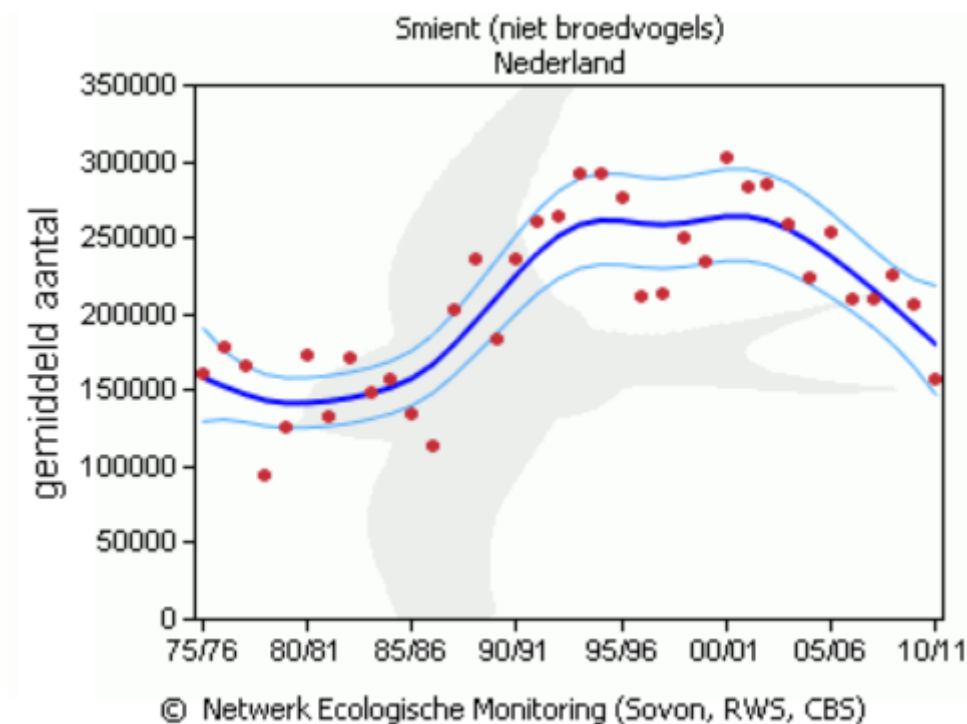

Figuur 8.1 Verspreiding van de Smient in Nederland als broedvogel en als niet-broedvogel
(Bron: www.Sovon.nl)

Figuur 8.2 Verspreiding van de Smient in Overijssel in de winter en de zomer in de periode 2009-2013 (Bron: Waarneming.nl)

Het aantal Smienten neemt de laatste jaren af na een periode met groei. In de periode 1980 - 2011 werden 150.000 tot 200.000 Smienten vastgesteld.

Figuur 8.3 Aantalsontwikkeling van de Smient in de winter in Nederland (bron: Sovon.nl)

8.3 Provinciaal beleid

8.3.1 Provinciale vrijstelling

De provincie heeft de Smient op de provinciale vrijstellingenlijst geplaatst. Voor alle soorten van de provinciale vrijstellingslijst geeft de provincie vrijstelling voor het opzettelijk verstoren (Artikel 10 Flora- en faunawet) van dieren.

8.3.2 Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet

De provincie verleent onder voorwaarden ontheffing aan de faunabeheereenheid die deze ontheffing weer door kan schrijven aan een beperkt aantal personen, dit ingeval van belangrijke schade dieren mogen verstoren en doden.

8.4 Doelstelling beheer

De faunabeheereenheid richt haar beheer op het voorkomen en bestrijden van schade aan gewassen. In dit kader heeft het beheer tot doel de schade aan gewassen te minimaliseren ten behoeve van de belangen van de grondgebruikers.

De schadebestrijding zal gericht zijn op:

- Schadegevoelige akkerbouwpercelen.
- Schade aan percelen met blijvend grasland.
- Percelen met vollegronds-groententeelt.
- Percelen waarvan na 1 augustus van het voorgaande jaar gras is ingezaaid.

De verjaging op grond van de provinciale vrijstelling kan worden ondersteund met afschot indien pogingen tot verjagen niet afdoende zijn gebleken.

8.5 Schadehistorie afgelopen 5 jaar

8.5.1 Schadetaxaties Faunafonds

Het schadeverloop van de Smient toont een afname van de schade sinds 2008. De laatste jaren stabiliseert de schade zich rond de € 7.000,=/jaar. De schade treedt vooral op in de eerste 4 maanden van het jaar (zie tabel 8.5). Het aantal meldingen per jaar varieert van 12 tot 27 per jaar.

Tabel 8.1 Overzicht meldingen en getaxeerde schade per gewas in de periode 2008 t/m medio 2013 (Bron: Faunafonds)

Wildbeheereenheid	Aantal meldingen	Getaxeerde schade
Blijvend grasland	103	€58.687,=
Nieuw ingezaaid grasland	1	€ 277,=
Wintergraan	5	€ 2.006,=
Totaal	109	€ 60.970,=

In het totaal hebben 9 wildbeheereenheden schade van Smienten gemeld. Het betreft de volgende wildbeheereenheden:

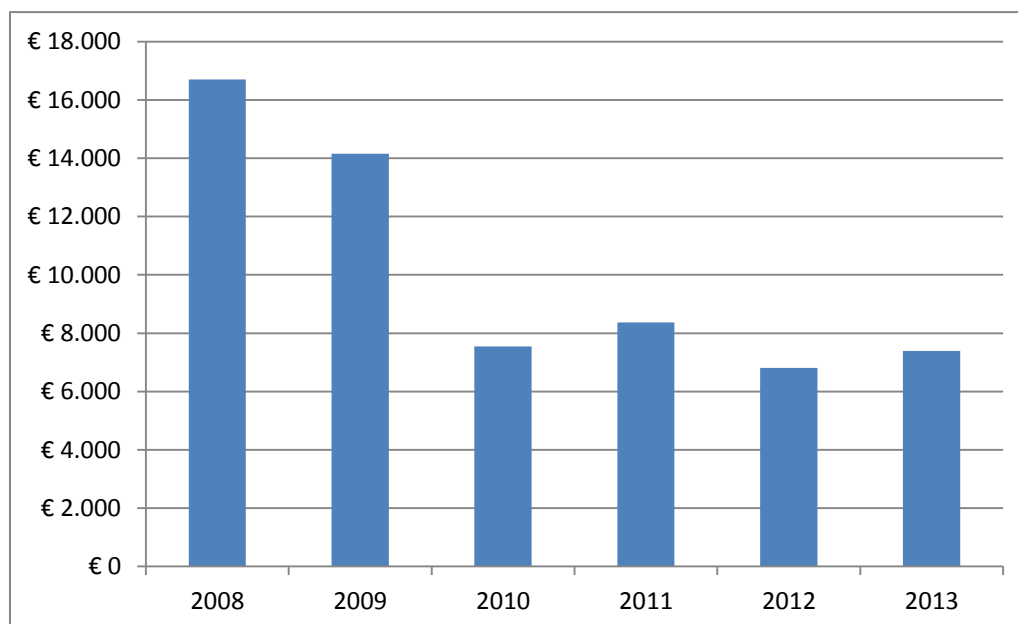
- Beneden de Linde
- Wildbeheereenheid De IJssellanden

- Wildbeheereenheid De Noord-Westhoek
- Wildbeheereenheid De Weerribben
- Wildbeheereenheid D' Oldematen
- Wildbeheereenheid IJsselstreek Wijhe*
- Jachtvereniging Kampen
- Wildbeheereenheid Salland Midden
- Wildbeheereenheid Vriezenveen

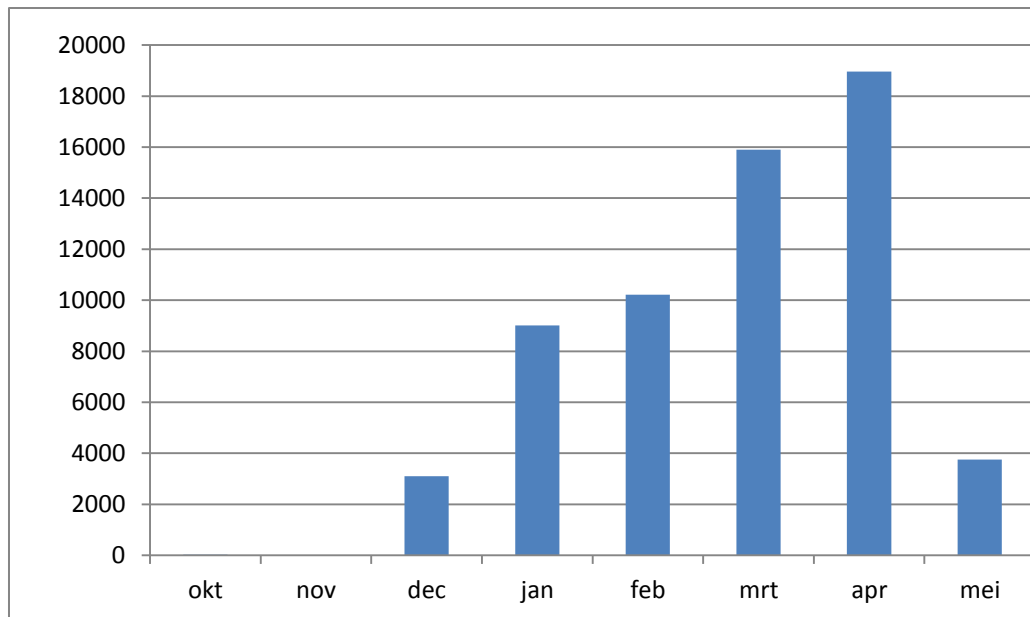
** Alleen bij de schademelding van de Wildbeheereenheid IJsselstreek Wijhe bedroeg de getaxeerde schade minder dan € 250,- per bedrijf per meldingsjaar.*

Tabel 8.2 Overzicht meldingen en getaxeerde schade per wildbeheereenheid in de periode 2008 t/m medio 2013 (Bron: Faunafonds)

Wildbeheereenheid	Aantal meldingen	Maximaal getaxeerde schade per geval	Totale schade
Beneden de Linde	28	€ 2.572,=	€ 15.511,=
De IJsellanden	12	€ 1.723,=	€ 6.379,=
De Noord-Westhoek	18	€ 1.449,=	€ 6.150,=
De Weerribben	5	€ 847,=	€ 2.151,=
D' Oldematen	19	€ 1.049,=	€ 5.269,=
IJsselstreek Wijhe	1	€ 206,=	€ 206,=
Jachtvereniging Kampen	23	€ 5.182,=	€ 23.216,=
Salland Midden	1	€ 702,=	€ 702,=
Vriezenveen	2	€ 1.389,=	€ 1.389,=
Totaal	109		€ 60.970,=

Figuur 8.4: Getaxeerde schade (euro's) aangericht door de Smienten in de provincie Overijssel in de periode 2008 t/m medio 2013 (Bron: Faunafonds).

Figuur 8.5: Getaxeerde schade (euro's) aangericht door de Smienten in de provincie Overijssel per maand in de periode 2008-2013 (Bron: Faunafonds).

8.5.2 Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode

Er zijn verscheidene ontheffingen verleend voor het doden van Smienten voor schade aan gewassen in de provincie Overijssel.

- 1 oktober 2009 ontheffing aan de faunabeheereenheid voor het werkgebied van de Wildbeheereenheden 'Beneden de Linde', 'De Weerribben', 'De Noord-Westhoek', 'De Oldematen', 'De IJssellanden', 'IJsselstreek-Wijhe', 'IJsselvallei', 'Noorder Vechtlanden', 'Zuider Vechtlanden' en 'Jachtvereniging Kampen'. De ontheffing is verleend voor afschot in de periode 1 oktober tot 1 april. De ontheffing heeft als einddatum 1 april 2014.
- 1 december 2009 ontheffing aan de faunabeheereenheid voor het werkgebied van de Wildbeheereenheid 'Oldebroek - Oosterwolde' (voorzover gelegen in Overijssel). De ontheffing is verleend voor afschot in de periode 1 oktober tot 1 april. De ontheffing heeft als einddatum 1 april 2014.

8.6 Preventieve maatregelen

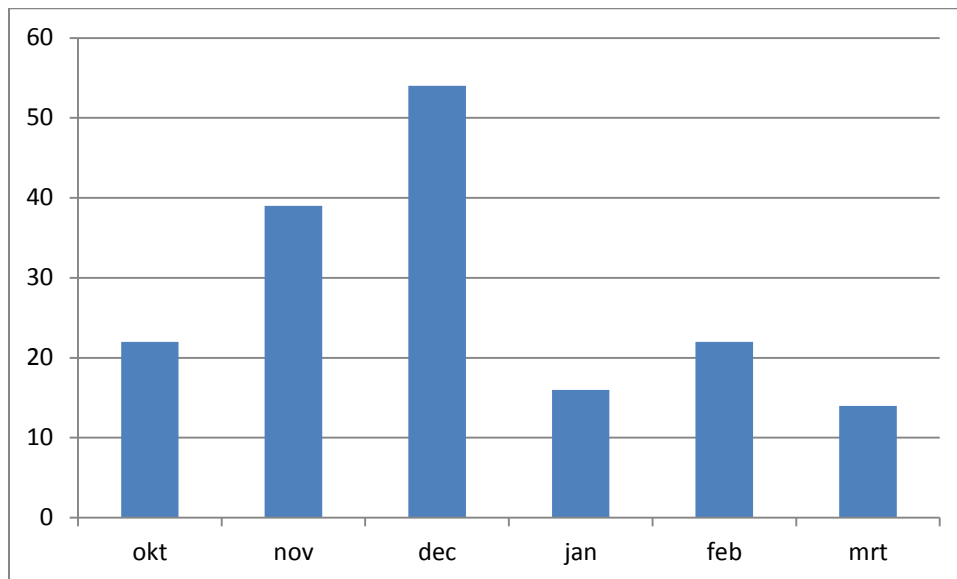
Hiervoor sluiten we aan bij de handreiking van het Faunafonds (zie paragraaf 3.9). Op de website van het Faunafonds staan voorbeelden van preventieve maatregelen.

8.7 Effecten schadebestrijding

8.7.1 Effectiviteit schadebestrijding

De Smient is een soort, die met name 's nachts foerageert op graslanden en overdag verblijft op het water. Voor de effectiviteit zou het derhalve gunstiger zijn om langer na zonsondergang en vroeger voor zonsopkomst de schade te bestrijden, maar de beleidsregels gaven hiervoor in het verleden geen ruimte. Er kon onder het vorige faunabeheerplan wel enige schade voorkomen worden, maar het was nog niet optimaal.

Een zestal wildbeheereenheden heeft gebruik gemaakt van de mogelijkheid om Smienten te doden. Zij hebben in de winter 2012-2013 in het totaal 378 Smienten geschoten en in de winter 2013-2014 in het totaal 167 Smienten geschoten.

Figuur 8.6 Realisatie van het afschot in de winter van 2013-2014 weergegeven per maand ($n = 167$) (Bron: Fauna Registratie Systeem).

8.7.2 Effecten op de gunstige staat van instandhouding

In bijlage 2 als bedoeld in artikel 3 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren is de Smient opgenomen als soort als bedoeld in artikel 65 vierde lid onderdeel b van de Flora- en faunawet dien in delen van het land een algemeen voorkomende diersoort is, waarvan de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar wordt gebracht.

In de winter 2012-2013 zijn in het kader van de verleende ontheffingen 378 en in de winter 2013-2014 167 Smienten geschoten. Een dergelijk gering aantal heeft geen effect op de gunstige staat van instandhouding van de soort.

8.8 Plaats en periode inzet van de beheermaatregelen

8.8.1 Ontheffing 'op voorhand'

Ontheffing 'op voorhand' wordt aangevraagd door de faunabeheereenheid voor:

- Afschot en verjaging met geweer.
- In de periode 1 november tot 1 mei.

Redenatie: Het vorige faunabeheerplan ging uit van de periode 1 oktober – 1 april (Beleidskader Ganzen en Smienten). Echter uit de schadecijfers per maand (zie figuur 8.5) blijkt dat de hoogste schade juist in april optreedt en de schademeldingen doorlopen tot in mei. Dit komt doordat er dan geen bestrijding meer mogelijk en het gras met begint te groeien en de eerste snede schade oploopt. In oktober en november is er geen schade. Wel blijkt uit de afschotcijfers dat de meeste Smienten juist in november zijn gedood (figuur 8.6), dit zou kunnen verklaren dat er daarom geen schade is. Vanwege het broedseizoen is het niet gewenst om ook nog in juni schade te bestrijden.

- Vanaf een uur vóór zonsopkomst tot één uur na zonsondergang.

Redenatie: Deze verruiming is noodzakelijk, omdat de Smient overdag op het water verblijft en pas tegen de schemer naar de voedselgronden trekt en hier in de vroege ochtend weer wegtrekt.

- Wettelijk belang: Flora- en faunawet artikel 68 lid 1 onder c. Ontheffing ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren.
- Voor de duur van het faunabeheerplan.
- Afschot alleen op de schadepercelen en op de direct daaraan grenzende percelen.

Redenatie: Deze aanpassing van de bestaande voorwaarde geeft de mogelijkheid om efficiënter het middel in te zetten. Het is praktisch niet altijd mogelijk om het flankerend afschot op het schadeperceel zelf uit te voeren.

- Maximaal 4 Smienten per verjagingsactie doden, met een maximum van 10 Smienten per schadeperceel per dag. Redenatie: Het aantal is hoger dan in het voorgaande faunabeheerplan, omdat wanneer men de schade wil voorkomen men met meerdere jagers op pad gaat en er dus ook meerdere in 1 actie gedood kunnen worden. Gezien het feit dat Smienten vooral 's nachts op het land foerageren is de kans dat er 10 Smienten op het schadeperceel per dag worden geschoten uitgesloten.

De middelen worden gedurende de beheerperiode ingezet op:

- Percelen met schadereferentie, ofwel aantoonbaar belangrijke schade aan gewassen, zijnde:
 - Wildbeheereenheid 'Beneden de Linde'
 - Wildbeheereenheid 'De IJssellanden'
 - Wildbeheereenheid 'De Noord-Westhoek'
 - Wildbeheereenheid 'De Weerribben'
 - Wildbeheereenheid 'D' Oldematen'
 - Jachtvereniging Kampen
 - Wildbeheereenheid 'Salland Midden'
 - Wildbeheereenheid 'Vriezenveen'
 - Wildbeheereenheid 'IJsselstreek Wijhe' *
 - Wildbeheereenheid 'Oldenbroek-Oosterwolde' *

De met een * aangegeven wildbeheereenheden hebben geen recente schadehistorie, maar wel een ontheffing op basis van het vorige faunabeheerplan (2009-2014). Door het gebruik van deze ontheffing heeft men voorkomen dat sprake is van belangrijke schade.

Voor de volgende wildbeheereenheden wordt geen ontheffing op voorhand aangevraagd, omdat er geen rapportages zijn waaruit blijkt dat zij gebruik gemaakt hebben van de ontheffing. Het betreft:

- Wildbeheereenheid 'IJsselvallei'
- Wildbeheereenheid 'Noorder Vechtlanden'
- Wildbeheereenheid 'Zuider Vechtlanden'

8.8.2 Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade

Daarnaast kan via een wijzigingsbesluit (zie paragraaf 3.5), na beoordeling door het bevoegd gezag, een werkgebied van een wildbeheereenheid aan de ontheffing worden toegevoegd bij dreigende belangrijke schade aan:

- Schadegevoelige akkerbouwpercelen zonder schadereferentie.

- Percelen waar vollegrondsgroenten worden geteeld.
- Percelen waarvan na 1 augustus van het voorgaande jaar gras is ingezaaid.
- Percelen met overjarig grasland zonder schadereferentie.

Vastgesteld dient te worden, dat:

1. Er sprake is van dreigende belangrijke schade.
2. Er geen andere afdoende middelen zijn om dreigende belangrijke schade te voorkomen dan de inzet van het geweer.
3. Er op het schadeperceel er tenminste één visueel en één akoestisch verjagingsmiddel is inzet, echter met uitzondering van percelen met grasland, graszaad en graan vanaf 6 maanden na inzaai. Op deze laatste groep moet men wel aantoonbaar de dieren verjagen, maar is de inzet van preventieve middelen niet vereist.

8.9 Samenvatting

Op basis van voorstaande doet de faunabeheerheid een verzoek om een Ontheffing 'op voorhand', zoals aangegeven in paragraaf 8.8.1. Indien er sprake is van dreigende belangrijke schade kan deze ontheffing worden uitgebreid met meer gebieden. De procedure hiervoor is in paragraaf 8.8.2 en paragraaf 3.5 besproken.

9 Knobbelzwaan (*Cygnus olor*)

9.1 Algemeen

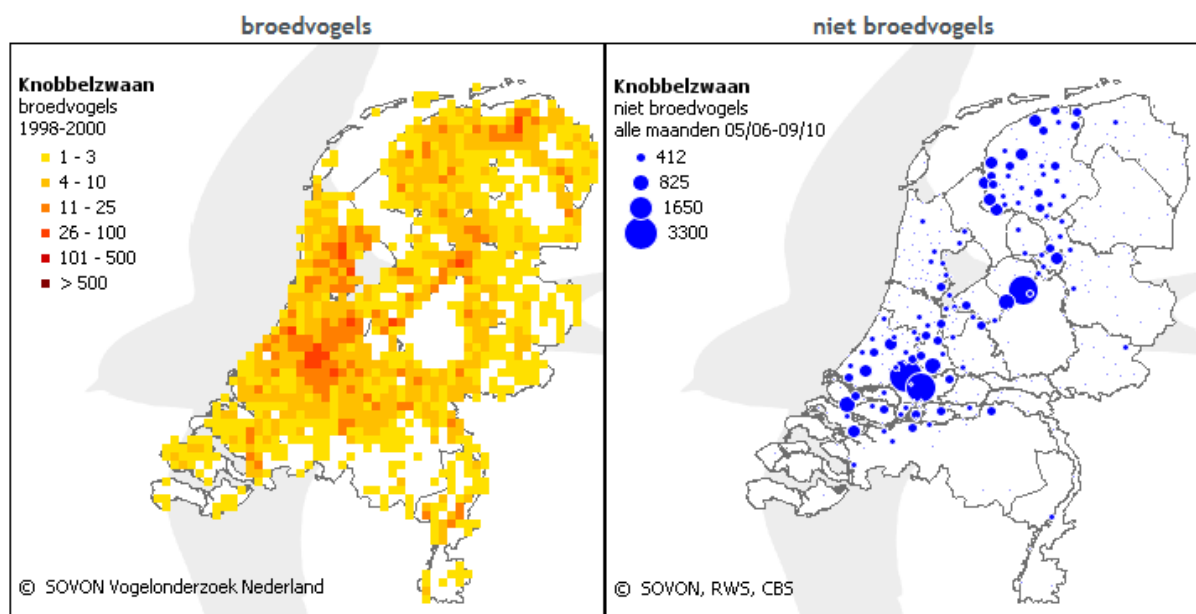
De populatie Knobbelzwanen in Overijssel bestaat uit overwinterende vogels, broedvogels en ruiende vogels. Knobbelzwanen die tussen 1 oktober en 1 april in Nederland verblijven worden tot de overwinteraars gerekend.

Knobbelzwanen veroorzaken schade aan gewassen waardoor de grondgebruiker economisch en bedrijfstechnisch wordt geschaad.

9.2 Voorkomen

De Knobbelzwanen in Nederland maken deel uit van een populatie die gedeeltelijk is ontstaan uit gehouden dieren. In Europa broeden 71.000-100.000 paar Knobbelzwanen (Bufield et al. 2004). Dit aantal is de laatste jaren toegenomen.

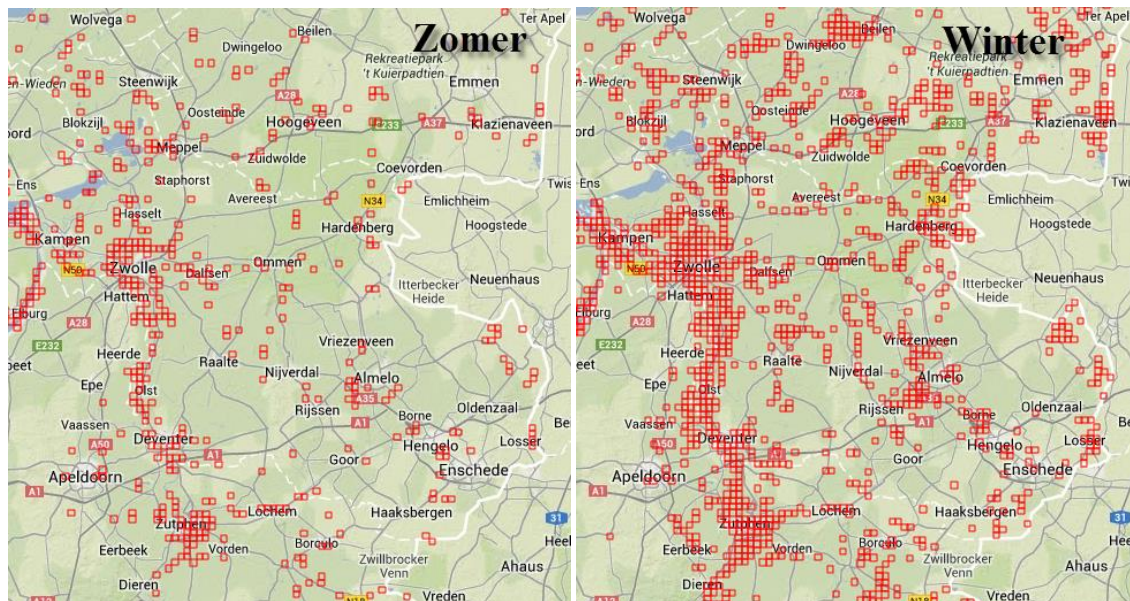
De Knobbelzwanen in Nederland behoren tot de zogenaamde Beneluxgroep, waarvan de grootte wordt geschat op 20.000 dieren. De soort heeft een viertal zwaartepunten in Nederland: Friesland, Noord-Holland, Zuid-Holland, Noordwest-Overijssel en de grote rivieren. In Overijssel behoort de IJsselmonding tot de gebieden met de hoogste dichtheid van broedende Knobbelzwanen.

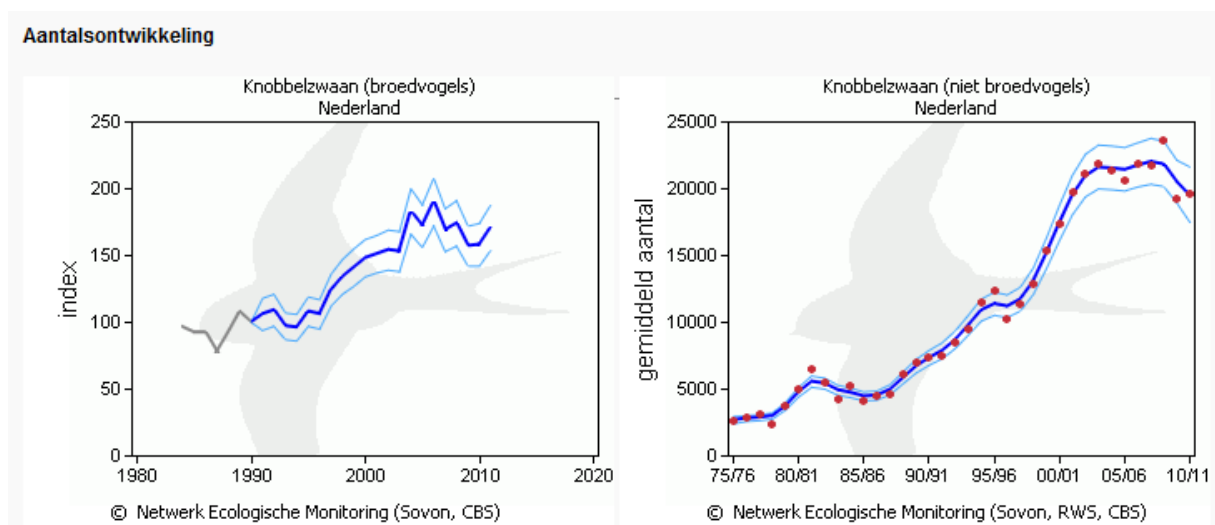
Figuur 9.1 Verspreiding van de Knobbelzwaan in Nederland als broedvogel en als niet-broedvogel (Bron: www.Sovon.nl)

De broedparen foerageren gedurende de broedperiode hoofdzakelijk in ondiep water en op de landbouwpercelen in de directe omgeving van de nesten. In de periode dat de kuikens opgroeien blijven de vogels in de omgeving van de nesten, waarbij het foerageergebied in omvang toeneemt. Voor de ruiperiode trekken de Knobbelzwanen naar de randmeren van Flevoland, grenzend aan Overijssel. In de ondiepe randmeren foerageren de vogels op de fonteinkruid- en kranswiervelden. In de winterperiode trekken de Knobbelzwanen weer de polders van West en Noordwest-Overijssel in om op de aanwezige landbouwpercelen te foerageren. Uit waarnemingen van de

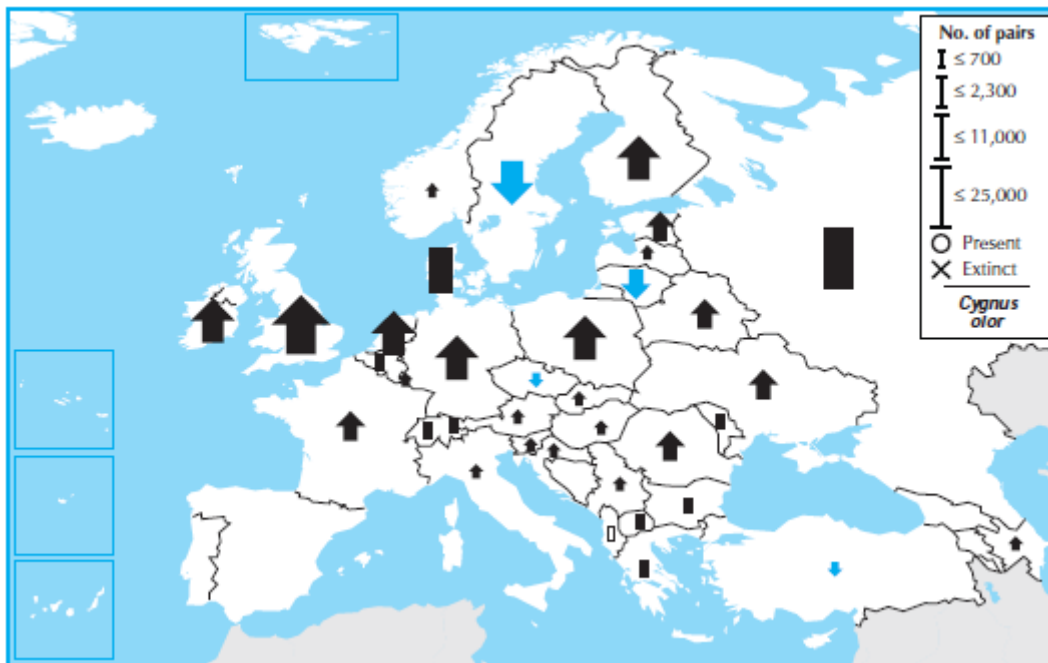
faunabeheereenheid lijkt de Knobbelzwaan zich in toenemende mate langs de Vecht en de IJssel in oostelijke richting te verplaatsen.

Figuur 9.2 Verspreiding van Knobbelzwanen in Overijssel in de winter en de zomer in de periode 2009-2014 (Bron: Waarneming.nl)

Figuur 9.3 Aantalsontwikkeling Knobbelzwaan.

Figuur 9.4 Aantalsontwikkeling Knobbelzwaan in Europa. Pijl omhoog is toename, beneden is afname populatie (Bufield et al. 2004).

9.3 Provinciaal beleid

9.3.1 Provinciale vrijstelling

De provincie heeft de Knobbelzwaan op de provinciale vrijstellingenlijst geplaatst. Voor alle soorten van de provinciale vrijstellingslijst geeft de provincie vrijstelling voor het verstoren van dieren (Art. 10 Flora- en faunawet).

9.3.2 Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet

De provincie verleent ontheffing, onder voorwaarden, aan een beperkt aantal personen, die in geval van belangrijke schade dieren mogen doden.

9.4 Doelstelling beheer

De faunabeheereenheid richt haar beheer op het voorkomen en bestrijden van schade aan gewassen. In dit kader heeft het beheer tot doel de populatie overwinterende Knobbelzwanen zo veel mogelijk in evenwicht te brengen met de belangen van de grondgebruikers.

De schadebestrijding zal gericht zijn op:

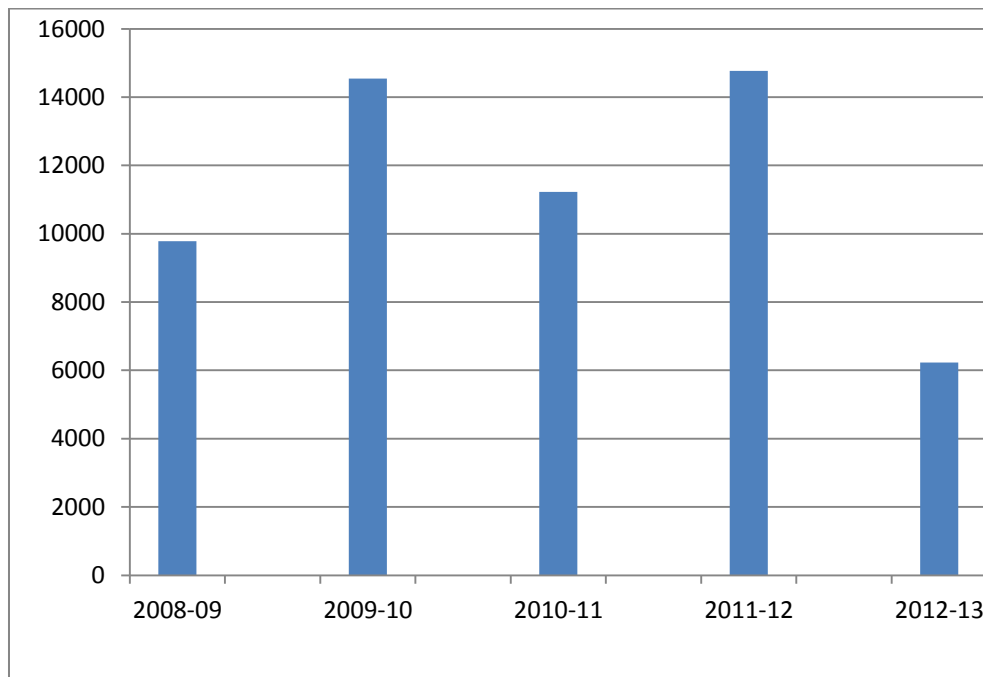
- Percelen met overjarig grasland.
- Schadegevoelige akkerbouwpercelen.
- Percelen met vollegrondsgroententeelt.
- Percelen waarvan na 1 augustus van het voorgaande jaar gras is ingezaaid.

De verjaging op grond van de provinciale vrijstelling kan worden ondersteund met afschot indien pogingen tot verjagen niet afdoende zijn gebleken.

9.5 Schadehistorie afgelopen 5 jaar

9.5.1 Schadetaxaties Faunafonds

Ondanks een toename van het aantal Knobbelzwanen is de schade in de provincie Overijssel niet toegenomen. In de eerste helft van 2013 is er aanzienlijk minder schade getaxeerd dan in voorgaande jaren. Dit heeft men name te maken met de weersomstandigheden in de winter en het vroege voorjaar van 2013. Daarnaast is het voedselaanbod op de randmeren sterk toegenomen, waardoor er meer Knobbelzwanen aquatisch foerageren.

Figuur 9.5 Getaxeerde schade (euro's) aangericht door de Knobbelzwaan in de provincie Overijssel in de periode medio 2008 - medio 2013 (Bron: Faunafonds).

De schade beperkte zich in deze periode tot een aantal wildbeheereenheden. De wildbeheereenheden met schadehistorie worden hieronder in alfabetische volgorde besproken.

Jachtvereniging Kampen

Veel taxaties van schade van gemengde groepen Knobbelzwanen met ganzen. Er zijn jaarlijks meerdere taxaties uit het werkgebied van deze wildbeheereenheid, waarbij de schade veroorzaakt door Knobbelzwanen de drempel van € 250,= veelvuldig overschrijdt. Totaal aantal taxaties in de periode 2008-2013 is 24. Voor een totaalbedrag van € 10.179,=. De hoogst getaxeerde individuele Knobbelzwanenschadetaxatie bedraagt € 1.122,=. Het betreft voornamelijk schade aan blijvend grasland en één taxatie op nieuw ingezaaid grasland.

Wildbeheereenheid 'Beneden de Linde'

Vooraf taxaties van schade van gemengde groepen Knobbelzwanen met ganzen. Er zijn 2 taxaties uit het werkgebied van deze wildbeheereenheid, waarbij de schade veroorzaakt door Knobbelzwanen de drempel van € 250,= overschrijdt. Totaal aantal taxaties in de periode 2008-2013 is 4. Voor een

totaalbedrag van € 1.096,=. De hoogst getaxeerde individuele Knobbeltwanenschadetaxatie bedraagt € 437,=. Het betreft uitsluitend schade aan blijvend grasland.

Wildbeheereenheid 'De IJssellanden'

Vooraf taxaties van schade van gemengde groepen Knobbeltwanen met ganzen. Er zijn jaarlijks enkele taxaties uit het werkgebied van deze wildbeheereenheid, waarbij de schade veroorzaakt door Knobbeltwanen de drempel van € 250,= veelvuldig overschrijdt. Totaal aantal taxaties in de periode 2008-2013 is 30. Voor een totaalbedrag van € 17.855,=. De hoogst getaxeerde individuele Knobbeltwanenschadetaxatie bedraagt € 1.426,=. Het betreft uitsluitend schade aan blijvend grasland.

Wildbeheereenheid 'De IJsselvallei'

Vier taxaties van gemengde groepen Knobbeltwanen met ganzen. De drempel van € 250,= wordt hierbij niet overschreden. Totaal aantal taxaties in de periode 2008-2013 is 4. Voor een totaalbedrag van € 276,=. De hoogst getaxeerde individuele Knobbeltwanenschadetaxatie bedraagt € 78,=. Het betreft 3 taxaties van schade aan blijvend grasland en 1 taxatie van schade aan maïs.

Wildbeheereenheid 'De Noord-Westhoek'

Vooraf taxaties van schade van gemengde groepen Knobbeltwanen met ganzen. Er zijn jaarlijks enkele taxaties uit het werkgebied van deze wildbeheereenheid, waarbij de schade veroorzaakt door Knobbeltwanen de drempel van € 250,= veelvuldig overschrijdt. Totaal aantal taxaties in de periode 2008-2013 is 48. Voor een totaalbedrag van € 11.428,=. De hoogst getaxeerde individuele Knobbeltwanenschadetaxatie bedraagt € 2.673,=. Het betreft uitsluitend schade aan blijvend grasland.

Wildbeheereenheid 'De Weerribben'

Veel taxaties van schade van gemengde groepen Knobbeltwanen met ganzen. Er zijn jaarlijks meerdere taxaties uit het werkgebied van deze wildbeheereenheid, waarbij de schade veroorzaakt door Knobbeltwanen de drempel van € 250,= veelvuldig overschrijdt. Totaal aantal taxaties in de periode 2008-2013 is 9. Voor een totaalbedrag van € 5.962,=. De hoogst getaxeerde individuele Knobbeltwanenschadetaxatie bedraagt € 3.550,=. Het betreft voornamelijk schade aan blijvend grasland en één taxatie op nieuw ingezaaid grasland.

Wildbeheereenheid 'D' Oldematen'

Enkele taxaties van schade van gemengde groepen Knobbeltwanen met ganzen. Er zijn geen taxaties uit het werkgebied van deze wildbeheereenheid, waarbij de schade veroorzaakt door Knobbeltwanen de drempel van € 250,= veelvuldig overschrijdt. Totaal aantal taxaties in de periode 2008-2013 is 2. Voor een totaalbedrag van € 204,=. De hoogst getaxeerde individuele Knobbeltwanenschadetaxatie bedraagt € 202,=. Het betreft uitsluitend schade aan blijvend grasland.

Wildbeheereenheid 'Heeten e.o.'

Twee taxaties van schade Knobbeltwanen (ongemengd). De drempel van € 250,= wordt hierbij overschreden. Totaal aantal taxaties in de periode 2008-2013 is 2. Voor een totaalbedrag van €

726,=. De hoogst getaxeerde individuele Knobbelzwanenschadetaxatie bedraagt € 528,=. Het betreft uitsluitend schade aan blijvend grasland.

Wildbeheereenheid 'IJsselstreek Wijhe'

Twee taxaties van schade Knobbelzwanen (ongemengd). De drempel van € 250,= wordt hierbij overschreden. Totaal aantal taxaties in de periode 2008-2013 is 2. Voor een totaalbedrag van € 1.287,=. De hoogst getaxeerde individuele Knobbelzwanenschadetaxatie bedraagt € 660,=. Het betreft uitsluitend schade aan blijvend grasland.

Wildbeheereenheid 'Salland Midden'

Enkele taxaties van schade van met name gemengde groepen Knobbelzwanen met ganzen. Er zijn jaarlijks enkele taxaties uit het werkgebied van deze wildbeheereenheid, waarbij de schade veroorzaakt door Knobbelzwanen de drempel van € 250,= overschrijdt. Totaal aantal taxaties in de periode 2008-2013 is 6. Voor een totaalbedrag van € 4.668,=. De hoogst getaxeerde individuele Knobbelzwanenschadetaxatie bedraagt € 1.427,=. Het betreft uitsluitend schade aan blijvend grasland.

Wildbeheereenheid 'Tussen Vecht en Dedemsvaart'

Betreft een taxatie in de periode 2008-2013 van schade van Knobbelzwanen aan blijvend grasland, waarbij de drempel van belangrijke schade (€ 250,=) wordt overschreden. De Knobbelzwanenschadetaxatie bedraagt € 840,=.

Wildbeheereenheid 'West Twente'

Het betreft 3 taxaties van schade van Knobbelzwanen. In twee gevallen betreft het schade van een ongemengde groep in koolzaad en in 1 geval betreft het een gemengde groep met ganzen in de maïs. Bij alle taxaties is de drempel van € 250,= overschreden. Totaal aantal taxaties in de periode 2008-2013 is 3. Voor een totaalbedrag van € 1.591,=. De hoogst getaxeerde individuele Knobbelzwanenschadetaxatie bedraagt € 594,=. Het betreft uitsluitend schade aan maïs en koolzaad.

Van de overige wildbeheereenheden is geen schadehistorie beschikbaar.

In tabel 1 is aangegeven hoe de schade in de jaren verdeeld is over de gewassen.

Tabel 9.1 Schade per gewas per half jaar in Overijssel. (Bron: Faunafonds)

Periode	Blijvend grasland	Nieuw grasland	Akkerbouwgewas
2008-2	€ 46,=	Geen	Geen
2009-1	€ 9.739,=	Geen	Geen
2009-2	€ 3.808,=	Geen	Geen
2010-1	€ 9.498,=	€ 702,=	€ 540,=
2010-2	€ 1.953,=	Geen	Geen
2011-1	€ 8.617,=	Geen	€ 653,=
2011-2	€ 156,=	Geen	€ 457,=
2012-1	€ 14.159,=	Geen	Geen
2012-2	€ 315,=	Geen	Geen
2013-1	€ 5.913,=	Geen	Geen

9.5.2 Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode

Er zijn verscheidene ontheffingen verleend voor het doden van Knobbelswanen voor schade aan gewassen in de provincie Overijssel.

- 1 6 mei 2010 ontheffing aan de faunabeheereenheid voor het werkgebied van de Wildbeheereenheden 'Beneden de Linde', 'Hof van Twente', 'De Weerribben', 'De Noord-Westhoek', 'De Oldematen', 'De IJssellanden', 'IJsselstreek-Wijhe', 'Zuid-Oost Twente', 'Noorder Vechtlanden', 'Zuider Vechtlanden', 'Jachtvereniging Kampen', 'Ootmarsum', 'Reestgebied', 'Steenwijkerwold' (thans 'Reune en Aa'), 'Vecht en Dedemsvaart', 'Vechtstroom' en 'De Veenpolders'. De ontheffing heeft als einddatum 21 september 2014.
- 2 28 maart 2011 ontheffing aan de faunabeheereenheid voor het werkgebied van de Wildbeheereenheid 'Salland-Midden'. De ontheffing heeft als einddatum 21 september 2014.
- 3 11 april 2012 ontheffing aan de faunabeheereenheid voor het werkgebied van de Wildbeheereenheid 'Tussen grens & Vecht, De Akkerlanden'. De ontheffing heeft als einddatum 21 september 2014.

9.6 Preventieve maatregelen

Hiervoor sluiten we aan bij de handreiking van het Faunafonds (zie paragraaf 3.9). Op de website van het Faunafonds staan voorbeelden van preventieve maatregelen.

9.7 Effecten schadebestrijding

9.7.1 Effectiviteit schadebestrijding

Het aantal Knobbelswanen dat op basis van de ontheffing geschoten mag worden bedroeg in 2013 324 stuks. Duidelijk is dat niet alle wildbeheereenheden gebruik hebben gemaakt van de ontheffing, maar de meeste wildbeheereenheden wel. Uit tabel 9.5 blijkt verder dat de schade de laatste jaren niet is toegenomen, maar zelfs iets afneemt. Gesteld mag worden dat het verstoren van Knobbelswanen met aanvullend afschot van enkele dieren een effect heeft op de hoogte van de schade. Dit wordt ook door het Handboek Faunaschade (Faunafonds, 2009) onderschreven.

9.7.2 Effecten op de gunstige staat van instandhouding

In bijlage 2 als bedoeld in artikel 3 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren is de Knobbelzwaan opgenomen als soort als bedoeld in artikel 65 vierde lid onderdeel b van de Flora- en faunawet dien in delen van het land een algemeen voorkomende diersoort is, waarvan de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar wordt gebracht.

In 2013 zijn in het kader van de verleende ontheffingen 324 Knobbelzwanen geschoten. Een dergelijk gering aantal heeft geen effect op de gunstige staat van instandhouding van de soort.

9.8 Plaats en periode inzet van de beheermaatregelen

9.8.1 Ontheffing 'op voorhand'

Ontheffing 'op voorhand' wordt aangevraagd door de faunabeheereenheid voor:

- Afschot en verjaging met geweer.
- Jaarrond (conform vigerende ontheffing).
- Wettelijk belang: Flora- en faunawet artikel 68 lid 1 onder c. Ontheffing ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren.
- Voor de duur van het faunabeheerplan.
- Afschot alleen op de schadepercelen en op de direct daaraan grenzende percelen.
Redenatie: Deze aanpassing van de bestaande voorwaarde geeft de mogelijkheid om efficiënter het middel in te zetten. Het praktisch niet altijd mogelijk om het flankerend afschot op het schadeperceel zelf uit te voeren.
- Maximaal 3 Knobbelzwanen (uitgangspunt is 2) per verjagingsactie per schadeperceel per dag doden.
Redenatie: Redenatie: Het aantal is hoger dan in het voorgaande faunabeheerplan, omdat wanneer men de schade wil voorkomen men met meerdere jagers op pad gaat en er dus ook meerdere in 1 actie gedood kunnen worden.
- Per wildbeheereenheid maximaal twee beheerders. De wildbeheereenheid registreert de schutters in het FRS-systeem (of een vergelijkbaar door de faunabeheerheid aangewezen systeem).
- De aangewezen beheerders mogen zich laten vergezellen door maximaal 2 jagers.
Redenatie: Hierdoor is het verjagend effect het grootst. In theorie is het dus mogelijk dat er 3 dieren per actie geschoten worden.

De middelen worden gedurende de beheerperiode ingezet op:

- Percelen met schadereferentie, ofwel aantoonbaar belangrijke schade aan gewassen in het verleden, zijnde:
 - Jachtvereniging Kampen
 - Wildbeheereenheid 'Beneden de Linde'
 - Wildbeheereenheid 'De IJssellanden'
 - Wildbeheereenheid 'De Noord-Westhoek'
 - Wildbeheereenheid 'Heeten e.o.'
 - Wildbeheereenheid 'IJsselstreek Wijhe'
 - Wildbeheereenheid 'Salland Midden'
 - Wildbeheereenheid 'Tussen Vecht en Dedemsvaart'

- Wildbeheereenheden 'Hof van Twente'*
- Wildbeheereenheid 'De Weerribben'*
- Wildbeheereenheid 'De Oldematen'*
- Wildbeheereenheid 'Noorder Vechtlanden'*
- Wildbeheereenheid 'Vechtstroom' *
- Wildbeheereenheid 'De Veenpolders'*
- Wildbeheereenheid 'Tussen grens & Vecht, De Akkerlanden'*
- Wildbeheereenheid 'West Twente'

De met een * aangegeven wildbeheereenheden hebben geen recente schadehistorie, maar wel een ontheffing op basis van het vorige faunabeheerplan (2009-2014). Door het gebruik van deze ontheffing heeft men voorkomen dat sprake is van belangrijke schade.

Van de wildbeheereenheden 'Reestgebied', 'Ootmarsum en omstreken', 'Zuid-Oost Twente', 'Steenwijkerwold' (thans 'Reune en Aa') en 'Zuider Vechtlanden' is geen recente schadehistorie bekend en van deze wildbeheereenheden zijn ook geen rapportages aangetroffen, waaruit blijkt dat ze gebruik hebben gemaakt van de ontheffing.

9.8.2 Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade

Daarnaast kan via een wijzigingsbesluit (zie paragraaf 3.5), na beoordeling door het bevoegd gezag, een werkgebied van een wildbeheereenheid aan de ontheffing worden toegevoegd bij dreigende belangrijke schade aan:

- Schadegevoelige akkerbouwpercelen zonder schadereferentie.
- Percelen waar vollegrondsgroenten worden geteeld.
- Percelen waarvan na 1 augustus van het voorgaande jaar gras is ingezaaid.
- Percelen met overjarig grasland zonder schadereferentie

Vastgesteld dient te worden, dat:

1. Er sprake is van dreigende belangrijke schade.
2. Er geen andere afdoende middelen zijn om dreigende belangrijke schade te voorkomen dan de inzet van het geweer.
3. Er op het schadeperceel er tenminste één of meerdere visuele middelen zijn inzet.

9.9 Samenvatting

Op basis van voorstaande doet de faunabeheerheid een verzoek om een Ontheffing 'op voorhand', zoals aangegeven in paragraaf 9.8.1. Indien er sprake is van dreigende belangrijke schade kan deze ontheffing worden uitgebreid met meer gebieden. De procedure hiervoor is in paragraaf 9.8.2 en paragraaf 3.5 besproken.

10 Wilde eend (*Anas platyrhynchos*)

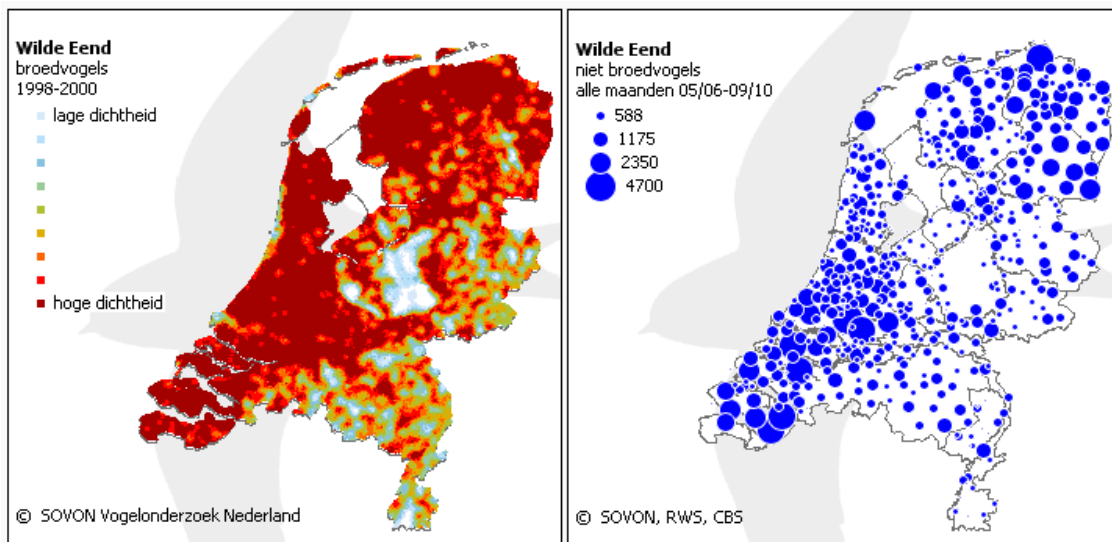
10.1 Algemeen

De Wilde eend veroorzaakt in Overijssel in incidentele gevallen schade. Deze schade blijft doorgaans beperkt, in enkele gevallen is sprake van belangrijke schade. De Wilde eend behoort tot de wildsoorten (waterwild), waarop de jacht is geopend van 15 augustus tot en met 31 januari. Buiten de bejaagperiode kan de Wilde eend ook schade aanrichten.

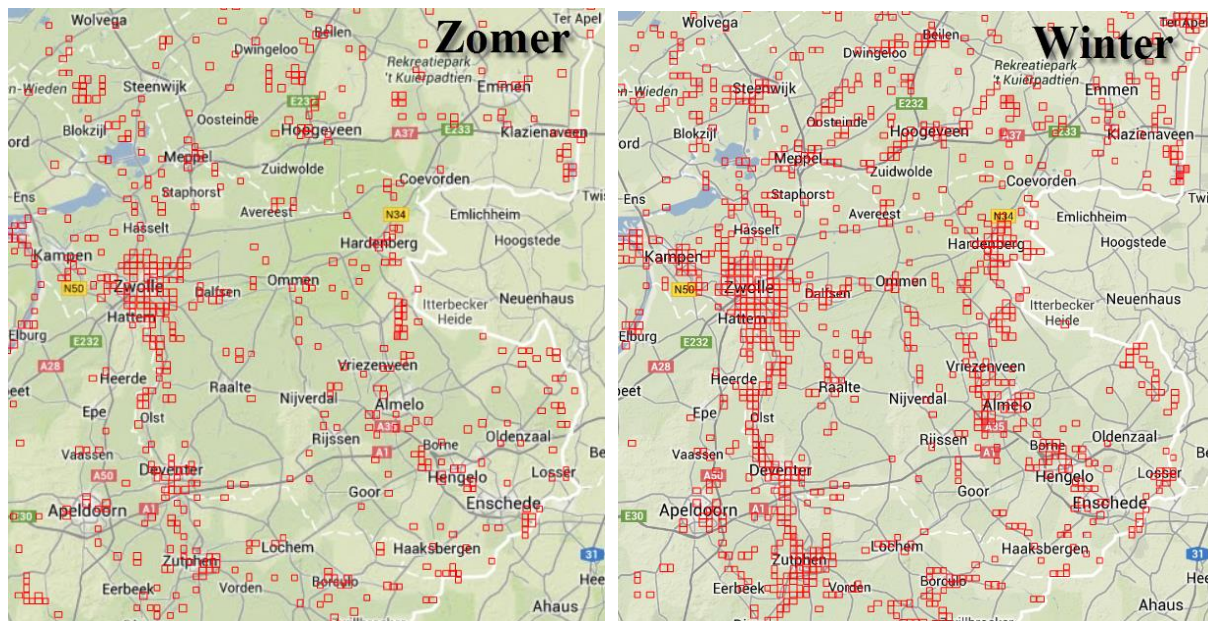
10.2 Voorkomen

De Wilde eend is een relatief grote grondeend met een bont kleurpatroon. Het mannetje heeft een geheel groene kop, een donkerbruine borst en grijsachtige flanken en rug. In Nederland is de Wilde eend talrijk en het gehele jaar door aanwezig. Het aantal broedparen werd in 1998-2000 geschat op 350.000-500.000. De in ons land overwinterende vogels komen voor een deel uit Scandinavië, Finland, de Baltische Staten, Duitsland, Polen en Rusland. Ook een groot deel van de Nederlandse broedvogels blijft hier overwinteren en dit betreft een aanzienlijk deel van de totale winteraantallen. De Wilde eend is een grondeend die niet of nauwelijks duikt en als zodanig gebonden is aan ondiep water, oevergebieden en aangrenzende landbouwgebieden. Hij zoekt zijn voedsel op het wateroppervlak, al grondelend of lopend, zijn dieet kent een grote verscheidenheid.

Relatief belang binnen Europa: De staat van instandhouding van de Wilde eenden-populatie in de Europese Unie is volgens 'BirdLife' gunstig. De broedgebieden van de in de Europese Unie verblijvende wilde eenden liggen in de gematigde en boreale delen van Europa en West-Siberië. In Nederland komt de ondersoort *Anas platyrhynchos platyrhynchos* voor. Bij deze ondersoort worden zeven populaties onderscheiden. De voor Nederland relevante NW-Europese populatie wordt geschat op 4.500.000 vogels. Hiervan verblijft 16% in Nederland. (Bron: Natura 2000-profiel document Wilde eend).

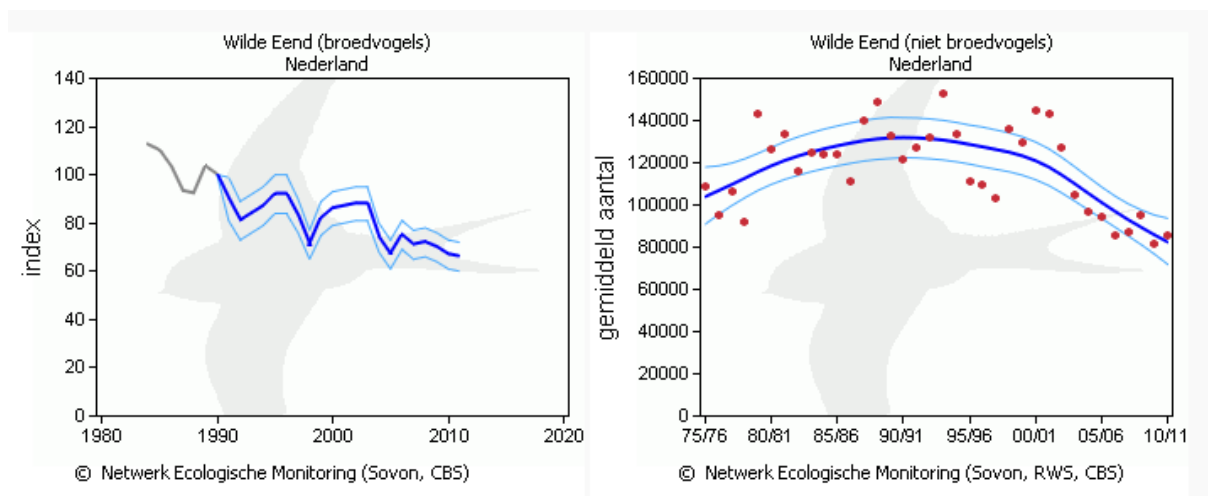

Figuur 10.1 Verspreiding van de Wilde eend in Nederland als broedvogel en als niet-broedvogel (Bron: www.Sovon.nl)

Figuur 10.2 Verspreiding van de Wilde eend in Overijssel in de winter en de zomer in de periode 2009-2013 (Bron: Waarneming.nl)

Het aantal Wilde eenden neemt de laatste jaren iets af na een periode met groei. In de periode 1980 - 2011 werden 80.000 tot 120.000 Wilde eenden vastgesteld.

Figuur 10.3 Aantalsontwikkeling van de Wilde eend als broedvogel en in de winter in Nederland (bron: Sovon.nl)

10.3 Provinciaal beleid

10.3.1 Provinciale vrijstelling

De provincie heeft de Wilde eend op de provinciale vrijstellingslijst geplaatst. Voor alle soorten van de provinciale vrijstellingslijst geeft de provincie vrijstelling voor het opzettelijk verstoren (Artikel 10 Flora- en faunawet) van dieren.

10.3.2 Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet

De provincie verleent, buiten de openingstijden van de jacht, onder voorwaarden ontheffing aan de faunabeheereenheid. Zij kunnen deze ontheffing weer door kan schrijven aan een beperkt aantal personen, dat ingeval van belangrijke schade dieren mogen verstoren en doden.

10.4 Doelstelling beheer

De faunabeheereenheid richt haar beheer op het voorkomen en bestrijden van schade aan gewassen. In dit kader heeft het beheer tot doel de schade aan gewassen te minimaliseren ten behoeve van de belangen van de grondgebruikers.

De schadebestrijding zal gericht zijn op:

- Schadegevoelige akkerbouwpercelen.
- Schade aan percelen met blijvend grasland.
- Percelen met vollegrondsgroententeelt.
- Percelen waarvan na 1 augustus van het voorgaande jaar gras is ingezaaid.

De verjaging op grond van de provinciale vrijstelling kan worden ondersteund met afschot indien pogingen tot verjagen en populatiebeheer gedurende het jachtseizoen niet afdoende zijn gebleken.

10.5 Schadehistorie afgelopen 5 jaar

10.5.1 Schadetaxaties Faunafonds

Het schadeverloop van de Wilde eend toont een afname van de schade sinds 2008. De laatste jaren is de schade gering. Dit komt mogelijk door het gebruik van de ontheffing welke jaarlijks wordt verstrekt voor de periode vanaf 1 juli tot 15 augustus. De schade treedt vooral op in gelegerd graan in voornoemde periode. Het aantal meldingen per jaar varieert van 1 tot 3 per jaar.

Tabel 10.1 Overzicht meldingen en getaxeerde schade per gewas in de periode 2008 t/m medio 2013 (Bron: Faunafonds)

Wildbeheereenheid	Aantal meldingen	Getaxeerde schade
Blijvend grasland	2	€ 680,=
Vollegrondsgroenten	2	€ 7.428,=
Zomergraan / Wintergraan	10	€ 1.542,=
Totaal	14	€ 9.650,=

Schade aan grasland is alleen getaxeerd bij de Wildbeheereenheid 'De Noord-Westhoek'. Het betrof 2 meldingen, beide boven de schadedrempel van € 250,= per geval.

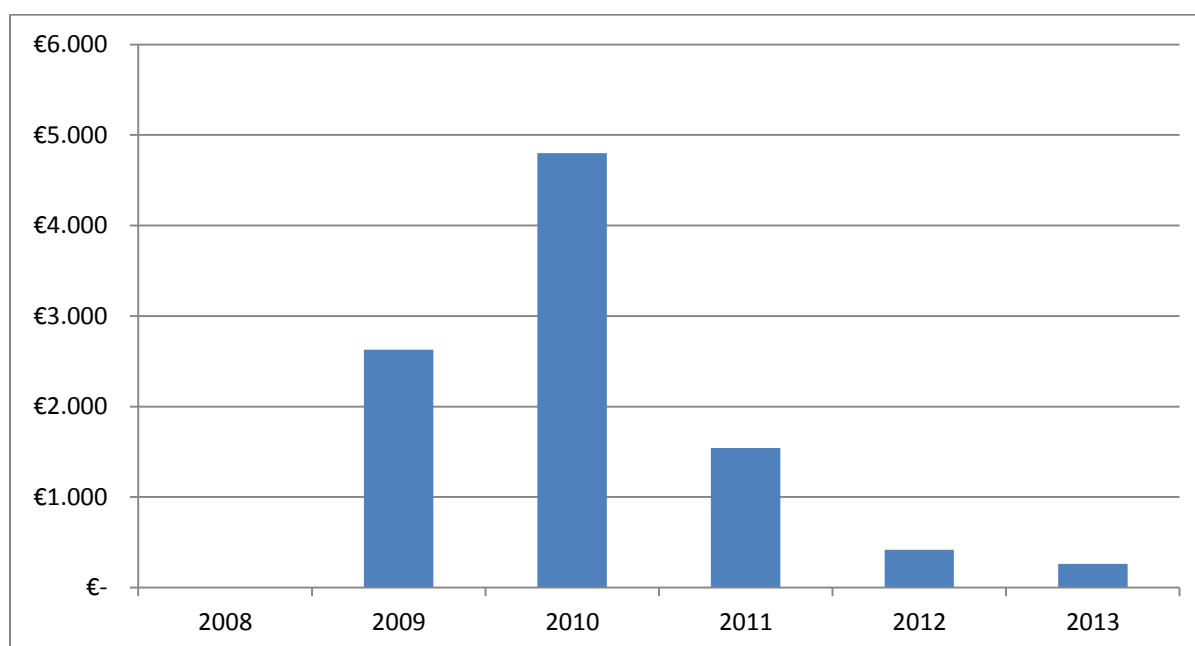
Schade aan vollegrondsgroenten is alleen getaxeerd bij de Wildbeheereenheid 'De IJssellanden'. Het betrof 2 meldingen, beide ver boven de schadedrempel van € 250,= per geval. Het ging hier om schade aan sla van respectievelijk € 2.628 en € 4.800,-.

Schade aan granen in de maanden juli/augustus is 10 maal geclaimd, door 10 verschillende wildbeheereenheden. Alleen de Wildbeheereenheid 'Tussen grens & Vecht – De Akkerlanden' en Wildbeheereenheid 'IJsselvallei' hebben een schade boven de schadedrempel van € 250,= per geval.

In zijn er dus 4 wildbeheereenheden met een recente schadehistorie (zie tabel 2) boven de drempelwaarde.

Tabel 10.2 Overzicht meldingen en getaxeerde schade per wildbeheereenheid in de periode 2008 t/m medio 2013 (Bron: Faunafonds)

Wildbeheereenheid	Aantal meldingen	Maximaal getaxeerde schade per geval	Totale schade
Tussen grens & Vecht – De Akkerlanden	3	€ 624,=	€692,=
De IJssellanden	2	€ 4.800,=	€ 7.428,=
De Noord-Westhoek	3	€ 417,=	€ 680,=
IJsselvallei	1	€ 630,=	€ 630,=
Weerribben, De	1	€ 41,=	€ 41,=
Kerspel Dalen	1	-	-
Ommen- Den Ham	1	€ 179,=	€ 179,=
De Wieken	1	-	-
Hof van Twente	1	-	-
Totaal	14		€ 9.650,=

Figuur 10.4: Getaxeerde schade (euro's) aangericht door de Wilde eenden in de provincie Overijssel in de periode 2008 t/m medio 2013 (Bron: Faunafonds).

10.5.2 Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode

Er zijn verscheidene ontheffingen verleend voor het doden van Wilde eenden voor schade aan gewassen in de provincie Overijssel.

- 15 juli 2010 ontheffing aan de faunabeheereenheid voor het werkgebied van de Wildbeheereenheden 'De Noord-Westhoek', 'Vechtstroom', 'Vecht Dedemsvaart', 'IJsselvallei', 'Noorder Vechtlanden', 'Vriezenveen' en 'De Weerribben', 'De IJssellanden', 'IJsselstreek-

- Wijhe', 'Ootmarsum' en 'Ommen-Den Ham'. De ontheffing is verleend voor afschot in de periode 15 juli 2010 tot 15 augustus 2010.
- 2 1 augustus 2011 ontheffing aan de faunabeheereenheid voor het werkgebied van de Wildbeheereenheid 'Tussen grens & Vecht – De Akkerlanden'. De ontheffing is verleend voor afschot in de periode 1 augustus 2011 tot 15 augustus 2011.
 - 3 4 mei 2011 ontheffing aan de faunabeheereenheid voor schade aan vollegrondsgroenten in het werkgebied van de Wildbeheereenheid 'De IJssellanden'. De ontheffing is verleend voor afschot voor de periode 1 mei tot 15 augustus. De ontheffing heeft als einddatum 15 augustus 2014.
 - 4 21 juni 2011 ontheffing aan de faunabeheereenheid voor het werkgebied van de Wildbeheereenheden 'De Noord-Westhoek', 'Vechtstroom', 'Vecht Dedemsvaart', 'IJsselvallei', 'Noorder Vechtlanden', 'Vriezenveen' en 'De Weerribben', 'De IJssellanden', 'IJsselstreek-Wijhe', 'Ootmarsum' en 'Ommen-Den Ham'. De ontheffing is verleend voor afschot in de periode 1 juli 2011 tot 15 augustus 2011.
 - 5 21 juni 2011 ontheffing aan de faunabeheereenheid voor het werkgebied van de Wildbeheereenheden 'De Noord-Westhoek'. De ontheffing is verleend voor afschot in de periode 28 september 2011 tot 15 november 2011 vanaf een uur voor zonsopkomst tot een uur na zonsondergang.
 - 6 3 augustus 2011 ontheffing aan de faunabeheereenheid voor het werkgebied van de Wildbeheereenheid 'West Twente'. De ontheffing is verleend voor afschot in de periode 1 augustus 2011 tot 15 augustus 2011.
 - 7 25 juni 2012 ontheffing aan de faunabeheereenheid voor het werkgebied van de Wildbeheereenheden 'Tussen grens & Vecht – De Akkerlanden', 'De Noord-Westhoek', 'Vechtstroom', 'D'Oldematen', 'Vecht Dedemsvaart', 'IJsselvallei', 'Noorder Vechtlanden', 'Vriezenveen' en 'De Weerribben', 'De IJssellanden', 'IJsselstreek-Wijhe', 'Ootmarsum', 'Ommen-Den Ham' en 'West Twente'. De ontheffing is verleend voor afschot in de periode 1 juli 2012 tot 15 augustus 2012.
 - 8 1 juli 2013 ontheffing aan de faunabeheereenheid voor het werkgebied van de Wildbeheereenheden 'Tussen grens & Vecht – De Akkerlanden', 'De Noord-Westhoek', 'Vechtstroom', 'Vecht Dedemsvaart', 'IJsselvallei', 'Noorder Vechtlanden', 'Vriezenveen' en 'De Weerribben', 'De IJssellanden', 'IJsselstreek-Wijhe', 'Ootmarsum', 'Ommen-Den Ham' en 'West Twente'. De ontheffing is verleend voor afschot in de periode 1 juli 2013 tot 15 augustus 2013.

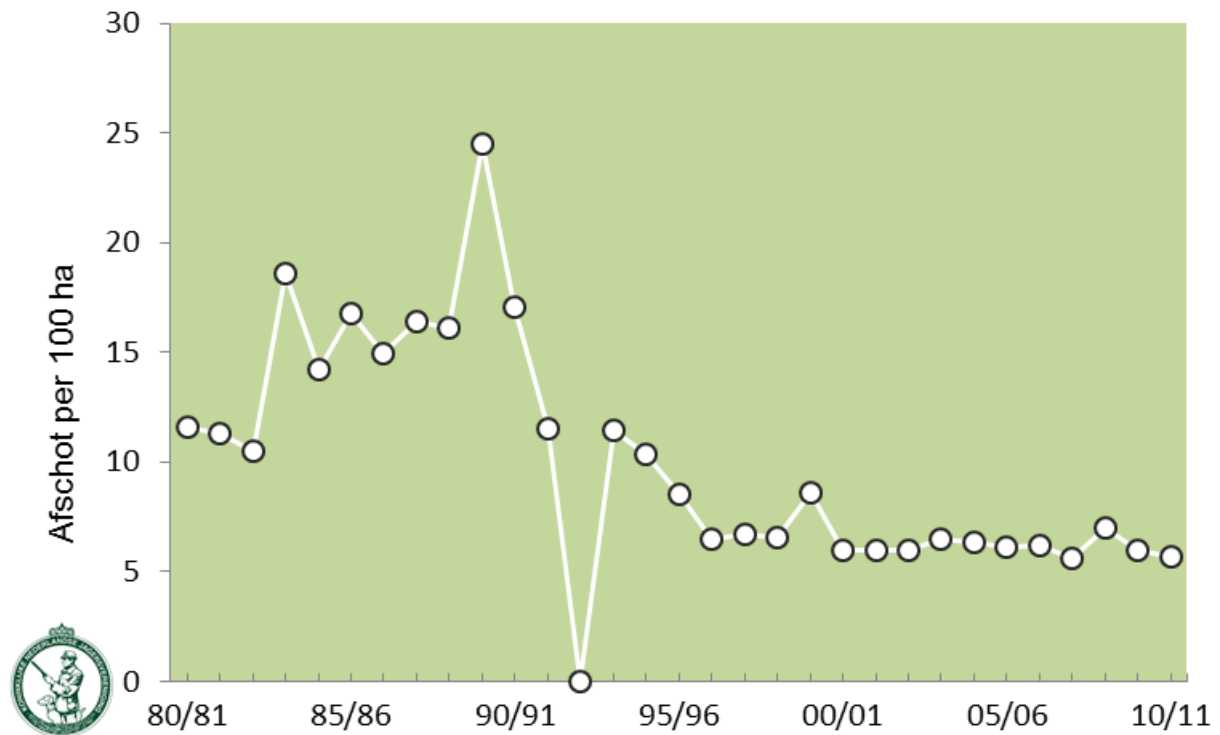
10.6 Preventieve maatregelen

Hiervoor sluiten we aan bij de handreiking van het Faunafonds (zie paragraaf 3.9). Op de website van het Faunafonds staan voorbeelden van preventieve maatregelen.

10.7 Effecten schadebestrijding

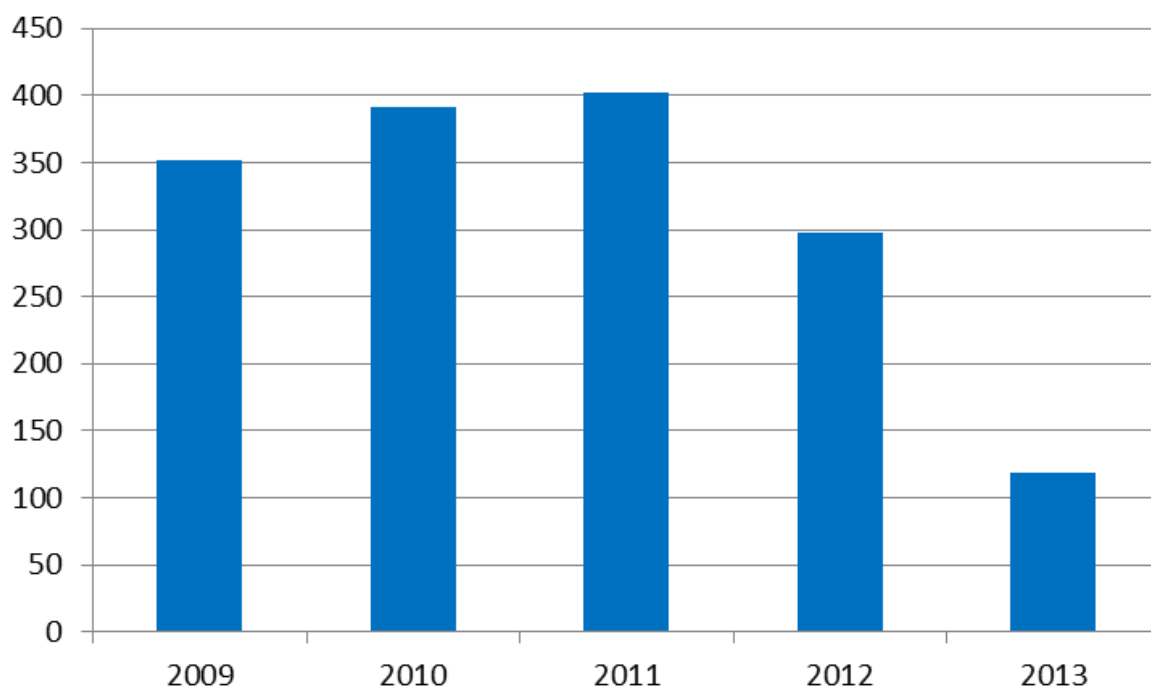
10.7.1 Effectiviteit schadebestrijding

Op basis van gegevens van de KNJV zien we dat het aantal geschoten Wilde eenden per 100 hectare de laatste jaren na een afname stabiliseert.

Figuur 10.5 Afschot Wilde eenden per 100 hectare (Bron: KNJV).

Als we kijken naar het afschot dat is gepleegd op basis van de verleende ontheffingen dan zien we dat overeenkomst met het schadebeeld (figuur 10.4) het afschot de laatste jaren afneemt.

Figuur 10.5 Afschot wilde eend, op basis van ontheffing 2008-2013 (Faunabeheereenheid Overijssel)

De schade aan landbouwgewassen fluctueert over de jaren. Alhoewel niet alle schade kon worden voorkomen, blijft de ontstane schade beperkt met een maximum van € 4.800 in 2010.

De laatste twee jaar, 2011 en 2012, blijkt de schade sterk te zijn afgenomen. Dit komt deels overeen met de het lagere aantal Wilde eenden dat in het kader van de ontheffing in 2012 en 2013 is geschoten, alsook het lager aantal eenden die in het kader van de verleende ontheffingen gerapporteerd worden. Waarschijnlijk hebben zich de laatste jaren minder schadegevallen voorgedaan, waardoor er minder schadebestrijding nodig was en het afschot beperkt gebleven is.

Gelet op de ontstane schades in het verleden, is het aannemelijk dat een deel van de schade is voorkomen door gebruik te maken van de ontheffing (Van Bommel, 2014).

10.7.2 Effecten op de gunstige staat van instandhouding

In bijlage 2 als bedoeld in artikel 3 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren is de Wilde eend opgenomen als soort als bedoeld in artikel 65 vierde lid onderdeel b van de Flora- en faunawet dien in delen van het land een algemeen voorkomende diersoort is, waarvan de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar wordt gebracht. Ook de jacht op wilde eenden is geopend.

In 2013 zijn in het kader van de verleende ontheffingen 119 Wilde eenden geschoten. Een dergelijk gering aantal heeft geen effect op de gunstige staat van instandhouding van de soort.

10.8 Plaats en periode inzet van de beheermaatregelen

10.8.1 Ontheffing 'op voorhand'

Ontheffing 'op voorhand' wordt aangevraagd door de faunabeheereenheid voor:

- Afschot en verjaging met geweer.

- Afschot alleen op de schadepercelen en op de direct daaraan grenzende percelen.
Redenatie: Deze aanpassing van de bestaande voorwaarde geeft de mogelijkheid om efficiënter het middel in te zetten. Het praktisch niet altijd mogelijk om het flankerend afschot op het schadeperceel zelf uit te voeren.
- In de periode 1 juli tot 15 augustus, ter voorkoming van dreigende belangrijke schade aan gewassen.
- In de periode 1 mei tot 1 juli, ter voorkoming van dreigende belangrijke schade aan vollegrondsgroenten.
- Vanaf een uur voor zonsopkomst tot een uur na zonsondergang.
- Gedurende de gehele looptijd van het faunabeheerplan.
- Wettelijk belang: Flora- en faunawet artikel 68 lid 1 onder c. Ontheffing ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren.

De middelen worden gedurende de beheerperiode ingezet:

- a) In werkgebieden van wildbeheereenheden met een recente schadereferentie, ofwel aantoonbaar belangrijke schade aan gewassen (vanaf 1 juli), zijnde:

- Wildbeheereenheid 'De Noord-Westhoek'
- Wildbeheereenheid 'De IJssellanden'
- Wildbeheereenheid 'IJsselvallei'
- Wildbeheereenheid 'Tussen grens & Vecht – De Akkerlanden'
- Wildbeheereenheid 'Vechtstroom'*
- Wildbeheereenheid 'Vecht Dedemsvaart'*
- Wildbeheereenheid 'Noorder Vechtlanden'*
- Wildbeheereenheid 'De Weerribben'*
- Wildbeheereenheid 'IJsselstreek-Wijhe'*
- Wildbeheereenheid 'Ootmarsum'*
- Wildbeheereenheid 'Ommen-Den Ham'*
- Wildbeheereenheid 'West Twente'*
- Wildbeheereenheid 'D'Oldematen'*

De met een * aangegeven wildbeheereenheden hebben geen recente schadehistorie, maar wel een ontheffing op basis van het vorige faunabeheerplan (2009-2014). Door het gebruik van deze ontheffing heeft men voorkomen dat sprake is van belangrijke schade.

Uit de rapportages blijkt niet dat de Wildbeheereenheid 'Vriezenveen' gebruik heeft gemaakt van de ontheffing. Deze wildbeheereenheid wordt dan ook niet op voorhand toegevoegd.

- b) In werkgebieden van wildbeheereenheden met een recente schadereferentie, ofwel aantoonbaar belangrijke schade aan vollegrondsgroenten (vanaf 1 mei), zijnde:

- Wildbeheereenheid 'De IJssellanden'

10.8.2 Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade

Daarnaast kan via een wijzigingsbesluit (zie ook paragraaf 3.5), na beoordeling door het bevoegd gezag, een werkgebied van een wildbeheereenheid aan de ontheffing worden toegevoegd bij dreigende belangrijke schade aan:

- Schadegevoelige akkerbouwpercelen zonder schadereferentie.
- Percelen waar vollegrondsgroenten worden geteeld zonder schadereferentie.
- Percelen met grasland zonder schadereferentie.

Vastgesteld dient te worden, dat:

1. Er sprake is van dreigende belangrijke schade.
2. Er geen andere afdoende middelen zijn om dreigende belangrijke schade te voorkomen dan de inzet van het geweer.
3. Er op het schadeperceel er tenminste één visueel en één akoestisch verjagingsmiddel is inzet, echter met uitzondering van percelen met grasland, graszaad en graan vanaf 6 maanden na inzaai. Op deze laatste groep moet men wel aantoonbaar de dieren verjagen, maar is de inzet van preventieve middelen niet vereist.

10.9 Samenvatting

Op basis van voorstaande doet de faunabeheerheid een verzoek om een Ontheffing 'op voorhand', zoals aangegeven in paragraaf 10.8.1 Indien er sprake is van dreigende belangrijke schade kan deze ontheffing worden uitgebreid met meer gebieden. De procedure hiervoor is in paragraaf 10.8.2 en paragraaf 3.5 besproken.

11 Meerkoet (*Fulica atra*)

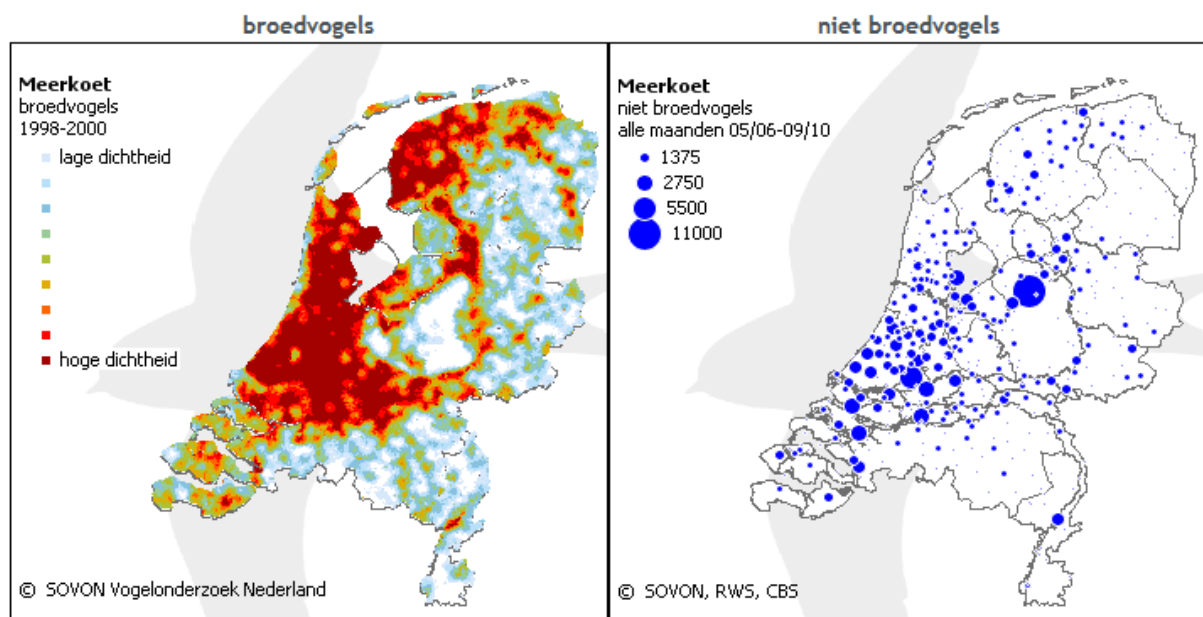
11.1 Algemeen

De Meerkoet veroorzaakt in Overijssel in incidentele gevallen schade. Deze schade blijft doorgaans beperkt, in enkele gevallen is sprake van belangrijke schade.

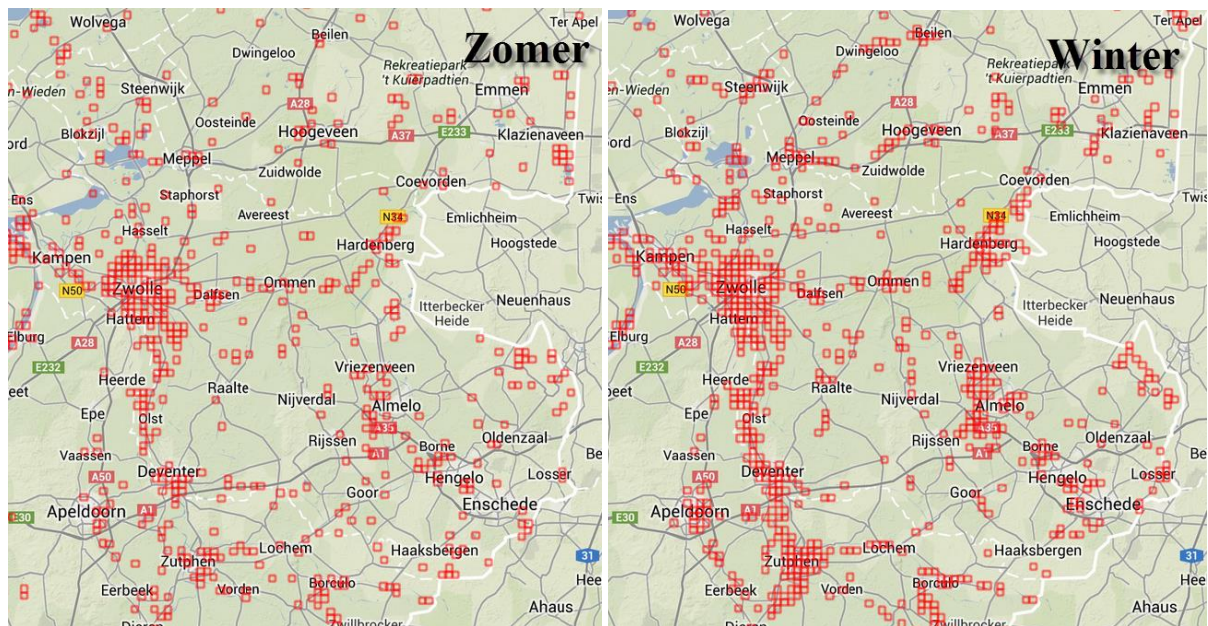
11.2 Voorkomen

Meerkoeten zoeken hun voedsel op en rond het water. Vooral gebieden met een flinke oeverbegroeiing zijn populair, hoewel de soort zich ook kan redden in vaarten met een beschoeiing en nauwelijks waterplanten. De Meerkoeten zijn in zo'n biotoop echter veel kwetsbaarder dan in een dichte moerasvegetatie. In de winter kunnen groepen - die kunnen bestaan uit vele honderden vogels - in weilanden verblijven.

Meerkoeten die in Nederland broeden, brengen de winter meestal ook in Nederland door. Vogels uit noordelijker streken ontpoppen zich meer als trekvogels en reizen heen en weer naar Midden- en Zuid-Europa om te overwinteren. (Bron: Vogelbescherming Nederland).

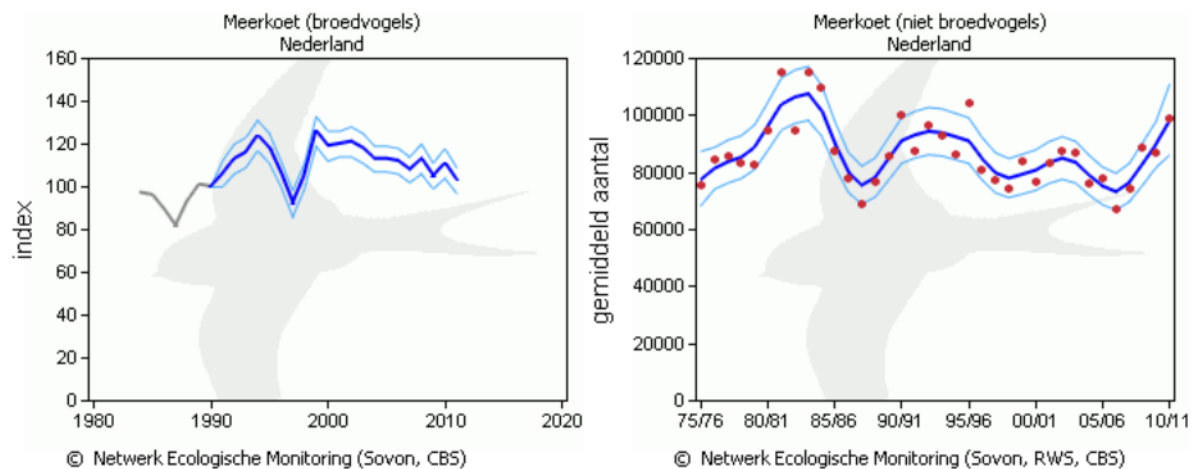

Figuur 11.1 Verspreiding van de Meerkoet in Nederland als broedvogel en als niet-broedvogel (Bron: www.Sovon.nl)

Figuur 11.2 Spreiding van Meerkoeten in Overijssel in de winter en de zomer in de periode 2009-2013 (Bron: Waarneming.nl)

Het aantal Meerkoeten neemt sinds de 60'er jaren toe, maar de groei van de populatie zwakt sinds de 90'er jaren iets af. In de periode 1998 - 2000 werden 130.000 tot 180.000 paren vastgesteld.

Figuur 11.3 Aantalsontwikkeling van Meerkoeten in Nederland (bron: Sovon.nl)

11.3 Provinciaal beleid

11.3.1 Provinciale vrijstelling

De provincie heeft de Meerkoet op de provinciale vrijstellingenlijst geplaatst. Voor alle soorten van de provinciale vrijstellingslijst geeft de provincie vrijstelling voor het opzettelijk verstoren (Artikel 10 Flora- en faunawet) van dieren.

11.3.2 Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet

De provincie verleent onder voorwaarden ontheffing aan de faunabeheereenheid die deze ontheffing weer door kan schrijven aan een beperkt aantal personen, dat ingeval van belangrijke schade dieren mogen verstoren en doden.

11.4 Doelstelling beheer

De faunabeheereenheid richt haar beheer op het voorkomen en bestrijden van schade aan gewassen. In dit kader heeft het beheer tot doel de schade aan gewassen te minimaliseren ten behoeve van de belangen van de grondgebruikers.

De schadebestrijding zal gericht zijn op:

- Schadegevoelige akkerbouwpercelen.
- Schade aan percelen met blijvend grasland.
- Percelen met vollegronds-groententeelt.
- Percelen waarvan na 1 augustus van het voorgaande jaar gras is ingezaaid.

De verjaging op grond van de provinciale vrijstelling kan worden ondersteund met afschot indien pogingen tot verjagen niet afdoende zijn gebleken.

11.5 Schadehistorie afgelopen 5 jaar

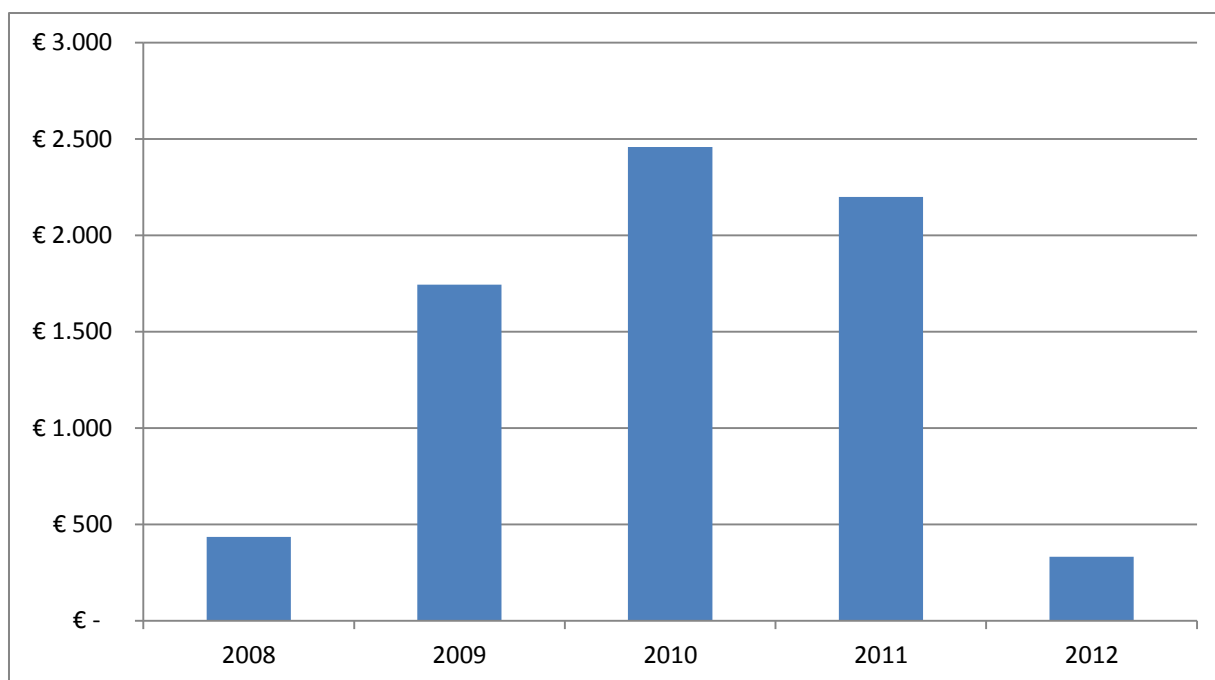
11.5.1 Schadetaxaties Faunafonds

Het schadeverloop van de Meerkoet tussen de jaren is vrij grillig. Het aantal meldingen per jaar varieert van 3 tot 9. In het totaal hebben 5 wildbeheereenheden schade van Meerkoeten gemeld.

Alleen bij de meldingen van de Jachtvereniging Kampen, Wildbeheereenheid De IJssellanden en de Wildbeheereenheid IJsselstreek Wijhe bedroeg de getaxeerde schade meer dan € 250,- per geval.

Tabel 1 Overzicht meldingen en getaxeerde schade per wildbeheereenheid in de periode 2008 t/m 2012 (Bron: Faunafonds)

Wildbeheereenheid	Aantal meldingen	Maximaal getaxeerde schade per geval	Totale schade
Jachtvereniging Kampen	4	€ 1.102,=	€ 1.425,=
Wildbeheereenheid De IJssellanden	13	€ 1.092,=	€ 4.759,=
Wildbeheereenheid IJsselstreek Wijhe	5	€ 442,=	€ 953,=
Wildbeheereenheid Lutterzand-Singraven	2	€ 9,=	€ 9,=
Wildbeheereenheid De Noord-Westhoek	1	€ 20,=	€ 20,=
Totaal	26		€ 7.166,=

Figuur 11.4: Getaxeerde schade (euro's) aangericht door de Meerkoeten in de provincie Overijssel in de periode 2008 t/m 2012 (Bron: Faunafonds).

11.5.2 Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode

Op 12 april 2011 is een ontheffing verleend ten behoeve van 3 grondgebruikers in Mastenbroek (werkgebied Wildbeheereenheid De IJssellanden) welke belangrijke schade van Meerkoeten ondervonden. De ontheffing is verleend voor afschot in de periode 1 december tot 1 april. De ontheffing heeft als einddatum 31 maart 2014.

11.6 Preventieve maatregelen

Hiervoor sluiten we aan bij de handreiking van het Faunafonds (zie paragraaf 3.9). Op de website van het Faunafonds staan voorbeelden van preventieve maatregelen.

11.7 Effecten schadebestrijding

11.7.1 Effectiviteit schadebestrijding

In de evaluatie wordt niet specifiek op de Meerkoet ingegaan, dit komt mede doordat de huidige nog liep tijdens het opstellen van de evaluatie. Op basis van deze ontheffing zijn in de winter van 2013-2014 er 25 Meerkoeten geschoten. Het betrof Meerkoeten die zaten in groepen tot 200 individuen. Ervaringen uit het verleden leren ons dat verjagen van Meerkoeten en het daarbij afschieten van 1 of enkele meerkoeten goed werkt ter voorkoming van schade (zie ook Handboek Faunaschade, Faunafonds).

11.7.2 Effecten op de gunstige staat van instandhouding

In bijlage 2 als bedoeld in artikel 3 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren is de Meerkoet opgenomen als soort als bedoeld in artikel 65 vierde lid onderdeel b van de Flora- en faunawet dien in delen van het land een algemeen voorkomende diersoort is, waarvan de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar wordt gebracht.

In de periode 2013-2014 zijn in het kader van de verleende ontheffingen 25 Meerkoeten geschoten. Een dergelijk gering aantal heeft geen effect op de gunstige staat van instandhouding van de soort.

11.8 Plaats en periode inzet van de beheermaatregelen

11.8.1 Ontheffing 'op voorhand'

Ontheffing 'op voorhand' wordt aangevraagd door de faunabeheereenheid voor:

- Afschot en verjaging met geweer.
- Afschot alleen op de schadepercelen en op de direct daaraan grenzende percelen.
Redenatie: Deze aanpassing van de bestaande voorwaarde geeft de mogelijkheid om efficiënter het middel in te zetten. Het praktisch niet altijd mogelijk om het flankerend afschot op het schadeperceel zelf uit te voeren.
- In de periode 1 december tot 1 april.
- Gedurende de gehele looptijd van het faunabeheerplan.
- Wettelijk belang: Flora- en faunawet artikel 68 lid 1 onder c. Ontheffing ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren.
- Maximaal 4 Meerkoeten doden, met een maximum van 10 Meerkoeten per schadeperceel per dag.
Redenatie: Het aantal is hoger dan in het faunabeheerplan 2009-2014, omdat wanneer men de schade wil voorkomen men met meerdere jagers op pad gaat en er dus ook meerdere in 1 actie gedood kunnen worden. Het aantal van 10 per schadeperceel per dag veranderd niet.

De middelen worden gedurende de beheerperiode ingezet op:

- Percelen met schadereferentie, ofwel aantoonbaar belangrijke schade aan gewassen, zijnde:
 - Jachtvereniging Kampen
 - Wildbeheereenheid 'De IJssellanden'
 - Wildbeheereenheid 'IJsselstreek Wijhe'

11.8.2 Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade

Daarnaast kan via een wijzigingsbesluit (zie paragraaf 3.5), na beoordeling door het bevoegd gezag, het werkgebied van een wildbeheereenheid aan de ontheffing worden toegevoegd bij dreigende belangrijke schade aan:

- Schadegevoelige akkerbouwpercelen zonder schadereferentie.
- Percelen waar vollegrondsgroenten worden geteeld.
- Percelen waarvan na 1 augustus van het voorgaande jaar gras is ingezaaid.
- Percelen met overjarig grasland zonder schadereferentie

Vastgesteld dient te worden, dat:

1. Er sprake is van dreigende belangrijke schade.
2. Er geen andere afdoende middelen zijn om dreigende belangrijke schade te voorkomen dan de inzet van het geweer.
3. Er op het schadeperceel er tenminste één visueel en één akoestisch verjagingsmiddel is inzet.

11.9 Samenvatting

Op basis van voorstaande doet de faunabeheerheid een verzoek om een Ontheffing 'op voorhand', zoals aangegeven in paragraaf 11.8.1 Indien er sprake is van dreigende belangrijke schade kan deze ontheffing worden uitgebreid met meer gebieden. De procedure hiervoor is in paragraaf 11.8.2 en paragraaf 3.5 besproken.

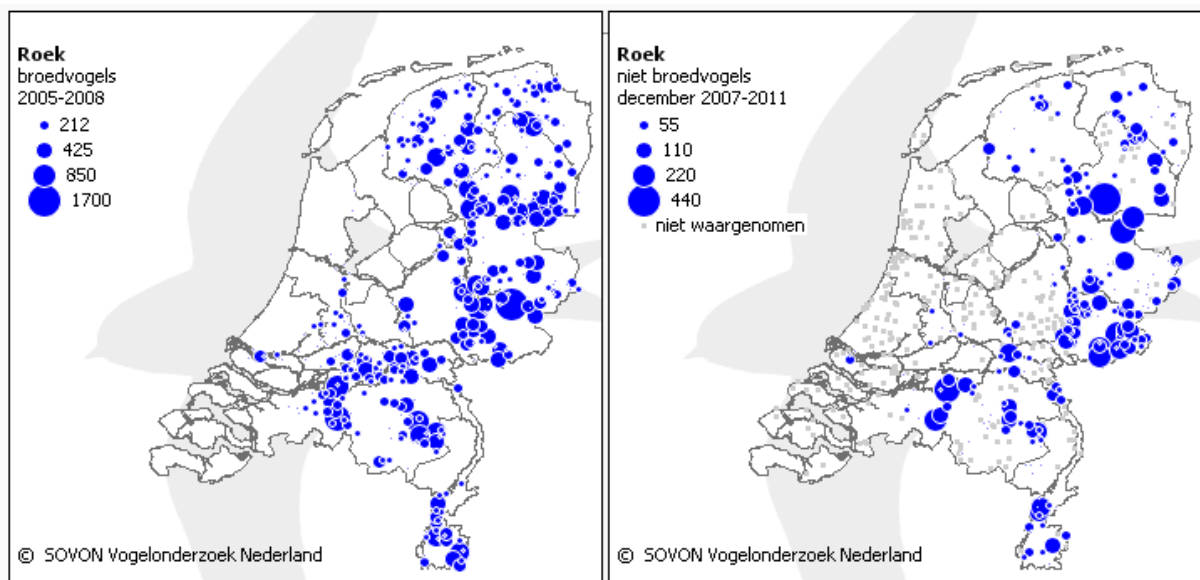
12 Roek (*Corvus frugilegus*)

12.1 Algemeen

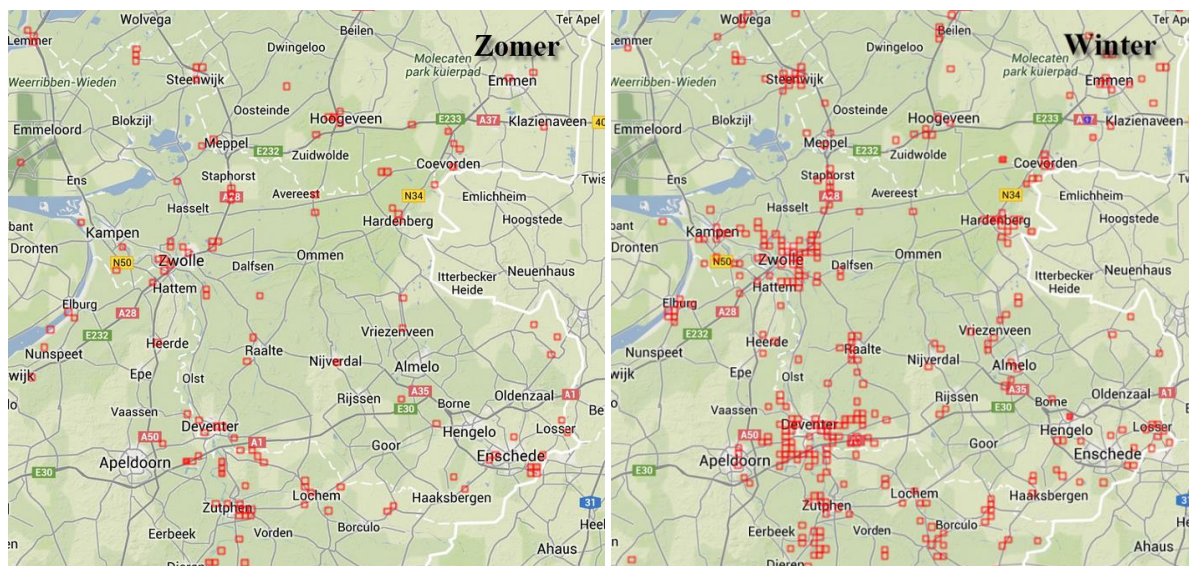
Roeken veroorzaken in Overijssel geregeld belangrijke schade. De schade kan oplopen tot meer dan € 3.000,- per schademelding. Het zijn echte koloniebroeders. De slordige nesten worden in de toppen van hoge bomen gebouwd. Een roekenkolonie kan soms wel uit 1000 nesten bestaan, hoewel de meeste kolonies toch beduidend kleiner zijn. De kolonies bevinden zich meestal in de buurt van graslanden, al waar ze hun voedsel zoeken. Vooral in de oostelijke helft van Nederland komen veel roeken voor. Ze broeden graag in vrijstaande opgaande groepen bomen. Vooral populieren zijn geliefd. Het voedsel bestaat uit een breed scala van bodeminsecten en andere ongewervelde, zaaizaad, kleine zoogdieren, aas, afval en soms jonge vogels. (Bron: Vogelbescherming Nederland).

12.2 Voorkomen

Roeken zijn vooral te vinden in het rivierengebied en komen maar weinig voor in veenweidegebieden (zie figuur 12.1).

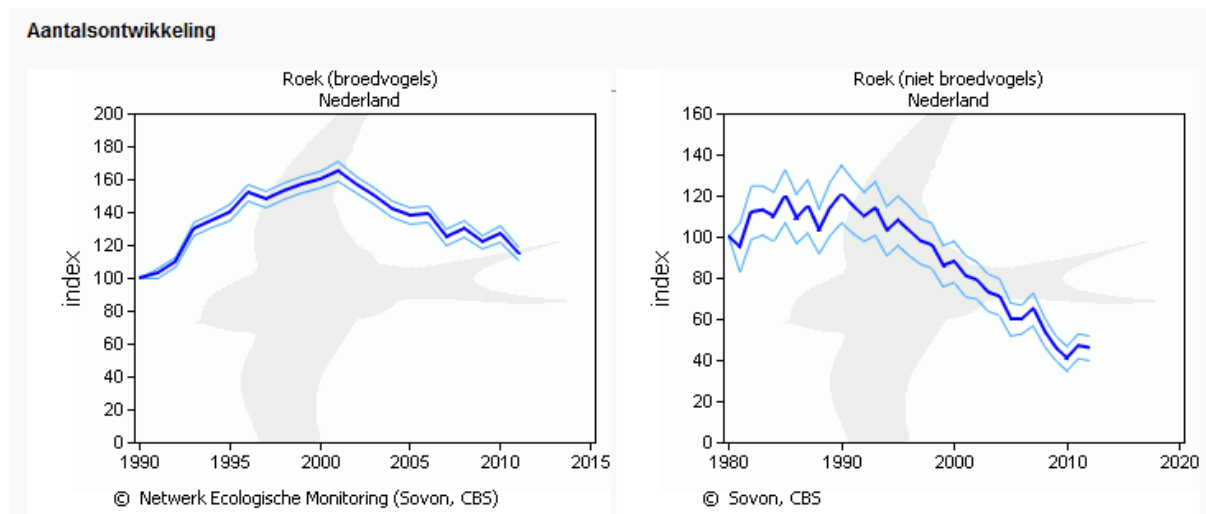

Figuur 12.1 Verspreiding van de Roek in Nederland als broedvogel en als niet-broedvogel (Bron: www.Sovon.nl)

Figuur 12.2 Verspreiding van de Roek in Overijssel in de winter en de zomer in de periode januari 2008 tot januari 2014 (Bron: Waarneming.nl)

Het aantal broedparen is in Nederland is ongeveer 64.000 broedparen. Vooral vergiftiging door pesticiden en herbiciden (onder andere zaadontsmettingsmiddelen) veroorzaakte een forse sterfte veroorzaakte een sterke afname in de tweede helft van de 20^e eeuw, waarna de soort weer sterk in aantal toenam. De laatste jaren daalt het aantal broedparen weer iets. De verwachting is dat het aantal zal stabiliseren.

Figuur 12.3 Aantalsontwikkeling van de Roek als broedvogel en als niet-broedvogel in Nederland (bron: Sovon.nl)

12.3 Provinciaal beleid

12.3.1 Provinciale vrijstelling

Aan grondgebruikers wordt onder voorwaarden vrijstelling verleend voor het verstoren en doden met geweer van Roeken in geval van belangrijke schade aan gewassen of ter voorkoming daarvan, op

tenminste 500 meter afstand van de kolonie. Bij ernstige overlast door Roeken kan het ministerie van EZ een ontheffing verlenen.

12.3.2 Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet

Bij ernstige overlast door Roeken kan het ministerie van EZ een ontheffing verlenen voor het wegnemen van nesten (artikel 11 Flora- en faunawet).

12.4 Doelstelling beheer

Optimaal gebruik van de mogelijkheden die de provinciale vrijstelling biedt aan grondgebruikers.

12.5 Schadehistorie afgelopen 5 jaar

12.5.1 Schadetaxaties Faunafonds

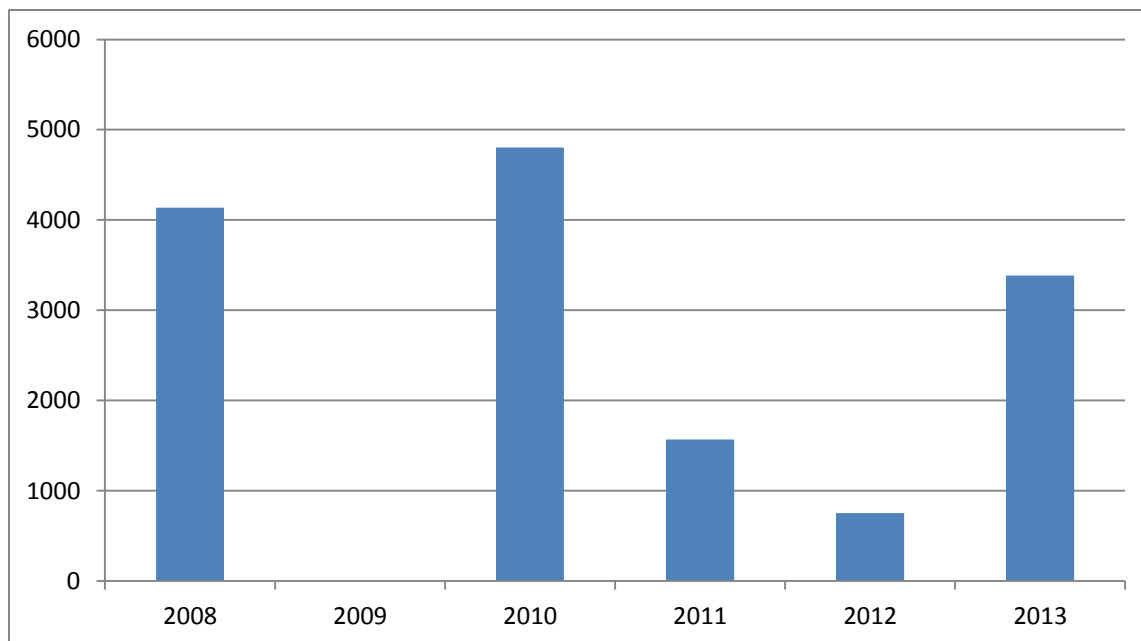
Het aantal getaxeerde schadegevallen van Roeken is gering en varieert van 1 tot 8 per jaar. De meeste schade die gemeld wordt betreft schade aan maïs en granen. De hoogste getaxeerde schade betreft twee schademeldingen in de suikerbieten in verschillende wildbeheereenheden.

In het totaal hebben 14 wildbeheereenheden schade van Roeken gemeld. Er is wel een aantal keren belangrijke schade getaxeerd, maar er is geen schade uitgekeerd.

Tabel 12.1 Overzicht meldingen en getaxeerde schade per wildbeheereenheid in de periode 2008 t/m medio 2013 (Bron: Faunafonds)

Wildbeheereenheid	Aantal meldingen	getaxeerde schade	Gewas(sen)
't Achterveld	1	nvt	zomergraan
Beneden de Linde	1	€ 1.007	maïs
De IJssellanden	2	€ 950	maïs
IJsselstreek Wijhe	4	nvt	maïs en wintergraan
Kerspel Dalen	1	nvt	zomergraan
De Koerkamp	4	€ 372	maïs, grasland en ijsbergsla
De Noordwesthoek	1	nvt	maïs/snijmaïs
Het Reestgebied	1	nvt	maïs
Salland Midden	2	nvt	Voederopslag en graszoden
Steenwijkerwold e.o. (thans Reune en Aa)	1	nvt	maïs
Tubbergen	1	€ 908	maïs
Tussen Grens & Vecht, De Akkerlanden	2	€ 3.374	suikerbiet en zomergraan
De Vechtstroom	3	€ 752	wintergraan, zomergraan en maïs
Vriezenveen e.o.	3	€ 7.278	suikerbiet en maïs
Totaal	27	€ 14.641	

Zoals uit figuur 12.4 blijkt kan de schade per jaar sterk fluctueren.

Figuur 12.4 Getaxeerde roekenschade in de periode 2008-2013 (Bron: Faunafonds).

12.5.2 Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode

Er was er tot 2010 een ontheffing verleend voor het doden van Roeken binnen een straal van 500 meter van roekenkolonies met behulp van het geweer ter voorkoming van belangrijke gewasschade in de gemeenten Deventer, Holten, Twenterand, Ommen en Hardenberg. De ontheffing gold jaarlijks vanaf 1 juni tot 1 februari over de periode 11 juli 2005 - 1 februari 2010. Het gebruik van de ontheffing in de periode van 1 februari tot 1 juni was niet toegestaan. Deze ontheffing is daarna niet meer door de provincie verleend. Zie ook beleidsregels Faunafonds.

12.6 Preventieve maatregelen

Schadebestrijding is mogelijk op basis van de provinciale vrijstelling. Op basis van de vrijstelling mogen verstoort of gedood worden ter voorkoming van landbouwschade.

12.7 Effecten schadebestrijding

12.7.1 Effectiviteit schadebestrijding

Schadebestrijding gebeurt volledig op grond van de provinciale vrijstelling. Dankzij het gebruik van de provinciale vrijstelling is het aantal schadegevallen beperkt. Toch kan er ondanks de vrijstelling toch aanzienlijke schade optreden. In de afgelopen beheerplanperiode is er twee maal een schadetaxatie geweest van meer dan € 3.000,= door roekenschade in de suikerbieten.

Afschotcijfers zijn voor het gebruik van de provinciale vrijstelling niet beschikbaar.

12.7.2 Effecten op de gunstige staat van instandhouding

In bijlage 2 als bedoeld in artikel 3 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren is de Roek opgenomen als soort als bedoeld in artikel 65 vierde lid onderdeel b van de Flora- en faunawet die in delen van het land een algemeen voorkomende diersoort is, waarvan de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar wordt gebracht.

12.8 Plaats en periode inzet van de beheermaatregelen

12.8.1 Ontheffing 'op voorhand'

De faunabeheerheid vraagt geen ontheffing aan.

12.8.2 Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade

Indien er sprake is van dreigende belangrijke landbouwschade op gronden waarvoor men op basis van de provinciale vrijstelling geen toestemming heeft, zoals een jachtveld dat niet voldoet aan de wettelijke vereisten dan kan de faunabeheereenheid voor deze specifieke gevallen een ontheffing aanvragen.

12.9 Samenvatting

Op basis van voorstaande doet de faunabeheerheid een geen verzoek om een Ontheffing 'op voorhand'. Alleen in bijzondere situaties wordt een ontheffing aangevraagd.

13 Zwarte kraai (*Corvus corone*)

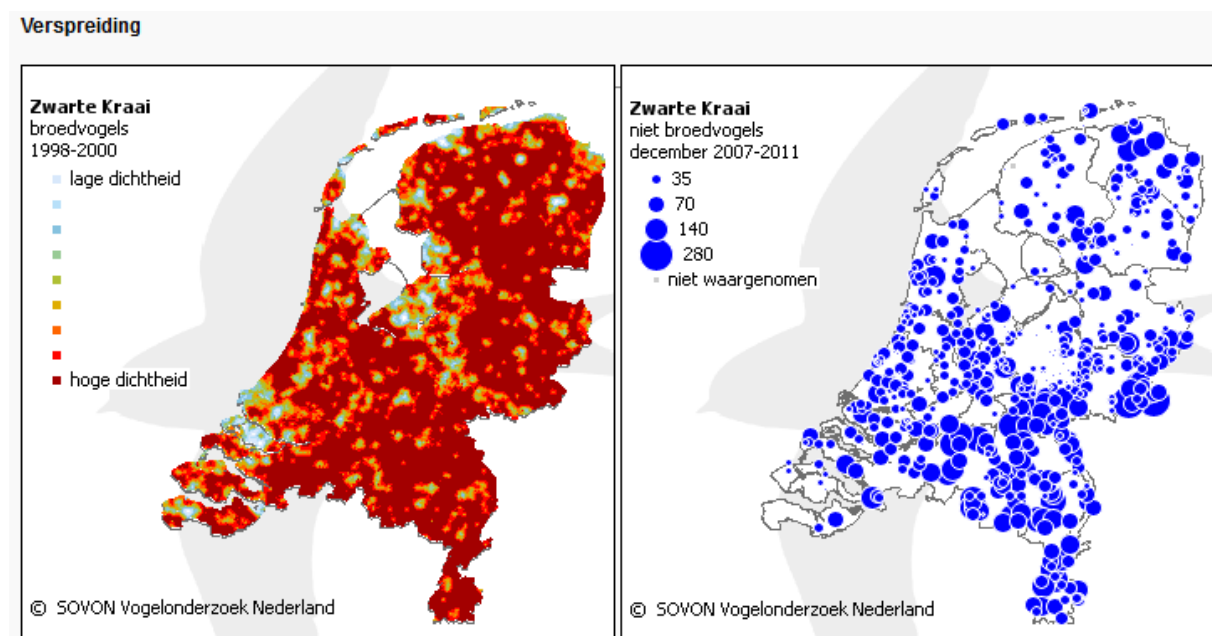
13.1 Algemeen

Zwarte kraaien veroorzaken in Overijssel incidenteel belangrijke schade. De schade kan oplopen tot meer dan € 250,= per schademelding. Veelal kan schade voorkomen worden, doordat de soort op de landelijke vrijstellingenlijst staat.

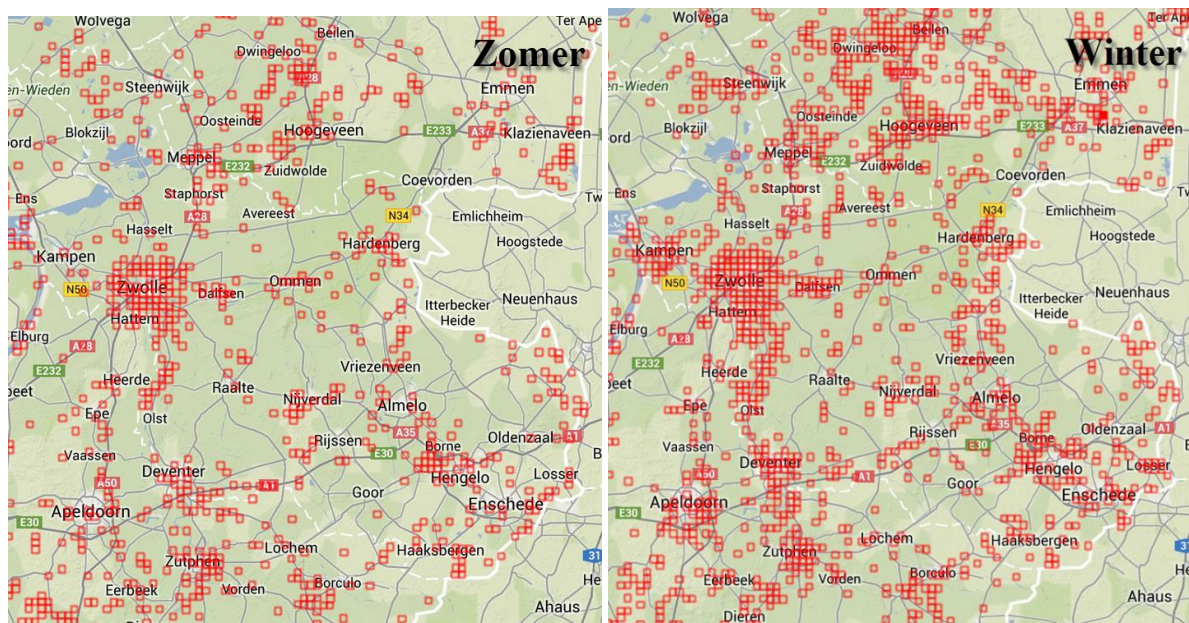
Naast landbouwschade is er ook aan schade aan de fauna, namelijk het prederen van legsels (eieren en jongen) van weidevogels.

13.2 Voorkomen

De Zwarte kraai komt alleen voor in West-Europa, met uitzondering van Ierland en Schotland. In de rest van Europa wordt zijn plaats ingenomen door de Bonte kraai (Bron: Vogelbescherming)

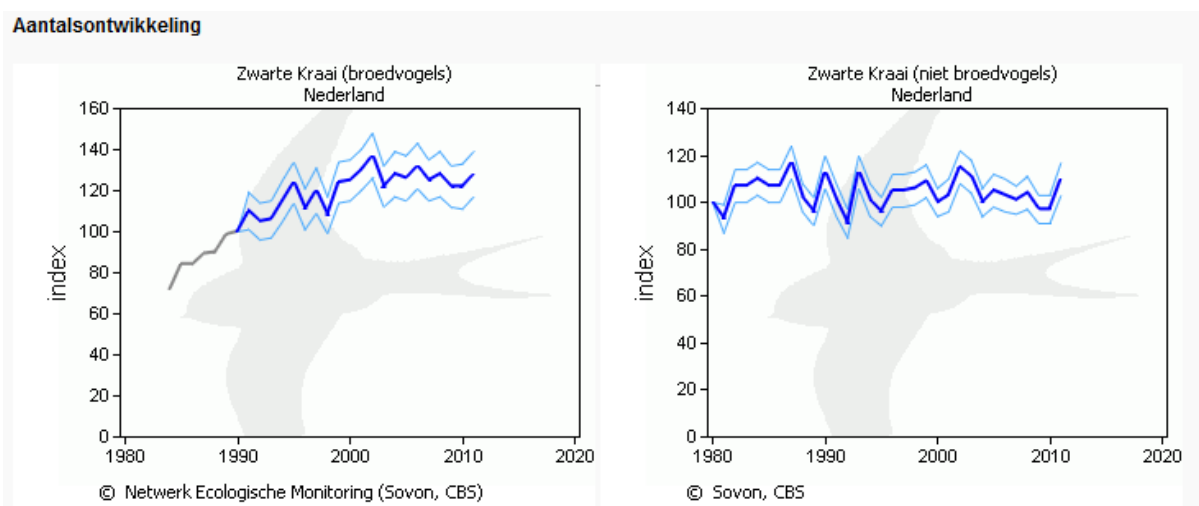

Figuur 13.1 Verspreiding van de Zwarte kraai in Nederland als broedvogel en als niet-broedvogel (Bron: www.Sovon.nl)

Figuur 13.2 Verspreiding van de Zwarte kraaien in Overijssel in de winter en de zomer in de periode 2009-2013 (Bron: Waarneming.nl)

De afgelopen 30 jaar is het aantal zwarte kraaien verdrievoudigd. Zwarte kraaien profiteren van het enorme aantal verkeersslachtoffers langs de Nederlandse wegen. In dichte bosgebieden is het aantal zwarte kraaien veel lager doordat havik en buizerd daar voor een stevige predatiedruk zorgen. Het aantal zwarte kraaien in bebouwde gebieden neemt daardoor enigszins toe. De laatste jaren stabiliseert het aantal Zwarte kraaien enigszins.

Figuur 13.3 Aantalsontwikkeling van de Zwarte kraai als broedvogel en als niet-broedvogel in Nederland (bron: Sovon.nl)

13.3 Provinciaal beleid

13.3.1 Landelijke vrijstelling

De minister heeft de Zwarte kraai op de landelijke vrijstellingenlijst geplaatst. Voor alle soorten op de landelijke vrijstellingslijst geldt een vrijstelling voor het opzettelijk verstoren en/of doden van dieren ter voorkoming van schade aan de landbouw en/of flora en fauna.

13.3.2 Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet

De provincie verleent onder voorwaarden ontheffing aan de faunabeheereenheid die deze ontheffing weer door kan schrijven aan een beperkt aantal personen, dat ingeval van belangrijke schade dieren mogen verstoren en doden. Bij de Zwarte kraai betreft het een ontheffing voor middelen welke niet onder de landelijke vrijstelling vallen. Ook kan ontheffing worden verleend voor het gebruik van het geweer op gronden die niet voldoen aan de criteria voor een bejaagbaar veld.

Het Provinciaal beleid streeft naar duurzame instandhouding, herstel en ontwikkeling van een zo groot mogelijke verscheidenheid aan in het wild levende plant- en diersoorten als functionele elementen van het ecosysteem waarvan zij deel uitmaken. Van schade aan fauna is in de huidige situatie sprake bij weidevogels en het Korhoen.

13.4 Doelstelling beheer

De faunabeheereenheid richt haar beheer op het voorkomen en bestrijden van schade aan gewassen en schade aan fauna.

Schade aan fauna veroorzaakt door de Zwarte kraai betreft predatie. De stand van weidevogels en het Korhoen in ons land is kwetsbaar tot zeer kwetsbaar. De huidige populatieontwikkeling (weidevogels) en/of de grootte van de relictpopulatie (Korhoen) maakt dat deze soorten uitermate kwetsbaar zijn geworden voor predatie. De weidevogels over het algemeen en het korhoen in het bijzonder verkeren niet in een gunstige staat van instandhouding, de zwarte kraai daarentegen wel.

13.5 Schadehistorie afgelopen 5 jaar

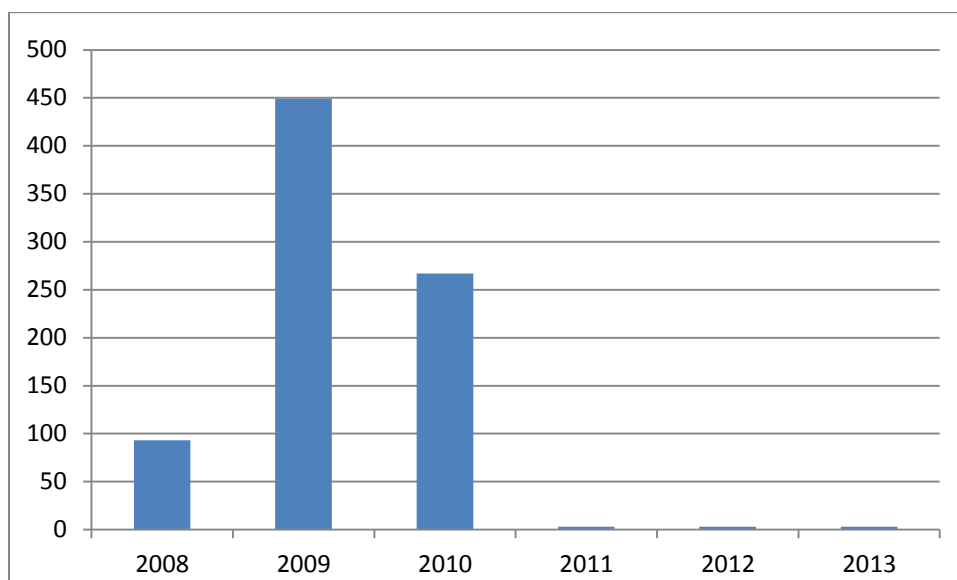
13.5.1 Schadetaxaties Faunafonds

Het aantal getaxeerde schadegevallen van Zwarte kraaien is gering. Alleen in het werkgebied van de wildbeheereenheden 'De Koerkamp', 'Reune en Aa' en 'Vriezenveen e.o.' zijn meerdere meldingen van Zwarte kraaienschade. Wel is bekend dat Zwarte kraaien onverwacht grote schade kunnen veroorzaken. Doordat de soort op de landelijke vrijstelling staat is het aantal meldingen laag.

In het totaal hebben 8 wildbeheereenheden schade van Zwarte kraaien gemeld. Alleen bij de schademelding van de wildbeheereenheid 'Steenwijkerwold e.o.' (thans 'Reune en Aa') bedroeg de getaxeerde schade meer dan € 250,- per geval (drempelwaarde belangrijke schade).

Tabel 13.1 Overzicht meldingen en getaxeerde schade van Zwarte kraaien per wildbeheereenheid in de periode 2008 t/m medio 2013 (Bron: Faunafonds)

Wildbeheereenheid	Aantal meldingen	Gewas(sen)	Maximaal getaxeerde schade per geval	Totale schade
't Achterveld	1	Wintergraan	nvt	nvt
IJsselstreek-Wijhe	1	Maïs	nvt	nvt
De Koerkamp	4	Grasland / maïs	€ 93,=	€ 93,=
Het Reestgebied	1	Maïs	nvt	Nvt
Reune en Aa	2	Zomergraan / maïs	€ 279,=	€ 279,=
Tubbergen	1	Maïs	€ 50,=	€ 50,=
Tussen Vecht en Dedemsvaart	1	Grasland	€ 170,=	€ 170,=
Vriezenveen e.o.	2	Maïs	€ 111,=	€ 217,=
Totaal	13			€ 809,=

Figuur 13.4 Schade aan gewassen door Zwarte kraaien in de periode 2008-2013 (Bron: Faunafonds)

In het werkgebied van de wildbeheereenheid 'Reune en Aa' zijn in de periode 2008-2013 3 meldingen gedaan van schade van Zwarte kraaien en aan zomergraan en maïs.

Bij één schadegeval leidde dit in 2010 tot een taxatie van € 279,= schade aan zomergraan. Dit is het enige schadegeval waarbij belangrijke schade werd vastgesteld.

13.5.2 Schade aan fauna (weidevogels & Korhoen)

Weidevogels

Nederland is ondanks teruglopende aantallen weidevogels nog steeds een uitgesproken weidevogelland. Zo broedt 90% van de Noordwest-Europese populatie en 50% van de

wereldpopulatie van de Grutto in Nederland. In Overijssel concentreren de kerngebieden voor weidevogels zich in de lager gelegen gebiedsdelen in het noordwesten van de provincie. Meer specifiek gaat het om de Polder Mastenbroek, het gebied in en rond De Wieden en de Weerribben, het weidegebied ten zuiden van Kampen, het veenweidegebied rond Staphorst en de uiterwaarden langs de IJssel en de IJsselmonding. In bijlage 3 is de ligging weergegeven van de weidevogelgebieden en het leefgebied van het Korhoen in de provincie Overijssel. Deze kaart is na vaststelling van het faunabeheerplan ook raadpleegbaar via de Atlas van Overijssel op de website van de provincie.

Het gaat nog steeds niet goed met de weidevogels. De al jarenlang neerwaartse trend blijft doorgaan. Belangrijkste oorzaak is de voortgaande landbouwintensivering, waardoor het voor weidevogels steeds moeilijker wordt om met succes kuikens groot te brengen. Daarnaast speelt lokaal predatie een rol. Positief is dat op locaties waar veel wordt gedaan voor weidevogels, zoals in het Lierder- en Molenbroek, herstel mogelijk is. Belangrijke voorwaarden hierbij zijn vernatting, kruidenrijke percelen en verlate maaidata. In gebieden met beheerovereenkomsten is gemiddeld sprake van een positievere trend dan in gebieden waar niets voor weidevogels wordt gedaan.

Vanaf 2010 is door de provincie gekozen voor een gebiedsgerichte benadering van het weidevogelbeheer, waarbij alle partijen in het veld (agrariërs, weidevogelbeschermers, wildbeheereenheden, natuurbeschermingsorganisaties) worden betrokken en gezamenlijk Collectieve Weidevogelbeheerplannen (CBP-en) worden opgesteld. In deze CBP-en wordt door de betrokken beheerders gezamenlijk het beheer ten behoeve van weidevogels op gebiedsniveau vastgelegd. Hierin zijn ook de beheerovereenkomsten voor weidevogels opgenomen. De nieuwe werkwijze is opgenomen in het nieuwe stelsel voor de subsidiering van het natuurbeheer Subsidieregeling Natuur en Landschapsbeheer(SNL). In het Natuurbeheerplan Overijssel zijn de gebieden opgenomen waar Collectief weidevogelbeheer mogelijk is.

In het Natuurbeheerplan Overijssel zijn gebieden begrensd als nieuwe natuur met een weidevogeldoelstelling. In deze gebieden is het doel deze optimaal in te richten (met hoog waterpeil) en te beheren voor weidevogels: Dit betreft : Giethoorn-Wanneperveen, Barsbekerbinnenpolder en Leeuwterveld (allen Noordwest-Overijssel), delen van de uiterwaarden van de IJssel en het Zwarte water, het Lierder- en Molenbroek (Salland) en Ottershagen (Twente). In deze gebieden komen naast Grutto, Tureluur en Wulp ook nog zeldzame soorten voor als Watersnip, Slobeend en Zomertaling.

Daling weidevogelstand

De stand van de Grutto in Overijssel is van 10.000 paren rond 1990 teruggelopen tot 3.200 – 3.500 paren in 2005 en deze daling heeft zich daarna doorgezet. Binnen het weidevogelmeetnet telde men in 1994 nog 386 paar Grutto's, in 2009 was dit aantal gehalveerd (145 paar).

Bij vergelijking van de telgegevens met telgegevens uit het recente verleden blijkt dat in Noordwest-Overijssel Grutto, Graspieper en Veldleeuwerik sterk zijn afgenomen. Wulp , Tureluur en Gele kwikstaart zijn daar juist toegenomen. In de regio uiterwaarden zijn Grutto en Tureluur in aantal afgenomen en is er een toename van Wulp en Gele kwikstaart geconstateerd. In Salland zijn aantallen van Grutto en Veldleeuwerik afgenomen, Wulp en Graspieper bleven gelijk en Gele kwikstaart nam toe. In de Twentse telgebieden zijn alle weidevogelsoorten in aantal afgenomen (Heinen, 2010).

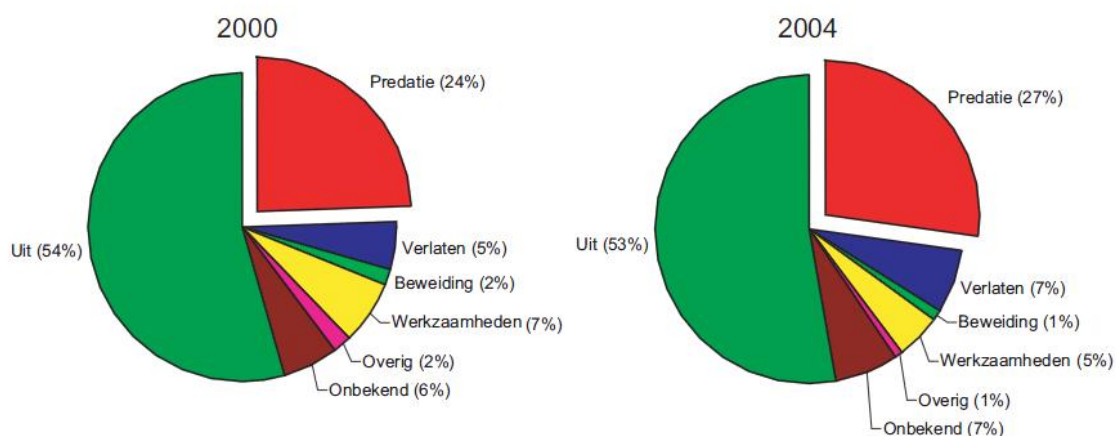
De kwijnende populaties maken weidevogels extra kwetsbaar voor predatie door bijvoorbeeld kraaiachtigen en Vossen. Dit kan plaatselijk leiden tot een verdere afname van het broedsucces.

Omdat er nog veel onbekend was over predatie van weidevogels is Alterra in 2001 begonnen met het project “Weidevogels en predatie”, wat in 2005 heeft geresulteerd in het rapport “Predatie bij weidevogels”. Op zoek naar de mogelijk effecten van predatie op weidevogelstand”. Een van de conclusies was dat predatie de meest voorkomende oorzaak van legselverlies in de onderzoeksgebieden was en bepaalde 80% van de variatie in de totale uitkomstkansen van legsels. In gebieden met een hoge predatiedruk was ook de kans op verlating van legsels relatief hoog. Andere verliesoorzaken waren van veel minder belang. In gebieden zonder vrijwillige weidevogel beschermingsactiviteiten zal de invloed van agrarische verliezen echter groter zijn. Met name Friesland, Waterland en Noordwest-Overijssel vielen op door een bovengemiddelde legselpredatie. (Alterra document 1292: 2005). Deze conclusie strookt met de conclusie die Beintema al in 1995 trok (Beintema et al: 1995). Uit het Alterra onderzoek bleek de Vos de belangrijkste predator, met uitzondering van het onderzoeksgebied Arkemheen waar de Hermelijn de belangrijkste predator was.

In dit faunabeheerplan wordt daarom voorgesteld om in specifieke door de provincie aangewezen en begrensde weidevogelgebieden conform het beleid van de provincie in een zone van 5 kilometer daaromheen de stand van de Zwarte kraai zo veel mogelijk te beperken.

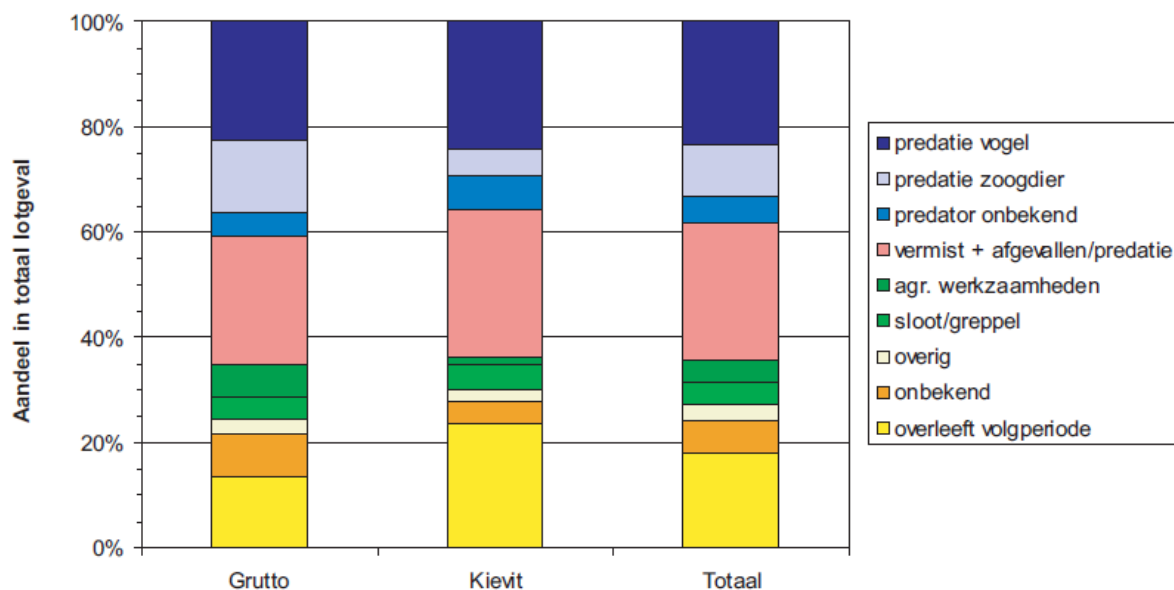
Predatie

De dalende weidevogelstand komt mede door de toenemende predatiedruk. Onderzoek van SOVON laat zien dat de predatiedruk toeneemt (Theunissen, 2005). Er kunnen echter grote verschillen tussen weidevogelgebieden optreden en ook is het niet altijd dezelfde predator.

Figuur 13.5 Lotgevallen van weidevogels in 2000 en 2004 op basis van respectievelijk 90.000 en 69.000 nesten (Theunissen, 2005).

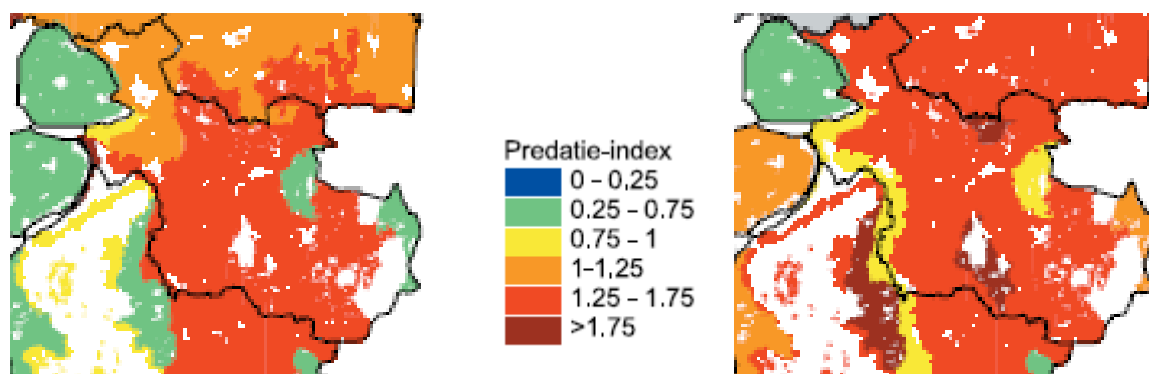
De Zwarte kraai en de Vos behoren wel tot de soorten die veel weidevogels prederen, maar daarnaast worden er ook vogels en eieren gepredeerd door de Blauwe reiger, Bruine kiekendief, Hermelijn, Das, verwilderde katten, loslopende honden en plaatselijk ook door Ooievaars.

Figuur 13.5 Overzicht van de lotgevallen van gezenderde Kievitkuiken (n=297) en Gruttokuikens (n=365) in alle onderzoeksgebieden van Theunissen in de periode 2003-2005 (Theunissen, 2005).

Uit figuur 13.5 blijkt dat aandeel van de predatie door vogels hoog is (ca. 25%), daarnaast is er nog een grote groep waarvan de predator onbekend was of waarvan kuiken is vermist zonder dat men de oorzaak kon vaststellen (ca. 30%).

Uit het onderzoek van Theunissen blijkt ook dat de predatiedruk in de periode 2000-2004 sterk is toegenomen. De uiterwaarden van de IJssel zijn hier een uitzondering op. Mogelijk heeft dit te maken met de keuze om te gaan voor robuustere natuur in dit gebied, waarvoor er minder ruimte is voor weidevogels.

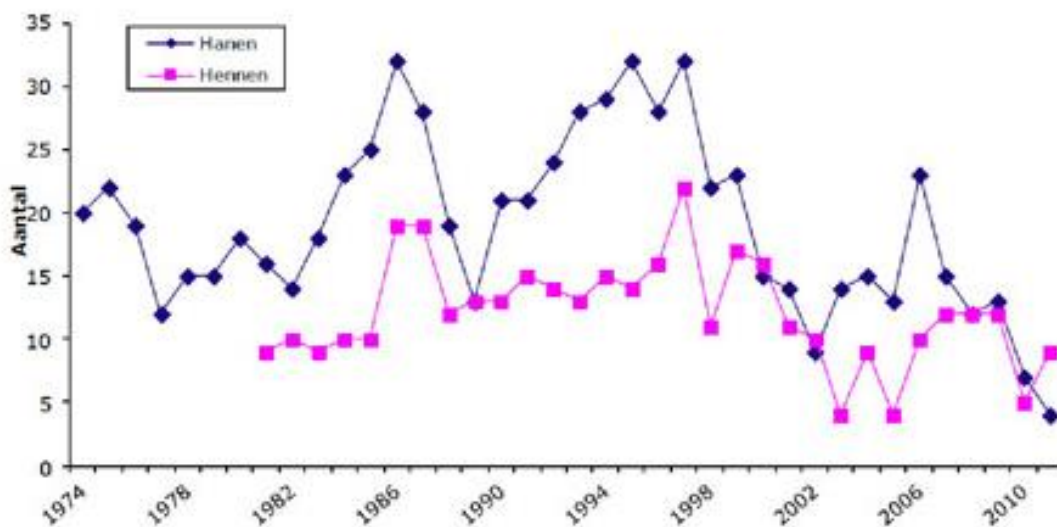

Figuur 13.6 Predatie van weidevogellegsel in 2000 (links) en 2004 (rechts). Voor in het totaal 200 Nederlandse regio's is het verlies door predatie berekend en geïndexeerd naar het landelijke verlies door predatie in dat jaar (Theunissen, 2005).

Korhoen

Begin 20e eeuw leefden duizenden Korhoenders op kleine akkers en heidevelden in ons land; rond 1975 waren dat er nog vele honderden. Nu zien we in heel Zuidwest-Europa het Korhoen achteruit gaan. In Nederland komt het wilde Korhoen nog alleen maar voor op de Sallandse Heuvelrug. De laatste drie jaar is de stand op de Sallandse Heuvelrug snel gedaald. In 2010 en 2011 zijn er respectievelijk 7 en 4 hanen geteld. In 2013 waren er nog maar 2 hanen en circa 10 hennen van de oorspronkelijke populatie aanwezig. Door dieren uit een populatie uit Zweden bij te plaatsen is dat aantal nu hoger, mede doordat er in 2013 ook jongen zijn groot geworden en dat is de laatste jaren niet het geval geweest.

De populatie verkeert dus in een zeer kritische fase. Niet voor niets staat de soort als ernstig bedreigd op de Nederlandse Rode Lijst. De exacte oorzaak van de plotselinge snelle neergang is inmiddels bekend. Ruimtegebrek en intensief landgebruik spelen een rol maar ook de effecten van voedselgebrek voor de kuikens, klimaatverandering en het ontbreken van verbindingen tussen natuurgebieden kunnen van invloed zijn. De laatste jaren geen kuikens groot zijn geworden, tot in 2013 een toom van een hen met 5 juvenielen is waargenomen. Zeker is dat een gebrek aan insecten voor jonge kuikens een belangrijke rol speelt. Ook kan het zijn dat de insecten niet de juiste voedingswaarde hebben. Daarnaast kan inteelt en mogelijk het veranderende klimaat een rol spelen. Predatoren als Havik, Zwarte kraai en Vos hebben ook hun aandeel (bronnen: www.sallandseheuvelrug.nl & Groot Bruinderink et al. 2008).

Figuur 13.8 Populatieontwikkeling Korhoen in de periode 1974-2012 (Bron: Alterra / www.sallandseheuvelrug.nl)

Mogelijke gevolgen van predatie op de kleine populatie Korhoenders

Kleine populaties zijn door hun omvang gevoeliger voor predatie dan grotere populaties. Dit is enerzijds het gevolg van de kleine aantallen, waardoor zelfs bij lage absolute aantallen de predatie relatief zwaar doorwerkt op de populatie, en anderzijds het gevolg van het feit dat kleine populaties gevoeliger voor stochastische (op het toeval berustende) invloeden als klimaatschommelingen, geslachtsverhouding bij de geboorte, genetische drift etc. etc.

Bovendien mag niet uitgesloten worden dat hyperpredatie door opportunistische predatoren als de verwilderde kat, de Zwarte kraai en/of de Vos de rol van predatie op de populatie Korhoenders op de Sallandse heuvelrug vele malen vergroot ten opzichte van normale predatie.

Gezien de status van het Korhoen in Nederland treedt de provincie Overijssel faciliterend op met betrekking tot ontheffingen voor het doden Zwarte kraaien in verband met bescherming van het Korhoen. Aanvullende op de landelijke vrijstelling wordt het gebruik van Kraaienvangkooien voorgesteld in de bufferzone van 5 kilometer rond het Natura 2000-gebied 'Sallandse Heuvelrug' (zie bijlage 3).

13.5.3 Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode

Er naast de landelijke vrijstelling geen ontheffingen verleend voor het doden en of vangen van Zwarte kraaien in de provincie Overijssel.

13.6 Preventieve maatregelen

Hiervoor sluiten we aan bij de handreiking van het Faunafonds (zie paragraaf 3.9). Op de website van het Faunafonds staan voorbeelden van preventieve maatregelen.

Er is de mogelijkheid om Zwarte kraaien te schieten in het kader van de landelijke vrijstelling. De werking van dit middel is echter onvoldoende om de gunstige staat van instandhouding voor de weidevogels te herstellen. Bijna alle weidevogels gaan nog steeds in snel tempo achteruit. Willen we de weidevogels en andere kwetsbare grondbroedende vogels behouden, dan is het noodzakelijk om naast afschot ook andere middelen, zoals het gebruik van kraaienvangkooien toe te staan.

13.7 Effecten schadebestrijding

13.7.1 Effectiviteit schadebestrijding

De huidige wijze van predatieschadebestrijding is onvoldoende gebleken. De aantallen broedparen van weidevogels en andere kwetsbare grondbroedende vogels nemen nog steeds af. Om de effectiviteit te vergroten wordt de mogelijkheid geschapen om lokaal in te grijpen in de populaties van de Zwarte kraai, waardoor lokaal de predatiedruk afneemt. Hiervoor is de kraaienvangkooi een zeer geschikt middel. Ervaringen uit het verleden leren, dat er met een kraaienvangkooi goed gevangen kan worden en dit middel effectiever is dan afschot. De kraaienvangkooi wordt toegepast ter aanvulling op het afschot op basis van de landelijke vrijstelling. Aan het gebruik van de kraaienvangkooi worden wel eisen gesteld, zodat het middel als een selectief middel kan worden ingezet.

13.7.2 Effecten op de gunstige staat van instandhouding

In bijlage 2 als bedoeld in artikel 2 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren is de Zwarte kraai opgenomen als soort als bedoeld in artikel 65 vierde lid onderdeel b van de Flora- en faunawet dien in het gehele land een algemeen voorkomende diersoort is, waarvan de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar wordt gebracht.

Ten opzichte van de landelijke vrijstelling wordt er alleen een middel toegevoegd. Een dergelijk ingreep heeft geen effect op de gunstige staat van instandhouding van de soort.

13.7.3 Kraaienvangkooi als selectief vangmiddel

Bijvangsten zijn met een Kraaienvangkooi nooit 100% uit te sluiten. Om bijvangsten te voorkomen worden de volgende maatregelen genomen.

- Er mag geen aas in vangkooi gebruikt worden.
- Als levende lokvogel wordt een Zwarte kraai gebruikt.
- Gaas voldoende groot, zodat kleinere dieren eruit kunnen.

Voor de bijvangsten geldt:

- Alle gevangen beschermde dieren moeten direct ter plaatse vrijgelaten worden.
- De vangkooi wordt dagelijks tenminste 1 maal gecontroleerd.
- Er moet vers drinkwater en voedsel aanwezig aan.

13.8 Plaats en periode inzet van de beheermaatregelen

13.8.1 Ontheffing 'op voorhand'

Voor schade aan gewassen wordt vanwege de geringe omvang geen Ontheffing 'op voorhand' aangevraagd voor het gebruik van kraaienvangkooien¹¹ of het gebruik van het geweer op gronden welke niet voldoen aan de criteria voor een bejaagbaar veld. Indien dit zich voldoet kan via de faunabeheereenheid een ontheffing aangevraagd worden.

Ontheffing 'op voorhand' wordt aangevraagd door de faunabeheereenheid voor:

- Middel: kraaienvangkooi.
- Periode 15 februari (1 maand voor het broedseizoen) - 15 augustus. In deze periode is de effectiviteit van het vangmiddel het grootst.
- Voor het gebruik (in werking hebben) van kraaienvangkooien op zondagen.
- Gedurende de gehele looptijd van het faunabeheerplan.
- Wettelijk belang: Flora- en faunawet artikel 68 lid 1 onder d. Ontheffing ter voorkoming van schade aan flora en fauna.
- Uitsluitend binnen een zone van 5 kilometer rondom (of in) weidevogelgebieden, respectievelijk Korhoengebied (zie bijlage 3). De actuele kaart staat op de website van de provincie. Deze kaart is leidend.
- Maximaal 1 kraaienvangkooi per 250 hectare.
Redenatie: Vanwege het kleinschalige landschap in Overijssel en het belang om de populatie laag te houden deze norm hanteren. Indien het oppervlak voor een vangkooi groter wordt, wordt het effect op de populatie zeer klein geacht.

De kraaienvangkooi wordt gebruikt om Zwarte kraaien te vangen en hierna te doden. Het middel is bij uitstek geschikt om lokale overlast en schade te bestrijden. Daar waar afschot hooguit één of enkele dieren betreft, zal de groep zich naar een ander perceel begeven en zal afschot dus ook leiden tot een verplaatsing van de problemen. Een vangkooi op of in de buurt van het schadeperceel kan het aantal schade veroorzakende dieren lokaal effectief naar beneden brengen zonder het probleem (tijdelijk, tot ze weer terugkomen) naar de burens te verplaatsen (Faunabeheereenheid Limburg 2009). Er zijn zeer veel verschillende typen vangkooien. De zogenaamde kraaienvangkooi bestaat uit

¹¹ Zie ook bijlage 8 i.v.m. wettelijke belemmering aangaande het gebruik van vangkooien en kastvallen.

een grote kooi van gaas, met aan de bovenzijde een soort 'fuij', waarbij de vogels (aangetrokken door voer en lokvogels) de kooi wel in kunnen maar deze niet meer kunnen verlaten. Een kraaienvangkooi wordt pas echt effectief met een levende lokvogel. Het verkrijgen van zo'n lokvogel kan problemen opleveren omdat alleen geringde, gefokte exemplaren van de Zwarte kraai mogen worden gebruikt welke niet eenvoudig te verkrijgen zijn.

Sinds 1 januari 2008 zijn deze kraaienvangkooien enkel toegestaan op basis van een ontheffing omdat het een niet-selectief vangmiddel is waarmee vogelrichtlijnsoorten gevangen (kunnen) worden. Gebruik van een dergelijk niet-selectief vangmiddel is alleen toegestaan als het wordt gereguleerd door middel van een ontheffing met voorschriften waarmee voorkomen wordt dat ongewenste bijvangsten van beschermde inheemse vogelsoorten overlijden in de vangkooi (voldoende water & schaduw in de vangkooi etc.).

13.8.2 Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade

Bij deze ontheffing op voorhand is er geen mogelijkheid om het werkingsgebied uit te breiden.

13.9 Samenvatting

Op basis van voorstaande doet de faunabeheerheid een verzoek om een Ontheffing 'op voorhand', zoals aangegeven in paragraaf 13.8.1.

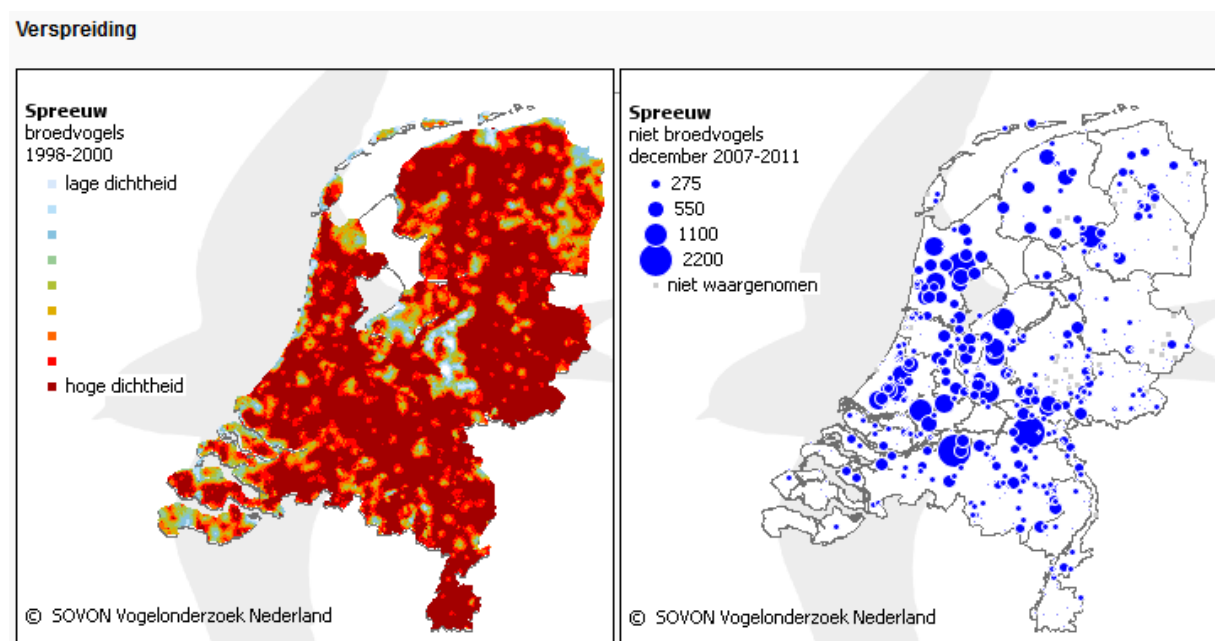
14 Spreeuw (*Sturnus vulgaris*)

14.1 Algemeen

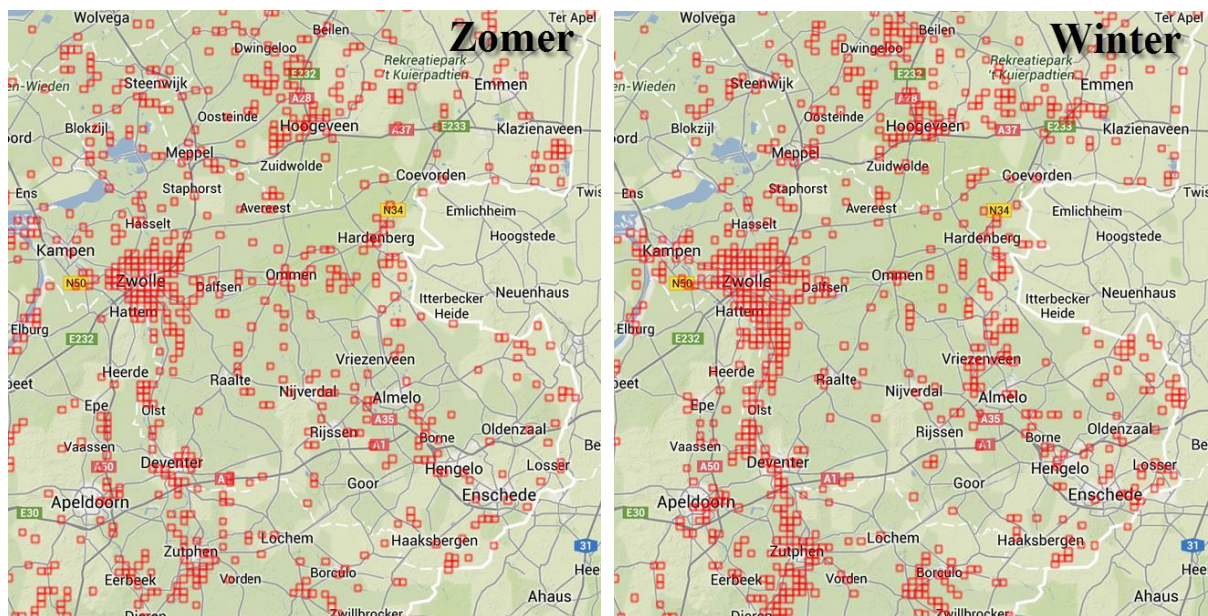
Spreeuwen veroorzaken in Overijssel incidenteel belangrijke schade. De schade kan oplopen tot meer dan € 900,- per schademelding.

14.2 Voorkomen

Spreeuwen komen vrijwel in geheel Europa voor. Ook in Nederland is de soort wijd verspreid (zie figuur 14.1). In de bosrijke delen van de provincie is het aantal spreeuwen lager dan in de rest van de provincie. Dit vindt z'n oorzaak in de grotere afstand tussen geschikt foerageergebied en verblijfplaatsen.

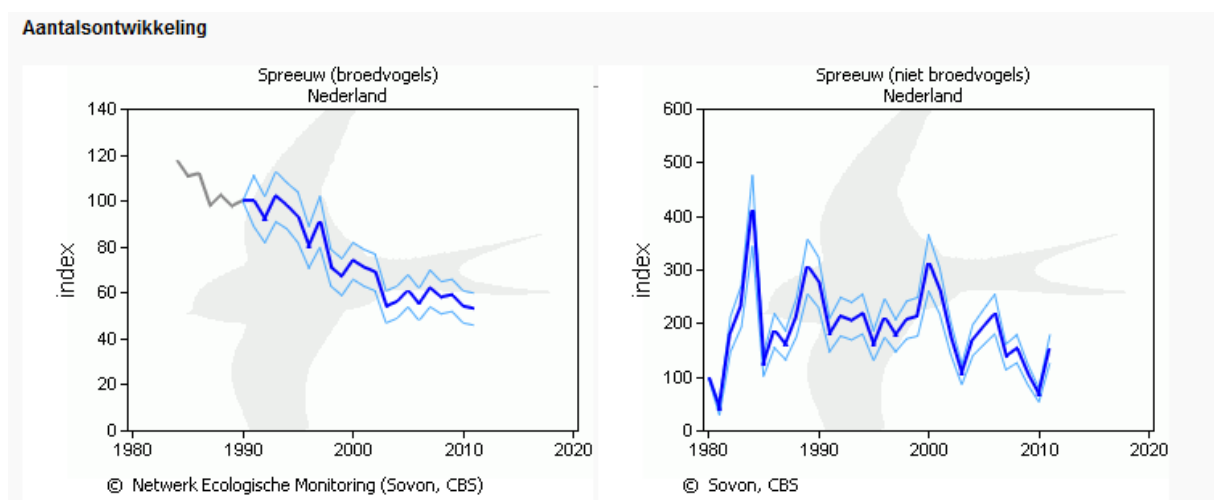

Figuur 14.1 Verspreiding van de Spreeuw in Nederland als broedvogel en als niet-broedvogel
(Bron: www.Sovon.nl)

Figuur 14.2 Verspreiding van de Spreeuw in Overijssel in de winter en de zomer in de periode 2009-2013 (Bron: Waarneming.nl)

De Spreeuw heeft grote delen van de wereld toegevoegd aan zijn verspreidingsgebied, maar voor het eerst is het aantal Spreeuwen in Nederland weer aan het teruglopen. Vooral in bossen neemt het aantal sterk af, vergeleken met overige leefgebieden. Het aantal broedparen werd in de periode 1998-2000 door Sovon op 500.000-900.000 geschat.

Figuur 14.3 Aantalsontwikkeling van de Spreeuw als broedvogel en als niet-broedvogel in Nederland (bron: Sovon.nl)

14.3 Provinciaal beleid

14.3.1 Provinciale vrijstelling

De provincie heeft de Spreeuw op de provinciale vrijstellingenlijst geplaatst. Voor alle soorten van de provinciale vrijstellingslijst geeft de provincie vrijstelling voor het opzettelijk verstoren (Artikel 10 Flora- en faunawet) van dieren.

14.3.2 Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet

De provincie verleent onder voorwaarden ontheffing aan de faunabeheereenheid die deze ontheffing weer door kan schrijven aan een beperkt aantal personen, dat ingeval van belangrijke schade dieren mogen verstoren en doden.

14.4 Doelstelling beheer

De faunabeheereenheid richt haar beheer op het voorkomen en bestrijden van schade aan gewassen. In dit kader heeft het beheer tot doel de schade aan gewassen te minimaliseren ten behoeve van de belangen van de grondgebruikers.

Vanwege het massale voorkomen in de periode van rijpend fruit is schade aan rijpend fruit te verwachten. Eind mei nemen de aantallen abrupt toe als gevolg van het gesynchroniseerd uitvliegen van de jonge vogels. Deze uitgevlogen jongen blijven enkele weken geconcentreerd rondhangen rond gunstige foerageergebieden. Het gaat daarbij om grasland, maïspercelen, rietvelden en om fruitteeltgebieden. Met name binnen de fruitteelt kan dan massaal schade optreden. Het gaat hierbij om schade in de vorm van vraatschade, aanpikschade, vervuiling en vernieling.

De schadebestrijding zal gericht zijn op:

- Schadegevoelige akkerbouwpercelen.
- Schade aan pit- en steenvruchten.
- Schade aan kleinfruit.
- Schade aan riet- en griendteelt.

De verjaging op grond van de provinciale vrijstelling kan worden ondersteund met afschot indien pogingen tot verjagen niet afdoende zijn gebleken.

14.5 Schadehistorie afgelopen 5 jaar

14.5.1 Schadetaxaties Faunafonds

Het aantal getaxeerde schadegevallen van Spreeuwen is gering. Alleen in het werkgebied van de Jachtvereniging Kampen zijn meerdere meldingen van Spreeuwenschade. Wel is bekend dat Spreeuwen onverwacht grote schade kunnen veroorzaken.

In het totaal hebben 3 wildbeheereenheden schade van Spreeuwen gemeld. Alleen bij de schademelding van de Jachtvereniging Kampen bedroeg de getaxeerde schade meer dan € 250,- per geval.

Tabel 14.1 Overzicht meldingen en getaxeerde schade per wildbeheereenheid in de periode 2008 t/m medio 2013 (Bron: Faunafonds)

Wildbeheereenheid	Aantal meldingen	Maximaal getaxeerde schade per geval	Totale schade
Jachtvereniging Kampen	3	€ 932,=	€ 932,=
Hugale	1	nvt	nvt
Tubbergen	1	nvt	nvt
Totaal	5		€ 932,=

In het werkgebied van de Jachtvereniging Kampen zijn in de periode 2008-2013 3 meldingen gedaan van schade van Spreeuwen aan maïs en opgeslagen veevoer. Bij één schadegeval leidde dit tot een taxatie van € 932,= schade aan maïs. Schade aan opgeslagen veevoer komt niet voor een vergoeding in aanmerking.

De andere twee schadegevallen bij de wildbeheereenheden 'Hugale' en 'Tubbergen' betroffen schade aan kleinfruit. Daarnaast is er aanzienlijke schade geweest aan Zwarte bessen en aardbeien bij de wildbeheereenheid 'Noordwesthoek'.

De verwachting is dat de komende jaren er meer schade zal komen aan zacht fruit, omdat het aantal telers in de provincie toeneemt. Dit vergt ook investeringen van telers om schade door fruit etende vogels te voorkomen.

14.5.2 Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode

Er is één ontheffing verleend voor het doden van Spreeuwen voor schade aan gewassen in de provincie Overijssel.

- 27 juli 2012 ontheffing aan de faunabeheereenheid voor het doden van Spreeuwen ter voorkoming van belangrijke schade in zwarte bessen in Geesteren in het werkgebied van de Wildbeheereenheden 'Tubbergen'. De ontheffing is verleend voor afschot in de periode 1 juli tot 30 september. De ontheffing heeft als einddatum 1 oktober 2014.

14.6 Preventieve maatregelen

Hiervoor sluiten we aan bij de handreiking van het Faunafonds (zie paragraaf 3.9). Op de website van het Faunafonds staan voorbeelden van preventieve maatregelen. Bij bessenteelt wordt veelal door het Faunafonds een volledig overnetting vereist.

14.7 Effecten schadebestrijding

14.7.1 Effectiviteit schadebestrijding

In de praktijk is gebleken dat inzet van alleen preventieve middelen niet leidt tot effectief voorkomen van belangrijke schade aan gewassen. Er treedt gewenning op door de Spreeuw, waardoor de middelen slechts voor korte duur hun werende werk doen.

De faunabeheereenheid verwacht dat bij toepassing van preventieve maatregelen in combinatie met de maatregel afschot zal leiden tot een belangrijke schadereductie.

De faunabeheereenheid zal de faunacommissies van de wildbeheereenheden informeren over de inzet van preventieve middelen in het werkgebied van de wildbeheereenheid. De stand van de

Spreeuw zal niet worden gereguleerd zodat er geen sprake zal zijn van gebiedsdekkend afschot van Spreeuwen en dientengevolge sterke reductie van de populatie.

14.7.2 Effecten op de gunstige staat van instandhouding

In bijlage 2 als bedoeld in artikel 3 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren is de Spreeuw opgenomen als soort als bedoeld in artikel 65 vierde lid onderdeel b van de Flora- en faunawet die in delen van het land een algemeen voorkomende diersoort is, waarvan de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar wordt gebracht.

Het afschot is bij optredende schade perceelsgewijs en zal naar verachting een beperkte invloed hebben op de totale stand van Spreeuwen in de provincie Overijssel. Derhalve is de verwachting gerechtvaardigd dat de duurzame instandhouding van de soort niet in gevaar worden gebracht door inzet van de beheermaatregel afschot.

14.8 Plaats en periode inzet van de beheermaatregelen

14.8.1 Ontheffing 'op voorhand'

Vanwege het niet planmatige karakter van de Spreeuwenschade wordt er geen ontheffing op voorhand op voorhand aangevraagd.

14.8.2 Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade

Bij dreigende belangrijke schade kan een ontheffing worden verleend, nadat dat door het bevoegd gezag is bevestigd. Aanvullingen kunnen daarna via een wijzigingsbesluit (zie ook paragraaf 3.5), eveneens na beoordeling door het bevoegd gezag, een werkgebied van een wildbeheereenheid aan de ontheffing worden toegevoegd bij dreigende belangrijke schade aan:

- Percelen met pit- en steenvruchten.
- Percelen met andere kwetsbare gewassen.

Vastgesteld dient te worden, dat:

1. Er sprake is van dreigende belangrijke schade.
2. Er geen andere afdoende middelen zijn om dreigende belangrijke schade te voorkomen dan de inzet van het geweer. Denk hierbij ook aan het overnetten van fruit.
3. Er op het schadeperceel er tenminste één of meerdere visuele middelen zijn inzet.

14.9 Samenvatting

Op basis van voorstaande doet de faunabeheerheid een verzoek om een Ontheffing 'op voorhand', zoals aangegeven in paragraaf 14.8.1. Indien er sprake is van dreigende belangrijke schade kan deze ontheffing worden uitgebreid met meer gebieden. De procedure hiervoor is in paragraaf 14.8.2 en paragraaf 3.5 besproken.

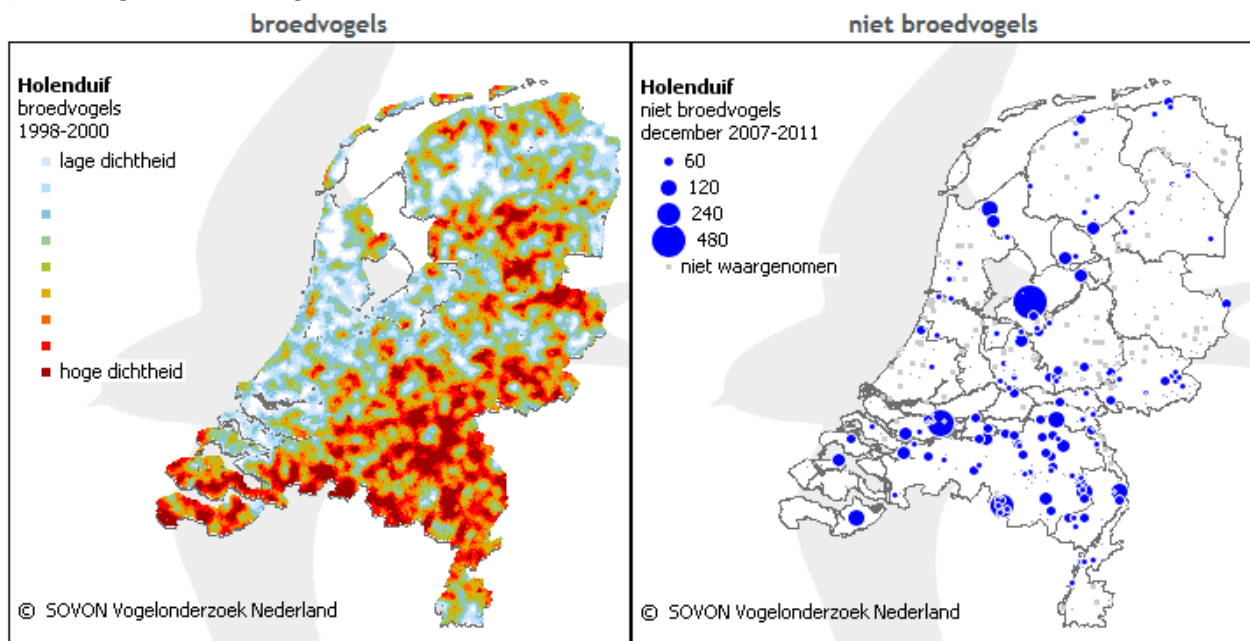
15 Holenduif (*Columba Oenas*)

15.1 Algemeen

De Holenduif veroorzaakt in Overijssel in incidentele gevallen schade. Deze schade blijft doorgaans beperkt, in enkele gevallen is sprake van belangrijke schade.

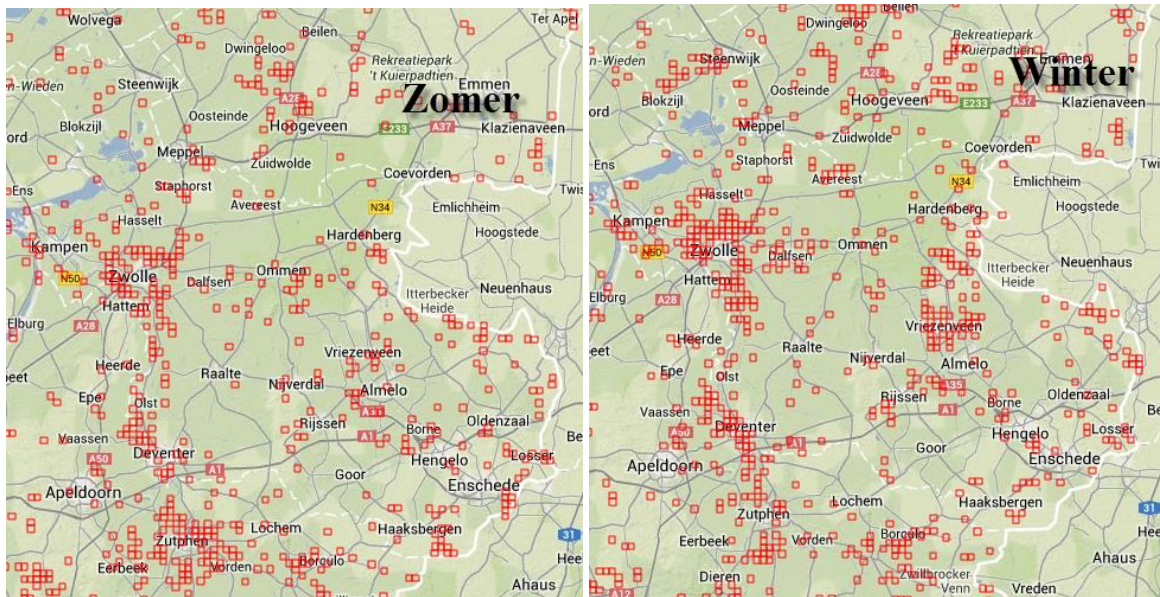
15.2 Voorkomen

De Holenduif komt in het Centrale en Westelijk deel van het Palearctisch gebied voor. De grootste aantallen zijn te vinden in het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en Spanje, maar Nederland staat toch op de vierde plaats. De dichtheden van de holenduif zijn in Nederland en België bijzonder hoog (Bron: Vogelbescherming Nederland).

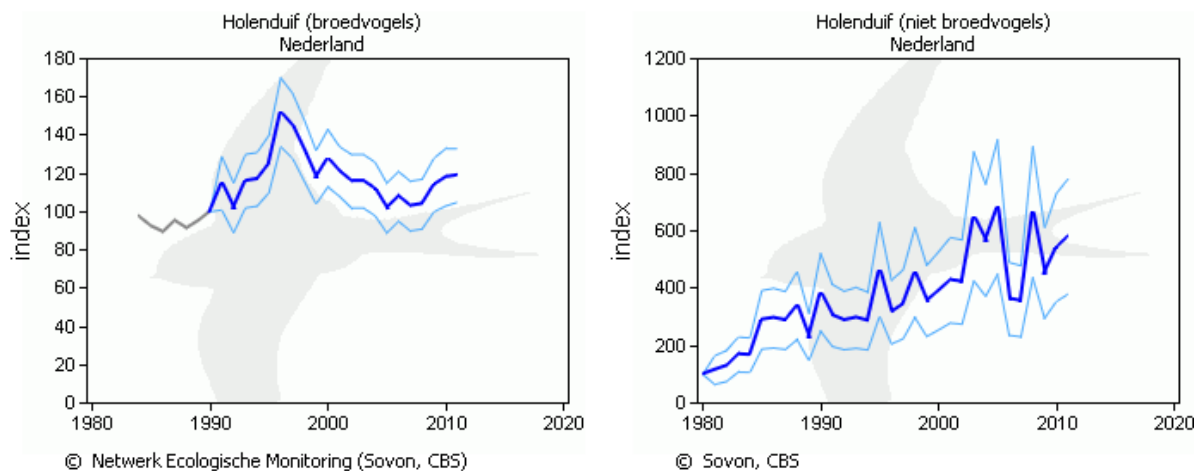
Figuur 15.1 Verspreiding van de Holenduif in Nederland als broedvogel en als niet-broedvogel (Bron: www.Sovon.nl)

Holenduiven komen verspreid over de gehele provincie voor. In de winter neemt het aantal waarnemingen rondom Vriezenveen wel toe.

Figuur 15.2 Verspreiding van Holenduiven in Overijssel in de winter en de zomer in de periode 2009-2013 (Bron: Waarneming.nl)

Landelijk blijkt er ook een trend te zijn dat het aantal vogels in de winter toeneemt, terwijl het aantal broedvogels redelijk stabiel blijft.

Figuur 15.3 Aantalsontwikkeling van Holenduiven in Nederland (bron: Sovon.nl)

15.3 Provinciaal beleid

15.3.1 Provinciale vrijstelling

De provincie heeft de Holenduif op de provinciale vrijstellingenlijst geplaatst. Voor alle soorten van de provinciale vrijstellingslijst geeft de provincie vrijstelling voor het verstoren van dieren.

15.3.2 Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet

De provincie verleent onder voorwaarden ontheffing aan de faunabeheereenheid die deze ontheffing weer door kan schrijven aan een beperkt aantal personen, dat ingeval van belangrijke schade dieren mogen verstoren en doden.

15.4 Doelstelling beheer

De faunabeheereenheid richt haar beheer op het voorkomen en bestrijden van schade aan gewassen. In dit kader heeft het beheer tot doel de schade aan gewassen te minimaliseren ten behoeve van de belangen van de grondgebruikers.

De schadebestrijding zal gericht zijn op:

- Schadegevoelige akkerbouwpercelen.
- Percelen met vollegronds-groententeelt.
- Percelen waarvan na 1 augustus van het voorgaande jaar gras is ingezaaid.

De verjaging op grond van de provinciale vrijstelling kan worden ondersteund met afschot indien pogingen tot verjagen niet afdoende zijn gebleken.

15.5 Schadehistorie afgelopen 5 jaar

15.5.1 Schadetaxaties Faunafonds

Er is in de afgelopen 5 jaar in Overijssel geen schade getaxeerd van Holenduiven aan gewassen. Wel worden er in toenemende mate op granen foeragerende Holenduiven waargenomen door de wildbeheerheden.

15.5.2 Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode

Er zijn in de afgelopen beheerplanperiode geen ontheffingen verleend voor het doden van Holenduiven.

15.6 Preventieve maatregelen

Hiervoor sluiten we aan bij de handreiking van het Faunafonds (zie paragraaf 3.9). Op de website van het Faunafonds staan voorbeelden van preventieve maatregelen.

15.7 Effecten schadebestrijding

15.7.1 Effectiviteit schadebestrijding

Er zijn gedurende de vorige beheerplanperiode geen ontheffingen voor Holenduiven verleend.

15.7.2 Effecten op de gunstige staat van instandhouding

In bijlage 2 als bedoeld in artikel 3 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren is de Holenduif opgenomen als soort als bedoeld in artikel 65 vierde lid onderdeel b van de Flora- en faunawet dien in delen van het land een algemeen voorkomende diersoort is, waarvan de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar wordt gebracht.

Gezien de groeiende populatie Holenduiven zal een individuele ontheffing geen effect hebben op de gunstige staat van instandhouding van de soort.

15.8 Plaats en periode inzet van de beheermaatregelen

15.8.1 Ontheffing 'op voorhand'

Omdat er geen sprake is van een recente schadehistorie is een Ontheffing 'op voorhand' niet mogelijk.

15.8.2 Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade

Bij dreigende belangrijke schade kan een ontheffing worden verleend, nadat dat door het bevoegd gezag is bevestigd. Aanvullingen kunnen daarna via een wijzigingsbesluit (zie ook paragraaf 3.5), eveneens na beoordeling door het bevoegd gezag, een werkgebied van een wildbeheereenheid aan de ontheffing worden toegevoegd bij dreigende belangrijke schade aan:

- Schadegevoelige akkerbouwpercelen zonder schadereferentie.
- Percelen waar vollegrondsgroenten worden geteeld.
- Percelen waarvan na 1 augustus van het voorgaande jaar gras is ingezaaid.

Vastgesteld dient te worden, dat:

1. Er sprake is van dreigende belangrijke schade.
2. Er geen andere afdoende middelen zijn om dreigende belangrijke schade te voorkomen dan de inzet van het geweer.
3. Er op het schadeperceel er tenminste één of meerdere visuele middelen zijn inzet.

15.9 Samenvatting

Er is geen Ontheffing 'op voorhand' mogelijk, vanwege het ontbreken van een recente schadehistorie. Bij dreigende belangrijke schade kan de faunabeheereenheid als aanvrager optreden. Middels een wijzigingsvergunning kunnen nieuwe werkgebieden aan het besluit worden toegevoegd.

16 Ree (*Capreolus capreolus* spp *capreolus*)

16.1 Algemeen

Reeën zijn de kleinste hertachtigen die in Nederland leven. Het gewicht bedraagt dat van een flinke hond, zo'n 25 tot 30 kg. In de zomer hebben Reeën een roodbruine vacht, in de winter kleurt die grijsbruin. De Reeën hebben geen staart, maar de Reegeit heeft een hangende pluk haren onder de anus dat het "schortje" wordt genoemd. Bij de bokken ontbreekt dat. Zowel de bokken als de geiten hebben opvallend wit gekleurde haren rond de anus, de z.g. spiegel. De Reebok draagt een gewei, de geiten niet. Dat gewei wordt elk jaar in de herfst afgeworpen, waarna direct een nieuw gewei gaat groeien. In februari/maart is het volgroeid. Volwassen bokken hebben meestal 3 enden aan elke stang: een 6-ender. Een bokje met alleen twee stangetjes heet een spitsen en een bok met twee enden aan elke stang heet een gaffel. Maar, de leeftijd is niet af te lezen van het gewei! Reeën kunnen uitstekend horen en ruiken, maar het gezichtsvermogen is minder goed ontwikkeld, al kunnen zij bewegingen bijzonder goed opmerken.

16.1.1 Ecologie

Biotoop

Reeën hebben een voorkeur voor een parkachtig landschap, d.w.z. een afwisseling van bos, weiljes, akkers, wildwallen, en ruige hoekjes. De benuttingsgebieden van de Reeën zijn gelegen rond kerngebieden waar de reeën gedurende de winterperiode hoofdzakelijk verblijven. Maar het leefgebied van Reeën beperkt zich niet tot dit type landschap. Momenteel komt het bijna in heel Nederland voor en leeft het in bos- en heidegebieden, in het polderland, in de duinen en in moerasgebieden en rietlanden. Reeën kunnen zich zo goed aanpassen dat ze ook al op minder natuurlijke terreinen voorkomen, zoals militaire oefenterreinen, bedrijventerreinen, grote spoorwegemplacementen en zelfs in stedelijke randgebieden. Een geschikt gebied moet voldoen aan drie voorwaarden: voldoende voedsel, dekking en rust. Ontbreekt er één dan is het gebied al minder geschikt voor reeën en wordt het vaak bezet door jonge dieren of minder dominante dieren. Door het toegenomen aantal Reeën leven er steeds meer Reeën in het open akker- en polderland. Men spreekt dan over veldreeën.

Positie in voedselweb

Reeën zijn in natuurlijke situaties een voedselbron voor verschillende natuurlijke vijanden (predators), zoals de Wolf, de Lynx, en de Bruine beer. Maar natuurlijke vijanden, die de stand echt kunnen beïnvloeden, ontbreken in Nederland. De grootste vijand van Reeën is het verkeer, elk jaar sneuvelen in Nederland zo'n 10.000 Reeën door aanrijdingen.

16.1.2 Gedrag

Sociale organisatie en activiteit

In de zomer leven Reeën vrijwel solitair in een eigen territorium. In de winter lopen ze vaak bij elkaar in groepen, z.g. sprongen. Vanaf eind maart/begin april gaan Reeën hun territorium afbakenen. Ze doen dat door geurvlaggen af te zetten tegen struiken en boompjes en op krabplaatsen. Vooral de bokken verdedigen hun territorium agressief tegen andere bokken. Geiten zijn vaak wat toleranter en is vaak in gezelschap van een kalf van het vorig jaar en uiteraard van de nieuwgeboren kalveren. In de winter zijn Reeën veel toleranter naar elkaar toe; er is dan minder volwaardig voedsel te vinden waardoor ze zuinig met hun energie moeten omspringen. Ze vormen dan sprongen op de meest

voedselrijke plekken. In deze periode zijn reeën extra gevoelig voor verstoring en energieverlies, omdat zij 's winters moeten teren op hun vetreserves.

Voortplanting en overleving

Vanaf midden mei tot in juni worden de meeste kalveren geboren. Normaliter krijgt een geit twee kalveren, soms wordt het een drieling. Een nat en koud voorjaar kan een hoge sterfte onder kalveren veroorzaken. Het is vrij normaal dat gemiddeld maar 50% van de kalveren uitgroeit tot een volwassen exemplaar.

Definities

Voorjaarsstelling	Dit is een telling om de trend te bepalen. Het getelde geeft een indicatie van de trend en zegt dus niets over de exacte grootte van de populatie.
Valwild	Dit zijn alle dieren die zijn gestorven op een andere wijze dan afschot. De aanrijdingen vallen hier ook onder, maar ook verdrinkingsslachtoffers, zieke dieren, draadslachtoffers en slachtoffers van landbouwwerktuigen etc.
Aanrijdingen	Dit betreft uitsluitend de dieren die als verkeersslachtoffer om het leven zijn gekomen.
Reewildregio	Geografisch werkgebied van aaneengesloten clusters van wildbeheereenheden binnen de provincie Overijssel, waarin vergelijkbare biotoopkenmerken voorkomen, begrensd door natuurlijke danwel infrastructurele barrières.

16.2 Voorkomen & aantalsontwikkeling

Europa

Het Ree komt in bijna heel Europa voor, maar wel in verschillende dichtheden. In Scandinavië bijvoorbeeld komen reeën in lagere dichtheden voor dan in ons land. Dat geldt ook voor Spanje en Portugal. Alleen in Ierland komen géén Reeën voor. Verder komt het ree ook in Siberië en Azië voor.

Nederland

In Nederland kan men bijna overal Reeën tegenkomen. Alleen in het Groene Hart van Zuid-Holland voelen ze zich nog niet goed thuis, al breiden ze zich elders in Zuid-Holland steeds verder uit.

In Nederland leven naar schatting een kleine 100.000 Reeën. Reeën zijn erg moeilijk te tellen door hun verborgen leefwijze en daarom is een exact aantal niet te geven, zelfs geen benadering. Elk jaar worden in het voorjaar in heel Nederland de Reeën geteld, maar de resultaten geven alleen inzicht in het aantal Reeën dat minimaal aanwezig is. Wanneer men nagaat dat rond 1950 “slechts” circa. 5.000 Reeën in ons land voorkwamen, dan is wel duidelijk dat in pak weg 65 jaar de stand fors is gegroeid en dat zegt weer heel veel over het aanpassingsvermogen van de Reeën.

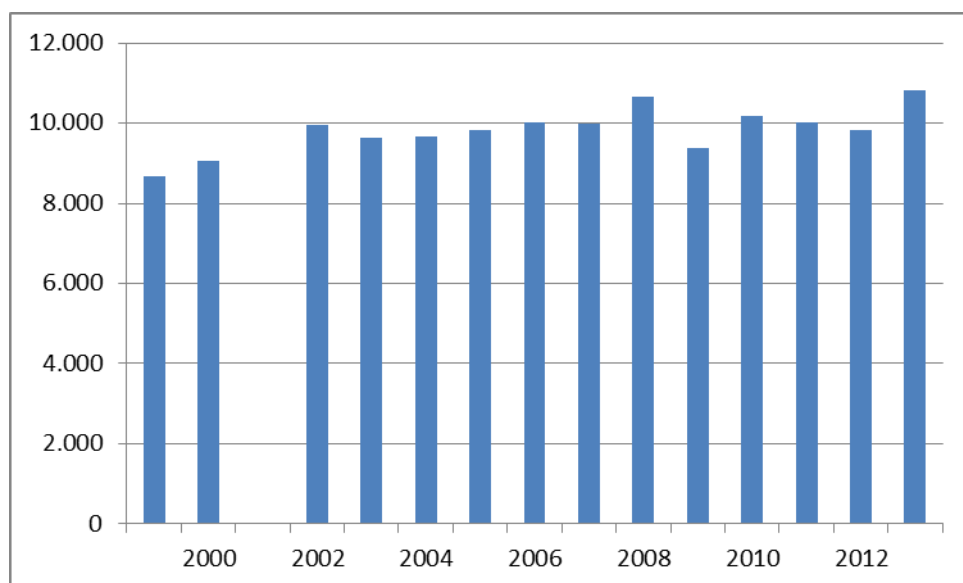
Overijssel

Het Ree is in de provincie Overijssel een algemeen voorkomende soort. In de huidige situatie worden er in het voorjaar een kleine 10.000 Reeën geteld in Overijssel. De tellingen worden sinds 2009 uitgevoerd op basis van een gestandaardiseerde telmethode. In 2013 werden 10.824 Reeën geteld in Overijssel. De populatie in Overijssel omvat hiermee ongeveer 15 % van de Nederlandse populatie. In tabel 16.1 en figuur 16.1 staan de resultaten van de voorjaarsstellingen sinds 1999 weergegeven.

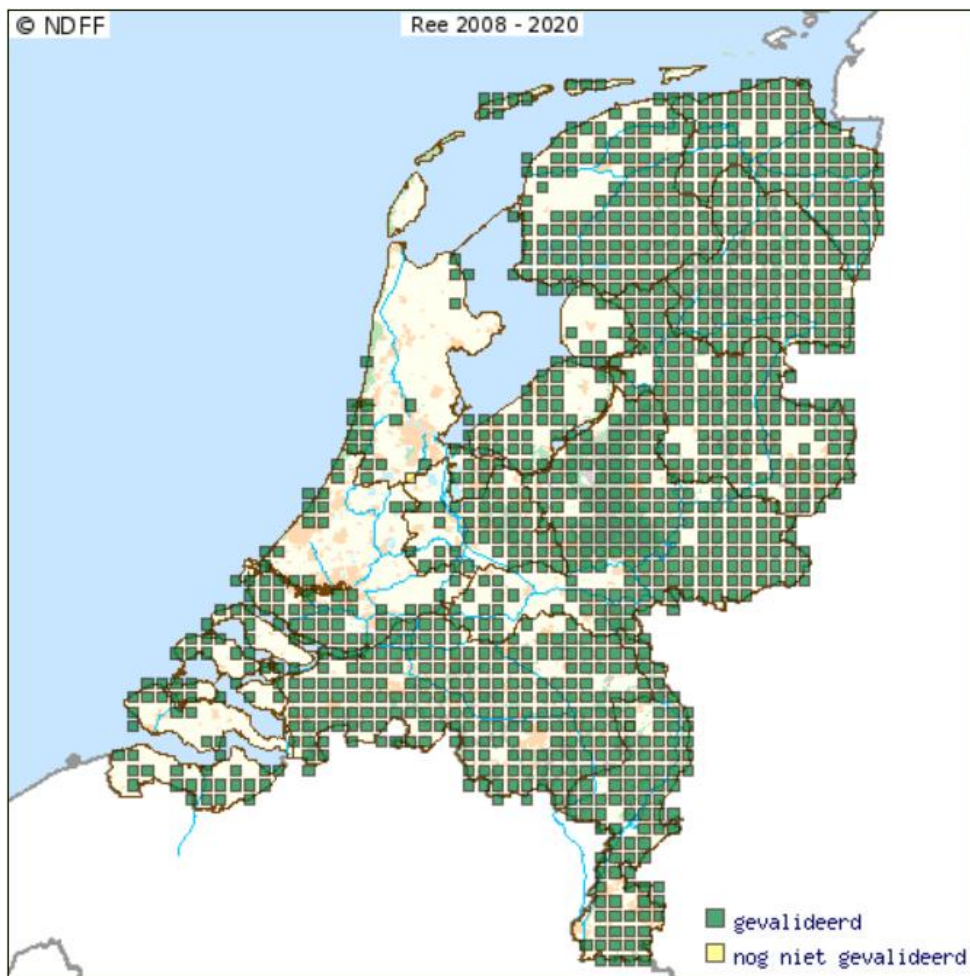
Hieruit is een trend te herleiden. Na een lichte groei in de eerste jaren is de populatie de laatste jaren stabiel.

Tabel 16.1 Getelde voorjaarsstand Reeën in periode 2000 t/m 2013 (Bron: faunabeheereenheid / faunabeheerplan 2009-2014).

Jaar	Getelde voorjaarsstand
1999	8.673
2000	9.070
2001	Niet geteld vanwege MKZ
2002	9.960
2003	9.650
2004	9.666
2005	9.832
2006	10.021
2007	9.997
2008	10.666
2009	9.377
2010	10.178
2011	10.013
2012	9.812
2013	10.824

Figuur 16.1 Grafische weergave getelde voorjaarsstand Reeën in periode 2000 t/m 2013 (Bron: faunabeheereenheid / faunabeheerplan 2009-2014). Het jaar 2001 ontbreekt vanwege de MKZ.

Figuur 16.2 Verspreiding van het Ree in Nederland (Bron: www.zoogdiervereniging.nl)

In Overijssel worden een viertal Reewildregio's onderscheiden. Zoals reeds in de definities aangegeven zijn dit geografische werkgebieden van aaneengesloten clusters van wildbeheereenheden binnen de provincie Overijssel, waarin vergelijkbare biotoopkenmerken voorkomen, begrensd door natuurlijke danwel infrastructurele barrières.

Het betreft 'Noordwest Overijssel', 'Stroomgebied IJssel, Reest en Vecht', 'Centraal gebied Sallandse Heuvelrug' en 'Twente'. Deze indeling komt voort uit het faunabeheerplan 2009-2014¹².

1. Reewildregio 'Noordwest Overijssel' omvat de werkgebieden van de wildbeheereenheden 'Weerribben', 'Beneden de Linde', 'Noord Westhoek', 'Reune en Aa' en 'De Veenpolders'.
2. Reewildregio 'Stroomgebied IJssel, Reest en Vecht' omvat de werkgebieden van de wildbeheereenheden 'Jachtvereniging Kampen', 'De IJsellanden', 'IJsselstreek Wijhe', 'IJsselvallei', 'd'Olde Maten', 'Het Reestgebied', 'Noorder Vechtlanden', 'Zuider Vechtlanden', 'Tussen Vecht en Dedemsvaart', 'De Vechtstroom', 'Akkerlanden' en 'Ommen-Den Ham'.
3. Reewildregio 'Centraal gebied Sallandse Heuvelrug' omvat de werkgebieden van de wildbeheereenheden 'Lemelerberg e.o.', 'Salland Midden', 'Heeten e.o.', 'De Koerkamp', 'Holten', 'Sallandse Heuvelrug' en 'West Twente'.

¹² Mocht in de toekomst de leefgebiedsbenadering VHR verder uitgewerkt worden, dan kan het zijn dat deze indeling verandert.

4. Reewildregio 'Twente' omvat de werkgebieden van de wildbeheereenheden 'Hof van Twente', 'Vriezenveen', 'Tubbergen', 'Zenderen', 'Twickel', 't Achterveld', 'Zuid Oost Twente', 'Hugale', 'Ootmarsum e.o.', 'Beneden Dinkel', 'Rossum', 'Lutterzand-Singraven', 'De Lutte-Beuningen', 'Lonneker Losser' en 't Veald'.

Tabel 16.2 De verdeling van de populatie op het niveau van de Reewildregio's.

Reewildregio	Gemiddelde aantal Reeën voorjaargestelling 2010-2013
Noordwest Overijssel	1.113
Stroomgebied IJssel, Reest en Vecht	2.856
Centraal gebied Sallandse Heuvelrug	2.027
Twente	4.211
<i>Overijssel</i>	10.207

16.3 Provinciaal beleid

16.3.1 Provinciale vrijstelling

Er is geen provinciale vrijstelling.

16.3.2 Provinciaal beleid

Beleidsnota 2008: 'Beheer van de populaties van het Ree kan plaatsvinden door de Faunabeheereenheid, op grond van een goedgekeurd Faunabeheerplan. Ter voorkoming van populatiestress en uit oogpunt van verkeersveiligheid kan ontheffing worden verleend in het kader van duurzaam populatiebeheer'¹³.

In dit plan wordt de focus gelegd op het voorkomen van dierenleed door verkeersslachtoffer (dierenwelzijn) en het aspect verkeersveiligheid. Over het aspect verkeersveiligheid staat in de nota het volgende:

"Verkeersveiligheid, vallend binnen het begrip openbare veiligheid, kan in het geding komen wanneer grotere dieren wegen oversteken. Relevante soorten zijn Damhert, Edelhert, Wild zwijn en Ree." "Voor wat betreft het Ree geldt dat met name een te grote populatiedruk (meer dieren dan waarvoor ruimte en voedsel aanwezig is) kan leiden tot meer migratiebewegingen, en dat in een dergelijke situatie sprake kan zijn van het ontstaan van verkeersonveilige situaties. In het faunabeheerplan zal berekend moeten worden, per regio, hoeveel Reeën een gebied kan bevatten (draagkracht) en vanaf welke populatieomvang ingegrepen moet worden. Het gaat hierbij niet alleen om verkeersveiligheid, maar om een totaal duurzaam beheer (welzijn) van de reeënpopulatie in Overijssel."

16.3.3 Zieke en gewonde dieren/valwildregeling

De provincie Overijssel heeft een regeling voor zieke en gewonde dieren (artikel 67). Er is een categorie van personen aangewezen die belast wordt met de afwikkeling van valwild op of in de directe nabijheid van wegen.

¹³ De nieuwe Wet Natuur is op komst. Deze nieuwe wet zal ertoe leiden dat de provincie het beleid zal herzien. Dit heeft mogelijk ook gevolgen voor dit faunabeheerplan.

16.4 Doelstelling beheer

De doelstelling van duurzaam beheer in dit faunabeheerplan is gericht op:

1. Het reguleren van de populatieomvang met het oog op het behoud van een gunstige staat van instandhouding van populaties (art. 4 onder e Besluit beheer en schadebestrijding dieren);
2. het voorkomen en bestrijden van onnodig lijden van zieke of gebrekkige reeën (art. 4 onder c Besluit beheer en schadebestrijding dieren);
3. het borgen van het belang van de openbare veiligheid, waaronder begrepen de verkeersveiligheid (art. 68 lid 1 onder a Flora- en faunawet).

De doelstelling wordt hieronder nader toegelicht, waarbij geldt dat in de praktijk de beheerdoelen niet exact te scheiden zijn. Het gaat om een combinatie van meerdere doelen tegelijk.

Beheer in Nederland is noodzakelijk door het ontbreken van natuurlijke predatoren. Bij geen beheer ontstaan te grote populaties ten opzicht van de draagkracht van het leefgebied. Een te grote populatie heeft door haar leefwijze invloed op de conditie van het Ree waardoor vooral jonge dieren vatbaar worden voor parasieten en eerder zullen sterven. Uit diverse wetenschappelijke onderzoeken blijkt dat Reeën het best gedijen bij een lage dichtheid. Ze hebben dan voldoende rust om te foerageren, te herkauwen en te rusten (zie ook 16.5.3).

Met de methode Van Haaften (2007) wordt het aantal Reeën per 100 ha uitgerekend waarbij dit aantal zonder problemen kunnen leven en waarbij zij de beste conditie hebben die voor dat terrein type te verwachten is. Dat betekent echter niet dat er ter plekke niet meer Reeën zonder problemen kunnen leven maar wel dat deze een minder optimale conditie en leefomstandigheden zullen hebben.

Groot Bruinderink (2010) stelt dat er een relatie is aangetoond tussen de dichtheid van Reewild en Wild zwijn en het optreden van aanrijdingen. Wij leiden hieruit af dat dit een reden is om actief regulerend op te treden en grip te krijgen op de omvang van de populatie. Het reguleren van de populatieomvang (beheer), is dan ook noodzakelijk om aanrijdingen met Reeën, als gevolg van migratie van Reeën, te beperken (verkeersveiligheid). Hierdoor wordt dan ook weer onnodig lijden als gevolg van aanrijdingen voorkomen. Indien de populatieomvang de optimale draagkracht van het gebied overstijgt leidt dit tot meer migratie van het ree, hetgeen de kans op aanrijdingen verhoogt.

Risico's op aanrijdingen ontstaan uit enerzijds de omvang van de populatie, maar ook uit het gedrag van Reeën. Bokken houden als regel van jaar tot jaar hetzelfde territorium en verdedigen dit tegen andere bokken. Jaarlingbokken, hebben nog geen eigen territorium en zwerven rond. Onderling maken ze dan een rangorde uit. Omdat ze nog weinig concurrentie vormen, worden zwakke jaarlingen in het territorium van een volwassen of oude bok geduld, maar worden sterke jaarlingbokken meestal wel weggejaagd. Dit verklaart een deel van de toename van het aantal aanrijdingen gedurende de maanden april en mei van het jaar. Een andere factor is dat de geit in deze periode afscheid neemt van haar kalveren. Als eerste neemt het bokkalf afscheid, hoewel dat lang niet altijd vrijwillig gebeurt, deze verdwijnt dan voorgoed uit het leefgebied van de moeder. Kort voordat de moeder weer opnieuw kalveren krijgt verstoot ze het geitkalf.

Een andere oorzaak voor toename of afname van het aantal aanrijdingen kan zijn gelegen in aanpassingen van de openbare ruimte, toegenomen of verminderd gebruik van infrastructuur, de

aanleg van infrastructuur (o.a. aanleg van een ecoduct) of aanpassing (intensivering) van recreatief (mede)gebruik van gebieden. Ook deze aspecten moeten worden meegenomen bij de bepaling van de noodzaak van de inzet van beheerinstrumentarium bij het duurzaam Reewildbeheer.

16.5 Schadehistorie en effectiviteit beheer afgelopen 5 jaar

16.5.1 Landbouwschade: schadetaxaties Faunafonds

Er is in de vorige beheerplanperiode geen belangrijke Reeënschade door het Faunafonds vastgesteld. Wel zijn er 7 meldingen van schade geweest, maar deze zijn allen afgewezen. Het betrof schade in zomergraan, appel- en perenbomen en aanplant op boomkwekerijen. In één geval werd een schade van € 83 getaxeerd.

16.5.2 Openbare veiligheid – verkeersslachtoffers

Het landelijk aantal verkeersongevallen is de afgelopen jaren toegenomen met momenteel landelijk jaarlijks zo'n 10.000 verkeersslachtoffers onder Reeën. In Overijssel is het aantal de laatste jaren stabiel. Het knelpunten gerichte beheer binnen de provincie Overijssel lijkt zijn vruchten af te werpen, hoewel het aantal aanrijdingen naar oordeel van de faunabeheereenheid nog te hoog is om als maatschappelijk acceptabel te kunnen worden gekenschetst. Hierdoor verhoogde inzet op beheer rond 'verkeersknelpunten' noodzakelijk.

16.5.2.1 Dierenleed / Valwildregeling

Aanrijdingen zorgen vooral voor veel dierenleed. Niet ieder dier is direct dood bij een aanrijding. Soms lukt het de dieren nog om gewond te vluchten en de dekking te bereiken.

Daarnaast verdrinken er jaarlijks ook enkele Reeën in kanalen. Om dit te voorkomen worden door de beheerders van de kanalen op plaatsen waar dit risico aanwezig is uitrede plaatsen gecreëerd, waar de Reeën de wal op kunnen komen. Hierdoor wordt veel dierenleed voorkomen.

De provincie Overijssel heeft een regeling ter voorkoming van onnodig lijden van zieke en gewonde dieren (artikel 4). Er zijn personen middels een aanwijzing belast met de afwikkeling van aangereden dieren op of in de directe nabijheid van wegen.

Er kunnen maatregelen genomen worden om dierenleed te beperken en daarnaast de verkeersveiligheid te verhogen. Maatregelen waaraan kan worden gedacht zijn:

1. onttrekken van wegen aan gemotoriseerd verkeer;
2. toepassen van verkeersremmende en snelheidsbeperkende maatregelen;
3. plaatsen van wildsignaleringsystemen, geleiderasters;
4. plaatsen van wildspiegels en reflectoren;
5. regulatie van de populatie.

Voor de eerste vier punten heeft de faunabeheereenheid een signalerende taak. Het zijn wegbeherende overheden, die verantwoordelijk zijn voor deze taakvelden en, in overleg en indien mogelijk, voorstellen van de faunabeheereenheid en/of wildbeheereenheden kunnen realiseren.

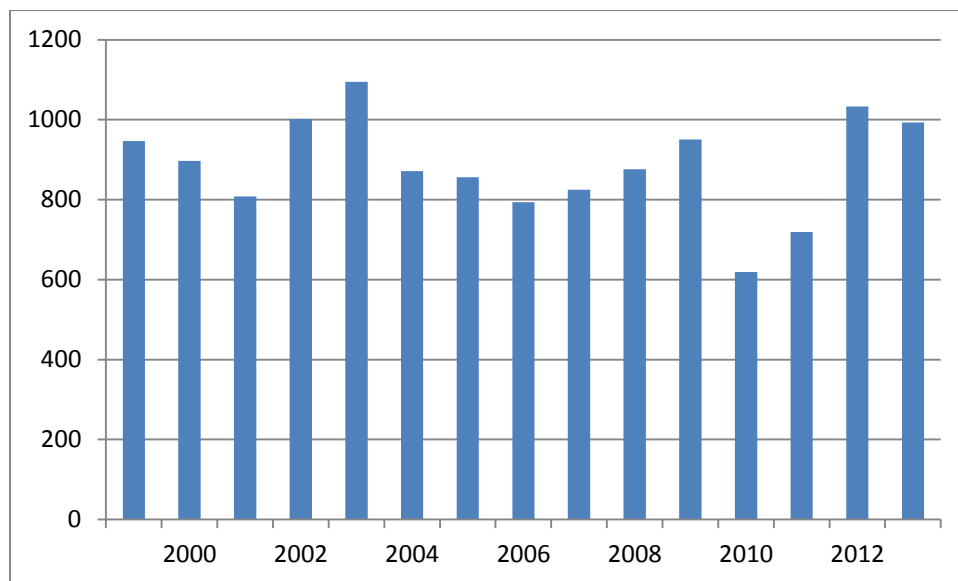
16.5.2.2 Materiële schade

Er is uiteraard ook materiële schade. Deze wordt voor Nederland geschat op 20-25 miljoen euro per jaar. Uit onderzoek in het Verenigd Koninkrijk komt dat de schade gemiddeld 1.700 Pond bedraagt (Bron: www.deercollisions.co.uk). Hetgeen neerkomt op € 1.950 per aanrijding. Onderzoek van de WBE Lemelerberg komt op een schadebedrag van € 2.500 per aanrijding. De (mogelijk aanvullende) medische kosten zijn hierbij nog niet meegenomen (Bronnen: www.deercollisions.co.uk, Jorritsma et al., 2009, Ooms, 2010 & Peltzer, 2013).

16.5.2.3 Overijssel

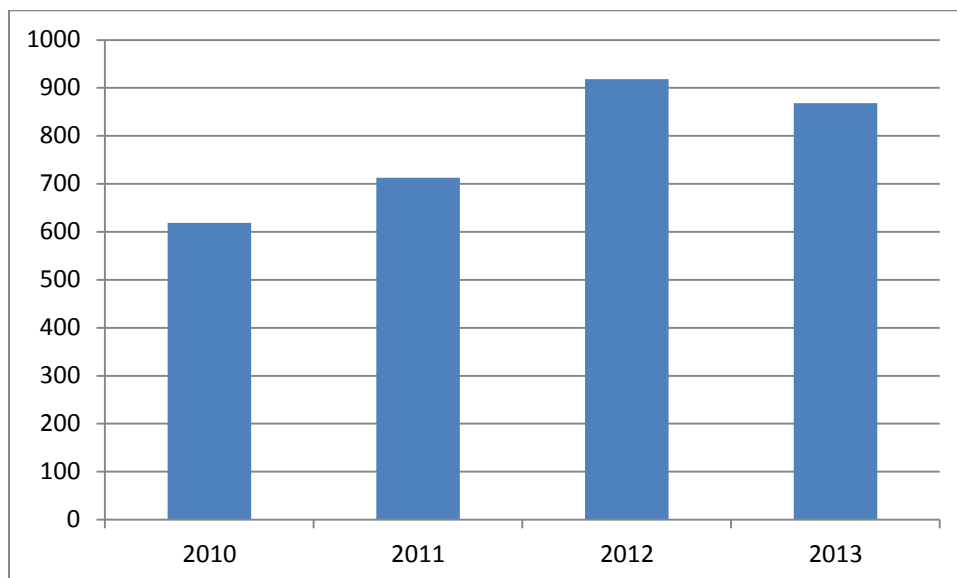
In Overijssel bedraagt het totaal aantal aanrijdingen met Reeën gemiddeld 780 Reeën per jaar (periode 2010-2013). In deze periode was het gemiddelde stuks valwild 841 Reeën per jaar. In relatie tot de voorjaarsstelling bedraagt het aandeel aanrijdingen met Reeën 8 %. Ook voor valwild is het afgerond 8%. Deze percentages liggen onder het landelijk gemiddelde, dat ligt op ongeveer 10% van de landelijk getelde stand.

Lokale verkleining van het leefgebied door verstedelijking en verstoring spelen een negatieve rol bij de totstandkoming van de hoeveelheden aanrijdingen. Als we alleen kijken naar de materiële schade in Overijssel van aanrijdingen met Reeën dan bedraagt de materiële schade in Overijssel ongeveer 2 miljoen euro per jaar.

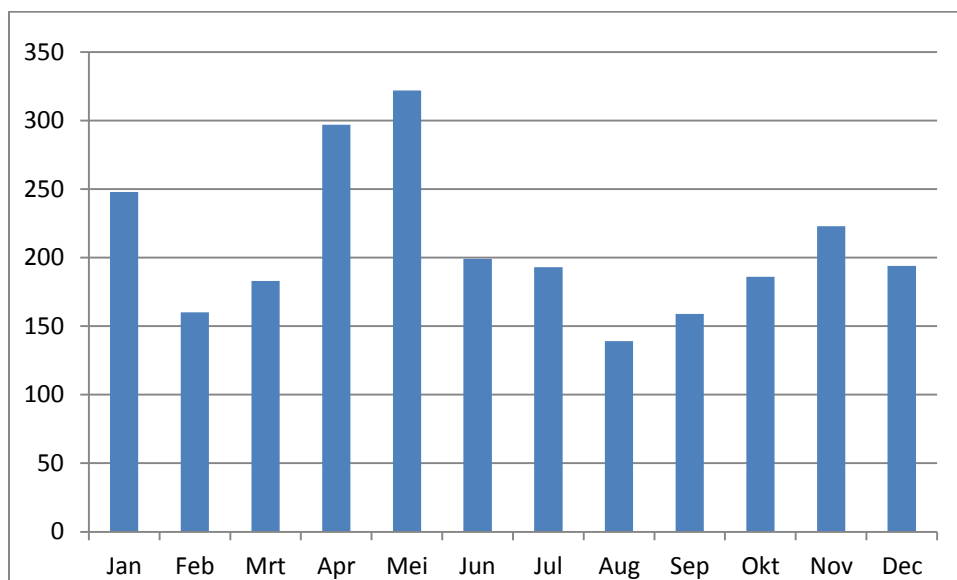
Figuur 16.3 Staafdiagram met aantal stuks valwild in de periode 1999-2013. (Bronnen: 1999 t/m 2008 Faunabeheerplan 2009-2014, 2009 jaarrapportage, vanaf 2010 FRS-systeem).

Vanaf 2010 worden de verkeersslachtoffers ook vastgelegd in het FRS- en BRS-systeem. Hierdoor is het mogelijk om ook een onderscheidt naar aanrijdingen met Reeën. In tabel 16.4 zijn de aanrijdingen met Reeën weergegeven.

Figuur 16.4 Aantal aanrijdingen met Reeën in de periode 2010-2013 (Bron: FRS-systeem)

De verkeersslachtoffers vallen gedurende het gehele jaar. Er is wel een piek zichtbaar in de maanden april en mei (vooral jaarlingen). Ook de maand januari is er een licht verhoogd aantal. Dit patroon komt overeen met het onderzoek van Groot-Bruinderink (2010).

Figuur 16.5 Spreiding aanrijdingen met Reeën in de periode 2011-2013 ($n = 2.503$) over de maanden (Bron: Fauna Registratie Systeem)

In bijlage 5 is een kaart opgenomen met de aanrijdingen met Reewild in 2012. Daarnaast zijn er op de website van de faunabeheereenheid kaarten te vinden met de aanrijdingen in de afgelopen jaren. De kaarten zijn [hier](#) te downloaden.

16.5.3 Schade aan de fauna (Schade aan het Ree)

Een te hoge stand levert ook problemen op voor het Ree zelf, ofwel populatiestress. Uit diverse wetenschappelijke onderzoeken blijkt dat Reeën het best gedijen bij een lage dichtheid. Ze hebben dan voldoende rust om te foerageren, te herkauwen en te rusten. En dat is te zien aan de hoge gewichten, de uitstekende conditie en de betere opzet van geweien bij bokken. Een goed voorbeeld is Flevoland. Na drooglegging en eerste inrichting werd de polder direct door Reeën in gebruik genomen. Veel ruimte en minimale verstoring resulteerde in Reeën, met hoge gewichten en kapitale geweivorming. Echter naarmate de stand toenam werden die gewichten steeds lager en de geweien steeds minder van kwaliteit. Ook in het buitenland zien we dat lage dichtheden leiden tot Reewild in optimale conditie. Hoge dichtheden Reeën en daardoor onderlinge concurrentie geven grote sociale onrust binnen populaties Reeën, met als gevolg een mindere conditie, lagere gewichten en geweien van mindere kwaliteit (Peltzer, 2013).

16.5.4 Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode

Er is op 10 december 2009 een ontheffing verleend voor het doden van Reeën in de provincie Overijssel aan de faunabeheereenheid. De ontheffing heeft als einddatum 16 september 2014.

Reegeiten en kalveren: 1 januari tot 1 april

Reebokken: 1 april tot 16 september

16.6 Preventieve maatregelen

Landbouwschade

Hiervoor sluiten we aan bij de handreiking van het Faunafonds (zie paragraaf 3.9). Op de website van het Faunafonds staan voorbeelden van preventieve maatregelen.

Aanrijdingen met Reeën

Mogelijke andere preventieve maatregelen ter verbetering van de verkeersveiligheid zijn onder andere het weren van dieren door plaatsing van wildrasters, het plaatsen van wildspiegels en het plaatselijk verlagen van de maximumsnelheid. Deze werende middelen zijn praktisch gezien niet overal toepasbaar of effectief. Mede gelet op de kosten kunnen rasters en snelheid beperkende drempels gezien de grote weglengte waar zich problemen voordoen, niet als bevredigende alternatieven worden beschouwd. Bovendien beperkt de plaatsing van rasters de mogelijkheid tot uitwisseling van andere dieren tussen de verschillende kerngebieden in Overijssel. Dit laatste is in strijd met de doelstellingen voor de Ecologische Hoofdstructuur om uitwisseling van deelpopulaties mogelijk te maken. Vooral bij drukke wegen is de effectiviteit van wildspiegels naar verwachting minder dan in het verleden werd aangenomen.

Ter voorkoming van schade wordt in de beheerperiode op het niveau van de wildbeheereenheid ingezet op beheer en het kader van het belang van de verkeersveiligheid.

In het kader van de verkeersveiligheid kunnen de volgende maatregelen worden genomen:

- Toepassen van verkeersremmende en snelheid beperkende maatregelen.
- Plaatsen van wildsignaleringssystemen en/of geleiderasters, en de daarbij behorende aanleg van passages.
- Plaatsen van wildspiegels en reflectoren.

- Regulatie van de populatie.

Voor de eerste onderdelen heeft de wildbeheereenheid een initiërende taak. Het zijn de overheden die, in overleg en indien mogelijk, voorstellen van de wildbeheereenheden kunnen realiseren. Jaarlijks zullen de wildbeheereenheden indien van toepassing aan de faunabeheereenheid in hun rapportage voorstellen in het kader van de typen maatregelen aandragen ter voorkoming van schade aan verkeersveiligheid.

In het kader van populatieregulatie heeft de wildbeheereenheid een initiërende en uitvoerende taak. Het is vooral van belang om bij regulatie van de populatie afschot zo veel als mogelijk te concentreren in de nabijheid van probleemwegen en vooral het accent te leggen op Reeën zonder territorium. Dit wordt geconcretiseerd in de jaarlijks op te stellen werkplannen. In Overijssel blijkt op basis van de aanrijdingsgegevens dat er sprake is van knelpunten (zie ook: bijlagen 5 en 6).

16.7 Evaluatie van het uitgevoerde beheer

In de afgelopen beheerperiode (2009-2014) is ingezet op een knelpunt gestuurd populatiebeheer waarbij het verband tussen populatiegrootte en aanrijdingenfrequentie uitgangspunt zijn geweest. Daartoe zijn door de wildbeheereenheden draagkrachtberekeningen uitgevoerd en afschotplannen opgesteld, waarbij het doel was de populatieomvang op een voor de soort zo optimaal mogelijk niveau te brengen. Deze plannen zijn provinciaal goedgekeurd. Uitvoering van de afschotplannen diende zowel het wettelijk belang van reguleren van de populatieomvang als de verkeersveiligheid. Tevens zijn knelpunten in beeld gebracht door de wildbeheereenheden ('hotspots' van aanrijdingen b.v.) en is vastgesteld op welke wijze deze knelpunten kunnen worden aangepakt. Het beheer omvatte niet alleen afschot, maar tevens werd ingezet op het gebruik van andere middelen, als het plaatsen van wildspiegels, wildsignaleringsystemen en de aanleg van ecoducten.

16.7.1 Effectiviteit schadebestrijding

In de afgelopen beheerplanperiode is het aantal Reeën in heel Overijssel stabiel en ook het aantal aanrijdingen neemt niet toe. Er is daarnaast geen belangrijke schade aan de bos- en landbouw geregistreerd. Derhalve kan gesteld worden dat het gevoerde beheer effectief is en gecontinueerd dient te worden. Wel moet er aandacht blijven voor de knelpunten waar veel aanrijdingen zijn met veel leed als voor het individuele dier en risico's voor de openbare veiligheid als gevolg.

16.7.2 Effecten op de gunstige staat van instandhouding

Het doel is het behoud van de huidige Reeënstand en de voorkoming van meer aanrijdingen en meer dierenleed. Het beheer is er op gericht om het aantal Reeën stabiel te houden, de gunstige staat van instandhouding van de soort is niet in het geding.

16.8 Gewenste stand in relatie tot belangen

16.8.1 Bepaling gewenste stand

Als uitgangspunt geldt dat de huidige stand van de populatie binnen Overijssel stabiel is. Er zijn geen grote schommeling in het aantal getelde Reeën, het aantal aanrijdingen is tamelijk stabiel en dit geldt ook voor het afschot. Er is geen beperking ten aanzien van het voedselaanbod gedurende het gehele jaar (zie grafieken 16.1, 16.3, 16.4 en bijlage 7).

Om aan de eisen van het Besluit Faunabeheer te voldoen dient de gewenste stand van het Ree te worden bepaald en in het faunabeheerplan te worden opgenomen. De faunabeheerbeheereenheid

gaat uit van stabilisatie van de bestaande populatie gebaseerd op een gemiddelde telling van 10.200 stuks per jaar (periode 2010-2013). Binnen de Overijsselse systematiek wordt de gewenste stand nader bepaald binnen de Reewildbeheerplannen die per Reewildregio worden opgesteld.

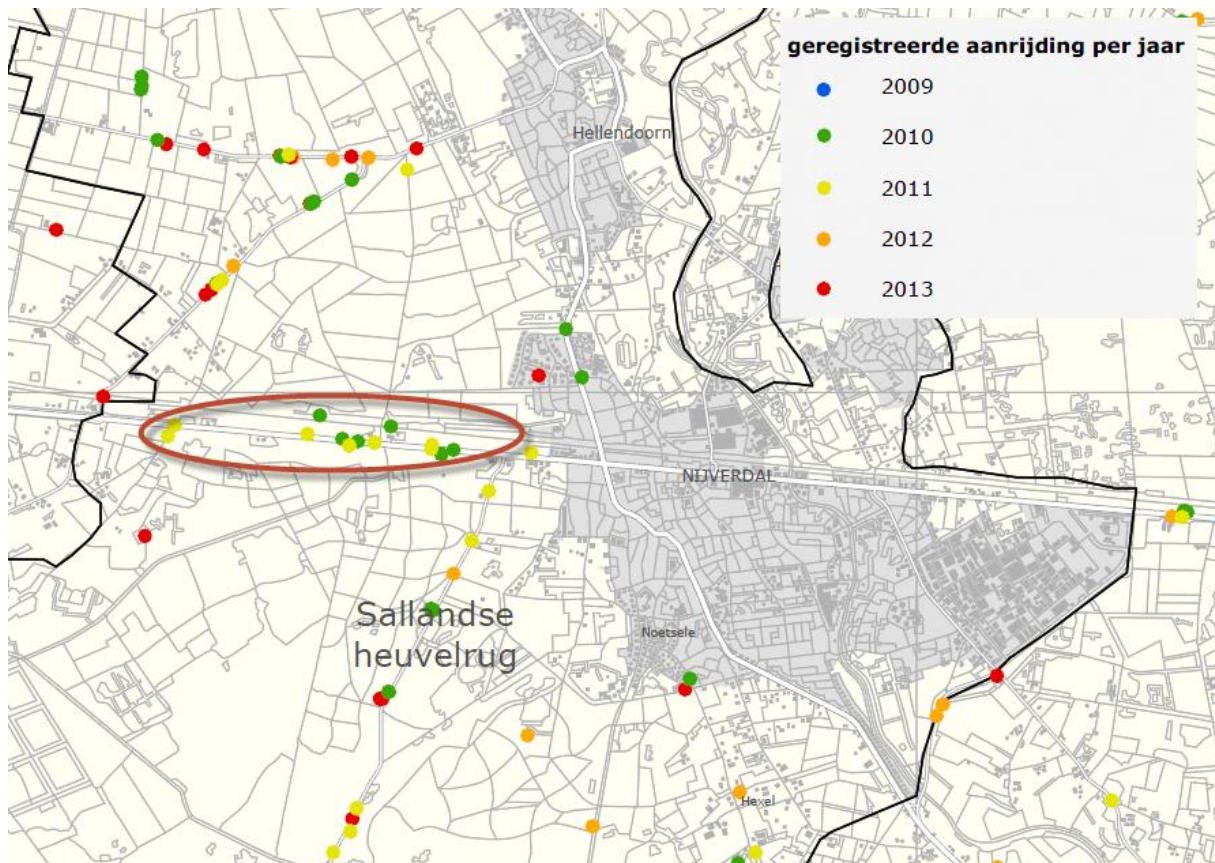
In deze paragraaf gaan we in op het gewenste beheer per Reewildregio.

Tabel 16.3 Gewenste en gemiddelde getelde dichtheid 2010-2013 per 100 ha. per Reewildregio.

Reewildregio	Gewenste dichtheid volgens Van Haaften (2007)	Waargenomen dichtheid op grond van gemiddelde voorjaarsstellingen 2010-2013
Noordwest Overijssel	12,8	11,8
Stroomgebied IJssel, Reest en Vecht	10,6	12,7
Centraal gebied Sallandse Heuvelrug	11,3	24,9
Twente	11,3	12,6
<i>Overijssel</i>	11,3	13,9

Met uitzondering van het gebied Sallandse Heuvelrug komt de gewenste stand reeds redelijk overeen met de waargenomen dichtheid. Ten opzichte van het faunabeheerplan 2009-2014 is op de Sallandse Heuvelrug een toename van de dichtheid van 100% waargenomen. Dit heeft niet geleid tot extra aanrijdingen binnen het gebied, hetgeen kan worden verklaard door:

- het gebied kent relatief weinig doorgaande wegen waarop 80 km/u of sneller mag c.q. kan worden gereden;
- over de belangrijkste provinciale weg is een ecoduct aangelegd (voor 2012 was een knelpunt N35 ten westen van Nijverdal, die lijkt te zijn opgelost door aanleg van het ecoduct);
- aan de randen van het gebied is sprake van een opvallend aantal knelpunten m.b.t. aanrijdingen op overgangen van natuurgebied naar bebouwd gebied (zie kaarten met alle geregistreerde aanrijdingen met Reeën op: <http://www.faunabeheereenheid.nl/overijssel/pdf/kaarten%20aanrijdingen%20OV%202009-2014/>). (In het definitieve plan komt hier een hyperlink te staan).

Figuur 16.5 Aanpak knelpunt N35 Nijverdal-Haarle door aanleg ecoduct. Geen slachtoffers meer op dit voormalig knelpunt sinds 2011.

16.8.2 Afschot

Op dit moment bevindt de Overijsselse populatie Reeën zich net als in de vorige beheerplanperiode boven de gewenste stand. De gewenste stand is bepaald op basis van de berekening met het draagkrachtmodel van Van Haaften (2007), die uitgaat van een aantal Reeën per 100 ha. Afhankelijk van de aanwezige beschikbaarheid van voedsel en dekking. Dit is een indicatie.

Populaties van wilde dieren zijn nooit exact te tellen. De gemiddelde aantallen per Reewildregio over de periode 2010-2013 zijn verkregen door middel van de voorjaarsstelling (trendtelling). Het werkelijke aantal aanwezige Reeën is niet vast te stellen en is zeker hoger dan de aantallen volgens de voorjaarsstelling. Ondanks dat is er bij deze aantallen sprake van een redelijk stabiele situatie.

Op basis van de gegevens van de afgelopen beheerperiode mag worden geconcludeerd dat de stand geen schade aan de land- en bosbouw heeft veroorzaakt. Tevens lijkt er sprake van een gezonde Reeënpopulatie in de provincie Overijssel. Voorgesteld wordt om het gevoerde beleid en beheer van de afgelopen periode voort te zetten, gericht op:

- het behoud van een gunstige staat van instandhouding van populaties.
- het voorkomen en bestrijden van onnodig lijden van zieke of gebrekkige Reeën.
- het belang van verkeersveiligheid.

In het huidige Overijsselse cultuurlandschap zijn hoge aantallen Reeën mogelijk. Voedsel is geen beperkende factor. Een gevolg hiervan is dat de frequentie waarmee wegen, vaarten, spoorlijnen e.d. worden overgestoken zal toenemen, met daardoor een verhoogde kans op wildaanrijdingen en verdrinking.

Het afschot wordt mede bepaald door de trends van jaarlijks geregistreerde gegevens van de populaties, de trendtelling (zie telprotocol VHR 2014), de knelpunten zoals aanrijdingen, verdrinkingen, etc. Per Reewildregio wordt het afschot aan de hand van deze trends naar boven of naar beneden bijgesteld tot het gestelde doel is bereikt. Deze gegevens en de onderbouwing worden in het werkplan opgenomen.

16.9 Plaats en periode inzet van de beheermaatregelen

16.9.1 Ontheffing 'op voorhand'

Voor de komende beheerperiode wil de faunabeheereenheid de gewenste stand, conform de doelstelling, op basis van de draagkracht op Reewildregioniveau, de voorjaarsstelling en de trends van knelpunten realiseren door regulatie. Hierbij geldt voor de beheerperiode een na te streven getelde voorjaarstand van gemiddeld 10.200 stuks berekend over de periode 2010 t/m 2013. In bijlage 7 is per Reewildregio het afschot weergegeven. Het gemiddelde gerealiseerde afschot over de periode 2010-2013 is weergegeven in onderstaande tabel.

2010		2011		2012		2013		Gemiddeld	
geit	bok	geit	bok	geit	bok	geit	bok	geit	bok
1775	1805	1834	1714	1580	1605	1664	1520	1713	1661

Voor de ontheffing op voorhand, dient het gerealiseerde afschot in 2014 nog toegevoegd te worden en het gemiddelde opnieuw berekend.

Ontheffing op voorhand wordt aangevraagd voor:

- Het gebruik van het geweer.
- Periode:
 - Reegeiten, smalreeën, geit- en bokkalveren: 1 december tot 1 april
 - Reebokken (incl. bokkalveren), jaarlingen: 1 april tot 16 september

Redenatie: Er is gekozen om het geitenafschot met 1 maand te vervroegen, om meer mogelijkheden te hebben om het gewenste geitenafschot te realiseren. In december zijn ook de weersomstandigheden vaak gunstiger, hetgeen realisatie beter mogelijk maakt.

Omdat de bokkalveren in april-mei bij de geit weggaan is het gewenst om ook in mei nog bokkalveren te schieten. Vooral in april/mei is het aantal aanrijdingen relatief hoog.

- Het jaarlijkse afschot, dat wordt vastgesteld in de op te stellen werkplannen. Dit afschot is gebaseerd op het gemiddelde gerealiseerde afschot uit voorgaande 5 jaren. Hiervan kan in de werkplannen gemotiveerd worden afgeweken. In sommige gevallen zal het wenselijk zijn om een hoger of lager afschot te vergunnen.
- Voor de duur van het faunabeheerplan en gebaseerd op de uitgangspunten van het Reewildbeheer, zoals die in dit beheerplan zijn vastgelegd.
- Ten behoeve van de belangen welke in paragraaf 16.4 zijn verwoord.
- Bij de uitvoering van de regulatie worden de volgende uitgangspunten gehanteerd: De na te streven verdeling van het afschot op basis van een zo natuurlijk mogelijke populatiestructuur is realisatie van 50% van het afschot in de leeftijdsklasse van 0 tot 2 jaar en 50% in de oudere leeftijdsklasse.

16.9.2 Gewenste organisatie van het Reewildbeheer

In dit faunabeheerplan staan de hoofdlijnen en doelen van het planmatige beheer van het Reewild binnen Overijssel. Zoals reeds aangegeven zijn hiertoe Reewildregio's in het leven geroepen. Daarnaast wordt voorgesteld om het beheer meer gebiedsspecifiek te maken door het concretiseren van de hoofdlijnen van het beleid binnen op regio niveau op te stellen Reewildbeheerplannen en jaarlijks vast te stellen werkplannen. Hierbij geldt dat de faunabeheereenheid, in samenwerking met de binnen de Reewildregio's gevestigde wildbeheereenheden, zorgdraagt voor het opstellen van vier Reewildbeheerplannen op regioniveau. Deze plannen worden opgesteld voor de looptijd van het faunabeheerplan en worden goedgekeurd door de provincie.

Op jaarbasis worden op wildbeheereenheid niveau werkplannen opgesteld, waarbij voor een jaar wordt geconcretiseerd hoe het Reewildbeheerplan wordt uitgevoerd. De Provincie zal het werkplan vervolgens vaststellen. Uiterlijk 2014 stellen FBE en Provincie gezamenlijk concrete en toetsbare criteria vast, aan welke inhoudelijke eisen het werkplan moet voldoen en hoe de goedkeuring van de plannen tot stand komt.

Omdat sprake is van uitvoering van taken door vrijwilligers worden zij gefaciliteerd door de faunabeheereenheid met een format. De provincie ontvangt jaarlijks een overzicht van deze werkplannen.

Naast het werkplan zal het resultaat van het uitgevoerde beheer jaarlijks door de wildbeheereenheid aan de faunabeheereenheid worden gerapporteerd. De faunabeheereenheid rapporteert jaarlijks aan de provincie.

Wildmerken

Uit oogpunt van registratie, toezicht en handhaving, vermindering administratieve last maar in toenemende mate ook vanuit traceerbaarheid in kader van voedselveiligheid, is het noodzakelijk dat – mede gelet op de aantallen stuks Reewild - deze worden voorzien van een uniek nummer.

Elk geschoten Ree wordt derhalve van een uniek wildmerk voorzien. De faunabeheereenheid is verantwoordelijk voor de distributie van de wildmerken aan de wildbeheereenheden. De unieke nummers staan vermeld op de machtiging voor het gebruik van de ontheffing die de jachthouder ontvangt. WBE's hebben de mogelijkheid om na goedkeuring door de FBE de merken gedurende het seizoen opnieuw te verdelen. In dat geval wordt ook de machtiging aangepast.

Het gebruik van wildmerken is bedoeld voor de nacontrole of inderdaad al het afschot is gemeld. Juist omdat hierdoor elk stuk Reewild uniek gemaakt wordt. Tevens is het een probaat hulpmiddel bij het traceren waar en wanneer een stuk grofwild is geschoten. Voor de afhandeling van aangereden fauna en calamiteiten afschot zonder tussenkomst van de jachthouder worden zogenaamde calamiteitenmerken gebruikt.

16.9.3 Reewildbeheerplan

Binnen de Reewildbeheerplannen zal een draagkrachtberekening worden uitgevoerd. Hiervoor wordt de methode Van Haaften (2007) toegepast. Populatiebeheer is voor het Reewildbeheerplan de voornaamste doelstelling, om de gehele Reeënpopulatie op een zo optimaal mogelijk niveau te brengen voor de maatschappelijke draagkracht van het gebied. Hierbij wordt dus ook rekening gehouden met gebruik van het gebied door de mens. Naast deze draagkrachtberekening zal binnen

het Reewildbeheerplan een knelpuntenanalyse van (potentieel) risicovolle verkeerssituaties worden uitgevoerd. Tevens worden afschotcriteria opgenomen, die de basis bieden voor een jaarlijks op te stellen werkplan, waarbinnen het jaarlijkse afschot wordt bepaald.

16.9.4 Werkplan

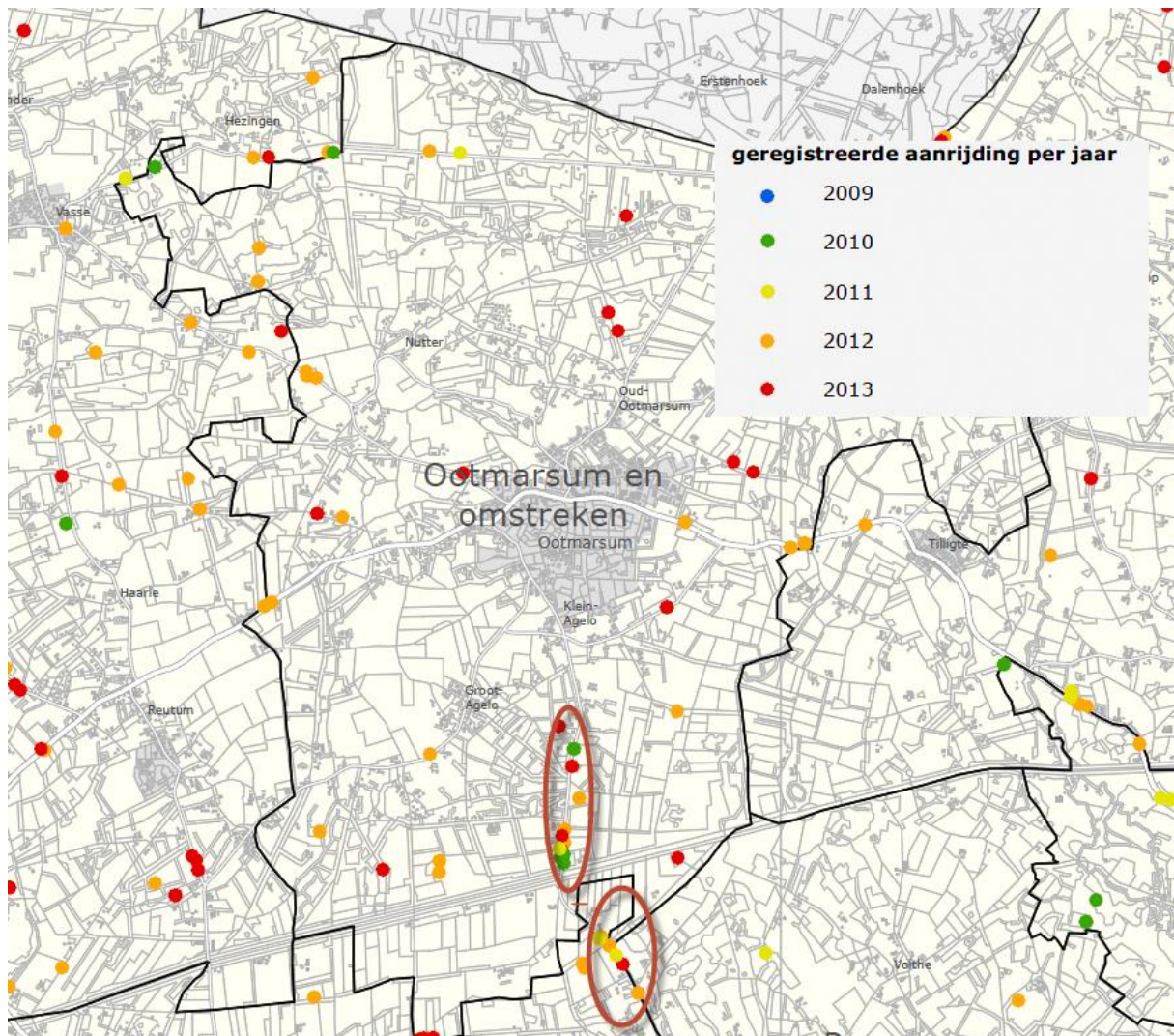
Binnen de wildbeheereenheid wordt jaarlijks een afschotplan vastgesteld. Hierbij wordt op jachtveldniveau aangegeven welk afschot moet worden uitgevoerd en ten behoeve van welk wettelijk belang (schade aan bosbouw, land- en tuinbouw, verkeersveiligheid, populatiebeheer, voorkomen dierenleed). De toekenning van afschot door de faunabeheereenheid vindt plaats op het niveau van de wildbeheereenheid, om binnen de wildbeheereenheid de mogelijkheid te houden om te anticiperen op lokale ontwikkelingen (b.v. veranderende recreatiedruk, of beheerprioriteiten TBO's), of knelpunten. Binnen de grenzen van de wildbeheereenheid wordt ingezoomd op de reeds in het Reeënbeheerplan benoemde knelpunten. Hierbij wordt aangegeven op welke wijze het beheer voor knelpunten zal worden vormgegeven en met welk instrumentarium. Dit plan moet toetsbaar en controleerbaar zijn. De faunabeheereenheid stelt hiervoor de kaders op. Door in het werkplan keuzes te maken voor afschot gerelateerd aan knelpunten is het mogelijk om het aantal aanrijdingen op een lager niveau te krijgen. Door verder de focus te leggen (2014 mee begonnen) op gericht afschot van bokkalveren vroeg in het seizoen is het aannemelijk dat dit nog verder kan worden verlaagd.

Het werkplan wordt opgesteld door de wildbeheereenheden op jachtveldniveau.

Het werkplan is bedoeld om bij te sturen waar de doelstelling (stabiele Reeën stand en stabiel aantal aanrijdingen) mogelijk niet wordt gehaald. Er kan dus geargumenteed worden afgeweken van het berekende gemiddelde afschot in de voorgaande 5 jaren. Hiervoor kijkt men in het werkplan naar:

1. De trend die afgeleid kan worden op uit de getelde voorjaarstand. In bijlage 7 staat een overzicht met gegevens uit de afgelopen periode.
2. Het aantal verkeersslachtoffers in en in de directe omgeving van het jachtveld. Bepalen lokale knelpunten (zie voorbeeld figuur 16.9).
3. Aantallen overig valwild in en in de directe omgeving van het jachtveld.
4. Welke maatregelen kan men treffen om lokale knelpunten in samenspraak met grondeigenaren en beheerders op te lossen.
5. Men berekend het basisafschot per wildbeheereenheid. Dit is het gemiddelde gerealiseerde afschot in de laatste 5 jaar (zie bijlage 7).
6. Wijzigingen aangaande de recreatiedruk in het jachtveld.
7. Waarnemingen aangaande de conditie van het Ree.

Voor het bepalen van de knelpunten kunnen de kaarten uit het BOA-registratiesysteem gebruikt worden. In figuur 16.5 is een voorbeeld gegeven van een uitsnede van de kaart op wildbeheereenheidniveau.

Figuur 16.5 Voorbeeld van kaart uit BOA Registratie Systeem ten behoeve van het bepalen van lokale knelpunten.

16.9.5 Rapportage

Naast het werkplan wordt er ook jaarlijks een rapportage gemaakt over het gebruik van de ontheffing.

16.10 Samenvatting

Op basis van voorstaande doet de faunabeheerheid een verzoek om een Ontheffing 'op voorhand', zoals aangegeven in paragraaf 16.9.

17 Vos (*Vulpes vulpes*)

17.1 Algemeen

De Vos is in Overijssel een algemeen voorkomende diersoort, die zowel in aantallen als verspreiding de afgelopen decennia is toegenomen. In het werkgebied van de faunabeheereenheid worden de kernen van de leefgebieden van de Vos gevormd door bos en natuurgebieden, en landschappelijke elementen als houtwallen, singels, struwelen, rietlanden en ruigtestroken. Ook in de moerasgebieden en gebieden met een hoge waterstand heeft de verspreiding van de Vos zich al een aantal jaren doorgezet waardoor ook in deze gebieden de dichtheden toenemen.

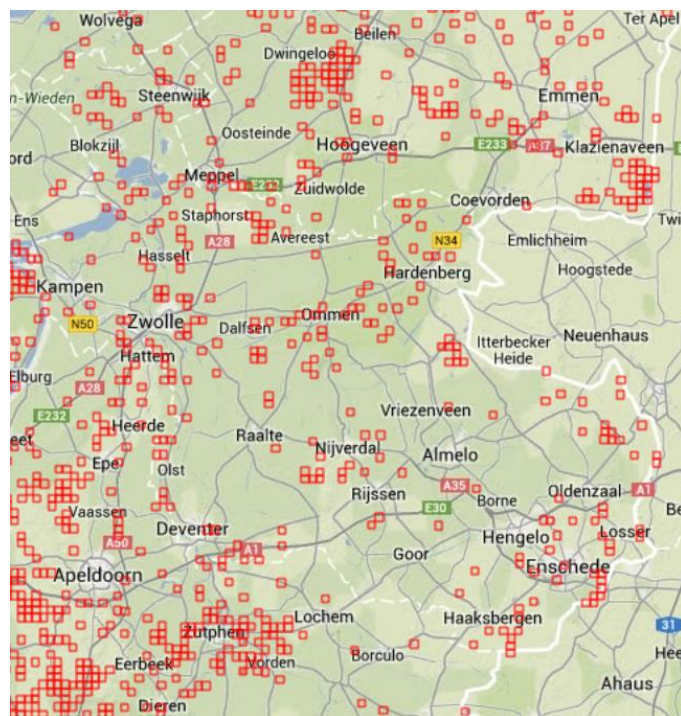
17.2 Voorkomen

Het leefgebied van de Vos is volledig opgedeeld in territoria, waarin het mannetje en vrouwtje(s) leven. Op basis van de beschikbaarheid van voedsel variëren territoria in Overijssel van circa 50 tot 900 hectare. Deze laatste waarde wordt vanwege de infrastructuur en de ruimtelijke opbouw in Overijssel als maximum beschouwd.

Als voedselopportunist laat de Vos zich qua voedselkeuze bepalen door het in tijd en ruimte aanwezige voedselaanbod.

Normaliter krijgt een Vos 1 x per jaar een nest jongen, waarbij de nestgrootte afhankelijk is van de beschikbaarheid aan voedsel. De worpgrootte is gemiddeld 4 – 6 jongen groot.

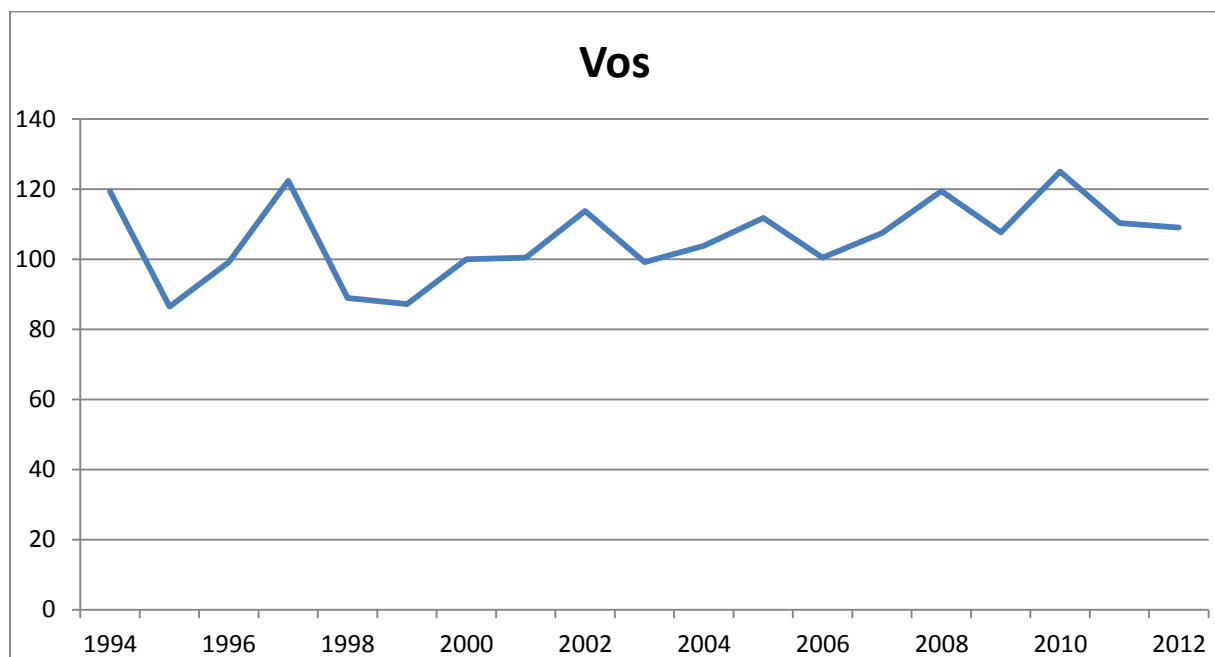
In augustus zijn de jongen zelfstandig, en vanaf september zwerven zij op zoek naar een eigen leefgebied uit. Niet alle Vossen zijn in staat om een territorium te bemachtigen en een deel leidt daarom ook jaarrond een zwervend bestaan (Borst, 2009).

Figuur 17.1 Verspreiding van de Vos in Overijssel in de periode 2008-2014 (Bron: www.waarneming.nl)

Van oudsher komen Vossen voor op de hogere zandgronden, maar de laatste decennia heeft er een duidelijke uitbreiding plaats gevonden naar de lager gelegen delen van Nederland. De duinen zijn sinds het eind van de jaren zestig van de vorige eeuw door Vossen bewoond, hoogstwaarschijnlijk nadat ze door mensen zijn uitgezet.

De landelijke trend van de Vos is stabiel in de periode vanaf 1994. Maar er zijn zowel gebieden waar de soort toeneemt als waar deze afneemt.

Figuur 17.2 Geïndexeerde aantalsontwikkeling (jaar 2000 = 100) van de Vos in Nederland in de periode 1994-2012 (bron: Compendium voor de leefomgeving)

17.3 Provinciaal beleid

17.3.1 Provinciale vrijstelling

In de beleidsregel (2008) staat over de Vos dat deze op de landelijke vrijstellingenlijst voor grondgebruikers staat.

Gedeputeerde Staten kunnen ontheffing verlenen voor het doden van Vossen met behulp van kunstlicht.

17.3.2 Beleidsregels provincie

Vrijstellingen: Voor de Vos geldt een landelijke vrijstelling voor grondgebruikers.

Ontheffingen: Gedeputeerde Staten kan ontheffing verlenen voor het doden van Vossen met behulp van kunstlicht.

17.4 Doelstelling beheer

De Vos kan bestreden worden op grond van de landelijke vrijstelling. Indien dit niet afdoende is vraagt men een ontheffing aan voor het gebruik van kunstlicht en/of het gebruik van het geweer in een jachtveld dat niet voldoet aan de wettelijke eisen voor de volgende belangen”:

- Schade aan de fauna (m.n. weidevogels & Korhoen).
- Openbare veiligheid (m.n. Waterkerende dijken)
- Vossenschade aan industriegebieden.

Omdat Vossenschade op begraafplaatsen en sportvelden zo sporadisch voorkomt, is dit niet meegenomen in dit faunabeheerplan.

17.5 Schadehistorie afgelopen 5 jaar

17.5.1 Belang schade aan vee - schadetaxaties Faunafonds

Het aantal schadegevallen van Vossen in de landbouw is gering. Dit komt doordat de Vos op de landelijke vrijstelling staat en er alleen in bijzondere situaties een schadevergoeding door het Faunafonds wordt uitbetaald. In het totaal hebben 4 wildbeheereenheden schade van Vossen gemeld. Bij geen van de wildbeheereenheden heeft de schademelding geleidt tot een taxatie. Er is dan ook geen schadehistorie. In twee gevallen betrof de melding schade aan lammeren.

Tabel 17.1 Overzicht meldingen en getaxeerde schade per wildbeheereenheid in de periode 2008 t/m medio 2013 (Bron: Faunafonds)

Wildbeheereenheid	Aantal meldingen	Maximaal getaxeerde schade per geval	Totale schade
IJsselstreek Wijhe	1	Nvt	Nvt
IJsselvallei	1	Nvt	Nvt
Kampen, Jachtvereniging	1	Nvt	Nvt
Reestgebied, Het	1	Nvt	Nvt
Totaal	4	Nvt	Nvt

17.5.2 Belang van de openbare veiligheid

Vossen kunnen door hun graafactiviteiten gevaarlijke situaties veroorzaken in onder andere rivierdijken en spoor- & wegtaluds waardoor de openbare veiligheid in het geding kan komen. Vooral in gebieden met een hoge konijnendichtheid is de kans op graafschade door Vossen groot.

Rivierdijken

Een rivierdijk bestaat in principe uit een kern van zand met daarop een waterdichte afdichting van klei met een laagdikte van 1 meter. Gevaarlijke situaties kunnen ontstaan wanneer Vossen holen graven of konijnenholen uitgraven in of door de kleilaag, en door erosie en verweking de dijk verzwakt. Erosie treedt op wanneer bij hoogwater rivierwater langs de dijk stroomt en er rond konijnenholen wervelingen ontstaan die sediment en gras meevoeren. Door deze erosie kan de dijk uiteindelijk bezwijken. Verweking gebeurt wanneer konijnen door de afdichtende kleilaag een gang hebben gegraven. Tijdens hoogwater loopt via deze gang water in de kern van de dijk waardoor deze verzadigd raakt en verweekt. Verweking van het binnentalud veroorzaakt instabiliteit van de dijk waardoor deze kan bezwijken.

Vossen zijn overdag zeer slecht bejaagbaar. Vooral in open gebieden laat de Vos zich overdag weinig tot niet zien. In dergelijke gevallen is aanvullend afschot van Vossen met geweer en kunstlicht (op basis van ontheffing) een effectieve maatregel. In Overijssel ligt op basis van de 'Atlas van Overijssel' circa 300-400 kilometer aan waterkerende dijken. De grootste lengtes liggen de IJssel, Vecht en de randmeren.

17.5.3 Belang van de schade aan fauna (weidevogels & Korhoen)

Waar de landbouwschade met de landelijke vrijstelling vrij goed onder controle is te brengen, gaat dat minder goed met de predatie van grondbroedende vogels. Nederland is ondanks teruglopende aantallen weidevogels nog steeds een uitgesproken weidevogelland. Zo broedt 90% van de Noordwest-Europese populatie en 50% van de wereldpopulatie van de Grutto in Nederland. In Overijssel concentreren de kerngebieden voor weidevogels zich in de lager gelegen gebiedsdelen in het noordwesten van de provincie. Meer specifiek gaat het om de Polder Mastenbroek, het gebied in en rond De Wieden en de Weerribben, het weidegebied ten zuiden van Kampen, het veenweidegebied rond Staphorst en de uiterwaarden langs de IJssel en de IJsselmonding. In bijlage 3 is de ligging weergegeven van de weidevogelgebieden en het leefgebied van het Korhoen in de provincie Overijssel.

Naast weidevogelsoorten als Kievit, Scholekster en Veldleeuwerik, komen met name in de veenweidegebieden kritische weidevogelsoorten voor als Watersnip, Tureluur, Slobeend, Grutto, Kemphaan en Zomertaling. Het zijn vooral deze soorten die de laatste decennia sterk in aantal achteruit zijn gegaan. Die achteruitgang heeft meerdere oorzaken. Intensivering van de landbouw, sterke ontwatering, vroeger maaien, het verdwijnen van hooilanden, sneller en 's nachts maaien, en predatie door vogels en zoogdieren zijn allemaal oorzaken die in meer of meerdere mate hebben bijgedragen aan deze achteruitgang. Zo is de stand van de Grutto in Overijssel van 10.000 paren rond 1990 teruggelopen tot 3.200 – 3.500 paren in 2005. De kwijnende populaties maken weidevogels extra kwetsbaar voor predatie door bijvoorbeeld kraaiachtigen en Vossen. Dit kan plaatselijk leiden tot een verdere afname van het broedsucces (zie ook paragraaf Zwarte kraai).

Omdat er nog veel onbekend was over predatie van weidevogels is Alterra in 2001 begonnen met het project "Weidevogels en predatie", wat in 2005 heeft geresulteerd in het rapport "Predatie bij weidevogels". Op zoek naar de mogelijk effecten van predatie op weidevogelstand". Een van de conclusies was dat predatie de meest voorkomende oorzaak van legselverlies in de onderzoeksgebieden was en bepaalde 80% van de variatie in de totale uitkomstkansen van legsels. In gebieden met een hoge predatiedruk was ook de kans op verlating van legsels relatief hoog. Andere verliesoorzaken waren van veel minder belang. In gebieden zonder vrijwillige weidevogel beschermingsactiviteiten zal de invloed van agrarische verliezen echter groter zijn. Met name Friesland, Waterland en Noordwest-Overijssel vielen op door een bovengemiddelde legselpredatie. (Alterra document 1292: 2005). Deze conclusie strookt met de conclusie die Beintema al in 1995 trok (Beintema et al: 1995). Uit het Alterra onderzoek bleek de Vos de belangrijkste predator, met uitzondering van het onderzoeksgebied Arkemheen waar de Hermelijn de belangrijkste predator was.

De bovengemiddelde nestpredatie in Noordwest-Overijssel stemt overeen met de eerder gepubliceerde predatiekaart. Het bedoelde onderzoek heeft onder andere in de gemeente Kampen plaatsgevonden.

In 2010 is een onderzoek gepubliceerd over her weidevogelbeheer in het reservaatgebied Giethoorn-Wanneperveen (Brandsma, 2010). Het volgende citaat komt uit dat rapport:

‘Op basis van de waarnemingen van de afgelopen jaren komt een volgend beeld naar voren van de predatie van de Vos:

- Tot circa eind april beperkt de predatie zich tot plaatselijke predatie van nesten, kuikens en volwassen vogels op het nest (afgebeten koppen).
- Vanaf begin mei tot half juni gaan de Vossen (met hun jongen?) op pad en worden grote gebieden systematisch afgezocht op nesten en kuikens. In het veld wordt bij controle vastgesteld dat binnen een week (waarschijnlijk binnen één nacht; dit is enkele keren vastgesteld) alle legsels en kuikens verdwijnen. Daarbij moet worden bedacht dat de predatie op kuikens en legsels in de periode eind mei/begin juni betekent dat het broedseizoen voor deze paren als verloren moet worden beschouwd.

De volgende effecten worden toegeschreven aan de aanwezigheid van de Vos:

- Zeer sterke afname van vrijwel alle soorten weidevogels in het gebied de Bramen van 1994 tot 2002, terwijl het beheer hier vrijwel optimaal is voor weidevogels. Belangrijkste oorzaak van de afname is het ontbreken van broedsucces (hoge predatie). De aanwezigheid van de Vos heeft er toe geleid dat weidevogels zich hier niet of in veel lagere aantallen vestigen.
- Eind april/begin mei zijn er relatief weinig legsels en veel territoria van de Grutto (1997 t/m 2002). De eileg lijkt te worden uitgesteld. Veel Gruttoparen komen niet tot broeden.
- Een deel van de Grutto's vertrekt of verhuist al voor eind april. Paren vestigen zich niet, waarschijnlijk als gevolg van de aanwezigheid van de Vos. Opmerkelijk is ook dat de Zwarte stern de laatste 13 jaar niet in het onderzoeksgebied heeft gebroed (in periode 1987-1997, en waarschijnlijk al veel langer daarvoor, jaarlijks aanwezig met 10-70 broedparen). In 1999 vestigde zich een kolonie van circa 30 paar, maar deze verdween al weer voordat de eerste eieren werden gelegd.
- Een laag broedsucces en een zeer hoge predatie van legsels van Kievit en Grutto, met name in 1995, 1996, 2000, 2001 en 2002 (hoofdstuk 5). In 1997, 1998 en 1999 is de predatiedruk duidelijk lager. In 2003 en in 2006 en in mindere mate in 2004 en 2005 is het broedsucces duidelijk toegenomen (47-62 %), maar nog te laag. In 2007 en 2009 is de predatie zeer hoog. Ook in 2010 is de predatiedruk hoog.
- Het broedsucces van de Kievit geeft een vergelijkbare ontwikkeling te zien. De predatiedruk bij de Kievit is gemiddeld jaarlijks ongeveer 20 % lager dan bij de Grutto. Waarschijnlijk komt dit doordat de Kievit vroeger broedt en een groot deel van de legsels rond 1 mei al uit is, terwijl het accent van de predatie door de Vos in mei en begin juni ligt. In 2002 was het broedsucces (uitkomstsucces van de eieren) van de Kievit goed: 75 % van de legsels kwam uit. Echter rond half mei werd een groot deel van de kuikens door de Vos gepredeerd, zodat de reproductie toch laag was.
- Gelijktijdig met de predatie van legsels in een groot gebied verdwijnen ook alle paren met kuikens van Grutto, Kievit en Tureluur.

Effect van bestrijding van de Vos

Na een aantal jaren van bestrijding van de Vos met behulp van de lichtbak neemt het aantal waarnemingen van Vossen in het onderzoeksgebied vanaf 2003 duidelijk af. Het aantal paren van vrijwel alle soorten weidevogels neemt in deze periode weer toe. De predatie is afgenomen. Het broedsucces (uitkomen van de legsels) van met name Grutto, Wulp en Kievit is in deze periode sterk toegenomen. Het aantal paren van Grutto, Tureluur, Wulp en Kievit, waarvan één of meer kuikens vliegvlug worden is in 2003, 2004 en 2005 zeer sterk toegenomen. In 2006 is het aantal paren met vliegvlugge kuikens afgenomen, maar nog steeds veel hoger als in 2002. De bestrijding van de Vos heeft geleid tot een duidelijk positief effect op de weidevogelstand. In 2007 was de predatiedruk erg hoog en was het aantal paren met vliegvlugge kuikens veel lager dan in voorgaande jaren. In 2008,

maar vooral in 2009 neemt het aantal waarnemingen van Vossen per ronde (lichtbak) flink toe. Van 2010 ontbreken de gegevens en is er door het ontbreken van een vergunning voor de lichtbak niet op de Vos gejaagd¹⁴. Naar verwachting in het aantal Vossen verder toegenomen. De hoge predatie en lage reproductie (vliegvlugge kuikens) in het deelgebied Stouwe is hier vrijwel zeker een direct gevolg van. [einde citaat uit Brandsma, 2010]'

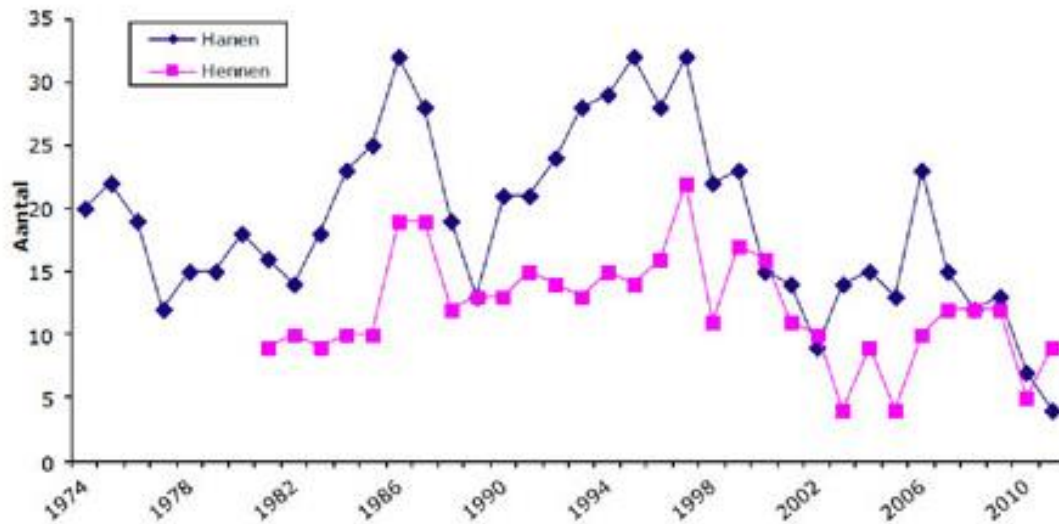
In dit faunabeheerplan wordt daarom voorgesteld om in specifieke door de provincie aangewezen en begrensde weidevogelgebieden en een zone van 5 km daaromheen de stand van de Vos zo veel mogelijk te beperken.

Korhoen

Begin 20e eeuw leefden duizenden Korhoenders op kleine akkers en heidevelden in ons land; rond 1975 waren dat er nog vele honderden. Nu zien we in heel Zuidwest-Europa het Korhoen achteruit gaan. In Nederland komt het wilde Korhoen nog alleen maar voor op de Sallandse Heuvelrug. De laatste drie jaar is de stand op de Sallandse Heuvelrug snel gedaald. In 2010 en 2011 zijn er respectievelijk 7 en 4 hanen geteld. Nu (2013) zijn er nog maar 2 hanen en circa 10 hennen van de oorspronkelijke populatie aanwezig. Door dieren uit een populatie uit Zweden bij te plaatsen is dat aantal nu hoger, mede doordat er in 2013 ook jongen zijn groot geworden en dat is de laatste jaren niet het geval geweest.

De populatie verkeert dus in een zeer kritische fase. Niet voor niets staat de soort als ernstig bedreigd op de Nederlandse Rode Lijst. De exacte oorzaak van de plotselinge snelle neergang is inmiddels bekend. Ruimtegebrek en intensief landgebruik spelen een rol maar ook de effecten van voedselgebrek voor de kuikens, klimaatverandering en het ontbreken van verbindingen tussen natuurgebieden kunnen van invloed zijn. De laatste jaren geen kuikens groot zijn geworden, tot in 2013 een toom van een hen met 5 juvenielen is waargenomen. Zeker is dat een gebrek aan insecten voor jonge kuikens een belangrijke rol speelt. Ook kan het zijn dat de insecten niet de juiste voedingswaarde hebben. Daarnaast kan inteelt en mogelijk het veranderende klimaat een rol spelen. Predatoren als Havik, Zwarte kraai en Vos hebben ook hun aandeel (bronnen: www.sallandseheuvelrug.nl & Groot Bruinderink et al. 2008) .

¹⁴ In 2010 was er wel een vergunning voor het gebruik van kunstlicht, maar hier kon door de veterinaire ziekten in het gebied geen gebruik van gemaakt worden.

Figuur 17.3 Populatieontwikkeling Korhoen in de periode 1974-2012 (Bron: Alterra / www.sallandseheuvelrug.nl)

Mogelijke gevolgen van predatie op de kleine populatie Korhoenders

Kleine populaties zijn door hun omvang gevoeliger voor predatie dan grotere populaties. Dit is enerzijds het gevolg van de kleine aantallen, waardoor zelfs bij lage absolute aantallen de predatie relatief zwaar doorwerkt op de populatie, en anderzijds het gevolg van het feit dat kleine populaties gevoeliger voor stochastische (op het toeval berustende) invloeden als klimaatschommelingen, geslachtsverhouding bij de geboorte, genetische drift etc. etc.

Bovendien mag niet uitgesloten worden dat hyperpredatie door opportunistische predatoren als de verwilderde kat, de Zwarte kraai en/of de Vos de rol van predatie op de populatie Korhoenders op de Sallandse heuvelrug vele malen vergroot ten opzichte van normale predatie.

In principe kan predatie van Korhoenders door Vossen gedurende het gehele jaar plaatsvinden. Onder andere uit de Korhoenmonitoring blijkt echter dat Vossen vooral een effect kunnen hebben gedurende het voortplantingsseizoen: de baltsperiode en de leg- en broedfase. Waarschijnlijk is er ook een belangrijk effect gedurende de fase waarin de jonge kuikens nog niet vliegvlug zijn (leeftijd van ca. 3 weken), maar de onderzoeksmethode van de Korhoenmonitoring is niet geschikt om hier uitsluitsel over te geven. Rond 15 juli zullen vrijwel alle kuikens vliegvlug zijn (Borst, 2009).

Het potentieel effect van Vossen is het hoogst in de periode 1 april tot 15 juli. Daarbij zal predatie op eieren, hennen en jonge kuikens het meeste effect hebben op de populatiegrootte het jaar erop, zodat in ieder geval in mei en juni het Korhoenleefgebied zo leeg mogelijk dient te zijn. Na 15 juli heeft bestrijding vanuit het Korhoen gezien weinig zin meer.

Gezien de status van het Korhoen in Nederland treedt de provincie Overijssel faciliterend op met betrekking tot ontheffingen voor het doden Vossen met behulp van kunstlicht in verband met bescherming van het Korhoen. Aanvullende op de landelijke vrijstelling wordt het gebruik van kunstlicht voorgesteld in de bufferzone van 5 kilometer rond het Natura 2000-gebied 'Sallandse Heuvelrug'.

17.5.4 Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode

Op 7 april 2004 is een ontheffing verleend (Kenmerk: 2010/0063623) voor het gebruik van kunstlicht, restlichtversterker en vangkooien.

17.6 Preventieve maatregelen

Hiervoor sluiten we aan bij de handreiking van het Faunafonds (zie paragraaf 3.9). Op de website van het Faunafonds staan voorbeelden van preventieve maatregelen.

17.7 Effecten schadebestrijding

17.7.1 Effectiviteit schadebestrijding

Met ingang van april 2012 maakt de Faunabeheereenheid gebruik van een digitaal registratiesysteem (FRS). Hiermee is een doorlopend register gewaarborgd van de uitgeschreven machtigingen. Jachthouders rapporteren in FRS over het gebruik van de ontheffing. De onderstaande gegevens zijn dus afkomstig uit FRS. De machtiging voor het gebruik van de ontheffing is doorgeschreven aan 30 (van de 43 Overijsselse) Wildbeheereenheden, zijnde 'De Akkerlanden', 'De Ijssellanden', 'Ootmarsum e.o.', 'Beneden de Linde', 'IJsselstreek Wijhe', 'Rossum', 'De Noord West Hoek', 'IJsselvallei', 'Salland Midden', 'De Veenpolders', 'Jachtcombinatie Kampen', 'Sallandse Heuvelrug', 'Gorssel', 'Lemelerberg', 'Steenwijkerwold' (thans 'Reune en Aa', 'Het Reestgebied', 'Noorder Vechtlanden', 'Tubbergen', 'Heeten e.o.', 'Oldebroek Oosterwolde', 'Tussen Vecht en Dedemsvaart', 'Hof van Twente', 'Oldematen Vechtstroom', 'Holten', 'Ommen-Den Ham', 'De Weerribben', 'West-Twente', 'Zenderen' en 'Zuider Vechtlanden'.

In 2012 werden er in het totaal volgens het FRS-systeem 349 Vossen geschoten, waarvan er slechts 5 werden geschoten op basis van de landelijke vrijstelling. Dit geeft het belang van belang van de ontheffing aan.

17.7.2 Effecten op de gunstige staat van instandhouding

In bijlage 2 als bedoeld in artikel 2 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren is de Vos opgenomen als soort als bedoeld in artikel 65 vierde lid onderdeel b van de Flora- en faunawet dien in het gehele land een algemeen voorkomende diersoort is, waarvan de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar wordt gebracht.

Vanuit het perspectief van duurzaam beheer is een populatiestand gewenst, waarbij de duurzame staat van instandhouding gewaarborgd blijft, rekening houdend met de effecten van schadebestrijding en natuurlijke sterfte. Bij het plaatsen van de Vos op de landelijk vrijstellingslijst heeft de minister al geoordeeld dat de gunstige staat van instandhouding van de soort is aangetoond. Het verlenen van een ontheffing voor het gebruik van kunstlicht verandert hier niets aan. Uitgangspunt van de benodigde ontheffing voor de bestrijding van Vossen is dat deze slechts van toepassing is op specifieke locaties en omstandigheden, zodanig dat door de beperkte omvang daarvan geen significant effect op de Vossenstand optreedt. De rechterlijke uitspraak LJN: BB5460 bekrachtigt dit.

17.8 Beschrijving van de gewenste stand van de Vos

Op lokaal niveau is de gewenste Vossenstand afhankelijk van de situatie zoals hier uiteengezet.

In het belang van de openbare veiligheid

Indien in een dijk-, weg-, of spoortracé, of in de onmiddellijke nabijheid daarvan, aantoonbaar vergraving door Vossen heeft plaatsgevonden dan is ter plaatse een nulstand gewenst.

Het territorium varieert meestal van 100 tot 400 ha maar kan ook vele malen groter zijn, afhankelijk van leefgebied en voedselaanbod. Dit varieert van 20 ha in stedelijk gebied tot wel 4.000 ha in schraal heuvelland (Schotland). Om herhaling te voorkomen is nulstand wenselijk binnen een straal van 500 meter van de vergraving.

Bij belangrijke schade aan fauna (weidevogels & Korhoen)

De gewenste Vossenstand bij weidevogelgebieden en bij gebieden met kwetsbare groundbroeders, zoals de Korhoen is er op gericht om in deze gebieden de predatie door Vossen tot een minimum te beperken. Daarom wordt een intensieve bejaging rondom deze gebieden aanbevolen, met het doel het aantal Vossen en bouwen zo laag mogelijk te houden.

Periode predatiebestrijding

Kort voorafgaand aan het broedseizoen is het verstandig om de predatiedruk in het gebied al naar beneden brengen. De periode vanaf het eieren leggen tot het moment waarop de jongen vliegvlug zijn is het meest kwetsbaar voor predatie. Als de jongen eenmaal kunnen vliegen worden de predatierisico's geringer. Na 15 juli is er zo goed als geen risico meer op nest- of kuikenverliezen.

17.9 Plaats en periode inzet van de beheermaatregelen

17.9.1 Ontheffing 'op voorhand'

Ontheffing 'op voorhand' wordt aangevraagd door de faunabeheereenheid voor:

- Afschot en verjaging met geweer met behulp van kunstlicht en restlichtversterker.
- Vanaf 1 december tot 15 juli (conform bestaande ontheffing).
Redenatie: Door in deze periode Vossen te schieten is het effect op de groundbroedende vogels het grootst. De stand is dan al verlaagd aan het begin van het broedseizoen. Zodra je vogels vliegvlug zijn is beperking van de stand in het kwetsbare gebied niet meer noodzakelijk.
- Binnen weidevogel- en korhoengebieden en een straal van 5 kilometer rondom deze gebieden (zie bijlage 3).
- Gedurende de gehele looptijd van het faunabeheerplan.
- Wettelijk belang art. 68 lid 1 onder d. ter voorkoming van schade aan flora en fauna.

17.9.2 Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade

Daarnaast kan indien de situatie zich voordoet via de faunabeheereenheid een Ontheffing worden aangevraagd voor de volgende belangen:

- Art. 68 lid 1 onder a. in het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid.
- Artikel 68 lid 1 onder c. ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren.
- Art. 68 lid 1 onder e. met het oog op andere, bij algemene maatregel van bestuur aan te wijzen, belangen. Vastgelegd in artikel 4 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren,

zijnde: de voorkoming en bestrijding van schade veroorzaakt door Vossen aan niet bedrijfsmatig gehouden vee.

Vastgesteld dient te worden:

Bedrijfsmatig gehouden

- Er sprake is van dreigende belangrijke schade aan bedrijfsmatig gehouden vee.
- De bestaande mogelijkheden op grond van de landelijke vrijstelling onvoldoende zijn om belangrijke schade te voorkomen.
- Er vossenwerende rasters of andere voorzieningen zijn geplaatst.
Bij grote bedrijven, zoals bedrijven met meer dan 2 hectare vrije uitloop, moet een afweging gemaakt worden of de kosten van een vossenwerend raster (circa € 45,= per strekkende meter) een redelijk alternatief zijn. De kosten moeten worden afgezet tegen de baten.

Hobbymatig gehouden vee

- Er een Vossenwerend raster is geplaatst of er andere maatregelen zijn genomen om schade door Vossen te voorkomen, zoals afschot op basis van de landelijke vrijstelling. Ook kan op basis van de landelijke vrijstelling een vangkooi worden ingezet.

17.10 Samenvatting

Op basis van voorstaande doet de faunabeheerheid een verzoek om een Ontheffing 'op voorhand', zoals aangegeven in paragraaf 17.9.1.

Bij schade aan bedrijfsmatig of hobbymatige gehouden vee kan de faunabeheereenheid separaat een ontheffing aanvragen. De procedure hiervoor is in paragraaf 17.9.2.

18 Grofwild: Wild zwijn (*Sus scrofa*), Edelhert (*Cervus elaphus*) en Damhert (*Dama dama*)

18.1 Algemeen

18.1.1 Wild zwijn

In Nederland leven populaties wilde zwijnen in begrensde leefgebieden op de Veluwe in Gelderland en in het Meinweggebied in Limburg. Buiten de eerder genoemde begrensde leefgebieden geldt een nulstand voor Wilde zwijnen zoals verwoord in de Nota Jacht en Wildbeheer van het Ministerie.

In Duitsland leven populaties Wilde zwijnen in het gehele grensgebied met Nederland. Hierdoor is het mogelijk dat Wilde zwijnen uit Duitse en uit Veluwse populaties in Overijssel voorkomen. Met name in tijden van hoge dichtheden zullen zich grootschalige verplaatsingen voordoen. Ook op de Veluwe is een grote populatie Wilde zwijnen permanent aanwezig (Borst, 2009).

18.1.2 Edelhert

Het verspreidingsgebied van het Edelhert ligt in Europa en Azië. In Europa loopt het van Zuid-Spanje tot Zuid-Zweden en van Groot-Brittannië tot in de Balkan. In Azië komt het edelhert voor in Mongolië en China.

Oorspronkelijk kwam het Edelhert in geheel Nederland voor. Nu komt het Edelhert alleen nog voor op de Veluwe, de Oostvaardersplassen en sinds 2005 binnen een raster in het Weerterbos.

Edelherten leefden van oorsprong in open bossen maar zijn aangepast aan allerlei biotopen, van drogere loofbossen en heidevelden tot vochtige milieus als vennen en moerassen, maar ook in hoogland en berggebieden tot boven de boomgrens. Het Edelhert lijkt een voorkeur te hebben voor bosgebieden die grenzen aan grasgebieden en rivierdalen met ooibossen. In de winter moet er gras binnen bereik zijn en ook de aanwezigheid van (drink)water is belangrijk (Bron: Zoogdiervereniging).

18.1.3 Damhert

Voor de laatste ijstijd kwam het damhert in een groot deel van Europa voor. Tijdens de ijstijd werd het teruggedrongen tot Zuidoost-Europa, Iran en Turkije. De klassieke Romeinen begonnen met het uitzetten van het Damhert en tegenwoordig komt het Damhert voor in Zweden en Finland, op de Britse eilanden, in West- en Midden-Europa. De Normandiërs hebben het Damhert al in de 11e eeuw ingevoerd in Engeland.

Grote vrij levende populaties (vele honderden dieren) komen voor in de duingebieden van Kennemerland (Nationaal Park Zuid-Kennemerland, de Amsterdamse waterleidingduinen), Schouwen-Duiveland (Kop van Schouwen), de Veluwe en een kleinere populaties in de Manteling van Walcheren, het Horsterwold en op de Utrechtse Heuvelrug. Vanuit deze natuurgebieden zwerven dieren regelmatig uit naar de omgeving. Door het hele land worden Damherten gehouden op kinderboerderijen en hertenkampen. Daar ontsnappen wel eens dieren zodat er verspreid over Nederland in vrijwel elke provincie meerdere groepjes in de vrije natuur voorkomen.

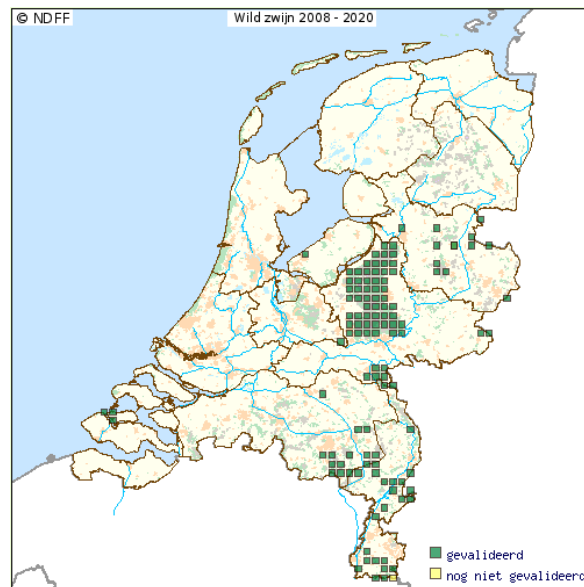
Het Damhert komt vooral voor in lichte loofbossen en gemengde bossen, minder vaak in uitgestrekte naaldbossen. Hij heeft een voorkeur voor oudere bossen met een dichte onderbegroeiing. Belangrijk is dat er voldoende gras is. Ook komt hij voor in randzones bij open plekken, graslanden en

akkerranden en in parkachtige bosgebieden. In Spanje komt het Damhert ook in moerasgebieden voor (Bron: Zoogdiervereniging).

18.2 Verspreiding

18.2.1 Verspreiding Wild zwijn

Er zijn een aantal gevalideerde meldingen van Wilde zwijnen en in de provincie Overijssel (Bron: NDFF). Een deel hiervan betreft ontsnapte exemplaren. In de vorige beheerplanperiode zijn er ook enkele Wilde zwijnen in het 'nulstand-gebied' gedood.

Figuur 18.1 Verspreiding Wild zwijn over Nederland in de periode 2008-2014 (Bron: NDFF)

18.2.2 Verspreiding Edelhert

Er zijn een aantal gevalideerde meldingen van Edelherten in de provincie Overijssel. Een deel hiervan betreft ontsnapte exemplaren (Bron: NDFF).

Figuur 18.2 Verspreiding Edelhert over Nederland in de periode 2008-2014 (Bron: NDFF)

18.2.3 Verspreiding Damhert

Er zijn twee gevalideerde waarnemingen van Damherten sinds 2008 in Overijssel. Het betreft ontsnapte exemplaren (Bron: NDFF).

Figuur 18.3 Verspreiding Damhert over Nederland in de periode 2008-2014 (Bron: NDFF)

18.3 Provinciaal beleid

18.3.1 Provinciale vrijstelling

Het Edelhert en het Wilde zwijn staan niet op de provinciale of landelijke vrijstellingslijst.

18.3.2 Beleidsregels provincie Overijssel (2008)

Wild zwijn

Voor het Wild zwijn hanteert de provincie een 0-stand. Voor het beheer worden de jachthouders aangewezen. Voor het Wild zwijn zijn door Gedeputeerde Staten jachthouders en jachtaktehouders aangewezen als categorieën van personen die de stand van het Wild zwijn kunnen beperken (aanwijzingsbesluit d.d. 5 februari 2004, kenmerk LNL/2004/163).

Het Wild zwijn kan een gevaar vormen voor de verkeersveiligheid. Tevens is schade aan landbouw mogelijk.

Edelhert & Damhert

Voor deze soorten is in 2011 door de provincie middels een brief aan de faunabeheereenheid (d.d. 23 augustus 2008, kenmerk: 2011/0145884) het bestaande beleid (beleidsregels 2008) aangepast.

Het huidige beleid luidt:

Citaat: 'Het huidige beleid biedt de mogelijkheid om in het belang van de verkeersveiligheid onmiddellijk op te kunnen treden wanneer daartoe aanleiding is. Wanneer andere belangen in het

geding zijn, zoals schade aan gewassen, kan deze middels een te verlenen ontheffing worden voorkomen of beperkt. Een van de belangrijke voorliggende vragen is of het wenselijk en mogelijk is om ook bij deze andere belangen onmiddellijk op te kunnen treden, de zogenaamde nulstandoptie.

Overwegingen en besluit

Op basis van het onder uw begeleiding opgestelde onderzoeksrapport constateren wij dat op dit moment geen belangrijke schade (anders dan in het belang van de verkeersveiligheid) optreedt of op korte termijn is te verwachten. Ook verwachten wij niet dat het aantal Edelherten de komende paar jaar sterk zal toenemen. Het is zelfs niet uitgesloten dat het aantal weer zal afnemen. In het rapport is duidelijk aangegeven dat de komende jaren vanaf de Veluwe geen Edelherten zijn te verwachten die zich hier zullen vestigen. Ook wordt vanuit Duitsland, mede omdat het Forstamt Bentheim de huidige daar levende populatie niet in omvang wil laten toenemen, geen sterke toename verwacht. In 2010 was het aantal meldingen in Overijssel lager dan in 2009 (5-7 meldingen in 2010 ten opzichte van 6-9 expl. in 2009). Plannen voor herintroductie zijn ons niet bekend. Wij constateren dat er vanuit oogpunt van verwachte schade geen reden is om het huidige beleid aan te passen.

Uit jurisprudentie (o.a. rechtbank Leeuwarden en Middelburg) blijkt dat een ontheffing of aanwijzing voor realisatie van een nulstandoptie voor grote hoefdieren alleen mogelijk is nadat een toets aan de belangen zoals genoemd in de Flora- en Faunawet heeft plaatsgevonden en er sprake is van belangrijke schade. Omdat er geen schademeldingen aan gewassen in Overijssel zijn gemeld en het feit dat er al een aantal jaren Edelherten in de provincie voorkomen, is het op voorhand verlenen van een aanwijzing voor het doden van Edelherten voor genoemd belang juridisch gezien geen optie.

Wij hebben op basis van uw advies en onze bevindingen het Faunafonds om een nadere reactie gevraagd. Het Faunafonds stemt in met het voorgestelde beleid om ingeval van schade aan gewassen door Edelherten ontheffing te verlenen. Wij zijn dan ook niet voornemens om naast de al bestaande beleidsregels van het Faunafonds, dat onder meer de tegemoetkoming in schade door Edelherten regelt, een aparte provinciale schaderegeling voor deze diersoort te ontwikkelen. Op grond van het bovenstaande concluderen wij om de huidige werkwijze voort te zetten.'

5000 hectare-norm voor ingerasterde terreinen

Op grond van artikel 8 van het Besluit Beheer en Schadebestrijding kan geen ontheffing worden verleend van het verbod van artikel 9 van de Flora- en faunawet (op grond van de belangen als bedoeld in artikel 68, eerste lid, onderdeel c en d) van de Flora- en faunawet voor Damherten, Edelherten, Reeën en Wilde zwijnen die leven op ingerasterde terreinen kleiner dan 5000 hectare. Dieren die leven in een omheind gebied met een oppervlakte van minder dan 5000 hectare worden niet tot de wilde dieren gerekend, maar tot de gehouden dieren. Hiervoor is de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (GWWD) van toepassing.

18.4 Doelstelling beheer

De faunabeheereenheid wil in de komende beheerperiode het beheer in het kader van de geldende nulstand voor Wild zwijn uit laten voeren door de wildbeheereenheden en de daarbij aangesloten jachthouders en jachtaktehouders met een schriftelijke toestemming van de faunabeheereenheid.

Voor Damhert en Edelhert zal de faunabeheereenheid bij dreigende belangrijke schade een separate ontheffing aanvragen.

18.5 Schadehistorie afgelopen 5 jaar

18.5.1 Schadetaxaties Faunafonds

Tabel 1 Overzicht meldingen en getaxeerde Wilde zwijnschade per wildbeheereenheid in de periode 2008 t/m medio 2013 (Bron: Faunafonds)

Wildbeheereenheid	Aantal meldingen	getaxeerde schade	Gewas(sen)
Ootmarsum e.o.	1	nvt	Maïs en snijmaïs
Salland Midden	3	€ 386	Grasland
Vriezenveen e.o.	11	€ 8.758	Aardappel, maïs, snijmaïs, suikerbiet en grasland
Totaal	15	€ 9.244	

Er is geen landbouwschade getaxeerd van Edelherten en/of Damherten.

18.5.2 Verkeersaanrijdingen

Voor deze paragraaf verwijzen wij ook naar het hoofdstuk Ree. In dat hoofdstuk staan meer algemene gegevens over valwild in Overijssel vermeld. Er is in 2011 één aanrijding geweest tussen Den Ham en Vroomshoop (Bron: Jaarverslag faunbeheereenheid, 2011).

18.5.3 Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode

Op 5 februari 2004 (kenmerk LNL/2004/163) heeft de provincie Overijssel een aanwijzing art 67 Flora- en faunawet opgesteld voor het doden van Wilde zwijnen ter voorkoming van verkeersongevallen en ter voorkoming van belangrijke schade in de landbouw. Deze aanwijzing is nog vigerend. Deze aanwijzing betreft de wildbeheereenheden in het oosten van Overijssel en is naar 21 wildbeheereenheden doorgeschreven. De aanwijzing is op 20 oktober 2008 (Kenmerk: 2008/0153497) aangevuld met de wildbeheereenheden in het westen van Overijssel. Deze aanvullende aanwijzing is naar 20 wildbeheereenheden doorgeschreven.

Van deze aanwijzingen mag volgens de voorschriften gebruikgemaakt worden vanaf 1 uur voor zonsopkomst tot 24.00 uur 's nachts.

In 2010 is daarnaast een ontheffing (art. 68 Flora- en faunawet) voor Wild zwijn bij de Engbertdijksvenen verleend en deze is doorgeschreven naar drie wildbeheereenheden. Van deze ontheffing is geen gebruik gemaakt in 2010 omdat het aangetroffen dier zich niet meer liet zien tijdens de korte looptijd van de ontheffing.

18.6 Beheer

18.6.1 Beheer Wild zwijn

Als beheermaatregel wordt gebruik gemaakt van afschot. Praktijkervaring wijst uit dat dit de meest effectieve en bevredigende oplossing is. Het probleem is echter wel dat het Wild zwijn moeilijk waarneembaar en benaderbaar is.

In het belang van de openbare orde (verkeersveiligheid) en ter voorkoming en bestrijding van schade aan gewassen zal de wildbeheereenheid door tussenkomst van de faunabeheereenheid na

signalering van het Wild zwijn de beheermaatregel in uitvoering brengen. Bij afschot van Wild zwijn zal in genoemde gemeenten gedurende de gehele dag kunnen worden ingegrepen, indien noodzakelijk met gebruikmaking van een kunstmatige lichtbron.

18.6.2 Beheer Edelhert / Edelhert

Er is nog geen zelfstandige populatie Edelherten in Overijssel. De faunabeheereenheid zal conform het beleid van Gedeputeerde Staten van de provincie Overijssel bij dreigende belangrijke landbouwschade een separate ontheffing.

18.7 Preventieve maatregelen

Hiervoor sluiten we aan bij de handreiking van het Faunafonds (zie paragraaf 3.9). Op de website van het Faunafonds staan voorbeelden van preventieve maatregelen.

18.8 Effecten schadebestrijding

18.8.1 Effectiviteit schadebestrijding

Voor het Wilde zwijn is een aantal malen gebruik gemaakt van de aanwijzing. Er is een gering aantal dieren geschoten. Het effect hiervan is dat de zwijnschade en het aantal verkeersongevallen waar Wilde zwijnen bij waren betrokken nog beperkt is gebleven.

18.8.2 Effecten op de gunstige staat van instandhouding

Schadebestrijding op grofwild vindt op zeer geringe schaal plaats. Voor zowel de Damhert, Edelhert als het Wild zwijn geldt dat de gunstige staat van instandhouding van de soorten door de ingrepen niet wordt aangetast. Op landelijke schaal is de gunstige staat van instandhouding van deze soorten ook niet in het geding.

18.9 Plaats en periode inzet van de beheermaatregelen

18.9.1 Wild zwijn

Doorgaan met het vigerende beheer op basis van de aanwijzing uit 2004.

18.9.2 Edelhert & Damhert

Bij dreigende belangrijke landbouwschade worden incidentele ontheffingen aangevraagd. Er is geen basis voor een Ontheffing 'op voorhand' of een aanwijzing.

18.10 Samenvatting

Continuering van de uitvoering van het huidige beleid op basis van de aanwijzing voor het Wilde zwijn. Separate ontheffingen voor Damhert en Edelhert.

19 Konijn (*Oryctolagus cuniculus*)

19.1 Algemeen

Het Konijn behoort tot de wildsoorten en kent derhalve een periode waarin de jacht op deze soort is geopend. In het kader van beheer en schadebestrijding is voor het Konijn ook een landelijke vrijstelling verleend voor het verstoren en doden van Konijnen en het verstoren van hun holen. Het Konijn is plaatselijk algemeen en kan belangrijke schade veroorzaken, bijvoorbeeld aan gewassen, aan dijken, aan sportvelden, aan industrieterreinen, aan begraafplaatsen, aan

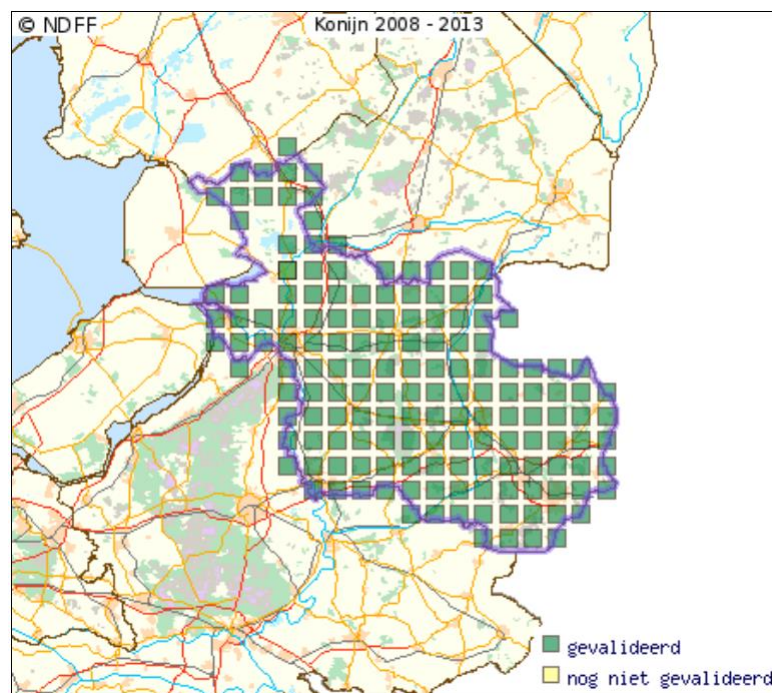
waterkeringen en aan spoorwegen. Het Konijn is vatbaar voor verschillende ziekten zoals Myxomatose en het viraal haemorrhagisch syndroom (VHS) hetgeen de stand lokaal kan beïnvloeden.

19.2 Voorkomen

Het Konijn wordt voornamelijk aangetroffen in halfopen landschappen waar gelegenheid bestaat om hopen te graven. De dieren kunnen echter ook onder ruigte en snoeiafval huizen.

De laatste decennia vindt een uitbereiding plaats naar veen- en kleigebieden. Door grondwaterstandverlaging en bouwprojecten vindt het konijn tegenwoordig ook daar een geschikt biotoop.

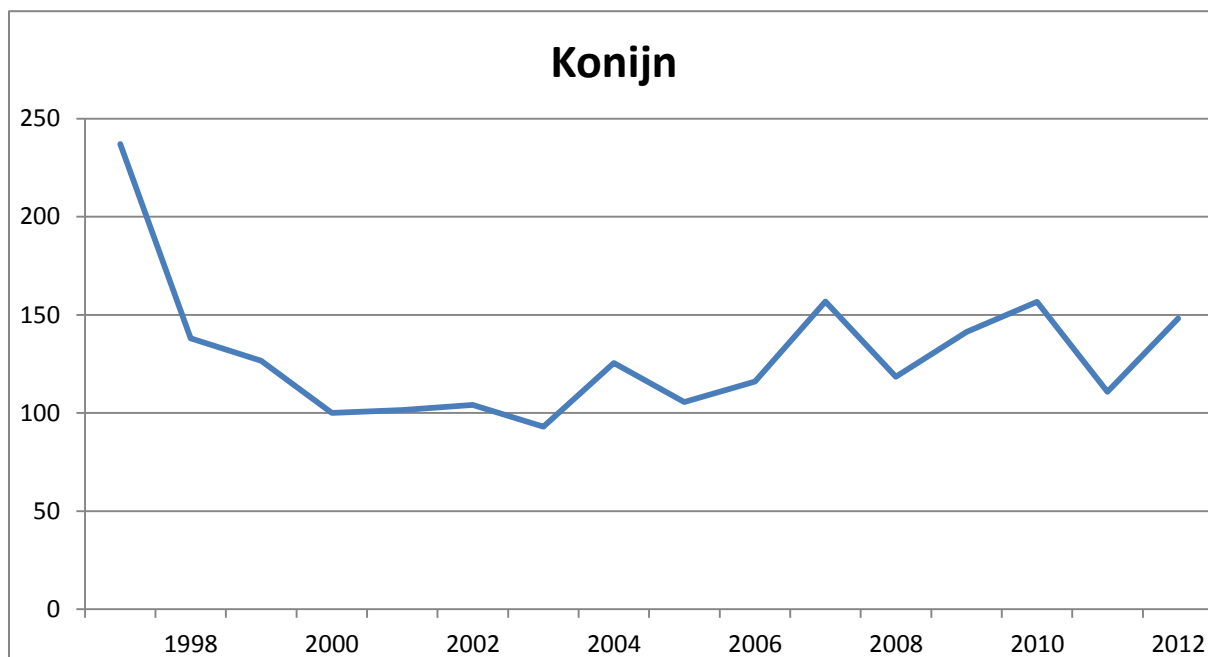
Het foerageer- en rustgebied liggen over het algemeen binnen een straal van 100 meter bij elkaar. Eenmaal gevestigd is het Konijn plaats trouw. Bij voldoende ruimte leven Konijnen paarsgewijs. Als de dichtheid toeneemt, gaan ze in kolonies leven.

Figuur 19.1 Verspreiding van het Konijn in Overijssel in de periode 2008-2013 (Bron: www.zoogdieratlas.nl)

Voor de laatste ijstijd was de verspreiding heel Europa, tijdens de ijstijd is het konijn teruggetrokken tot het westelijk Middellandse Zeegebied, waarna de soort aanvankelijk het verloren terrein niet terugwon. In de middeleeuwen heeft de mens de soort weer door heel Europa verspreid als jachtwild. Studies wijzen erop, dat het konijn echter – zij het veel later – onze streken toch ook op eigen kracht weer bereikt zou hebben. Thans komt het konijn weer voor in geheel West- en Midden-Europa. Op de meeste plaatsen komt de soort algemeen en talrijk voor (Lange et al. 1994).

Het Konijn lijkt landelijk gezien de laatste jaren weer te stabiliseren na een sterke daling aan het einde van de 20^e eeuw. Voor de daling zijn verschillende factoren aan te wijzen. De konijnenstand is sterk afhankelijk van de weersomstandigheden in het voorjaar en sterfte door Myxomatose aan het einde van de zomerperiode. Waarschijnlijk hebben de strenge en langdurige winters van de afgelopen jaren een negatief effect op de stand gehad.

Figuur 19.2 Geïndexeerde aantalsontwikkeling (jaar 2000 = 100) van de Konijn in Nederland in de periode 1996-2012 (bron: Compendium voor de leefomgeving)

19.3 Provinciaal beleid

19.3.1 Provinciale vrijstelling

In de Beleidsregels van de provincie (2008) staat over het Konijn dat een wildsoort is, die in het daarvoor geopende seizoen bejaagd mag worden. Er is landelijke vrijstelling gegeven voor het verstoren en doden van Konijnen en het verstoren van hun holen.

19.3.2 Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet

Gedeputeerde Staten kunnen ontheffing verlenen voor het verstoren en doden van konijnen met behulp van kunstlicht.

De provincie verleent onder voorwaarden ontheffing aan de faunabeheereenheid die deze ontheffing weer door kan schrijven aan een beperkt aantal personen, dat ingeval van belangrijke schade dieren mogen verstoren en doden.

19.4 Doelstelling beheer

De faunabeheereenheid richt haar beheer op het optimaal gebruik van de wettelijke mogelijkheden om schade te voorkomen door middel van het bejagen van Konijnen in de geopende jachtijd en beheer op basis van de landelijke vrijstelling. Indien dit niet afdoende is vraagt men een ontheffing aan voor het gebruik van kunstlicht en/of het gebruik van het geweer in een jachtveld dat niet voldoet aan de wettelijke eisen voor de volgende belangen”:

- Konijnenschade aan landbouwgewassen.
- Openbare veiligheid.
- Konijnenschade aan sportvelden.
- Konijnenschade aan industriegebieden.

- Konijnenschade aan begraafplaatsen.

19.5 Schadehistorie afgelopen 5 jaar

19.5.1 Schadetaxaties Faunafonds

Het aantal getaxeerde schadegevallen van Konijnen is gering. Dit komt doordat de Konijn op de landelijke vrijstelling staat en er alleen in bijzondere situaties een schadevergoeding door het Faunafonds wordt uitbetaald. Alleen in het werkgebied van de wildbeheereenheid 'De IJssellanden' is een melding van Konijnenschade met een taxatie.

In het totaal hebben 4 wildbeheereenheden schade van Konijnen gemeld. Er is slechts 1 wildbeheereenheid met belangrijke schade en dat betreft 1 melding. Dit is onvoldoende grondslag voor een ontheffing op voorhand.

Tabel 19.1 Overzicht meldingen en getaxeerde schade per wildbeheereenheid in de periode 2008 t/m medio 2013 (Bron: Faunafonds)

Wildbeheereenheid	Aantal meldingen	Maximaal getaxeerde schade per geval	Totale schade
Hof van Twente	1	Nvt	Nvt
IJsselvallei	1	Nvt	Nvt
De IJssellanden	1	€ 370,=	€ 370,=
Tubbergen	1	Nvt	Nvt
Totaal	4		€ 370,=

19.5.2 Schade aan sportvelden & industrieterreinen

Konijnen kunnen door graafactiviteiten schade veroorzaken aan sportvelden en hiermee een verhoogd blessurerisico veroorzaken. Ook kunnen zij op industrieterreinen graaf- en vraatschade aanrichten (Faunafonds, 2011).

Schade aan sportvelden

Sportvelden zijn, voor zover niet volledig voorzien van kunstgras, ideale leefgebieden zijn voor konijnen. Gras dat regelmatig wordt gemaaid is goed eetbaar omdat het geen kans heeft te verruigen. De schade die door konijnen veroorzaakt wordt bestaat uit graafschade, vraatschade en schade door urine en uitwerpselen. De grootste problemen ontstaan door graafschade. Op plekken met graafschade ontstaat een minder stabiele ondergrond, waardoor sporters zich kunnen verstappen of zich op een andere manier kunnen blesseren. Om deze schade te herstellen ontstaan kosten. Alle vier de soorten schade hebben ook financiële gevolgen (waarvan graafschade de meeste): velden kunnen onbespeelbaar verklaard worden en in het ergste geval kunnen spelers geblesseerd raken en kunnen boetes opgelegd worden vanwege de staat van het veld. Ook kunnen wedstrijden afgelast of verplaatst moeten worden als gevolg van schade. Volgens het CBS was in 2010 in Overijssel circa 25 km² ha aan recreatie- en sportterreinen aanwezig.

Schade aan industrieterreinen

Industrieterreinen hebben net als sportvelden vaak een regelmatig gemaaid grasmat met weinig predatoren. Er zijn vaak plekken waar het zand wordt omgewoeld, waarna er weer een pioniervegetatie is. Als er dan ook nog voldoende dekking in de buurt is, bijvoorbeeld dicht struikgewas, is het biotoop optimaal (Drees et al., 2007).

Op industrieterreinen kunnen Konijnen zodanige graaf- en knaagschade aanrichten, waarbij in de grond aanwezige bekabeling wordt aangevreten en bestrating wordt ondergraven, waardoor er gevaarlijke situaties kunnen ontstaan voor mensen die op dit industrieterrein werkzaam zijn (Faunafonds 2011). Bovendien veroorzaken gravende konijnen ondermijning en verzakking van kabelgoten, (bovengrondse) buizen, gebouwen en andere werken of installaties. Volgens het CBS was in 2010 in Overijssel 27 km² aan bedrijventerreinen aanwezig.

19.5.3 Schade aan begraafplaatsen

Konijnen kunnen op diverse manieren schade veroorzaken aan begraafplaatsen. Zij lopen bloempotten en ander objecten omver, graven gangen, wroeten in de aarde. Grafzerken en paden tussen de graven verzakken door Konijnenholen. Daarnaast vreten Konijnen beplanting weg maar vooral ook verse bloemen die door nabestaanden zijn gelegd. Het knaagwerk van de dieren leidt tot emotionele reacties bij nabestaanden.

In 2010 was volgens het CBS in Overijssel 372 hectare aan begraafplaatsen aanwezig. Een groot deel hiervan ligt binnen de bebouwde kom (definitie: Flora- en faunawet).

19.5.4 Belang van de openbare veiligheid

Konijnen kunnen door hun graafactiviteiten gevaarlijke situaties veroorzaken in onder andere rivierdijken en spoor- & wegtaluds waardoor de openbare veiligheid in het geding kan komen. Op zandige dijken zoals spoordijken en kades is de door Konijnen gewenste combinatie van zandgrond, dekking en de aanwezigheid van korte grazige vegetaties aanwezig.

Rivierdijken

Een rivierdijk bestaat in principe uit een kern van zand met daarop een waterdichte afdichting van klei met een laagdikte van 1 meter. Gevaarlijke situaties kunnen ontstaan wanneer Konijnen hun holen graven in of door de kleilaag, en door erosie en verweking de dijk verzwakt. Erosie treedt op wanneer bij hoogwater rivierwater langs de dijk stroomt en er rond konijnenholen wervelingen ontstaan die sediment en gras meevoeren. Door deze erosie kan de dijk uiteindelijk bezwijken. Verweking gebeurt wanneer konijnen door de afdichtende kleilaag een gang hebben gegraven. Tijdens hoogwater loopt via deze gang water in de kern van de dijk waardoor deze verzadigd raakt en verweekt. Verweking van het binnentalud veroorzaakt instabiliteit van de dijk waardoor deze kan bezwijken.

De bestrijding van Konijnen is een van de factoren die de erosiebestendigheid van een dijk bepalen (Ministerie van V&W, 2007). Sommige waterkeringen hebben een recreatieve functie, waardoor het gebruikelijke jagen op konijnen bemoeilijkt wordt, en het handhaven van een nulstand niet mogelijk is. In dergelijke gevallen is aanvullend afschot van konijnen met geweer en kunstlicht (op basis van ontheffing) een effectieve maatregel. In Overijssel ligt op basis van de 'Atlas van Overijssel' circa 300-400 kilometer aan waterkerende dijken. De grootste lengtes liggen de IJssel, Vecht en de randmeren.

Weg- en spoortaluds

Door graafoctiviteiten van Konijnen kunnen weg- en spoortaluds worden ondergraven en kan het gebeuren dat er, wanneer er geen schadebestrijding plaats vindt, verzakkingen ontstaan van wegen en rails. Hierbij kan de stabiliteit van de spoorbaan of de weg (inclusief op- en afritten) en daarmee de veilige bereikbaarheid in het geding komen waardoor het belang de openbare veiligheid hier aan de orde is. Volgens het CBS lag er in 2013 in Overijssel 302 km aan spoor. Hiervan was 201 kilometer voorzien van elektriciteit. Het spoorwegnetwerk doorkruist het werkgebied van een groot aantal wilbbeheereenheden.

19.5.5 Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode

Er zijn in de afgelopen beheerplanperiode geen ontheffingen verleend.

19.6 Preventieve maatregelen

Hiervoor sluiten we aan bij de handreiking van het Faunafonds (zie paragraaf 3.9). Op de website van het Faunafonds staan voorbeelden van preventieve maatregelen.

19.7 Effecten schadebestrijding

19.7.1 Effectiviteit schadebestrijding

Door het gebruik van kunstlicht worden de mogelijkheden om konijnenschade effectief aan te pakken vergroot. Hierdoor kan schade en overlast beter beperkt worden.

In de voorgaande beheerplanperiode heeft men geen gebruik gemaakt van deze ontheffingsmogelijkheid. Dit had er mede mee te maken dat het gebruik van kunstlicht in strijd was met de Beneluxverordening. Nu is deze mogelijkheid er wel.

19.7.2 Effecten op de gunstige staat van instandhouding

In bijlage 2 als bedoeld in artikel 2 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren is het Konijn opgenomen als soort als bedoeld in artikel 65 vierde lid onderdeel b van de Flora- en faunawet die in het gehele land een algemeen voorkomende diersoort is, waarvan de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar wordt gebracht.

Vanuit het perspectief van duurzaam beheer is een populatiestand gewenst waarbij de duurzame staat van instandhouding gewaarborgd blijft. Hierbij wordt rekening gehouden met de effecten van jacht, schadebestrijding en natuurlijke sterfte. Omdat het Konijn een soort is die landelijk vrijgesteld is op basis van artikel 65 is hiermee de gunstige staat van instandhouding al aangetoond. De rechterlijke uitspraak LJN: BB5460 bekrachtigt dit.

Doordat het Konijn bejaagbaar wild is en tevens landelijk is vrijgesteld, zijn deze verliezen in vergelijking met andere schadeveroorzakende soorten relatief groot. Uitgangspunt van de benodigde ontheffing voor de bestrijding van konijnen is dat deze slechts van toepassing is op specifieke locaties en omstandigheden, zodanig dat door de beperkte omvang daarvan geen significant effect op de Konijnenstand optreedt.

19.8 Beschrijving van de gewenste stand van het konijn

Op lokaal niveau is de gewenste konijnenstand afhankelijk van de situatie zoals hieronder uiteengezet.

In het belang van de openbare veiligheid

Indien in een dijk-, weg-, of spoortracé, of in de onmiddellijke nabijheid daarvan, aantoonbaar vergraving door Konijnen heeft plaatsgevonden dan is ter plaatse een nulstand gewenst.

Meestal strekt het leefgebied zich uit tot een straal van 50 meter rond de burcht (Lange et al., 1994). Om herhaling te voorkomen is afschot en wegvangen wenselijk binnen een straal van 100 meter van de vergraving.

Bij belangrijke schade aan gewassen

De gewenste konijnenstand in gewassen is zodanig dat, in combinatie met overige te nemen preventieve maatregelen, als gevolg van de konijnenstand geen belangrijke schade kan optreden.

Bij schade aan sportvelden en industrieterreinen

Op sportvelden is een nulstand gewenst. De nulstand heeft slechts betrekking op konijnen-werend ingerasterde of in te rasteren gedeelten van het sportterrein. De nulstand geldt dus niet op eventuele overige binnen de begrenzing van het sportpark gelegen gronden.

Bij sportvelden met een oppervlak van meer dan 4 hectare en met meerdere toegangspoorten is inrasteren duur (kosten-batenafweging) en veelal niet effectief. Op grote sportvelden moet het beheer gericht zijn op het voorkomen van konijnenbouwen in de groenvoorziening (geen lage en dichte beplanting en mogelijk fretteren gedurende de geopende jacht). Op grotere sportcomplexen (> 4 ha.) wordt gestreefd naar konijnenstand, waarbij het aantal onveilige situaties zoveel als mogelijk wordt beperkt.

De gewenste konijnenstand op industrieterreinen is zodanig dat, in combinatie met overig te nemen maatregelen, als gevolg van de konijnenstand geen schade of onveilige situaties kunnen optreden.

Bij schade aan begraafplaatsen

Op begraafplaatsen is een nulstand gewenst. De nulstand heeft slechts betrekking op konijnenwerend ingerasterde of in te rasteren gedeelten van de begraafplaats.

19.9 Plaats en periode inzet van de beheermaatregelen

19.9.1 Ontheffing 'op voorhand'

Omdat de schade op voorhand niet voorspelbaar en te onderbouwen is met recente cijfers, is ontheffing op voorhand niet mogelijk.

19.9.2 Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade

Ontheffing wordt aangevraagd na vaststelling van dreigende schade:

- op taluds van (rivier)dijken of;
- op taluds van wegen en spoorwegen of;
- op begraafplaatsen buiten de bebouwde kom of;
- op sportvelden buiten de bebouwde kom of;
- op industrieterreinen buiten de bebouwde kom;

wordt ontheffing aangevraagd voor het gebruik van het geweer en kunstlicht voor de volgende wettelijk belangen:

- Art. 68 lid 1 onder a. in het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid.
- Art. 68 lid 1 onder e. met het oog op andere, bij algemene maatregel van bestuur aan te wijzen, belangen. Vastgelegd in artikel 4 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren, zijnde:
 - Onder a. De voorkoming en bestrijding van schade veroorzaakt door Konijnen of Vossen op sportvelden of industrieterreinen.
 - Onder f. De voorkoming en bestrijding van schade veroorzaakt door dieren behorende tot een beschermde inheemse zoogdiersoort op begraafplaatsen.

Vooraf moet vastgesteld worden, dat:

1. Er sprake is van dreigende belangrijke schade aangaande één van de voornoemde belangen.
2. De bestaande mogelijkheden op grond van de landelijke vrijstelling en de geopende jacht onvoldoende zijn om belangrijke schade te voorkomen.

19.10 Samenvatting

Op basis van voorstaande doet de faunabeheerheid bij dreigende schade een verzoek om een ontheffing, zoals aangegeven in paragraaf 19.9.2.

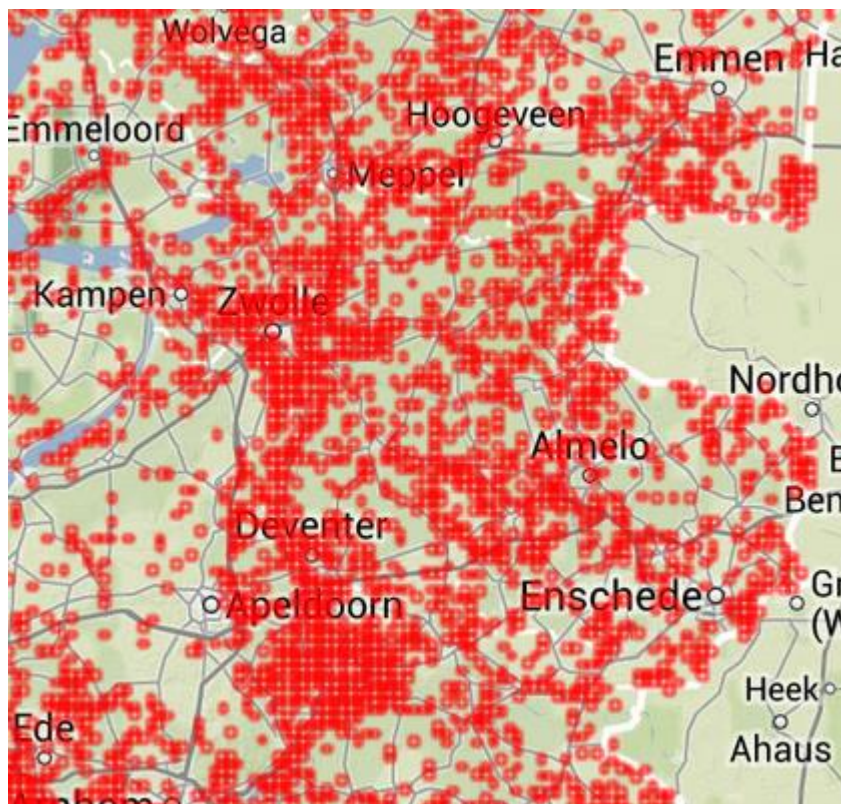
20 Haas (*Lepus europaeus*)

20.1 Algemeen

Het Haas behoort tot de wildsoorten en kent derhalve een periode waarin de jacht op deze soort is geopend.

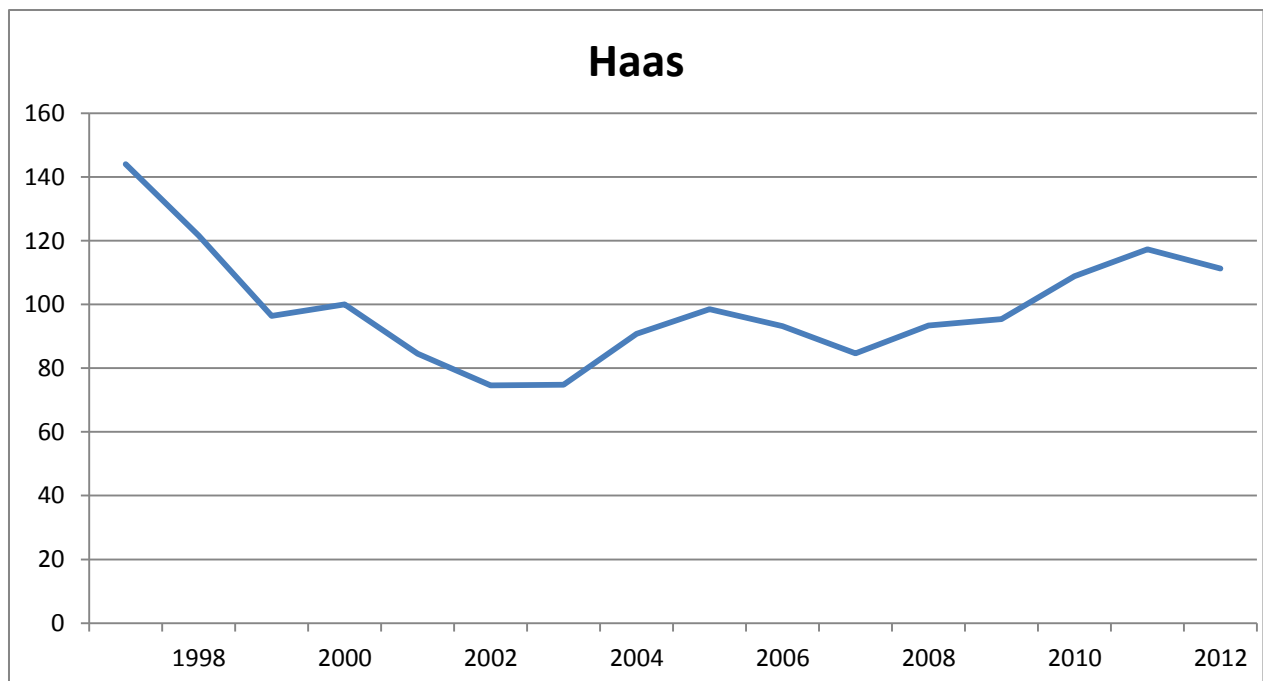
20.2 Voorkomen

De Haas komt in bijna het gehele land voor, met uitzondering van enkele stedelijke gebieden. Ondanks het hoge voortplantingsvermogen zijn er grote schommelingen in de Hazenstand en was er in veel gebieden in Nederland na 1970 sprake van een dalende tendens. De oorzaken daarvan moeten worden gezocht in veranderingen in de landbouw en het landschap. Daarnaast speelt de virusziekte EBHS (European brown hare syndrom) mogelijk een rol.

Figuur 20.1 Verspreiding van het Haas in Overijssel in de periode 2009-2014 (Bron: www.waarneming.nl)

Ook in de eerste jaren van de meetreeks vanaf 1997 is een afname te zien. Maar over de laatste 10 jaar is er weer een matige toename, waardoor de trend als geheel op stabiel uitkomt.

Figuur 20.2 Geïndexeerde aantalsontwikkeling (jaar 2000 = 100) van de Haas in Nederland in de periode 1996-2012 (bron: Compendium voor de leefomgeving)

20.3 Provinciaal beleid

20.3.1 Provinciale vrijstelling

In de beleidsregel (2008) staat over de Haas dat een wildsoort is, die in het daarvoor geopende seizoenen bejaagd mag worden. Er is daarnaast een provinciale vrijstelling aan grondgebruikers voor het verstoren van Hazen, om schade aan gewassen te voorkomen of te bestrijden.

Gedeputeerde Staten kunnen op basis van een goedgekeurd faunabeheerplan ontheffing verlenen voor het verstoren en doden van Hazen buiten de geopende jachttijd ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen.

20.3.2 Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet

De provincie verleent onder voorwaarden ontheffing aan de faunabeheereenheid die deze ontheffing weer door kan schrijven aan een beperkt aantal personen, dat ingeval van belangrijke schade dieren mogen verstoren en doden.

20.4 Doelstelling beheer

De faunabeheereenheid richt haar beheer op het voorkomen van belangrijke schade aan gewassen buiten de bejaagbare periode.

20.5 Schadehistorie afgelopen 5 jaar

20.5.1 Schadetaxaties Faunafonds

Het aantal schadegevallen van Hazen is gering. Dit komt doordat de Haas een bejaagbare soort is en er alleen in bijzondere situaties een schadevergoeding door het Faunafonds wordt uitbetaald. In het totaal hebben 5 wildbeheereenheden schade van Hazen gemeld. Bij geen van de

wildbeheereenheden heeft de schademelding geleidt tot een taxatie. Er is dan ook geen schadehistorie.

Tabel 20.1 Overzicht meldingen en getaxeerde schade per wildbeheereenheid in de periode 2008 t/m medio 2013 (Bron: Faunafonds)

Wildbeheereenheid	Aantal meldingen	Maximaal getaxeerde schade per geval	Totale schade
Tubbergen	1	Nvt	Nvt
IJsselvallei	1	Nvt	Nvt
Vriezenveen e.o.	1	Nvt	Nvt
Salland Midden	1	Nvt	Nvt
Koerkamp, De	1	Nvt	Nvt
Totaal	5	Nvt	Nvt

20.5.2 Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode

Er zijn in de afgelopen beheerplanperiode geen ontheffingen verleend.

20.6 Preventieve maatregelen

Hiervoor sluiten we aan bij de handreiking van het Faunafonds (zie paragraaf 3.9). Op de website van het Faunafonds staan voorbeelden van preventieve maatregelen.

20.7 Effecten schadebestrijding

20.7.1 Effectiviteit schadebestrijding

Het middel om Hazen te schieten buiten de geopende jachtperiode wordt alleen toegepast wanneer er sprake is dreigende belangrijke schade en andere preventieve middelen (o.a uitrasteren) niet blijken te werken of niet mogelijk blijken te zijn. Soms komt het voor dat een aantal Hazen opgesloten zit binnen een afgerasterd terrein en vangen niet lukt.

Het doden is alleen effectief, wanneer daarnaast wordt voorkomen dat het schadeperceel door dieren van buiten bereikt kan worden.

20.7.2 Effecten op de gunstige staat van instandhouding

In bijlage 2 als bedoeld in artikel 3 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren is het Haas opgenomen als soort als bedoeld in artikel 65 vierde lid onderdeel b van de Flora- en faunawet dien in delen van het land een algemeen voorkomende diersoort is, waarvan de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar wordt gebracht. Daarnaast is het Haas een bejaagbare soort.

20.8 Plaats en periode inzet van de beheermaatregelen

20.8.1 Ontheffing 'op voorhand'

Omdat er geen sprake is van een recente schadehistorie is een Ontheffing 'op voorhand' niet mogelijk.

20.8.2 Ontheffing na vaststelling dreigende belangrijke schade

Bij dreigende belangrijke schade kan een ontheffing worden verleend, nadat dat door het bevoegd gezag is bevestigd. Aanvullingen kunnen daarna via een wijzigingsbesluit (zie ook paragraaf 3.5), eveneens na beoordeling door het bevoegd gezag, een werkgebied van een wildbeheereenheid aan de ontheffing worden toegevoegd bij dreigende belangrijke schade aan schadegevoelige gewassen zonder schadereferentie.

Vastgesteld dient te worden, dat:

1. Er sprake is van dreigende belangrijke schade.
2. Er geen andere afdoende middelen zijn om dreigende belangrijke schade te voorkomen dan de inzet van het geweer.
3. Er op het schadeperceel er tenminste één of meerdere visuele middelen zijn inzet. Het perceel dient daarnaast uitgerasterd te zijn.

20.9 Samenvatting

Er is geen Ontheffing 'op voorhand' mogelijk, vanwege het ontbreken van een recente schadehistorie. Bij dreigende belangrijke schade kan de faunabeheereenheid als aanvrager optreden. Middels een wijzigingsvergunning kunnen nieuwe werkgebieden aan het besluit worden toegevoegd.

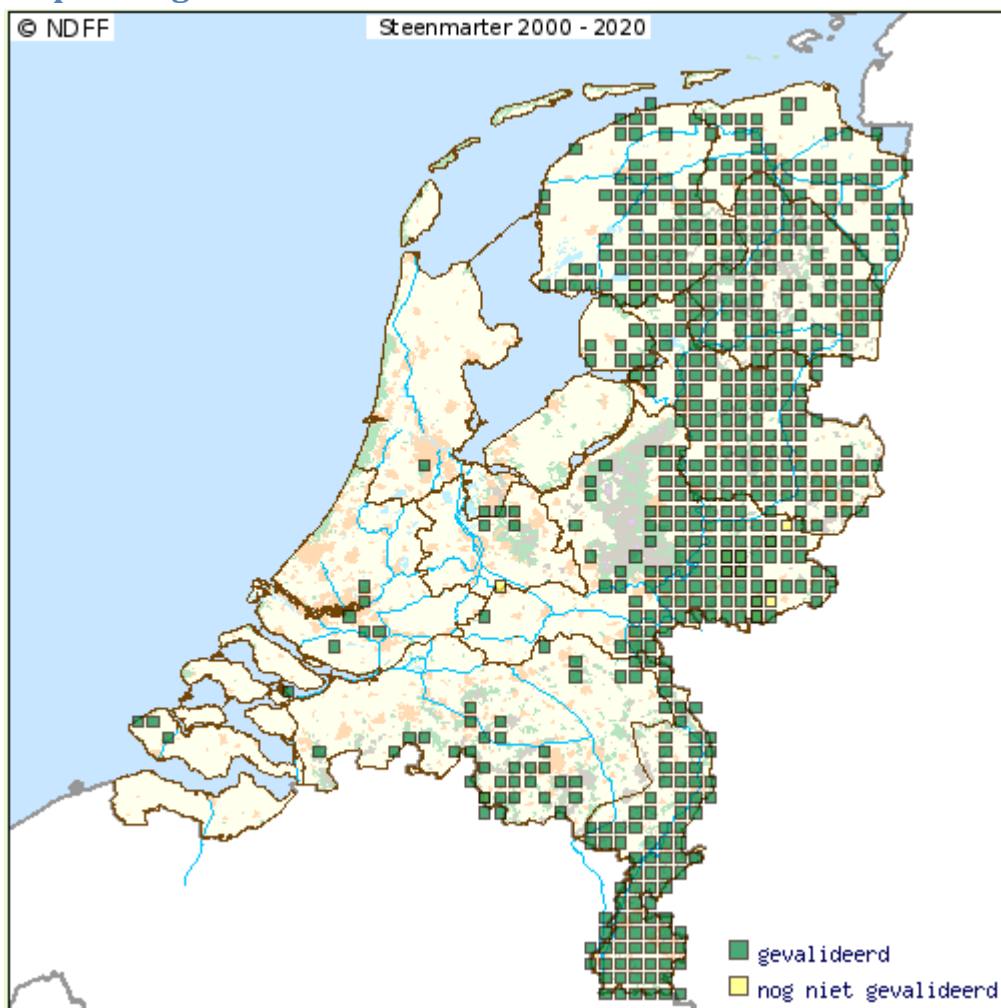
21 Steenmarter (*Martes foina*)

21.1 Algemeen

De Steenmarter is een beschermde diersoort die in Oost-Nederland veel voorkomt. Het dier leeft onder meer in de bewoonde omgeving en zorgt soms voor overlast en schade aan gebouwen en voertuigen. Voor het verstoren van het leefgebied van de Steenmarter is een ontheffing nodig van de Flora- en faunawet. De provincie is het bevoegd gezag voor het verlenen van deze ontheffing.

Als een Steenmarter zich vestigt in een woning of ander gebouw gaat dat gepaard met schade aan isolatie- en afwerkmateriaal of lawaai- en geuroverlast. En bij auto's om beschadigde kabels. Voor het bestrijden van de overlast van deze beschermde diersoort moet eerst ontheffing worden aangevraagd. De meeste overlast van Steenmarters vindt plaats binnen de bebouwde kom.

21.2 Verspreiding

Figuur 21.1 Verspreiding van de Steenmarter in Nederland in de periode 2000-2014 (Bron)

De Steenmarter wordt vaak een cultuurvolger genoemd. Op veel plaatsen lijkt hij gebonden aan bebouwde gebieden en cultuurlandschappen. De soort komt door zijn grote aanpassingsvermogen echter in vrijwel alle biotopen voor. Voedsel en dekking zijn bepalend voor de habitatkeuze van de Steenmarter.

Uit figuur 21.1 is duidelijk af te lezen dat de Steenmarter vooral in Oost-Nederland voorkomt en in de gehele provincie Overijssel kan worden aangetroffen.

De ontwikkeling in de 20e eeuw tot heden worden gekenmerkt door:

- Eerst 80 jaar gestage afname. (1900 – 1978).
- Herstel in begin jaren 80 (1978 – 1984).
- Duidelijke toename vanaf 1985 - heden.

Als we kijken naar de ontwikkeling van het aantal Steenmarters in Duitsland en Denemarken dan is het de verwachting, dat de soort zich zal gaan stabiliseren (mededeling D. Klees, Steenmartersymposium Arnhem 11 november 2013). De uitbreiding van de populatie richting West-Nederland zal naar verwachting nog wel doorgaan.

21.3 Provinciaal beleid

21.3.1 Provinciale vrijstelling

De Steenmarter staat niet op de provinciale of landelijke vrijstellingenlijst.

21.3.2 Ontheffing op basis van artikel 68 Flora- en faunawet

In de Beleidsregels van de provincie (2008) staat over de Steenmarter dat ter voorkoming en bestrijding van schade of belangrijke overlast door Steenmarters in gebouwen en daarbij horende roerende zaken, de provincie het voornemen heeft zich te beperken tot ontheffingen voor het wegvangen van dieren, in combinatie met preventieve maatregelen door de eigenaar of gebruiker van de gebouwen: eigenaren / gebruikers moeten schade / overlast zelf voorkomen (indien deze schade of overlast voor hen niet aanvaardbaar is).

De provincie gaat er van uit dat bij het wegvangen van Steenmarters sprake zal zijn van een planmatige aanpak, waarbij binnen het leefgebied van de betreffende dieren vervangende nestgelegenheden worden gecreëerd. Deze planmatige aanpak moet in samenspraak met of door de faunabeheereenheid (in het buitengebied) of de gemeente (voor binnen de bebouwde kom) worden vormgegeven.

21.4 Doelstelling beheer

De faunabeheereenheid richt op een planmatige aanpak van Steenmarteroverlast in het buitengebied.

21.5 Overlast historie afgelopen 5 jaar

21.5.1 Steenmarteroverlast

Steenmarters zijn erg mobiele dieren. Zij verkennen hun territorium intensief. Op zoek naar geschikte nestplaatsen worden holtes in gebouwen en voertuigen verkend. Holtes met een diameter groter dan 4 cm zijn toegankelijk voor Steenmarters.

Overlast kan bestaan uit:

- Geluidsoverlast veroorzaakt door 's-nachts lopen en spelen van Steenmarters op zolders en ruimtes boven plafonds.
- Stank van urine en voedselresten veroorzaakt door verblijf van Steenmarters in een gebouw.
- Schade aan rieten dak, isolatie of plafonds door Steenmarters vanwege verkenning van de omgeving of nestbouw.
- Schade aan leidingen van auto's door Steenmarters vanwege verkenning van de omgeving.

Bij de meeste gemeenten in Oost-Nederland komen jaarlijks meer dan tien klachten binnen over Steenmarters. Omdat de verspreiding van Steenmarters zich naar het westen toe uitbreidt, is de verwachting dat meer gemeenten met Steenmarteroverlast te maken gaan krijgen. Als een gebied eenmaal bewoond is, blijft het aantal dieren stabiel. Er is dus geen verband tussen aantal dieren en mate van overlast. Wel blijkt dat er in sommige gebieden meer overlast optreedt dan in andere. Bijvoorbeeld verschillende auto's met beschadigde leidingen. Dit wordt toegeschreven aan specifiek gedrag van individuele dieren.

21.5.2 Verleende ontheffingen vorige beheerplanperiode

Er zijn in de afgelopen beheerplanperiode geen ontheffingen verleend aan de faunabeheereenheid voor schadebestrijding in het buitengebied.

Er zijn wel ontheffingen verleend aan de volgende gemeenten voor overlast binnen de bebouwde kom:

- 17 december 2012 Gemeente Raalte.
- 6 augustus 2013 Gemeente Olst-Wijhe.
- 13 november 2013 Gemeente Dalfsen.

De ontheffingen zijn verleend voor het vangen van Steenmarters in en om gebouwen binnen de bebouwde kom van de gemeente, met gebruikmaking van een vangkooi/kastval, ter voorkoming en bestrijding van schade of belangrijke overlast.

21.6 Plan van aanpak

Alle maatregelen die bedoeld zijn om gebouwen of voertuigen ontoegankelijk te maken voor Steenmarters, voor zover het niet gaat om vaste verblijfplaatsen en mits uitgevoerd wanneer de dieren niet in het betreffende gebouw aanwezig zijn, worden ze door de faunabeheereenheid als niet verontrustend beschouwd. Deze zijn dan ook niet ontheffing plichtig.

21.6.1 Verstoring

Wanneer overlast optreedt als gevolg van een vaste verblijfplaats is het van groot belang dat wordt vastgesteld of de dieren actueel in het gebouw aanwezig zijn. Het ontoegankelijk maken van gebouwen is alleen effectief en diervriendelijk uit te voeren wanneer de dieren zich buiten het gebouw bevinden. Ontheffing wordt in deze gevallen aangevraagd voor verstoring en het ontoegankelijk maken van vaste verblijfplaatsen in perioden dat de dieren niet aanwezig zijn.

21.6.2 Verstoring en vangen

Ontheffing wordt aangevraagd voor verstoring en het ontoegankelijk maken van vaste verblijfplaatsen en het vangen en in de directe omgeving loslaten bij zware overlast en gevaar voor de volksgezondheid. Hieronder wordt begrepen: overlast als gevolg van geluids- en geurhinder aan woningen, kantoren en publieke gebouwen waardoor deze gebouwen niet meer voor de bedoelde

functie bruikbaar zijn. Overlast aan schuren en stallen komt niet voor maatregelen in aanmerking. Gezien de functie van deze gebouwen kan er geen sprake zijn van zware overlast en gevaar voor de volksgezondheid. De gebruiker heeft hier de keuze: goed afsluiten of Steenmarters tolereren.

De optie van doden wordt niet aangevraagd, omdat dit in strijd is met het beleid van de provincie Overijssel.

21.6.3 Schade aan voertuigen

Geen ontheffing wordt aangevraagd voor verstoring, vangen of doden van Steenmarters in geval van schade aan voertuigen. Deze maatregelen zijn niet effectief om schade te voorkomen. Alle preventieve maatregelen voor het weren van Steenmarters bij voertuigen kunnen zonder ontheffing worden getroffen.

21.7 Effecten schadebestrijding

21.7.1 Effectiviteit schadebestrijding

Ervaren van het verstoren en wegvangen Steenmarters zijn positief. In veel gevallen is de lokale overlast opgelost. Vaak is het nog wel noodzakelijk om extra maatregelen te treffen om herhaling (vestiging) in de nabije toekomst te voorkomen.

21.7.2 Effecten op de gunstige staat van instandhouding

Er worden geen dieren gedood en er worden geen kraamplaatsen aangetast. Er is dus geen effect op gunstige staat van instandhouding van de soort. Het aantal Steenmarters neemt in landelijk nog steeds toe.

21.8 Plaats en periode inzet van de beheermaatregelen

21.8.1 Ontheffing na melding overlast in buitengebied

Ontheffing wordt na een melding van Steenmarteroverlast aangevraagd door de faunabeheereenheid voor:

- Verstoren van Steenmarters (zie 21.6.1).
- Verstoren en vangen van Steenmarters met gebruikmaking van een vangkooi/kastval (zie 21.6.2).
- Voor de locatie waar de overlast is vastgesteld.
- Ontheffing voor de duur van het faunabeheerplan.
- Ontheffinggebruikers hebben de cursus ‘Steenmarter’ bij het Kenniscentrum Dierplagen (KAD) te Wageningen met goed resultaat hebben gevolgd of zijn gecertificeerd door de Stichting Vakopleiding Ongediertebestrijding of een vergelijkbare opleiding.
- Wettelijk belang: Art. 68 lid 1 onder e. met het oog op andere, bij algemene maatregel van bestuur aan te wijzen, belangen. Vastgelegd in artikel 4 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren, zijnde: ‘De voorkoming en bestrijding van schade of belangrijke overlast veroorzaakt door Steenmarters aan gebouwen of zich daarin en daarbij bevindende roerende zaken.’

21.9 Samenvatting

Bij meldingen van overlast van Steenmarters in het buitengebied zal de faunabeheereenheid ontheffing aanvragen voor het opzettelijk verstoren van Steenmarters en in bijzondere gevallen het

vangen van Steenmarters. De personen die belast zijn met de uitvoering dienen wel te beschikken over de kennis over het bestrijden van Steenmarteroverlast.

22 Exoten, verwilderde en gedomesticeerde diersoorten en overige schadeveroorzakende soorten

22.1 Exoten en verwilderde dieren in (inter)nationaal verband

Nederland heeft als partij in het biodiversiteitsverdrag onderkend dat invasieve exoten, na habitatverlies en overexploitatie, wereldwijd de grootste bedreiging voor de biodiversiteit vormen, en dat ook in Nederland invasieve exoten een reële bedreiging vormen voor de biodiversiteit.

Een exoot is een uitheemse plant, dier of micro-organisme welke Nederland niet op eigen kracht kan bereiken, maar door menselijk handelen (transport, infrastructuur) terecht is gekomen in de Nederlandse natuur. Een exoot is invasief als deze zich vestigt en explosief ontwikkelt. Soorten die in omliggende gebieden van nature voorkomen en Nederland zelfstandig binnenkomen vallen niet onder deze definitie. Van soorten die op eigen kracht binnenkomen is minder schade te verwachten dan van soorten die door direct menselijk handelen (transport, infrastructuur) in Nederland geïntroduceerd worden. Bovendien is het praktisch onuitvoerbaar om deze soorten tegen te houden.

In het kader van artikel 8h van het biodiversiteitsverdrag (The Convention on Biological Diversity (CBD)) heeft Nederland zich verplicht actief in te zetten voor een bestrijding van invasieve exoten:

1. Elke Verdragsluitende Partij dient, voor zover mogelijk en passend de binnenkomst van uitheemse soorten die bedreigend zijn voor eco-systemen, habitats of soorten te voorkomen, dan wel deze te beheersen of uit te roeien
2. De Partijen die Staten zijn die deel uitmaken van het verspreidingsgebied van een trekkende soort die in Bijlage I is vermeld, stellen alles in het werk om:
 - de leefgebieden van deze soort die van belang zijn om het dreigend gevaar van uitsterven af te wenden, te behouden, en, waar dit mogelijk en passend is, in hun oude staat terug te brengen;
 - de negatieve gevolgen van activiteiten of hindernissen die de trek van bedoelde soort ernstig belemmeren of onmogelijk maken, naar gelang van de situatie te voorkomen, weg te nemen, te compenseren of te verkleinen;
 - voor zover dit mogelijk en passend is, die invloeden te voorkomen, te verzachten of in de hand te houden, die deze soort bedreigen of ernstiger kunnen gaan bedreigen, met name door toezicht te houden op het uitzetten van uitheemse soorten of door reeds aanwezige uitheemse soorten strikt in de hand te houden of uit te roeien.

(The Convention on Migratory Species of Wild Animals (CMS))

Op Europees niveau is inmiddels een strategie ontwikkeld om de introductie van invasieve soorten tegen te gaan of te bestrijden (European strategy on Invasive Alien Species)

In de Beleidsnota Invasieve Exoten (2007) wordt aangegeven dat Nederland zoveel mogelijk de aansluiting zal blijven zoeken bij de organisatie van exotenbestrijding in de andere Europese landen. Uitgangspunt is dat gewerkt zal worden volgens de prioriteitenlijst:

1. Preventie.
2. Eliminatie.
3. Isolatie en beheer van de populatie.

22.1.1 Preventie

Preventie is een zaak die buiten de taken van de faunabeheereenheden ligt. Het is aan het Ministerie van EZ om hiervoor beleid te ontwikkelen. De laatste jaren komt er steeds meer aandacht voor invasieve exoten. Ook het Faunafonds wordt als adviesorgaan steeds meer betrokken bij het verrichten van onderzoek en het organiseren van bijeenkomsten over de mogelijkheden en de noodzaak om invasieve exoten aan te pakken. In 2012 en 2013 zijn er themabijeenkomsten georganiseerd om de aanpak van exoten te bespreken.

22.1.2 Eliminatie

Eliminatie is alleen mogelijk als de populatie nog een minimale omvang heeft. Deze minimale populatieomvang is soortspecifiek en afhankelijk van geografische kenmerken. Zo is men er in het Verenigd Koninkrijk in geslaagd om de Beverrat volledig uit te roeien, maar zal dat in Nederland niet lukken vanwege de influx vanuit Duitsland.

Veel van de genoemde exoten zitten naar alle waarschijnlijkheid al boven de minimale populatiegrootte waarvoor eliminatie nog een optie is. Twijfelpunt is de Indische gans die qua omvang en voorkomen nog beperkt is.

22.1.3 Isolatie en beheer

Indien een populatie (potentieel) invasieve soorten boven de minimumgrootte voor eliminatie is uitgegroeid, dan resteert alleen nog de optie isolatie en beheer.

Sinds 1 januari 2009 is het Team Invasieve Exoten (TIE) opgericht, welke de taken van het voorgenomen COIE op zich neemt. Het secretariaat van het TIE is ondergebracht bij de plantenziektekundige dienst (PD).

Per 1 januari 2009 is de Regeling beheer en schadebestrijding dieren aangepast onder andere om mede uitvoering te geven aan het exotenbeleid van de minister van Economische Zaken, zoals dat recent in de Beleidsnota invasieve exoten is weergegeven.

22.2 Aanpak exoten in Overijssel

De aanpak van exoten is tot op heden in Overijssel beperkt tot de Nijlgans, Beverrat en Muskusrat. Voor de andere soorten (invasieve) exoten zijn tot op heden (2014) geen aanwijzingen verleend.

22.2.1 Beleidsregels t.a.v. exoten

In de Nota Beleidsregels Faunabeheer 2008 staat over exoten het volgende vermeldt:

‘De overige soorten betreffen exoten, die op verschillende wijze de in de Flora- en faunawet benoemde belangen kunnen schaden. Deze soorten zijn niet beschermd op grond van de Flora- en faunawet. Voor deze soorten wijst de provincie jachthouders aan als categorie van personen die deze dieren met het geweer mogen doden in hun jachtveld. De provincie ziet op dit moment geen reden om hierbij de toegang tot gronden vast te leggen.’¹⁵

‘Martherhond, Muntjak, Nijlgans, Rosse stekelstaart, Siberische grondeekhoorn, Wasbeer en Wasbeerhond: dit zijn exoten, die niet beschermd zijn volgens de Flora- en faunawet. Een opdracht

¹⁵ Uit jurisprudentie is duidelijk geworden dat voor het gebruik van het geweer op grond van artikel 67 men een aanwijzing nodig heeft, welke alleen wordt verleend wanneer er sprake is van één van de in de wet genoemde belangen. De beleidsnota is op dit punt achterhaald. Dit geldt ook voor onbeschermden soorten.

tot ingrijpen in populaties van deze soorten is in Overijssel op dit moment niet vereist. Voorkomen moet echter worden dat in de provincie Overijssel populaties van deze soorten tot ontwikkeling komen, ter voorkoming van het optreden van belangrijke schade of het schaden van belangen in de toekomst. Dit is mogelijk door jachtaktehouders te laten ingrijpen wanneer deze soorten aangetroffen worden.'

'Verwilderde duif: deze soort leidt lokaal, met name in de bebouwde kom, tot veel overlast en soms ook schade aan gebouwen. In het landelijk gebied kan deze soort belangrijke schade aan gewassen toedoen. Beheer van populaties van verwilderde duiven is daarom noodzakelijk.'

'Verwilderde kat en verwilderde nerts: voorkomen moet worden dat populaties van verwilderde katten of verwilderde nertsen ontstaan, vanwege schade aan flora en fauna.'

'Voor exoten (Marterhond, Muntjak, Nijlgans, Rosse stekelstaart, Siberische grondeekhoorn en Wasbeer) en onbeschermde dieren zijn jachthouders en grondgebruikers vrij om met gebruikmaking van de voor de soort wettelijk toegestane middelen dieren te vangen en te doden (geen ontheffing nodig).'¹⁶

'Voor verwilderde duif zijn gemeenten bevoegd voor gronden gelegen binnen de bebouwde kom in te grijpen in populaties m.b.v. vangkooien. Jachthouders zijn bevoegd voor gronden gelegen buiten de bebouwde kom om met gebruikmaking van het geweer in hun jachtveld in te grijpen in populaties van verwilderde duif.'

'Voor verwilderde katten en verwilderde nertsen zijn jachthouders bevoegd om met gebruikmaking van het geweer in hun jachtveld in te grijpen in populaties.'¹

22.2.2 Wettelijke kader

In het kader van artikel 67 Flora- en faunawet kunnen Gedeputeerde staten bepalen dat, wanneer er geen andere bevredigende oplossing bestaat, in afwijking van het bepaalde in de artikelen 9, 11, 12, 50, 51 en 53, door hen aan te wijzen personen of categorieën van personen de stand van bij ministeriële regeling aangewezen beschermde inheemse diersoorten of andere diersoorten of verwilderde dieren op door Gedeputeerde Staten aan te wijzen gronden kan worden beperkt:

- a) in het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid;
- b) in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;
- c) ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren of
- d) ter voorkoming van schade aan flora en fauna.

De soorten die GS in dit verband kunnen aanwijzen zijn vermeld in de Bijlage 1 van de Regeling beheer en schadebestrijding dieren.

¹⁶ Uit jurisprudentie blijkt nu, dat het gebruik van het geweer niet zonder meer is toegestaan. Wil men exoten aanpakken, dan zal de provincie wel een aanwijzing moeten doen.

Bijlage 1. als bedoeld in artikel 2 van de Regeling beheer en schadebestrijding dieren (exclusief de beschermde soorten)

Onbeschermde diersoorten

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam
Beverrat	Myocastor coypus
Grijze eekhoorn	Sciurus carollinensis
Huiskraai	Corvus splendens
Indische gans	Anser indicus
Marterhond	Nyctereutes procyonoides
Moeflon	Ovis ammon
Muntjak	Muntiacus reevesi
Muskusrat	Ondatra zibethicus
Amerikaanse nerts	Mustela vison
Nijlgans	Alopochen aegyptiacus
Pallas' eekhoorn	Callosciurus erythraeus
Rosse stekelstaart	Oxyura jamaicensis
Siberische grondeekhoorn	Tamias sibericus
Wasbeer	Procyon lotor
Zwarte zwaan	Cygnus atratus

Verwilderde dieren

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam
Verwilderde duif	Columba livia forma domestica
Verwilderde kat	Felis catus

22.3 Behandeling per soort

22.3.1 Muskusrat & Beverrat

Voor deze soorten heeft de provincie een aanwijzing verleend aan het waterschap. Er is derhalve geen noodzaak om deze soorten in het faunabeheerplan nader te bespreken.

22.3.2 Nijlgans

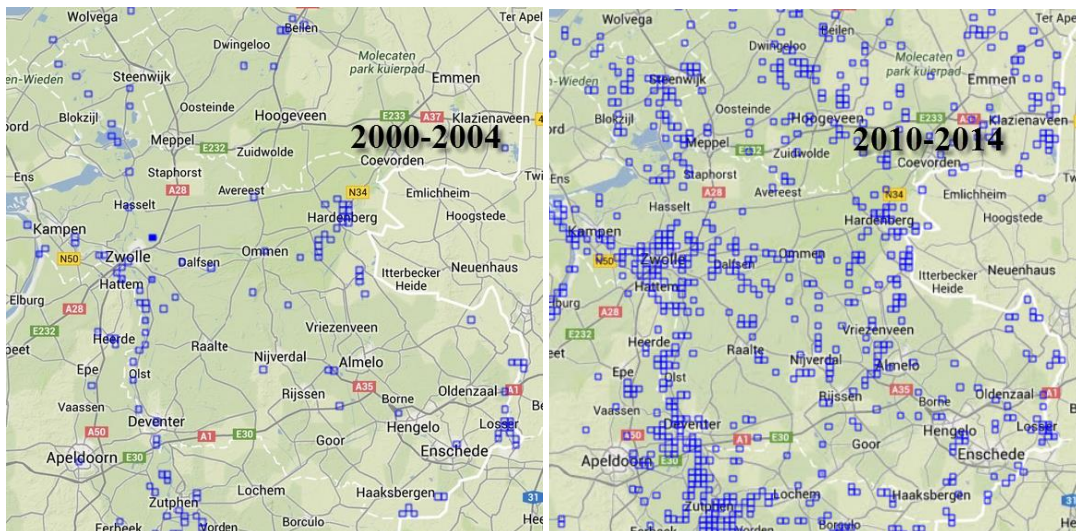
Voor de Nijlgans is eveneens een vigerende aanwijzing voor onbepaalde tijd. Hier wordt door de faunabeheereenheid gebruik van gemaakt. De aanwijzing is al aan een aantal wildbeheereenheden doorgeschreven en er wordt gebruikt gemaakt van de mogelijkheden om schade veroorzaakt door Nijlganzen te beperken.

Sinds het einde van de jaren 1960 is de Nijlgans in Nederland langzamerhand een gewone verschijning geworden. Enkele ontsnapte vogels wisten zich hier prima te handhaven. Inmiddels is de Nijlgans niet meer weg te slaan uit Nederlandse natuur- en weidegebieden. Vogelkenners waren in eerste instantie erg bang dat de nijlgans zou concurreren met inheemse soorten. Dat gebeurt wel, maar in tamelijk beperkte mate. Nijlganzen komen oorspronkelijk uit Egypte (langs de Nijl), en Afrika

ten zuiden van de Sahara. Toch weten ze zich hier uitstekend te handhaven. De aantallen nemen nog altijd sterk toe; elk jaar produceert ieder paar gemiddeld 4,3 nieuwe Nijlganzen (Bron: Vogelbescherming.nl).

Verspreiding soort

Nijlganzen komen verspreid over de gehele provincie voor. Ten opzichte van de periode 2000-2004 is het aantal Nijlganzen in de periode 2010-2014 in tien jaar tijd fors toegenomen (zie figuur 22.1).

Figuur 22.1 Verspreiding Nijlgans in de perioden 2000-2004 en 2010-2014.

Wettelijk belangen

- Landbouwschade
- Schade aan fauna (felle nestconcurrentie in broedbiotoop)

Landbouwschade

Nijlganzen veroorzaken voor aanzienlijke landbouwschade en de schade neemt de laatste toe. In de vorige beheerplanperiode is er voor € 15.670,- aan Nijlganzenschade getaxeerd. Deze schade is opgetreden bij de wildbeheerheden 't Achterveld', 'Beneden de Linde', 'De Hof van Twente', 'Heeten e.o.', 'De IJssellanden', 'IJsselstreek Wijhe', 'IJsselvallei', 'De Koerkamp', 'Lemelerberg e.o.', 'Lutterzand-Singraven', 'Noorder Vechtlanden', 'De Noord-Westhoek', 'D'Oldematen', 'Salland Midden', 'Stroomgebied Voorsterbeek', 'Tussen Grens & Vecht, De Akkerlanden', 'De Vechtstroom', 'Vriezenveen e.o.', 'De Weerribben', 'West-Twente' en 'Jachtvereniging Kampen'.

Schade aan fauna

Sterke nestconcurrentie met inheemse broedvogels, waarbij het territorium sterk wordt verdedigt tegen indringers.

Voorgestelde aanpak

Doorgaan met bestrijden Nijlganzen schade middels de aanwijzing.

22.3.3 Indische gans (*Anser indicus*)

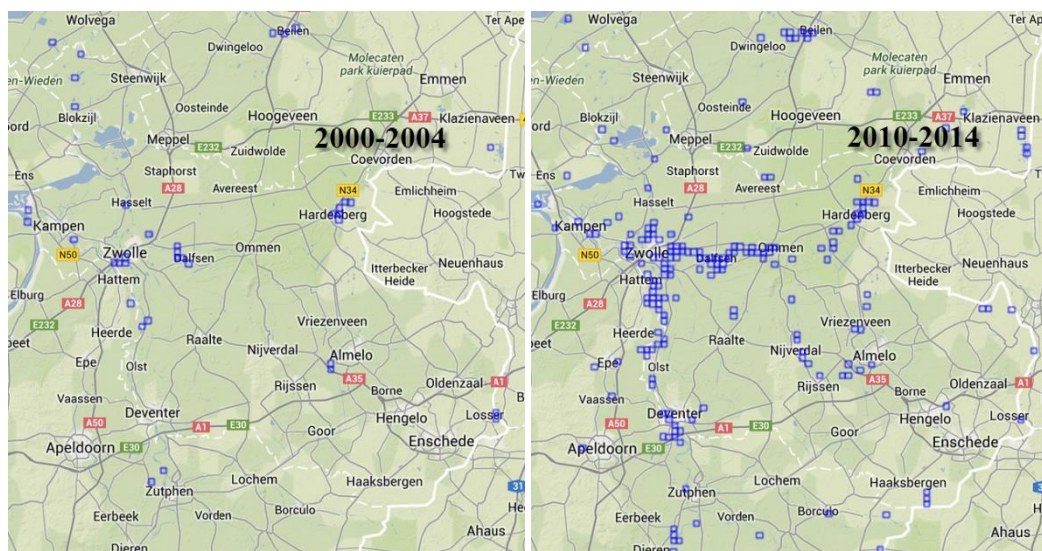
De Indische gans is van oorsprong een bewoner van de Mongoolse en Chinese hoogvlakten. Tijdens de barre winters daar trekken de vogels weg naar onder andere India, waaraan de gans haar naam dankt. In Nederland broedende vogels zijn nazaten van ooit ontsnapte of uitgezette vogels. Inmiddels weet de Indische gans zich hier wel prima te handhaven. Indische ganzen zijn gemakkelijk te herkennen. In vlucht en op de grond zijn ze erg licht en lijken op afstand gezien wel bijna wit te zijn. Van dichtbij vallen de dwarsstrepen op het achterhoofd op (Bron: Vogelbescherming.nl).

Het eerste broedgeval van de Indische gans in Nederland werd gerapporteerd in 1977. Het zou nog tot 1986 duren voordat een tweede broedgeval volgde. Vanaf dat jaar volgen de broedgevallen elkaar in rap temp op en nemen de aantallen sterk toe, doordat ook de jongen mee gaan doen aan de reproductie van de populatie. Inmiddels zijn de aantallen toegenomen tot ongeveer 70 tot honderd broedparen die zich in het wild kunnen handhaven. De toename verloopt snel, met ongeveer 10% per jaar (Bron: Vogelbescherming.nl).

De Indische gans heeft alle ruimte zich uit te breiden. Van concurrentie met soortgenoten om beschikbare broedgelegenheid is voorlopig nog geen sprake, zodat de toename snel verloopt. Vogelsoorten die al eeuwenlang in onze streken verblijven hebben een natuurlijk evenwicht gevonden: concurrentie is een belangrijke factor waardoor de aantallen niet hals-over-kop kunnen toenemen. De Indische gans is zover nog niet en een verdere toename licht dan ook voor de hand (Bron: Vogelbescherming.nl).

Verspreiding soort

Sinds 2000 is de Indische gans bezig een opmars in Overijssel. De soort breidt zich vooral uit in het stroomgebied van de IJssel en de Vecht. De grote concentraties bevinden zich rondom Zwolle en Hardenberg. Vanuit deze plaatsing vindt uitbreiding plaats (zie figuur 22.2).

Figuur 22.2 Verspreiding Indische gans in de perioden 2000-2004 en 2010-2014.

Wettelijk belangen

- Landbouwschade
- Schade aan fauna (kruisingen met inheemse en andere uitheemse soorten)

Landbouwschade

In het algemeen komen Indische ganzen in te kleine aantal voor om schade aan landbouw te kunnen veroorzaken. Alleen rondom Hardenberg-Collendoorn en Zwolle-Windesheim zijn grotere groepen van 17-19 Indische ganzen waargenomen. Dergelijk groepen kunnen vooral in een nat voorjaar voor aanzienlijke schade zorgen. Vaak vindt vermenging met Grauwe ganzen, Kolganzen en Soepganzen/Boerenganzen plaats.

Schade aan fauna

Indische ganzen kruisen erg makkelijk met andere inheemse ganzensoorten. Hierdoor neemt het aantal hybride exemplaren de laatste jaren sterk toe, zoals blijkt uit tabel 22.1. De aantallen zijn nu nog beheersbaar, maar bij een verder groeiende populatie Indische ganzen, zal het aantal hybride exemplaren verder toenemen. Hetgeen inheemse populaties kan aantasten.

Tabel 22.1 Aantal waarnemingen hybride vormen Indische gans in Overijssel in de perioden 2000-2004 en 2010-2014 (Bron: Waarneming.nl).

Hybride	Periode 2000-2004	Periode 2010-2014
Brandgans x Indische gans	0	4
Grauwe gans x Indische gans	0	5
Grote Canadese gans x Indische gans	0	2
Indische gans x gedomesticeerde gans	0	3

Voorgestelde aanpak

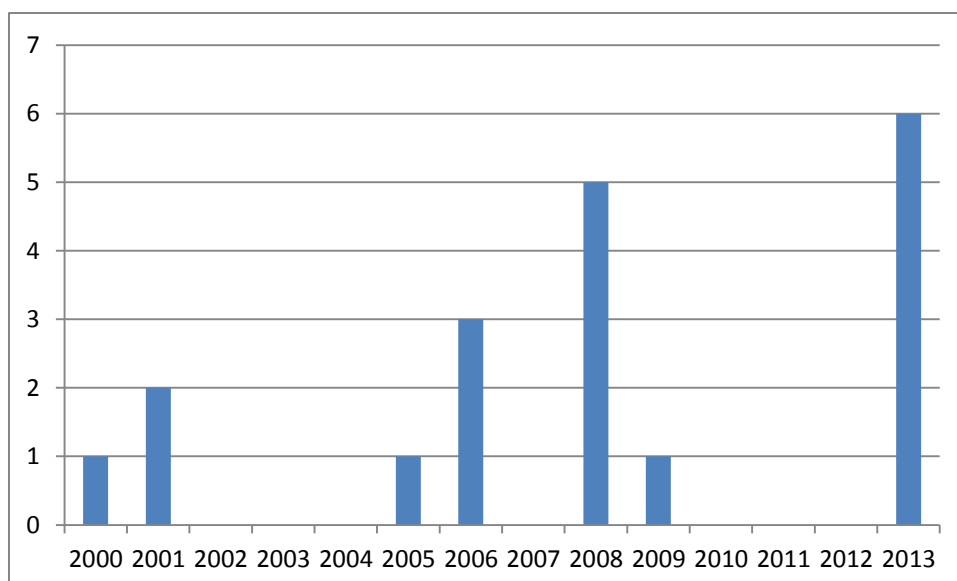
Aanwijzing voor het doden van Indische ganzen met geweer. In eerste instantie gericht op de kerngebieden rondom Hardenberg (omgeving Vecht) en Zwolle (omgeving IJssel). Voornamelijk ter voorkoming van belangrijke landbouwschade, met als ondergeschikt belang het voorkomen van schade aan de fauna.

22.3.4 Rosse stekelstaart (*Oxyura jamaicensis*)

De Rosse stekelstaart is een opvallende eend, de mannetjes zijn kastanje bruin gekleurd met witte wangen en een lichtblauwe snavel. Niet heel gek dus dat het geliefde vogels zijn voor watervogelcollecties. Enkele vogels uit die watervogelcollecties zijn ontsnapt en vormen nu een kleine wilde populatie in Nederland. Vooral in Noord- en Zuid-Holland kan je ze tegen komen, maar ook elders in het land worden Rosse stekelstaarten gezien. (Bron: Vogelbescherming.nl).

De Rosse stekelstaart komt oorspronkelijk uit Noord-Amerika en uit gevangenschap ontsnapte vogels hebben zich in Europa gevestigd. De soort komt in Engeland in de grootste aantallen voor maar in veel andere landen is de soort waargenomen. In een aantal landen, zoals Frankrijk, België en Nederland, wordt er (bijna) jaarlijks gebroed. Vogels in Spanje bedreigen de zuivere populatie Witkoepeenden, omdat de Rosse stekelstaart daar met Witkoepeenden hybridiseert (Bron: Vogelbescherming.nl).

Na de eerste waarneming van in het wild levende Rosse stekelstaarten in 1973 duurde het nog tot medio jaren tachtig voordat er van een echte toename gesproken kon worden. Sindsdien leven er

Figuur 22.4 Aantal waarnemingen van Rosse stekelstaarten in de periode 2000-2013 in Overijssel (Bron: waarneming.nl).

Wettelijk belangen

- Schade aan fauna (kruisingen met inheemse soorten)

Schade aan fauna

Met name in Spanje vormt de Rosse stekelstaart een bedreiging voor de wereldwijd zeldzame Witkopeend (*Oxyura leucocephala*). Beide soorten kunnen met elkaar kruisen, waardoor het voortbestaan van een zuivere populatie van Witkopeenden bedreigd wordt. In Europese landen zijn daarom maatregelen getroffen ter bestrijding van de Rosse stekelstaart.

De soort staat in de Regeling bestrijding schadelijke diersoorten. In oktober 2008 heeft minister Verburg van toenmalige ministerie van LNV de provincies al opgeroepen om werk te maken van de bestrijding van de Rosse stekelstaart. De minister wees daarbij op afspraken die waren gemaakt met andere Europese landen en op de actieve bestrijding die reeds in Groot-Brittannië, Spanje, Frankrijk en België plaatsvond. In Groot-Brittannië waren op dat moment al ruim 3600 Rosse Stekelstaarten gedood (Bron: invasieve-exoten.nl). Ook vanuit BirdLife is aangegeven dat het gewenst is om de verspreiding van deze soort een halt toe te roepen.

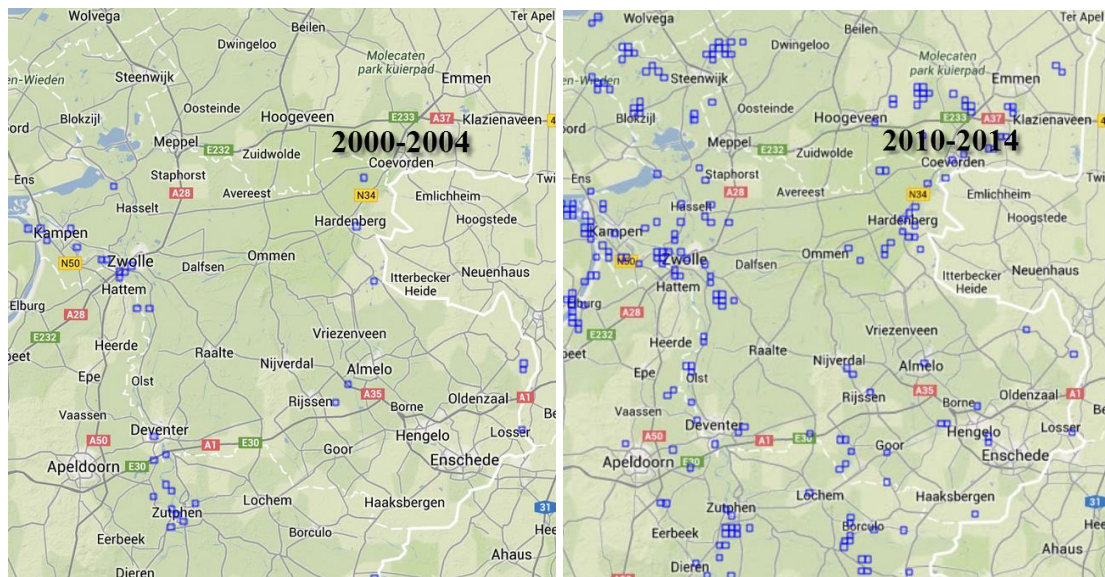
Voorgestelde aanpak

Aanwijzing voor het doden van Rosse stekelstaarten met geweer ter voorkoming van schade aan de fauna (hybridiseren met Witkopeend). Met de huidige nog lage aantallen moet het mogelijk zijn om in Overijssel een nulstand na te streven.

22.3.5 Zwarte zwaan (*Cygnus atratus*)

Oorspronkelijk afkomstig uit Australië, en houdt broedcyclus deels nog van het Zuidelijk Halfrond aan (met broeden in onze winter). Aanpassing aan Nederlandse omstandigheden (met broeden in onze zomer) lijkt gaandeweg meer algemeen te worden. Broedgevallen kunnen dus zowel in het winterhalfjaar plaatsvinden als in het zomerhalfjaar. Eén tot twee broedsels per jaar, meestal 5-6 eieren, broedduur 35-38 dagen, jongen (nestvlinders) na 150-170 dagen vliegvlug (Bron: SOVON.nl).

Verspreiding soort

Figuur 22.5 Verspreiding Zwarte zwaan in de perioden 2000-2004 en 2010-2014.

Wettelijk belangen

- Landbouwschade

Landbouwschade

De meeste Zwarte zwanen mengen zich in groepen met Knobbelswanen en andere soorten zwanen en ganzen. Meestal worden 1-2 Zwarte zwanen waargenomen. Maar wanneer ze jongen hebben zijn het er 4-6 zwanen. Belangrijke schade wordt dus alleen verwacht is gemengde groepen. Er is (nog) geen schadehistorie bij het Faunafonds.

Verwacht wordt dat bij een verdere uitbreiding van de populatie landbouwschade verwacht kan worden.

Voorgestelde aanpak

Monitoring van de ontwikkeling van de populatie en schade van Zwarte zwanen precies in beeld brengen. Bij gemengde groepen aangeven, wat het aandeel van de schade van Zwarte zwanen is.

22.3.6 Huiskraai (*Corvus splendens*)

In Nederland zette de Huiskraai vermoedelijk voor het eerst in 1994 voet aan wal. Op 10 april van dat jaar werd de soort namelijk voor het eerst gemeld in Hoek van Holland, direct langs een belangrijke internationale scheepvaartroute. Twee onvolwassen exemplaren, een mannetje en een vrouwtje naar later bleek, vestigden zich daar en kwamen vanaf 1997 tot broeden. Het betrof het eerste broedgeval in Europa en tevens het eerste in een gematigd klimaat. De Huiskraai komt van oorsprong van het Indische Subcontinent en delen van Zuidoost-Azië.

Verspreiding soort

Huiskraaien worden vooral in (de omgeving van) Hoek van Holland gesignaleerd. In 2007 oversteeg het aantal huiskraaien daar voor het eerst de twintig en aan de groei lijkt nog geen einde gekomen.

Wettelijk belangen

- Landbouwschade
- Schade aan fauna (kruisingen met inheemse en andere uitheemse soorten)

Schadebeschrijving

Ten opzichte van andere vogelsoorten gedraagt de Huiskraai zich vaak agressief. Duikvluchten en uithalen naar allerlei soorten water- en zangvogels zijn beschreven. Ook werd kleptoparasitisme (stelen van voedsel) waargenomen.

Uit andere landen is bekend dat de Huiskraai schade veroorzaakt aan onder meer inheemse vogelsoorten en gewassen.

In het bijzonder bij zangvogels en kolonievogels zijn negatieve populatieontwikkelingen vastgesteld na vestiging van Huiskraaien.

Ook kan de soort voor overlast zorgen en potentiële gezondheidsrisico's voor de mens met zich meebrengen, met name in gebieden waar ze in grote aantallen voorkomen (Bron: invasieve-exoten.nl).

Voorgestelde aanpak

De laatste jaren is het aantal Huiskraaien in Zuid-Holland fors toegenomen. De soort wordt nu ook af en toe in andere provincies waargenomen. Vestiging in Overijssel moet voorkomen worden. De faunabeheereenheid adviseert om zodra Huiskraaien zich in Overijssel vestigen om een aanwijzing voor het doden te verlenen ter voorkoming van schade aan fauna en schade aan de landbouw.

22.3.7 Pallas' eekhoorn (*Callosciurus erythraeus*)

De Pallas' eekhoorn komt (nog) niet voor in Overijssel. In Nederland wordt de soort vooral rondom Weert aangetroffen. In de Belgische Kempen komen ook enkele populaties (1-5 dieren) voor. Deze van oorsprong Aziatische soort wordt in gevangenschap als gezelschapsdier gehouden. Ontsnapte exemplaren hebben zich nu op verschillende plaatsen in Europa weten te vestigen.

Verspreiding soort

(Nog) Niet in Overijssel.

Wettelijk belangen

- Landbouwschade
- Schade aan fauna (kruisingen met inheemse en andere uitheemse soorten)

Landbouwschade

Pallas' eekhoorns kunnen schade veroorzaken aan boomkwekerijen en bosplantsoen, doordat de soort bast van bomen afgehaald. Belangrijke schade is in Nederland (nog) niet vastgesteld.

Schade aan fauna

Het grootste gevaar zit hen erin dat de soort zwaar concurreert met de inheemse Rode eekhoorn. Waar de Pallas'eekhoorn de kans krijgt om zich te vestigen wordt de Rode eekhoorn verdrongen. Daarnaast predeert de soort eieren van inheemse vogels. (Bron: ias.biodiversity.be).

Voorgestelde aanpak

De faunabeheereenheid adviseert om zodra de Pallas' eekhoorn zich in Overijssel vestigt om een aanwijzing voor het doden te verlenen ter voorkoming van schade aan fauna.

22.3.8 Griuze eekhoorn (*Callosciurus erythraeus*)

De Griuze eekhoorn is een middelgrote eekhoorn met pluimstaart en heeft daarmee wat uiterlijk betreft veel weg van de inheemse Rode eekhoorn. De Griuze eekhoorn is echter grijs met een bruine waas en een witte buik. In de zomer kan het dier iets bruin zijn. De staart is omrand door witte haarpunten en de oren hebben – in tegenstelling tot de Rode eekhoorn - nooit pluimen.

Verspreiding soort

Er is één niet gevalideerde waarneming van een Griuze eekhoorn in Overijssel (Recreatiepark De Vlegge, Sibculo). Waarschijnlijk betreft dit een grijze Rode eekhoorn. Rondom het havengebied in Amsterdam zijn wel meerdere waarnemingen bekend.

Wettelijk belangen

- Schade aan fauna (kruisingen met inheemse en andere uitheemse soorten)

Schade aan fauna

De soort concurreert met de inheemse Rode eekhoorn. Bovendien kan hij ziekteverwekkers (zoals het parapokkenvirus) verspreiden die voor de Rode eekhoorn dodelijk zijn. In tal van landen (zoals het Verenigd Koninkrijk) heeft dit geleid tot het (bijna) verdwijnen van de Rode eekhoorn.

Voorgestelde aanpak

De faunabeheereenheid adviseert om zodra de Griuze eekhoorn zich in Overijssel vestigt om een aanwijzing voor het doden te verlenen ter voorkoming van schade aan fauna.

22.3.9 Siberische grondeekhoorn (*Tamias sibericus*)

De Siberische grondeekhoorn (*Tamias sibericus*) is aanzienlijk kleiner dan de rode eekhoorn en heeft een bruingrijze, oker of zandkleurige vacht op de bovenzijde met vijf zwartbruine lengtestrepen. De

soort komt oorspronkelijk uit de Aziatische taigazone. Tegenwoordig komt hij door ontsnapping uit gevangenschap ook voor in West-Europa.

Verspreiding soort

Het oorspronkelijke verspreidingsgebied van de Siberische grondeekhoorn ligt in de Aziatische taigazone en loopt van Noord- en Oost-Rusland tot Korea en Japan. Tegenwoordig komt hij ook voor in West-Europa, waar zijn verspreiding samenvalt met het voorkomen van lariks of den.

Er zijn in Overijssel 3 waarnemingen van deze soorten. De soort is in 2008 voor het eerst in Enschede (Volkspark) waargenomen. In 2013 zijn er nog waarnemingen (met foto's) uit het Boetelerveld (Raalte, vochtige heide) en uit Almelo (groenstructuur bebouwde kom). Alle waarnemingen zijn gevalideerd.

Wettelijk belangen

- Het belang van de volksgezondheid.

Verspreiding Lyme

In Frankrijk zijn bij 33% van de gevangen Siberische grondeekhoorns (n=33) in een bos bij Parijs spirocheet stammen aangetroffen van de *Borrelia burgdorferi* groep (*B. afzelii*, *B. burgdorferi* ss, *B. lusitaniae*). Het betreft vooral larven en nimfen en maar zelden volwassen exemplaren van 3 tekensoorten: *Ixodes acuminatus*, *I. ricinus* en *Dermacentor reticulatus*. Ze kunnen bijdragen tot grotere verspreiding van de ziekte van Lyme (Bron: europe-aliens.org).

Voorgestelde aanpak

De faunabeheereenheid adviseert om waar mogelijk de Siberische eekhoorn direct weg te vangen.

22.3.10 Marterhond (*Nyctereutes procyonoides*)

De Marterhond is niet verwant aan de Wasbeer. Het is een roofdier uit de familie der hondachtigen en wordt ook wel Wasbeerhond genoemd. Hij is in Europese deel van Rusland ingevoerd vanwege zijn pels en vandaar uit verwilderd en ontsnapt. In de oostelijke helft van Nederland en in de Belgische gewesten Oost-Vlaanderen en Antwerpen zijn vanaf 1986 diverse vondsten en waarnemingen bekend.

Verspreiding soort

Er zijn 8 waarnemingen van Marterhonden in Overijssel gedaan, hiervan is er één gevalideerd. Het betrof de vondst van een dood exemplaar bij de Holten in 2010. Ook in 2004 en 2006 zijn dode Marterhonden in Overijssel gevonden.

Wettelijk belangen

- Schade aan fauna

Schade aan fauna

Definitieve vestiging en uitbreiding zou kunnen leiden tot concurrentie om voedsel en schuilplaatsen met inheemse roofdieren, zoals Das.

Voorgestelde aanpak

De faunabeheereenheid adviseert monitoring van de ontwikkeling van de populatie Marterhonden. Bij duidelijke aanwijzingen (bijvoorbeeld fotoval-waarnemingen) dat er in het gebied Marterhonden zijn adviseert zij om een aanwijzing te doen voor het doden van Marterhonden met het geweer en eventueel ondersteund met kunstlicht. Uiteraard kunnen ook vangkooien ingezet worden.

22.3.11 Wasbeer (*Procyon lotor*)

De Wasbeer is een exoot en komt van nature niet in Nederland voor. Hij lijkt qua uiterlijk en leefwijze sterk op de Marterhond (Wasbeerhond), een ander exoot, maar is daar niet aan verwant. De Wasbeer komt van oorsprong uit Noord-Amerika. De Wasbeer dankt zijn Nederlandse naam aan zijn kenmerkende gedrag om voedsel onder water te kneden en te wassen.

Verspreiding soort

Er zijn 10 waarnemingen van Wasberen in Overijssel gedaan, hiervan is er één gevalideerd. Het betrof het exemplaar dat kennis maakte met een fotoval in Beuningen. Eerder werden er in 2008 al drie Wasberen gevangen in het Reestdal op de grens tussen Overijssel en Drenthe. De dieren hadden enkele eenden en kippen gedood.

Wettelijk belangen

- Schade aan fauna

Schade aan hobbymatig gehouden pluimvee is geen belang, waarvoor onder artikel 67 een aanwijzing verleend kan worden voor Wasberen.

Schade aan fauna

De wasbeer is een exoot en is op grond van schuilplaats en voedsel vooral een concurrent van inheemse roofdieren als Vos en Das. Het is daarom niet wenselijk dat hij zich in grote getale vestigt in Nederland.

Voorgestelde aanpak

De faunabeheereenheid adviseert monitoring van de ontwikkeling van de populatie Wasberen. Bij duidelijke aanwijzingen (bijvoorbeeld fotoval-waarnemingen) dat er in het gebied Wasberen zijn adviseert zij om een aanwijzing te doen voor het doden van Wasberen met het geweer en eventueel ondersteund met kunstlicht. Uiteraard kunnen ook vangkooien ingezet worden.

22.3.12 Amerikaanse nerts (*Mustela vison*)

De Amerikaanse nerts behoort tot de familie van de marterachtigen. Hij heeft een chocoladebruine tot zwarte vacht met een witte vlek die loopt van zijn keel tot de onderlip. De Amerikaanse nerts komt oorspronkelijk uit Noord-Amerika en voor de pelsdierfokkerij ingevoerd in Europa. Ontsnapte of losgelaten Amerikaanse nertsen hebben de inheemse Europese nerts uit grote delen van Europa verdrongen (Bron: zoogdiervereniging.nl).

Het oorspronkelijke leefgebied van de Amerikaanse nerts is Noord-Amerika. Hij is na 1920 voor de pelsdierfokkerij ingevoerd in Europa en later hebben ontsnapte exemplaren zich plaatselijk goed weten te handhaven. Hij komt nu voor in Noord-Scandinavië, IJsland, Groot-Brittannië, Ierland,

Frankrijk, Spanje, Duitsland, Polen en Rusland. Ook in Nederland zijn er door het hele land verwilderde Amerikaanse nertsen gevangen, maar het is onduidelijk of de soort zich hier ook voortplant in het wild.

De Amerikaanse nerts leeft in bebost gebied en grasland nabij water, zowel langs langzaam stromende rivieren en beken als meren en moerassen. Ook aan de kust is hij te vinden.

Verspreiding soort

Er zijn 9 waarnemingen van Amerikaanse nertsen in Overijssel gedaan, hiervan is er één gevalideerd. Het betrof de vondst van een dood exemplaar bij de Engbertsdijkswen. In dit gebied zijn 3 van de 9 waarnemingen gedaan.

Wettelijk belangen

Geen

Voorgestelde aanpak

De faunabeheereenheid adviseert monitoring van de ontwikkeling van de populatie.

22.3.13 Muntjak (*Muntiacus reevesi*)

In Engeland zijn begin 20e eeuw met name in het zuidoosten in privécollecties gehouden dieren vrijgelaten en/of ontsnapt. Toen werd de soort nog niet als schadelijk beschouwd, en met name in de oorlogen heeft de soort zich flink uit kunnen breiden. Inmiddels hebben deze dieren een gevestigde populatie die zich langzaam maar zeker verspreidt. Op sommige locaties is het Muntjak zelfs algemener dan het ree. In Frankrijk lijkt een poging tot introductie na 1890 te zijn mislukt. Over het voorkomen van loslopende exemplaren verschillen de meningen. In Ierland worden wel Muntjaks gehouden en gefokt in gevangenschap, maar in vrijheid gesignaleerde dieren worden beschouwd/beheerd als “most unwanted”, waardoor de populatie zich niet uitbreidt.

In België zijn de laatste jaren vrij veel gevalideerde waarnemingen uit het wild. Men vermoedt dat in Belgisch Limburg dieren los gelaten worden ten behoeve van de jacht. Het is goed denkbaar dat er ook exemplaren de grens oversteken en in ons land rondlopen. In Nederland zijn tot nu toe alleen losse waarnemingen gedaan, in Noord-Brabant meer dan in de rest van het land (Bron: Zoogdiervereniging.nl).

Verspreiding soort

De soort komt in Nederland, vooral in Noord-Brabant voor. Er is één niet gevalideerde waarneming van twee Muntjaks bij Wijhe.

Wettelijk belangen

- Schade aan fauna.
- Schade aan de landbouw.
- In het belang van de openbare veiligheid.

Schadebeschrijving

De schade bestaat vooral uit (vraat)schade aan bossen (jonge aanplant en wilde bodemflora), landbouw en tuinen (Landbouw). Ook is er schade aan verkeer. In Engeland is de belangrijkste doodsoorzaak van Muntjaks naast afschot, het verkeer. Indirect kan de verandering aan plantensamenstelling effect hebben op andere diersoorten (schade aan fauna).

Hoewel de verspreiding in Nederland naar verwachting minder snel zal gaan dan destijds in Engeland (bijvoorbeeld omdat het wegennet aanzienlijk dichter is), is niet uit te sluiten dat de Muntjak zich in Nederland ook zal verspreiden en eventueel vestigen. Dit dient zoveel mogelijk voorkomen te worden. De eerste stap om dit te voorkomen is preventie. Handel is wettelijk al niet toegestaan. De kans op ontsnapping uit dierentuinen en collecties is klein. Dat dieren de grens oversteken vanuit België is echter niet te voorkomen. Wanneer dieren gesignaleerd worden dienen deze als tweede stap geëlimineerd te worden door afschot of vangen. Mocht de soort zich toch vestigen dan is beheer de laatste stap waarmee de populatie ingeperkt dient te blijven (door afschot) en de schade beperkt dient te worden (Bron: Zoogdiervereniging.nl).

Voorgestelde aanpak

De faunabeheereenheid gaat ervan uit dat de soort nu niet in Overijssel voorkomt. Zij adviseert om zodra de Muntjak zich in Overijssel vestigt om een aanwijzing voor het doden te verlenen ter voorkoming van schade aan fauna en in het belang van de openbare veiligheid.

22.3.14 Moeflon (*Ovis ammon*)

Vermoedelijk in de prehistorie ingevoerd op de eilanden bij de Middellandse Zee: Corsica en Sardinië. Vanaf het midden van de 18e eeuw werden vandaar moeflons uitgezet in Midden-Europa ten behoeve van de jacht. In Nederland komen op een aantal plekken kuddes Moeflons voor. Momenteel leven ze op de Hoge Veluwe, in de Amsterdamse Waterleidingsduinen, nabij Vierhouten en op het Wekeromse Zand. Deze dieren zijn alle afkomstig van een kudde die in de jaren twintig van de vorige eeuw uitgezet is in het Nationaal Park De Hoge Veluwe. Tot in de jaren tachtig leefden er ook nog Moeflons binnen het Kroondomein. Deze werden afgeschoten omdat men vond dat zij te veel negatieve effecten hadden op de bosontwikkeling (Bron: Zoogdiervereniging.nl).

Verspreiding soort

Niet in Overijssel en de kans dat de soort zich hier zal vestigen is uitgesloten.

Wettelijk belangen

Niet van toepassing.

Voorgestelde aanpak

Niet van toepassing.

22.4 Verwilderde kat en verwilderde duif

Als verwilderde dieren ex artikel 2 van de regeling beheer en schadebestrijding dieren zijn aangewezen:

- Verwilderde duif - *Columba livia f. domestica*
- Verwilderde kat - *Felis catus*

Voor deze soorten geldt dat de vigerende werkwijze wordt voortgezet.

22.5 Overige schade veroorzakende soorten

Uit gegevens van het Faunafonds blijkt dat er nog een aantal soorten zijn, die belangrijke schade aan de landbouw veroorzaken, maar waarvoor een ontheffing op basis van een faunabeheerplan niet mogelijk is.

Tabel 22.2 Overzicht schadehistorie overige soorten (bron: Faunafonds).

Soort	Aantal meldingen	Schade bedrag	Status	Reden waarom niet opgenomen in faunabeheerplan
Das	78	€ 47.542	Rode lijst HR bijl. IV	Beschermde status.
Ekster	2	€ 519	Vrijstelling verstoren	Incidentele schade, slechts 1 melding van > € 250,=
Fazant	2	€ 256	Bejaagbaar Vrijstelling verstoren	Incidentele schade, slechts 1 melding van > € 250,=
Huismus	1	nvt	Rode lijst Vrijstelling verstoren	Beschermde status + geen belangrijke schade
Kauw	8	€ 2.073	Vrijstelling verstoren	Incidentele schade, slechts 1 melding van > € 250,=
Kleine zwaan	9	€ 602	Natura 2000- doelsoort	Beschermde status + Incidentele schade, slechts 1 melding van > € 250,=
Kraanvogel	2	€ 1.417	Natura 2000- doelsoort	Beschermde status + Incidentele schade, slechts 1 melding van > € 250,=
Mees spec.	9	€ 16.831		Geen afschot of andere schadebestrijding op basis van faunabeheerplan mogelijk.
Waterhoen	1	€ 137		Geen schadehistorie met belangrijke schade
Wilde zwaan	5	€ 663	Natura 2000- doelsoort	Beschermde status + Incidentele schade, slechts 1 melding van > € 250,=

Naast landbouwschade veroorzaken een aantal soorten ook overlast. Voor overlast is niet de provincie, maar het ministerie van EZ het bevoegd gezag. Gedacht kan worden aan overlast van Roeken in de bebouwde kom. Vogels die rieten daken of auto's molesteren etc.

23 Literatuur en bronnen

23.1 Literatuur

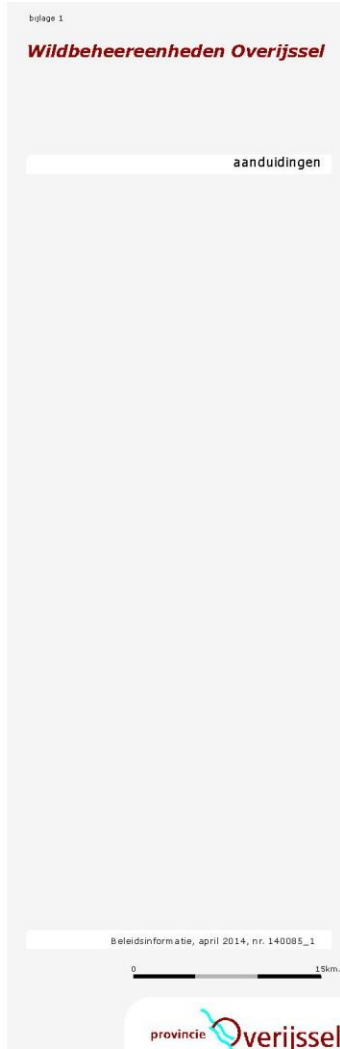
- Belle, F. van. 2013 Bestrijding steenmarteroverlast; Kader voor ontheffingverlening. Provincie Gelderland, Arnhem.
- Borst, R.H.J. 2009. Faunabeheerplan Overijssel; Maatwerk voor mens en dier 2009-2014. Stichting Faunabeheereenheid Overijssel, Deventer.
- Brandsma, O.H. 2010. Onderzoek weidevogelbeheer in het reservaatgebied Giethoorn-Wanneperveen XXII (2010). In opdracht van de Vereniging Natuurmonumenten, Wanneperveen.
- Broekhuizen, S., Klees, D. & Mükens, G. 2010. De Steenmarter, KNNV Uitgeverij, Zeist.
- Bufield, I. & Bommel, F. van. 2004. Birds in Europe, BirdLife International, Cambridge.
- Douma, M.C.P.M. Zoon & Bode, A.D. 2011. De Zoogdieren van Overijssel, leefwijze en verspreiding in de periode 1970 t/m 2010. Uitgeverij Profiel, Bedum.
- Drees, M., Goddijn, H., Broekhuizen, S., Dekker, J. & Klees, D. 2007. Wilde konijnen. KNNV Uitgeverij.
- Faunafonds, 2009. Handreiking faunaschade; preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures, Faunafonds, Dordrecht.
- Groot Bruinderink, G.W.T.A, Brandjes, G.J., Eekelen, R. van, Niewold, F.J.J., Den, P.G.A. ten & Waardenburg H.W. 2008. Faunabeheerplan Nationaal Park i.o., Alterra rapport 502, Wageningen.
- Groot Bruinderink, G.W.T.A., Lammertsma, D.R. Goedhart P.W., Buist W.G, Spek G.J. & Wegman R.M.A. 2010. Factoren bij aanrijdingen met wilde hoefdieren op de Veluwe. Alterra rapport 2026, Wageningen UR.
- Haaften, Prof. Dr. J.L. van, 1968. Das Rehwild in verschiedenen Standorten.
- Heinen, M. 2010. 'Weidevogels in een aantal gebieden in Overijssel in 2010'; Inventarisatie van weidevogels in negen kerngebieden. EcoGroen Advies BV, Zwolle.
- Hornman M., Roomen, M. van, Hustings F., Koffijberg K., Winden E. van, & Soldaat L. 2012. Populatie-trends van overwinterende en doortrekkende watervogels in Nederland in 1975-2010, Limosa 85 (2012): 97-116.
- Hornman M., Hustings F., Koffijberg K., Klaassen O., van Winden E., Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Soldaat L. 2013. Watervogels in Nederland in 2010/2011. Sovon-rapport 2013/02, Waterdienst-rapport BM 13.01. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Huijser, M.P., P. McGowen, J. Fuller, A., Hardy, A. Kociolek, A.P. Clevenger, D. Smith, R. Ament 2008. Wildlife- Vehicle Collision Reduction Study: Report to Congress, Western Transportation Institute, Montana State University: Bozeman, MT.
- Janssen, A.M. & Schaminée, H.J. 2003. Europese Natuur in Nederland; Habitattypen, KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Janssen, A.M. & Schaminée, H.J. 2008. Europese Natuur in Nederland; Soorten van de Habitatrichtlijn, KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Jorritsma, P., H. Derriks, J., Franke, H. Gordijn, W. Groot, L. Harms, H. van der Loop, S. Peer, F. Savelberg & P. Wouters (2009), Mobiliteitsbalans 2009, Kennisinstituut voor mobiliteitsbeleid: Den Haag.

- Kurt, Fred. 1991, Das Reh in der Kulturlandschaft, Sozialverhalten und Ökologie eines Anpassers, Verlag Paul Parey, Hamburg und Berlin.
- Langbein, J 2006. Deer- Vehicle Collisions in the UK: A nationwide issue, preliminary findings, presentatie voor de UK CMA Insurance meeting: Milton Keynes.
- Lange, R. (et al.) 1994. Zoogdieren van West-Europa, KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Ooms, J.W. 2010. Wildongevallen: Preventieve maatregelen en hun toepassingsgebied, Scriptie NOVI Verkeersacademie.
- Oord, J.G., 2002. Handboek Faunaschade. Faunafonds, Dordrecht.
- Poutsma, J., Waar reeën leven.
- Seiler, A. 2003. The toll of the automobile: Wildlife and roads in Sweden, doctoral thesis, Swedish University of Agricultural Sciences: Uppsala.
- SOVON Vogelonderzoek Nederland, 2002 Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000, Nederlandse fauna 5, Naturalis, KNNV-uitgeverij Leiden.
- Stubbe, Christoph. 1997, Rehwild, Biologie-Ökologie-Bewirtschaftung, 4e neuarbeitete Auflage, 1997, Parey Buchverlag.
- SVV Schweizerischer Versicherungsverband 2009. Status project “Wildwarnanlage im Kanton Zürich”, Teilproject des Präventionsprojects “Weniger Wildunfälle”, Schweizerischer Versicherungsverband SVV, Baudirection des Kantons Zürich, RevierJagd Schweiz en der Schweitzer Tierschutz STS: Zürich.
- Teunissen, W., Schekkerman, H. & Willems, F. 2005 Predatie bij weidevogels; op zoek naar de mogelijke effecten van predatie op de weidevogelstand. SOVON/Alterra, Nijmegen.
- Thate, Mr. J.O., 1970. Het Reewild, Tweede, herziene en uitgebreide druk, 1970, Drukkerij N.V. J.J. Groen en Zoon, Leiden.
- Twisk, P, Van Diepenbroek, A. & Bakker, J.P. 2010. Veldgids Europese Zoogdieren, KNNV Uitgeverij, Zeist.
- VHR, 2014. Landelijk telprotocol Reeën, Protocol voor het tellen van Reeën, Vereniging Het Reewild.

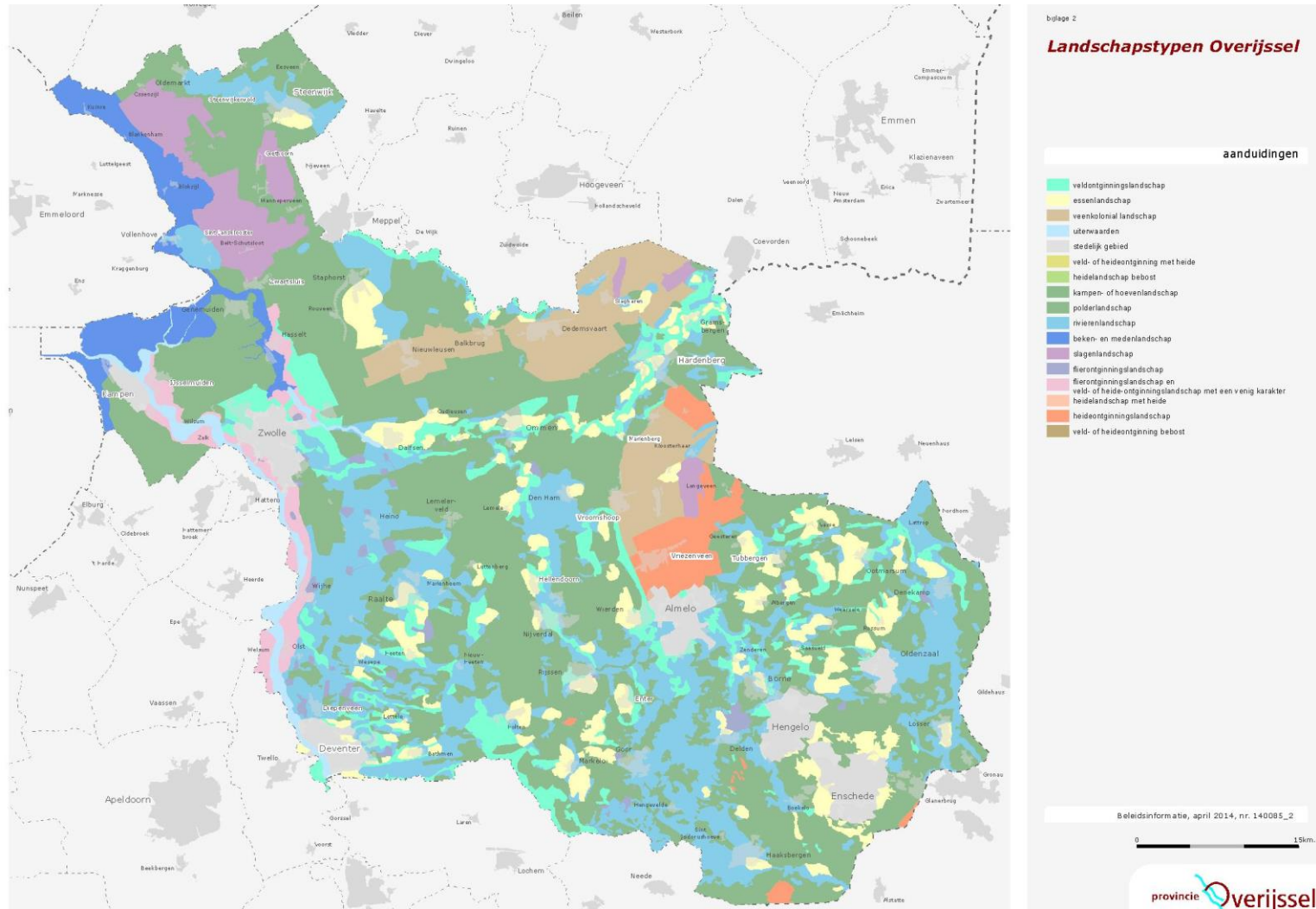
23.2 Websites

• www.bto.org/about-birds	Analyses vogelsoorten
• www.statline.cbs.nl	Lengte spoorwegen Overijssel
• www.compendiumvoordeleefomgeving.nl	Data zoogdieren
• www.europe-aliens.org	Factsheet Siberische grondeekhoorn
• www.faunafonds.nl	Schadegegevens
• www.gisopenbaar.overijssel.nl	Kaarten
• www.ias.biodiversity.be	Info Pallas'eeekhoorn
• www.invasieve-exoten.nl	Factsheets invasieve exoten
• www.ndff.nl	Nationale databank flora en fauna
• www.overheid.nl	Actuele wetteksten
• www.overijssel.nl	Beleid
• http://www.reewild.nl/publicaties	Reewild-info
• www.rijksoverheid.nl	Natuurwetgeving / Soortbescherming

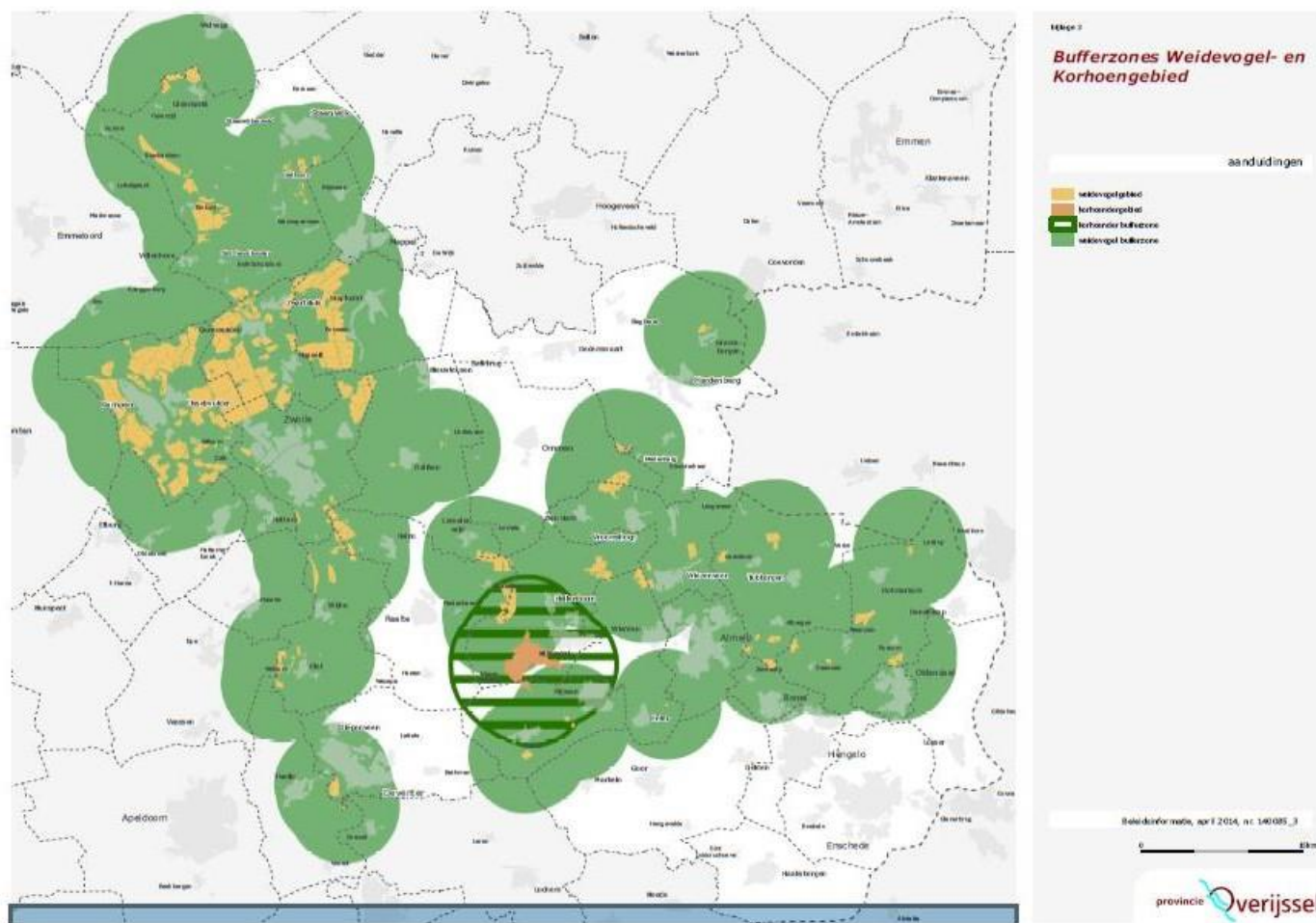
- www.sallandseheuvelrug.nl Korhoengegevens
- www.sovon.nl/nl/content/vogelinfo Analyses vogelsoorten
- www.vogelbescherming.nl/vogels_kijken/vogelgids Analyses vogelsoorten
- www.waarneming.nl Waarnemingen soorten
- www.zoogdieratlas.nl Analyses zoogdieren
- www.faunabeheereenheid.nl/overijssel Kaarten aanrijdingen Reewild
-

[illegible]

BIJLAGE 2. Kaart landschapstypen Overijssel

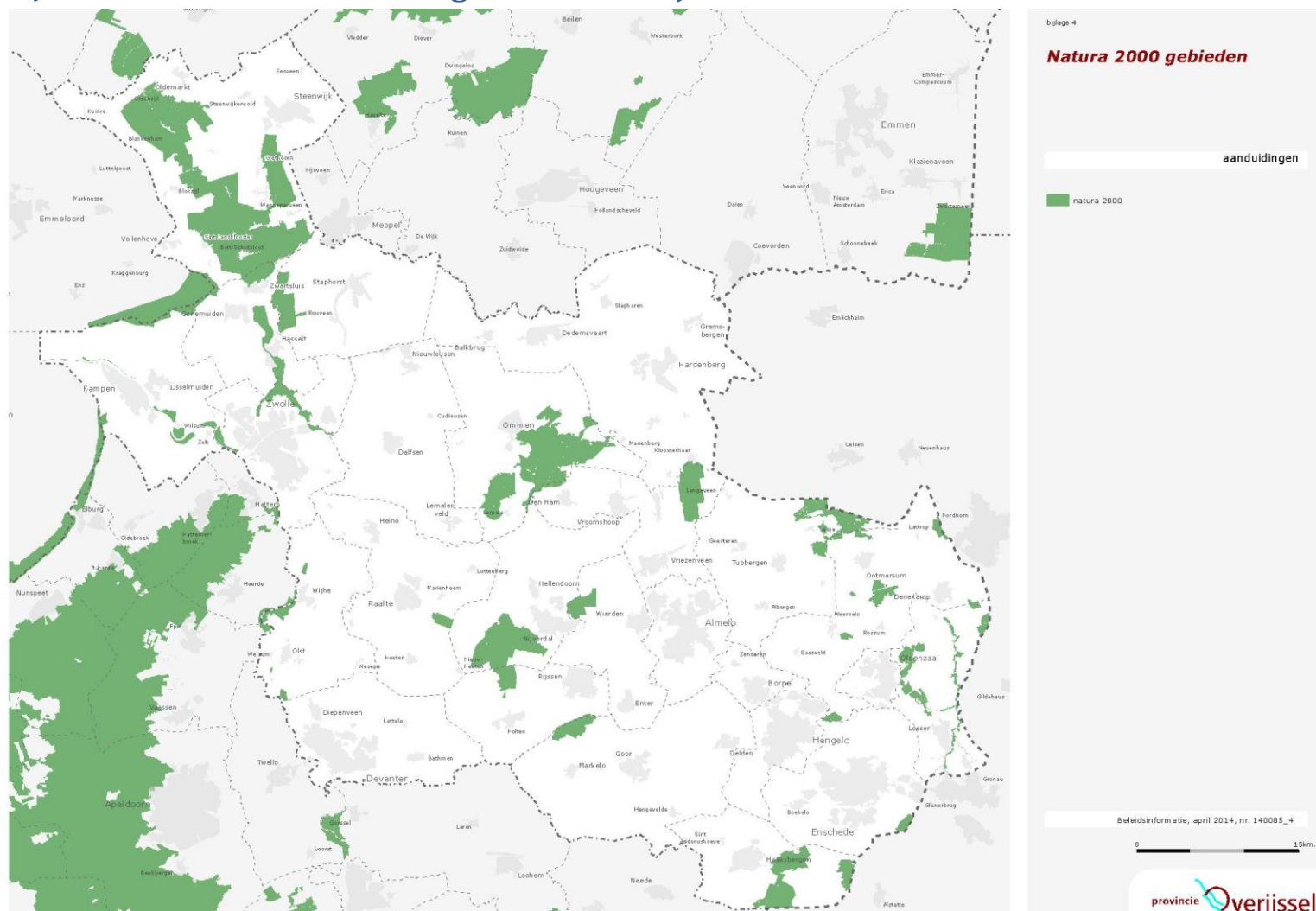
BIJLAGE 3. Kaart bufferzones weidevogel- en Korhoengebied

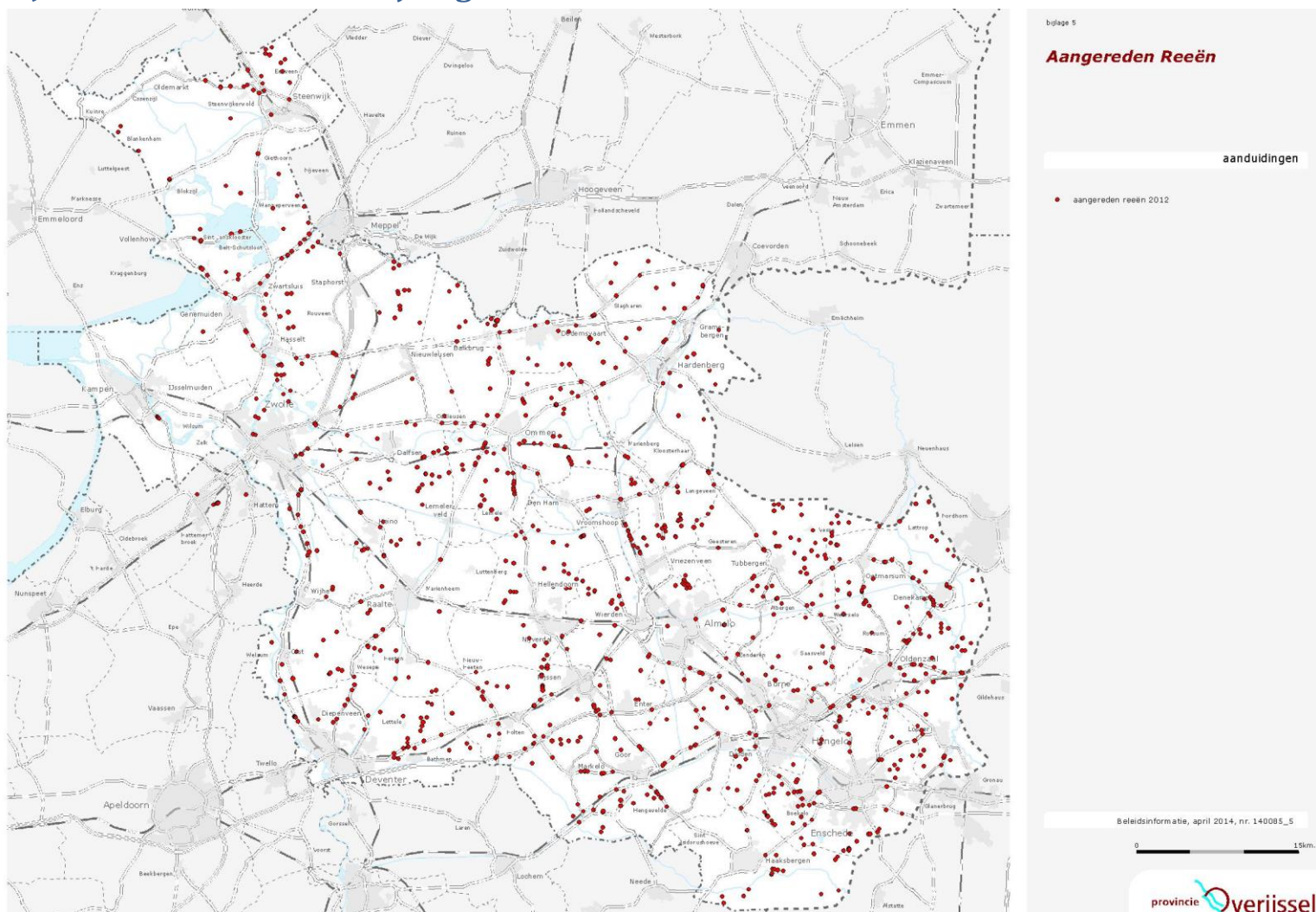
Disclaimer kaart bufferzones weidevogel- en Korhoengebied

De voorstaande kaart is indicatief. De begrenzingen van de aangewezen weidevogelgebieden kunnen wijzigen. De actuele kaart kunt u raadplegen in de digitale Atlas van Overijssel. Op deze digitale kaart kunt u ook inzomen tot op perceelsniveau.

BIJLAGE 4. Kaart Natura 2000-gebieden Overijssel

BIJLAGE 5 Kaart met aanrijdingen met Ree

BIJLAGE 6 Beneluxovereenkomst

Op 4 december 2013 heeft de Afdeling Bestuursrechtspraak Raad van State (verder: de Afdeling of ABRvS) in een tweetal uitspraken¹⁷ in hoger beroep ontheffingen ingevolge artikel 68 Flora- en faunawet (hierna: Ffw) van de provincies Noord-Holland en Fryslân ter bestrijding van de vos vernietigd wegens strijd met de Benelux-Overeenkomst op het gebied van de jacht en vogelbescherming¹⁸ (hierna: Benelux-Overeenkomst).¹⁹ Naar aanleiding van deze uitspraken is het niet langer mogelijk om de vos (of andere wildsoorten) met gebruikmaking van het geweer en kunstmatige lichtbronnen na zonsondergang en vóór zonsopgang te doden.

De vraag is of gezien deze rechtspraak nog ontheffingen kunnen worden verleend voor het toepassen van middelen voor de bestrijding van schadesoorten.

1. De Afdeling bevestigt het oordeel van het Benelux-Gerechtshof dat de bepalingen van de Benelux-Overeenkomst op het gebied van jacht en vogelbescherming, en de daarop gebaseerde Beschikkingen, zoals de Beschikking middelen, ook op de vos van toepassing zijn. Daarbij doet het er niet toe dat de vos in ons land niet als ('overige') wildsoort in de zin van artikel 1 van de Benelux-Overeenkomst is aangewezen.
2. De op de Benelux-Overeenkomst gebaseerde Beschikking middelen staat het gebruik van kunstlicht (kunstmatige lichtbronnen) bij de jacht niet toe. In navolging van de uitspraak van het Benelux-Gerechtshof oordeelt de Afdeling dat onder jacht in de zin van de Overeenkomst ook de bestrijding ter voorkoming van schade dient te worden verstaan. Dit volgt ook uit het arrest van het Benelux-Gerechtshof.
3. Omdat de betrokken bepalingen van de Benelux-Overeenkomst en Beschikkingen voldoende concreet en bepaald zijn om als 'een ieder verbindend' in de zin van de artikel 93-94 Gw te worden aangemerkt, zal het in dit verband met de Benelux-Overeenkomst strijdige artikel 68 Ffw niet langer als rechtsbasis kunnen worden gebruikt voor het verlenen van ontheffingen ten behoeve van het gebruik van het geweer en kunstmatige lichtbronnen ter bestrijding van de vos of andere wildsoorten.
4. De Staatssecretaris van Economische Zaken heeft daarom al op 6 december in een brief aan de Tweede Kamer (TK 29446, nr. 86) laten weten dat Nederland een beroep zal doen op het recht van lidstaten om van de Beneluxovereenkomst af te wijken indien dat nodig is voor natuurbeheer of ter voorkoming of bestrijding van schade. Volgens de staatssecretaris zijn de beperkingen die de Benelux-Overeenkomst aan de uitoefening van beheer en schadebestrijding oplegt niet nodig. Beheer en schadebestrijding is in de Ffw gebonden aan strikte voorwaarden die voortvloeien uit de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn.
5. In het vervolg van de brief geeft de staatssecretaris te kennen dat GS de huidige praktijk van beheer en schadebestrijding binnen de kaders van de Ffw moeten kunnen voortzetten, waar

¹⁷ Zaaknrs. 201012263/1/A3 en 201100944/1/A3-A.

¹⁸ *Trb.* 1970, 155, zoals gewijzigd bij Protocol van 20 juni 1977, M(77)8, *Trb.* 1977, 119.

¹⁹ Zie met betrekking tot de Benelux-Overeenkomst, Jacqueline Zijlmans, *De doorwerking van natuurbeschermingsverdragen in de Europese en Nederlandse rechtsorde* (handelseditie proefschrift), Den Haag: Sdu Uitgevers 2011, hoofdstuk 3/8.

nodig in afwijking van de bepalingen van de Benelux-Overeenkomst. Nederland zal volgens Dijkema een beroep doen op het bepaalde in artikel 13 van de Overeenkomst op grond waarvan – volgens de staatssecretaris - de lidstaten het recht hebben om (onder voorwaarden) van de Overeenkomst *af te wijken* indien dat nodig is voor natuurbeheer of ter voorkoming of bestrijding van schade.

6. De maximale termijn om van de Overeenkomst af te wijken bedraagt 3 maanden. Uit de Memorie van Toelichting volgt dat deze maatregelen kunnen niet worden hernieuwd, omdat het gaat om een eenzijdige afwijkingsbevoegdheid van een Beneluxland. Daarna moet, ingevolge artikel 13 lid 1 van de Overeenkomst overeenstemming over de aanpassing van de beschikking zijn bereikt in het Comité van Ministers, door middel van een overeenkomstig artikel 19 a) van het Unieverdrag genomen beschikking.
7. De in de brief van de Staatssecretaris genoemde maatregel biedt dus slechts tijdelijk soelaas.
8. De reparatie van de beschikking is vooral een formele stap. Er is geen aanleiding om te veronderstellen dat de problematiek inhoudelijk tot verschillende inzichten zal leiden binnen het Comité van Ministers.
9. Verder geldt dat de relevante bepalingen van de Flora- en faunawet (artikel 68) en het Besluit beheer en schadebestrijding dieren zodanig met voorwaarden/waarborgen omgeven zijn dat er geen sprake is van strijdigheid met de bedoeling en inhoud van de Benelux-Overeenkomst. In dit verband zou een mogelijke strijdigheid met de Overeenkomst er uit bestaan indien de schadebestrijding overmatig afschot als gevolg heeft, of dat soorten plaatselijk, landelijk of internationaal zouden verdwijnen.²⁰ Er zijn echter voldoende waarborgen in de wet opgenomen die een dergelijk gevolg kunnen uitsluiten, als ze bij toestemmingverlening in acht worden genomen.
10. Nu de beschikking m.b.t. het afwijken van artikel 13 lid 1 met kenmerk M (2014) 3 op 5 maart 2014 is ondertekend door de Voorzitter van Beneluxcomité van ministers en zal worden gepubliceerd kan vooralsnog door GS van Overijssel weer toestemming worden verleend voor ontheffingen ex art 68 Ffw want vooralsnog bestaat geen strijd met de BENELUX overeenkomst.
11. Er is ook een permanente wijziging van de Overeenkomst zelf in voorbereiding die een permanente oplossing zal moeten bieden. Zie hiervoor het slot van de Toelichting op de beschikking M (2014) 3.

²⁰ Deze voorwaarden zijn te vinden in de toelichting in de Memorie van Toelichting bij artikel 3 van de Overeenkomst

Bijlage 7 Overzichten Reewildafschot per wildbeheereenheid per Reeënregio

Twente	2010		2011		2012		2013		Gemiddeld	
	Geit	Bok	Geit	Bok	Geit	Bok	Geit	Bok	Geit	Bok
Hof van Twente	127	128	126	113	101	106	102	93	114	110
Vriezenveen	28	18	24	20	22	23	31	25	26	22
Tubbergen	51	52	54	56	56	54	60	51	55	53
Zenderen	53	47	47	46	37	36	38	34	44	41
Twickel	98	101	94	87	68	69	57	51	79	77
't Achterveld	-	-	21	13	9	12	14	19	15	15
Zuid Oost Twente	134	134	91	111	112	101	110	104	112	113
Hugale	37	43	-	-	47	43	44	26	43	37
Ootmarsum	85	66	82	68	30	24	22	20	55	45
Beneden Dinkel	35	37	39	41	37	39	38	32	37	37
Rossum	-	-	-	-	18	21	25	19	11	10
Lutterzand-Singraven	nvt	nvt	nvt	nvt	31	44	38	43	35	44
De Lutte Beuningen	nvt	nvt	nvt	nvt	24	21	12	21	18	21
Lutterzand-Singraven + De Lutte Beuningen (samen)	81	72	65	75	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Lonneker Losser	92	80	129	111	105	116	100	102	107	102
't Veald	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	7	5	2	1
Lonneker Losser + 't Veald										
	821	778	772	741	697	709	698	645	748	718

NW Overijssel	2010		2011		2012		2013		Gemiddeld	
	Geit	Bok	Geit	Bok	Geit	Geit	Bok	Geit	Bok	Geit
Weerribben	49	56	54	53	31	46	43	50	44	51
Beneden de Linde		10	8	6	7	4	5	10	5	8
De Noord West Hoek	26	28	26	25	29	24	29	22	28	25
Reune en Aa (voorheen Steenwijkerwold eo)	44	41	57	51		42	35	40	34	44
Veenpolders	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
	120	136	145	135	67	116	112	122	111	127

IJssel Reest & Vecht	2010		2011		2012		2013		Gemiddeld	
	Geit	Bok	Geit	Bok	Geit	Geit	Bok	Geit	Bok	Geit
Jachtvereniging Kampen	3	3	0	0	0	0	0	0	1	1
Ijssellanden	41	44	17	17	15	16	19	15	23	23
Ijsselstreek Wijhe	63	63	64	55	60	63	63	59	63	60
Ijsselvallei	0	0	0	0	6	7	6	6	3	3
Oldematen	39	33	35	28	62	29	45	30	45	30
Reestgebied		58	62	59	52	57	66	52	45	57
Noorder Vechtlanden	34	41	38	34	31	29	31	31	34	34
Zuider Vechtlanden	44	56	58	30	37	42	33	36	43	41
Tussen Vecht en Dedemsvaart	93	79	64	61	94	75	81	63	83	70
Vechtstroom	58	70	74	69	77	60	73	67	71	67
Akkerlanden	20	35	37	32	35	34	31	26	31	32
Ommen- Den Ham	68	60	62	67	50	54	42	40	56	55
	463	542	511	452	519	466	490	425	496	471

Sallandse Heuvelrug	2010		2011		2012		2013		Gemiddeld	
	Geit	Bok	Geit	Bok	Geit	Geit	Bok	Geit	Bok	Geit
Lemelerberg e.o.	52	53	51	52	38	43	44	44	46	48
Salland Midden	120	100	105	97	89	71	88	70	101	85
Heeten			49	50	42	32	54	37	36	30
De Koerkamp	35	34	29	28	30	21	31	31	31	29
Holten	20	20	32	25	30	18	23	21	26	21
Sallandse Heuvelrug	73	76	74	66	68	70	65	64	70	69
West-Twente	71	66	66	68		59	59	61	49	64
	371	349	406	386	297	314	364	328	360	344